

**İLKÖĞRETİM BİRİNCİ KADEME
5. SINIF SOSYAL BİLGİLER DERSİNDE
DEĞERLER EĞİTİMİ**

DENİZLİ İLİ ÖRNEĞİ

Deniz COŞKUN

**Haziran 2011
DENİZLİ**

**T.C.
PAMUKKALE ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
İLKÖĞRETİM ANABİLİM DALI
SOSYAL BİLGİLER ÖĞRETMENLİĞİ BİLİM DALI**

**Pamukkale Üniversitesi
Sosyal Bilimler Enstitüsü
Yüksek Lisans Tezi
İlköğretim Anabilim Bilim Dalı
Sosyal Bilgiler Öğretmenliği Bilim Dalı**

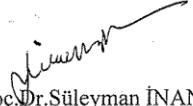
Deniz COŞKUN

Danışman: Doç.Dr.Süleyman İNAN

**Haziran 2011
DENİZLİ**

YÜKSEK LİSANS TEZİ ONAY FORMU

İlköğretim Anabilim Dalı, Sosyal Bilgiler Eğitimi Bilim Dalı öğrencisi Deniz COŞKUN tarafından Doç.Dr. Süleyman İNAN yönetiminde hazırlanan “İlköğretim Birinci Kademe 5. Sınıf Sosyal Bilgiler Dersinde Değerler Eğitimi” başlıklı tez aşağıdaki jüri üyeleri tarafından 16.06.2011 tarihinde yapılan tez savunma sınavında başarılı bulunmuş ve Yüksek Lisans Tezi olarak kabul edilmiştir.

Doç.Dr.Süleyman İNAN

Jüri Başkanı

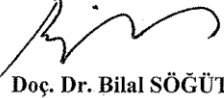

Doç.Dr.Ali Rıza ERDEM

Jüri Üyesi

Yrd.Doç.Dr.Kemal DAŞCIOĞLU

Jüri Üyesi

Pamukkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yönetim Kurulu'nun 05/06/2011...tarih ve ...12/15... sayılı kararıyla onaylanmıştır.

Doç. Dr. Bilal SÖĞÜT
Müdür

ÖNSÖZ

Bir toplumun geleceğinin bilgi ve beceriyle donanmış, toplumsal ve evrensel değerleri kazanmış, yaratıcı ve yenilikçi bireylere bağlı olduğu artık herkes tarafından kabul gören bir gerçektir. Toplum, bu gerçeğin kendisine şart koştuğu doğrultuda, varlık ve devamlılığını korumak gayesiyle tüm imkânlarını seferber ederek ve eğitim kurumlarının güç ve olanaklarını kullanarak kendisini oluşturan üyelerini en iyi şekilde yetiştirme gayreti içerisinde. Eğitim sisteminin amaçlarına bakıldığında da en üst sırada ait olduğu toplumun temelini oluşturan değerlerin kuşaktan kuşağa, çağın gerektirdiği uyum çerçevesinde, ancak özünü kaybetmeden aktarılmasını sağlayarak geçmiş, bugün ve gelecek ekseninde gelişimsel varlığını muhafaza etmek olduğu söylenebilir.

Günümüzde teknolojik alanda yaşanan hızlı gelişim ve değişim insanlara sınırsız fayda ve kolaylık sağlarken, görünmeyen tuzaklarıyla da insana, insanı insan yapan özelliklerini unutmalarına neden olabilmektedir. Bu nedenle toplumlar mevcudiyetlerini anlamlı kılan özelliklerini yavaş yavaş kaybederek insan yığınlarına dönüşebilmektedirler. Böyle bir gidişatı önleminin en yalın ve etkili formülünü ise değerler eğitimi toplumlara sunmaktadır. Eğitim sisteminin ulusal ve evrensel insani değerlerin kazandırılmasına yönelik bir yapılanma içerisinde bulunmasını gerekli kılmaktadır. İşte bu düşünceler de 2005 yılında yeniden düzenlenen ilköğretim programlarında değerler eğitimine daha fazla önem verilmesini sağlamıştır.

Öğrencilere ileriki yaşamlarında kendilerine rehberlik edecek bilgi ve beceriler ilköğretimle birlikte kazandırılmaya çalışılır. Bu aşamada içerik, örneklemeler, güncel yakınlık bakımından da en etkili ve önemli ders sosyal bilgilerdir. İlköğretim çağındaki çocukları geleceğin etkin vatandaşları olarak yetiştirmeyi amaçlayan sosyal bilgiler programı, ilköğretimden başlayarak öğrencileri sorumlu, üretken, adil, duyarlı, hoşgörülü, dürüst, saygılı, başarılı vb. değerlerle donatarak topluma uyumlu ve onun yararına eylemlerde bulunan vatandaşlar haline getirir.

Bu araştırmayla sosyal bilgiler dersi aracılığıyla kazandırılmak istenen değerlerin öğrenci tarafından ne düzeyde edinildiği belirlenmeye çalışılarak, değerler eğitimine katkı sağlamak ve değerler eğitiminin önemi bir kez daha belirtilmek istenmiştir.

Deniz COŞKUN

Denizli 2011

Bu tezin tasarımı, hazırlanması, yürütülmesi, araştırmalarının yapılması ve bulguların analizinde bilimsel etiğe ve akademik kurallara riayet edildiğini; bu çalışmaların doğrudan birincil ürünü olmayan bulguların, verilerin ve materyallerin bilimsel etiğe uygun olarak kaynak gösterildiğini ve alıntı yapılan çalışmalara atfedildiğini beyan ederim.

İmza :

Öğrenci Adı Soyadı : Deniz COŞKUN

TEŞEKKÜR

Çalıőmalarım sırasında her türlü yardım ve desteği benden esirgemeyen, görüş ve önerilerini paylaşan baőtta çok değerli hocam ve tez danıőmanım Sayın Doç.Dr.Süleyman İNAN'a ve bölümdeki diğer hocalarıma; sevgileriyle beni yüreklendiren eőim, kızım ve oğluma; çalıőmalarımı yürüttüğüm okullardaki öğretmen ve öğrencilere teőekkürlerimi sunarım.

ÖZET

İLKÖĞRETİM BİRİNCİ KADEME 5. SINIF SOSYAL BİLGİLER DERSİNDE DEĞERLER EĞİTİMİ

Denizli İli Örneği

Coşkun, Deniz
Yüksek Lisans Tezi, Sosyal Bilgiler Öğretmenliği Bilim Dalı
Tez Yöneticisi: Doç.Dr. Süleyman İNAN
Haziran 2011, 180 sayfa

Bu araştırmada İlköğretim 5. sınıf sosyal bilgiler programında yer alan değerlerden “sorumluluk sahibi olma, doğal çevreye ve tarihsel mirasa duyarlılık, İstiklal Marşına ve bayrağa saygı” değerleri ile hoşgörü değeri esas alınarak öğrencilerin bu değerleri algılama düzeyleri hakkında bir durum değerlendirmesinin yapılması amaçlanmıştır.

Bu çalışmada nitel araştırma kullanılmış; nitel araştırma araçlarından görüşme tekniği aracılığıyla veriler elde edilmiştir. Hazırlanan görüşme formu uzman kişilerin onayına sunulmuş, pilot uygulama yapılmış ve daha sonra esas uygulamaya geçilmiştir. Görüşmeler sonucu elde edilen veriler, betimsel analiz yaklaşımıyla yorumlanmıştır.

İlköğretim 5. sınıf öğrencilerinin sorumluluk sahibi olma, doğal çevreye ve tarihsel mirasa duyarlılık, vatanseverlik (bayrağa ve İstiklal Marşı’na saygı) ve hoşgörü değerlerini algılama düzeylerinin incelendiği bu çalışmada genel anlamda ulaşılan sonuçlar şöyledir:

- Öğrenciler, doğal çevreye ve tarihsel mirasa duyarlılık değerleri ile vatanseverlik değeri ilgili olarak daha güçlü ve tutarlı ifadeler kullanmışlardır. Öğrencilerin bu değerlere ilişkin hassasiyetlerinin diğerlerine oranla daha fazla olduğu belirlenmiştir.
- Sorumluluk sahibi olma değeri ile ilgili olarak ise bu değerleri tam olarak içselleştiremedikleri, öğrencilerin bu değer gerektirdiklerini çoğu zaman bildikleri ancak uygulamaya geçiremedikleri söylenebilir.
- Hoşgörü değerine ilişkin olarak öğrencilerin yakın çevrelerine karşı müsamahalı davranmalarına karşın daha az tanıdıkları veya tanımadıkları kişilere ve farklı kültürdeki insanların davranışlarına karşı hoş görülerinin az olduğu, aynı zamanda farklı görüşlere karşı doğru yanlış ayrımı yaparak bu fikirlere hoşgürsüz yaklaştıkları düşünülmüştür.

Anahtar kelimeler: Sosyal bilgiler, değer, değerler eğitimi, sorumluluk, doğal çevreye ve tarihsel mirasa duyarlılık, İstiklal Marşı’na ve bayrağa saygı, hoşgörü.

ABSTRACT
Education of Values in Elementary School
5th Grade Social Lessons

Coşkun, Deniz
Postgraduate Thesis in Department of Primary School
Thesis Advisor: Associate Professor Dr. Süleyman İNAN
June 2011, 180 pages

In this study, it is aimed to assess the students' level of values such as "being responsible, being aware of the natural environment and historical heritage, respect for independence anthem and the flag" perception from the social studies class of 5th grade Primary Education.

Research was conducted by the method of qualitative research. The data was obtained by using the technique of interviews as a qualitative research method. The prepared interview forms were submitted to the approval of experts, after making the pilot application, it was passed in the main application. The data gathered from interviews, were interpreted by descriptive analysis approach.

The overall results achieved in this examining study that assesses the Primary 5th grade students' level of being responsible, awareness of environment and historical heritage, patriotism (respect for the flag and Independence Anthem) and tolerance is as follows:

- Students have used more powerful and consistent expressions in relation to the values of awareness to natural environment and historical heritage, and the value of patriotism. Students' sensibilities regarding these values in relation to the others are higher.
- In relation to the value of responsibility, students have not exactly internalized with it, they know most of the time the necessity of this value, but they cannot implement it.
- In relation to the value of tolerance, students are more indulgent to the close environment and there is lack of tolerance against the behavior of people they know less or they don't know at all, or the behavior of people of different cultures. At the same time it is an intolerant approach, to make right or false distinction between different ideas.

Key words: Social studies, values, values education, responsibility, sensitivity to the natural environment and historical heritage, respect to the flag on Independence Anthem, tolerance.

İÇİNDEKİLER

ÖZET	I
ABSTRACT	II
İÇİNDEKİLER.....	III
TABLolar	V
GİRİŞ	1

BİRİNCİ BÖLÜM KAVRAMSAL ÇERÇEVE

1.1. Değer Nedir?.....	5
1.2. Değerlerin Sınıflandırılması	10
1.3. Tutumlar - İnançlar – Değerler	19
1.4. Eğitim ve Değerler	21
1.5. Araştırmada Kullanılan Değerler	23
1.5.1. Sorumluluk Sahibi Olma	24
1.5.2. Doğal Çevreye Duyarlılık	24
1.5.3. Tarihsel Mirasa Duyarlılık	25
1.5.4. Vatanseverlik.....	26

İKİNCİ BÖLÜM PROBLEM DURUMU VE İLGİLİ ARAŞTIRMALAR

2.1. Problem Durumu	29
2.1.1. Problem Cümlesi	30
2.2. Araştırmanın Amacı	31
2.3. Araştırmanın Önemi	31
2.4. İlgili Literatür.....	33
2.4.1. Türkiye’de Yapılan Çalışmalar	33
2.4.2. Yurt Dışı Çalışmalar	36
2.5. Tanımlar.....	39
2.6. Sayıtlılar.....	40
2.7. Sınırlılıklar	40

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM YÖNTEM

3.1. Araştırmanın Yöntemi	42
3.2. Veri Toplama Aracı.....	43
3.3. Evren ve Örneklem.....	45
3.3.1. Örneklemde Yer Alan Resmi İlköğretim Okullarının Dağılımı	46
3.4. Verilerin Analizi	46
3.5. Geçerlilik	47
3.6. Güvenirlilik	47
3.7. Araştırmada Karşılaşılan Sorunlar	49

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM **BULGULAR VE YORUM**

Araştırmaya Dâhil Edilen Okullar ve Öğrenci Sayıları	50
Araştırmaya Katılan Öğrencilerin Kişisel Özellikleri	51
Sorumluluk Değerine İlişkin Bulgular	54
Doğal Çevreye – Tarihsel Mirasa Duyarlılık Değerine İlişkin Bulgular	86
Vatanseverlik Değerine İlişkin Bulgular.....	109
Hoşgörü Değerine İlişkin Bulgular.....	130
Tartışma.....	156
SONUÇ	159
KAYNAKÇA	165
EKLER.....	171
ÖZGEÇMİŞ	180

TABLOLAR DİZİNİ

Tablo 1 Araştırmaya Dahil Edilen Okullar ve Öğrenci Sayıları	50
Tablo 2 Araştırmaya Katılan Öğrencilerin Kişisel Özellikleri.....	51
Tablo 2.1. Öğrenci Başarı Durumu	51
Tablo 2.2. Cinsiyet.....	51
Tablo 2.3. Kardeş Sayısı	51
Tablo 2.4. Kreş Eğitimi.....	51
Tablo 2.5. Kreş Döneminde Bakım	52
Tablo 2.6. Anaokul Eğitimi.....	52
Tablo 2.7. Anaokul Döneminde Bakım	52
Tablo 2.8. Anne Eğitim Durumu	52
Tablo 2.9. Baba Eğitim Durumu	53
Tablo 2.10. Anne Meslek	53
Tablo 2.11. Anne Çalışma Durumu	53
Tablo 2.12. Baba Meslek	53
Tablo 2.13. Baba Çalışma Durumu	54

Sorumluluk Değeri ile İlgili Tablolar

Tablo 3.1. Sorumluluk Sahibi Soru 1	54
Tablo 3.2. Sorumluluk Sahibi Soru 2	56
Tablo 3.3. Sorumluluk Sahibi Soru 3	59
Tablo 3.4. Sorumluluk Sahibi Soru 4	61
Tablo 3.5. Sorumluluk Sahibi Soru 5	64
Tablo 3.6. Sorumluluk Sahibi Soru 6	67
Tablo 3.7. Sorumluluk Sahibi Soru 7	69
Tablo 3.8. Sorumluluk Sahibi Soru 8	71
Tablo 3.9. Sorumluluk Sahibi Soru 9	77

Doğal Çevre-Tarihsel Mirasa Duyarlılık Değerleri ile İlgili Tablolar

Tablo 4.1. Doğal Çevre ve Tarihsel Mirasa Duyarlılık Soru 1	86
Tablo 4.2. Doğal Çevre ve Tarihsel Mirasa Duyarlılık Soru 2	88
Tablo 4.3. Doğal Çevre ve Tarihsel Mirasa Duyarlılık Soru 3	92
Tablo 4.4. Doğal Çevre ve Tarihsel Mirasa Duyarlılık Soru 4	95
Tablo 4.5. Doğal Çevre ve Tarihsel Mirasa Duyarlılık Soru 5	98
Tablo 4.6. Doğal Çevre ve Tarihsel Mirasa Duyarlılık Soru 6	101
Tablo 4.7. Doğal Çevre ve Tarihsel Mirasa Duyarlılık Soru 7	104
Tablo 4.8. Doğal Çevre ve Tarihsel Mirasa Duyarlılık Soru 8	106

Vatanseverlik Değeri ile İlgili Tablolar

Tablo 5.1. Vatanseverlik Soru 1	109
Tablo 5.2. Vatanseverlik Soru 2	113
Tablo 5.3. Vatanseverlik Soru 3	115
Tablo 5.4. Vatanseverlik Soru 4	118
Tablo 5.5. Vatanseverlik Soru 5	120
Tablo 5.6. Vatanseverlik Soru 6	122

Tablo 5.7. Vatanseverlik Soru 7	124
Tablo 5.8. Vatanseverlik Soru 8	127

Hoşgörü Değeri ile İlgili Tablolar

Tablo 6.1. Hoşgörü Soru 1	130
Tablo 6.2. Hoşgörü Soru 2	134
Tablo 6.3. Hoşgörü Soru 3	137
Tablo 6.4. Hoşgörü Soru 4	140
Tablo 6.5. Hoşgörü Soru 5	144
Tablo 6.6. Hoşgörü Soru 6	146
Tablo 6.7. Hoşgörü Soru 7	149
Tablo 6.8. Hoşgörü Soru 8	153

GİRİŞ

*Söylediklerinize dikkat edin; düşüncelere dönüşür...
Düşüncelerinize dikkat edin; duygularınıza dönüşür...
Duygularınıza dikkat edin; davranışlarınıza dönüşür...
Davranışlarınıza dikkat edin; alışkanlıklarınıza dönüşür...
Alışkanlıklarınıza dikkat edin; değerlerinize dönüşür...
Değerlerinize dikkat edin; karakterinize dönüşür...
Karakterinize dikkat edin; kaderinize dönüşür...*

Mahatma Gandhi

İnsanoğlu, var olduğu andan bu yana sahip olduğu akıldan yararlanarak çeşitli buluşlara, keşiflere imza atmış, kültürün, sanatın, uygarlığın, bilim ve teknolojinin yaratıcısı olma unvanıyla gelişerek ve geliştirerek varlığını korumuştur. Son bir asrı aşkın süredir ise bu gelişim durdurulamaz bir hızla ilerlemeye devam etmektedir. Peki, böylesine zekâ, güç ve yetenek örneği göstererek kendinin ve diğerlerinin hep daha iyi koşullarda yaşamasına olanak tanıyan insan, insan olma adına nasıl bir gelişme göstermiştir?

Bilim ve teknoloji alanındaki gelişmeler insan yaşamını yadsınamaz oranda kolaylaştırırken, pek çok yönde de insanları birbirinden uzaklaştırmaya başlamıştır. Bu etkilere köylerden kentlere göçle birlikte hızla artan nüfus da eklenince artışla ters orantılı olarak ortaklıklar azalmaya, insan ilişkilerinde negatif yönde bir evrimleşme başlamıştır. Oysa doğası gereği sosyal bir varlık olan insan, tek başına yaşamaya uygun değildir. Sürekli bir grup içerisinde yer alma, onlar tarafından kabul görme, grubun geneline uyan davranışlar gösterme eğilimindedir. Temel ihtiyaçları konusunda tek başına yeter durumda yaşayabilen insan, sevgi, saygı, güvenlik gibi diğer ihtiyaçları ancak başka insanlar aracılığıyla giderebilir. Dolayısıyla tek başına yaşam tarzına uygun olmayan insan yapısı böyle bir durumla karşı karşıya kaldığında buna tepki gösterir. Bunu takiben de muhtemel anlaşmazlıkların, uyuşmazlıkların, çatışmaların ortaya çıkması -günümüzde olduğu gibi- kaçınılmazdır.

Bilim ve teknoloji alanındaki gelişmeleri durdurmak mümkün olmadığı gibi gelişmelerin insanlığa olan yararını reddetmek, bunlardan faydalanmamak, yeniliklere

kapalı kalmak da mantığa uygun değildir. O halde yapılması gereken teknolojinin insan üzerindeki yan etkilerine karşı çeşitli tedbirler almanın ne denli önemli olduğunun bir an önce farkına varılmasıdır. İnsanların ve dolayısıyla toplumların genel iyiliği için alınması gereken bu tedbirlerin en önemlilerinden biri de bu zamana kadar insanları bir arada tutan, insan olma adına onlara katkı sağlayan değerleri ortaya çıkarmak, onları genç nesillere aktarmaktır ve değerlerin önemini kavratmaktır.

Toplumdaki bireyleri bir arada tutan en önemli etmenlerden biri ortak değerlerdir. Toplumun bir bütün olarak gelişmesi için bu değerlerin toplumsal yaşama katkı getirci nitelikte olması gerekir. Oysa günümüz Türkiye'sinde büyük bir değer bunalımı yaşanmaktadır. Bir yandan toplumdaki bireylerin ortak olarak paylaştıkları değerler azalırken, diğer yandan toplumun çıkarına ters düşen değerler yükselmektedir. Örneğin; eskiden toplumumuz için önemli bir değer olan dürüstlük, çalışkanlık gibi özelliklerin yerini "kısa zamanda köşeyi dönme" arzusu almış; namusu koruma adam öldürmeye dönüşmüş; hoşgörü ise neredeyse unutulmuştur. Bireysel çıkarlar ve hesaplar, ülke ve kurumların çıkarlarının üzerinde tutulmaya; vergi dışı ekonomi giderek büyümeye rüşvet alma ve verme doğal karşılanmaya başlanmıştır (Erden, tarihsiz: 1).

Bireylerdeki bu farklılaşmaların toplumun genel yapısına yansıdığı, bu nedenle de toplumların yapısının bozulduğu, böyle bir durumda insan ilişkilerinde eksik olan şeylerden (sevgi, saygı, hoşgörü vb.) kaynaklanan bir toplumsal sorundan bahsedilebilir. Dolayısıyla her toplum sorunlarından kendini arındırarak, kendini oluşturan bütün öğeleriyle birlikte var olma ve varlığını devam ettirme birincil amacına sahip olduğundan çözüm yolunda çalışma göstermesi gayet doğaldır.

Toplum meseleleri insanlık tarihinin her döneminde insanların ilgisini çekmiş ve kimileri mutlaka toplum sorunlarıyla uğraşmayı birinci iş olarak görmüşlerdir. Ancak özellikle nüfusların giderek artması, toplum yapılarının karmaşık hale gelmesi, sosyal değişimin giderek daha hızlı bir seyir izlemesi, sanayileşme ve buna bağlı olarak büyük şehirlerin ortaya çıkması, toplum denen gerçekliğe insanlığın daha yakından eğilmesini gerektirmiştir (Solak, 2004: 13).

Toplumsal sorunların üstesinden gelinebilmesi, tek tek bireylerin yabancılaştıkları topluma yeniden uyumlarının sağlanmasıyla yani eldeki en önemli güç olan eğitimin bu doğrultuda işe koşulmasıyla mümkün olabilecektir.

Eğitim hizmetinin en genel ve belirli amacı çocukların ve gençlerin toplumun yaşamına sağlıklı bir şekilde uyumunu sağlamaktır. Kültüre uyumda genel, evrensel, denenmiş ve yerleşmiş değerlerin öğretilmesi genel öğretim teşkil eder. Bunlar toplumda herkesin öğrenmesi ve bilmesi gereken bilgi, beceri ve ahlaki öğelerini içine alır. Bu bilgi birikimi bireyi ve toplumu iyiliğe götürücüdür (Varış, 1998: 81).

Bireysel düzeyde insanların değer ölçütlerinin incelenmesi, tutum ve davranışlar hakkında önemli ipuçları vermektedir. Değer, tutum, davranış silsilesine göre; birey yetiştiği ortam, kendi karakteri gereği bazı değerlere sahiptir, sahip olduğu bu değerler doğrultusunda tutumlar edinir ve tutumları da onu, kendi kişiliğiyle paralel gelişen eylemlerde bulunmaya yöneltir.

Davranış bilimciler ve sosyal psikologlar değerlerin bir yandan bireysel tutum ve davranışları, bilişsel süreçleri etkilediğini, diğer yandan toplumun kültürel kalıplarıyla etkileşimde bulunduğunu ve onları yansıttığını kabul etmektedirler. (Dilmaç ve diğerleri, 2008: 70).

Toplumsal sorunların temelinde bireyler ve bireyler arası ilişkiler, bireylerinin davranışlarını ve tutumlarını yönlendiren de büyük oranda değerler olduğu için sorunların çözümüne yönelik olarak toplumu oluşturan bireylerin hangi değerlere sahip oldukları ve bunların önem derecelerine göre ne şekilde sıralandıklarının incelenmesi yerinde olacaktır.

Yeryüzünde var olan bütün toplumlar, kendi manevi yapılarına (gelenek-görenekler, ahlaki anlayışlar, inançlar, tutumlar vb.) uygun olarak belirledikleri genel amaç neyi ifade ediyorsa veya bu yapı doğrultusunda genel iyinin ne olduğu düşünüüyorsa gelecek kuşakları bunu sürdürme ve geliştirme yönünde eğitmeye çalışırlar. Bu hedef çerçevesinde de kendi eğitim felsefelerini oluştururlar. Eğitim felsefelerinin özünü de genel anlamda onlar için önem arz eden değerler meydana getirir.

Bir ülkenin eğitim sistemi o ülkenin önem verdiği ve eğitim sisteminde de yansımış olan değerlerle başlar. Bu değerler eğitimin çerçevesini, amaçlarını ve yönünü belirler. Eğitim sistemi bu amaçlara ulaşmak için faaliyet gösterir (Doğan, 1997: 18).

Eğitimle hedeflenen bireyin bilişsel, duyuşsal ve devinişsel gelişimi okullar aracılığıyla yürütülmektedir. Okullarda eğitim gören bireyler, eğitimlerini tamamladıktan sonra insanlık tarihi adına çeşitli bilimsel gelişmelere katkı sağlayacak bireylere dönüştükleri gibi aynı zamanda da insanlığın genel iyiliği ve huzuru için çalışacak insanlar olarak da yetiştirilmelidirler. Ancak böylelikle insan olma adına bilim ve teknolojiyle aynı yönde bir gelişme mümkün olabilecektir.

İnsan, kendisini, toplumunu, diğer toplumları ne denli huzur yönünde değiştirebiliyorsa o denli çok insanlaşmaktadır (Tural, 1996: 16).

Bilim ve teknolojinin yan etkileriyle birlikte, artan nüfus ve ekonomik yetersizlikler etkisini eğitim alanında da hissettirmiş ve eğitimde nitel ve nicel eksiklikler gözlenmeye başlamıştır. Özellikle ekonomik şartların olumsuz etkisiyle meslek edinme, iş bulma kaygısının yaşanması anne babaları ve öğretmenleri etkilemiş, bu nedenle de daha çok bilişsel öğrenmelere ağırlık verilerek sadece bilgi açısından donanımlı bireyler yetiştirme hedeflenir hale gelmiştir. Böylece okullar bilgi aktarımının gerçekleştirildiği eğitim kurumları olarak hizmet verirken, öğretmenlik anlayışı da belirli kalıplar içerisinde kalmış, onların sadece sahip oldukları bilgi ve becerileri öğrencilerine aktaran kişiler olmasına yol açmıştır. Evrensel, toplumsal değerlerin öğrencilere kazandırılması daha az önemsenmiştir. Oysa toplumların okullardan beklentisi daha farklı olmalıdır.

Okullardan yeni neslin değerlerini, alışkanlıklarını ve sosyal davranışlarını etkileyebilmeleri beklenir. Bundan dolayı çağın getirdiği olumsuz durumlar karşısında, okullar öğrencilerinin iyi tercihler yapabilmesi için seçenekler gösterebilmeli ve aynı zamanda bu tercihleri yapabilme stratejilerini ve amaçlarını sunabilmelidir (Edam, Prese, 2003).

Eğitim kurumlarının esas amacı, çocukların toplumsallaşmasını sağlamak ve onları etkin, üretken, katılımcı, haklarını ve sorumluluklarını bilen iyi bir yurttaş olarak yetiştirmektir. İlköğretim kurumlarında da bu amaca ulaşmayı kolaylaştıracak ders şüphesiz sosyal bilgilerdir. Sosyal bilgiler ders içeriği, konularının güncel yaşama yakınlığı gibi nedenlerle öğrencilerin toplumsallaşmasında, sosyal yaşama uyumlu bireyler olarak yetişmelerinde diğer dersler yanında farklı bir öneme sahiptir. Sosyal bilimlerin toplum, o toplumun kültürü, değerleri, bunların insanlar üzerindeki etkileri ve benzeri konularını ilköğretim öğrencilerine uyarlayarak işleyen sosyal bilgilerin, toplum yaşantısının sınıfa yansması şeklinde düşünüldüğünde değerlerin öğrencilere kazandırılmasında ne derece etkili olduğu açıkça fark edilebilir. Sosyal değerler, sosyal bilimleri oluşturan disiplinler kapsamındadır. Sosyal Bilgiler dersi de bu disiplinlerden seçilmiş ve düzenlenmiş konulardan oluşmaktadır. Bu açıdan, sözü edilen dersin öğrencilere değer kazandırmada önemli bir işlevi vardır (Evin, Kafadar, 2004: 294-295).

Bu çalışma ile ilköğretim 1. kademe 5. sınıf öğrencilerinin sosyal bilgiler dersi kapsamında yer alan “sorumluluk sahibi olma, doğal çevreye ve tarihsel mirasa duyarlılık, bayrağa ve İstiklal Marşına saygı” ile “hoşgörü” değerlerine ilişkin algıları araştırılmıştır.

BİRİNCİ BÖLÜM

KAVRAMSAL ÇERÇEVE

İnsanların yaşamlarını sahip oldukları veya içinde buldukları çevreye ait olan maddi ve manevi unsurlar şekillendirmektedir. İnsanlar yaşamlarını bu iki unsurdan hareketle ve bu iki unsura göre makul sayılanlar çerçevesinde yönlendirirler. Yaptıkları her seçimde bunların, ancak özellikle inanç, değerler gibi manevi öğelerin daha kuvvetli bir etkiye sahip olduklarını söyleyebiliriz. İnsan hayatında bu denli öneme sahip olan değer kavramı bilim adamlarının da çalışma sahalarına konu olmuş ve farklı bilim dallarınca tanımlanmaya çalışılmıştır.

1.1. Değer Nedir?

Değer kavramının sözlük anlamı; (1); bir şeyin önemini belirlemeye yarayan soyut ölçü, bir şeyin değdiği karşılık, kıymet (2); bir şeyin para ile ölçülebilen karşılığı, paha, (3); yüksek ve yararlı niteliktir. (TDK, 1998: 538) Birinci tanım bize değer kavramının somut oluşumların (davranışların, hizmetlerin, olayların vb.) insan düşüncesine, duygusuna denk gelen soyut oluşum olarak nitelendirildiği; ikinci tanım daha çok ekonomi bilimini de ilgilendirdiği üzere maddi bir şey olan malın, maddi karşılığı olan para ile eşitlenmesi; üçüncü tanımda ise maddi veya manevi bir varlığın mevcudiyetinden ve insanın ona yüklediği anlamdan kaynaklanan değerliliği anlatılmak istenmektedir. Bu tanımları örneklerle açacak olursak: Elimizde bir kitap olduğunu düşünelim. Yukarıdaki sıralamaya göre; pek çok kişiye göre bu kitap okumaya değer bir kitaptır; bu kitap antika olduğu için çok pahalı bir kitaptır ve bu kitap dünyadaki bütün dilbilimcilerinin, yazarların, eleştirmenlerin beğendiği, okuyana çok şey katan yararlı bir kitaptır. Üç farklı tanım ve üç farklı örneğin birleştiği ortak nokta ise şudur: O şeyin (kitabın) değerlendirmesini yaparak ona anlam yükleyen insan olduğudur. Yani dünyadaki şeyler var olmalarının dışında insanların onları fark etmeleri, zihinlerinde veya kalplerinde ona karşılık gelecek bir yer verdikleri oranda ancak değerli ya da değersizdirler. Ancak bununla birlikte o “şeyin” önemli ihtiyaçlara karşılık gelmesi veya nicelik açısından ender rastlanır türden olması değerinin artmasına neden olabilmektedir. Ama sonuçta o ihtiyacı da hisseden, kendi varlığının dışında az veya

çok olmasını da önemseyen yine insandır. Yani diyebiliriz ki değer/değerler konusunun gerçek öznesi “şey”den bağımsız olan mutlaka insandır.

Değer kelimesinin Türk diline göre etimolojisine baktığımızda; Divan-ı Lügat-it Türk'te (1070) paha kıymet olarak karşılığının bulunduğu, Eski Türkçe (Orta Asya yazı Türkçesi)'de “teg+AR” şeklinde geçtiği ve eşit olmak bedel olmak (Nişanyan, 2009: 123) anlamında kullanıldığı görülmektedir. Yine burada da Divan-ı Lügat-it Türk'te geçen şekliyle hem maddi hem de manevi bir değerden söz edildiği, eşit olmak, bedel olmak anlamlarıyla ise iki şeyin birbiriyle kıyaslanması durumunda kullanıldığı, belirleyicinin de insanın duygu ve düşüncelerinin olduğu anlaşılmaktadır.

Değer kavramının Batı dillerindeki genel karşılığı Latince “valare”dir. Latince “valare” kelimesinden türeyen ve değerli olmak, güçlü olmak anlamına gelen değer kavramı felsefede; olgu bilincinden sonra ortaya çıkan ve olguya belli duyguları, arzuları, ilgileri, amaçları, ihtiyaç ve eylemleri olan özneye ilişkisi içinde, belli nitelikler yüklemeye belirlenen tavrı; öznenin olana, olguya yüklediği nitelik (Ülken, 2002: 248) olarak tanımlanır. Bu tanım herhangi bir objenin tamamen insana bağlı, ancak onun var olmasıyla gerçekten var olabileceği (fark edilebileceği), insanın ona kattığı yorum dışında önem taşımadığı, bu nedenle de değerın insan öznesine bağımlı olarak değişiklik göstereceği (değerinin azalacağı veya artacağı) belirtilmiştir.

Değer kavramındaki bu anlam zenginliği onun farklı disiplinlerin inceleme alanına dâhil edilmesiyle birlikte de daha da artmış, felsefeden sosyolojiye, psikolojiden, antropolojiye, ekonomiye kadar birçok alanda yer alan değer tanımına ilişkin çeşitlenmeleri beraberinde getirmiştir.

Değer kavramını sosyal bilimler literatürüne ilk kez kazandıranın Polonyalı sosyolog Znaniecki olduğu ileri sürülür (Avcı, 2007: 22). Sosyolojide ise değerler, insanların neyin doğru neyin yanlış olduğu, istenilen mi yoksa nefret edilen mi şeklinde etik davranış veya uygun davranış hakkında düşünceleri (Marshall, 1994: 552) şeklinde ifadelendirilmiştir. Burada da değer, bir grup insan tarafından çoğunluğa yol gösterme amacına hizmet ederek birlikteliğin önemli bir aracı olarak görülmektedir. Psikoloji bilimi değeri birinci tanımıyla; (1) bir şeyi arzu edilir veya yararlı kılan özelliği veya niteliği; bir şeye bağlanan ruhsal enerji miktarı (Budak, 2003:195) olarak tanımlamakla felsefede olduğu gibi pragmatist bir anlayış ortaya koymakta, nesnenin yararlı olduğu

oranda değerinin olacağına işaret etmektedir. (2) Belli bir toplumda, neyin iyi, neyin kötü, doğru veya yanlış, arzu edilir veya arzu edilmez konusundaki ortak görüşler, standartlar (Budak, 2003:195) şeklindeki diğer tanımla ile göreceliliğe ve kùltüre bağlılığa vurgu yaparak sosyolojinin tanımla ile örtüşmektedir. Antropolojik açıdan değer, bir davranışın mevcut amaçları ve araçları arasında seçim yapmayı etkileyen, bir bireyin ya da grubun kendine özgü istenilen ya da arzu edilen kavramları ve özellikleri olarak (Yılmaz, 2008: 45) tanımlanmasıyla karar vericiler üzerindeki etki ortaya çıkarılmıştır ve yine burada da değerin birleştirici niteliği belirgindir. Ekonomiyle birlikte daha sayısal bir anlam kazanan değerin normal olarak mübadele değerini ifade ettiği ve bir malın mübadele veya değişim değerinin ondan bir birim elde etmek için gerekli para veya diğer bir malın miktarı ile ölçülebileceği belirtilmektedir. Ekonomi bilimi içerisinde somut bir ifadeye bürünen değer kavramı karşısında yine somut nitelik taşıyan para veya mal ile eşitlendirilmektedir.

Sosyal bilimler içerisinde farklı disiplinler tarafından kendilerine has ifadelerde kendini bulan değer kavramı, bazen aynı disiplin içerisinde dahi değişik şekillerde dile getirilmiştir. Kendi çerçevesinde yoruma açık olan değer kavramı genel anlamda hayatı algılayış ve bu algıya uygun yaşam biçimi tercih edilmesi anlamı taşırken, bireyde oluşan değer sıralamalarının farklılaşması ihtiyaçlarla, arzu edilen veya edilemeyen şeylerle, sahip olunan kùltürle, toplumun genel doğru-yanlış veya iyi-kötü anlayışlarıyla paralellik göstermektedir. Yukarıda belirtilen ve değeri veya değerleri etkileyen kavramların çeşitliliği, tanımlarda bu kavramların kimi zaman öne çıkıp belirginleşmesine, kimi zaman da bir bütünlük içinde ele alınmasına neden olmuş neticede de değerlerle ilgili bir tanım dizisi literatürde yerini almıştır.

Halstead'a (1996: 6) göre değer, doğru yanlış yargılamalarımızda kullandığımız standartlar, prensiplerdir. Bu doğrultuda değerlerin bireyin yaşamındaki her şey olduğunu söyleyebiliriz. Çünkü onların bireyin yaşamında var olmasının nedeni de sahip olduğu değerlerdir. İçinde bulunduğumuz topluma ait genel doğrular ve bununla birlikte kendi deneyimlerimiz doğrultusunda oluşan doğrularımız ve yanlışlarımızı göre bir şeyi doğru bulduğumuz kadarıyla kabullenir, yanlışlarını reddederiz.

Somut ya da soyut kavramların önemini belirtmeye yarayan soyut ölçü birimi (Köknel, 2007: 17) olarak da tanımlanabilen değer, bireyin yaşantısını anlamlandıran, etrafında ona etki eden somut veya soyut kavramların oluşturduğu şeylere ya da olaylara

karşı geliştirdiği ilgileri, ihtiyaçları, seçimleri, istekleri, direnmeleri ve kabullenmeleri, hoşnutlukları ve hoşnutsuzlukları, paylaşımları, deneyimleri kapsar. Bütün bunların ekseninde olaylara, şeylere veya durumlara yüklenen soyut nitelikler hem onların değeri haline gelmekte, hem de bireyin kendine göre değer olgusu oluşturmaya neden olmaktadır.

Kuçuradi (1971: 7), değer olgusunu, aynı insanların, aynı olayların, aynı durumların, aynı hareketlerin, aynı kararların, aynı eserlerin, aynı fenomenlerin farklı kişiler tarafından farklı şekillerde değerlendirilmesi, farklı şekillerde yorumlanması, farklı şekillerde açıklanması olarak tanımlar. Bireylerin ilgileri ve ihtiyaçları inançları ve tutumları birbirinin tıpatıp aynısı olmadığından yorumda meydana gelen bu farklılık da yadırganamaz. Önemli olan toplumun genel iyiliği için bunlar arasındaki ortak noktaların birleştiriciliğinin muhafaza edilmesi, eğitim aracılığıyla ve toplumun benimsediği eğitim felsefesi doğrultusunda bireylerin değer geliştirmesine veya kazanmasına yardımcı olmaktır.

Ülken (2002: 248), ahlak ve değer felsefesinde; olgu bilincinden sonra ortaya çıkan ve olguya, belli duyguları, arzuları, ilgileri amaçları, ihtiyaç ve eylemleri olan özneye ilişkisi içinde, belli nitelikler yüklemeye belirlenen tavrı; öznenin olana, olguya yüklediği niteliği değer olarak adlandırır. Böylece değerle birlikte değerlendirme kavramına da gönderme yapar. Diğer canlılardan farklı olarak insan, düşünme yetisine sahipse bunu kullanmaya önce kendinden başlar; kendini kendi amaç ve hedeflerine göre bir yere yerleştirir. Önce kendini değerlendirir, tespitlerde bulunur, daha sonra etrafındakileri (nesnelere, olayları, diğer insanları, diğer canlıları) değerlendirir. Böylelikle edindiği verileri sentezleyerek bulunduğu ortam içerisinde kendine en uygun olan yeri alır.

Schwartz'a göre değerler, insanların kendileri de dâhil olmak üzere insanları ve olayları değerlendirmek, davranışlarını seçmek ve yasallaştırmak için kullandıkları ölçütlerdir (Özensel, 2003: 223). Bu tanımıyla değer, insanlara kılavuzluk etme misyonu üstlenmiş bir pusula niteliğindedir. Schwartz ve Bilsky'ye göre; (Schwartz, Bilsky, 1994: 164) değerlerin yapılan tanımları incelendiğinde beş ortak özelliğine ulaşılmaktadır. Bunlar;

- a) değerlerin anlayış ve inançlar olduğu,
- b) istendik durum ve davranışlar hakkında olduğu,

- c) özel durumların üstünde bulunmaları,
- d) davranış ve olayların değerlendirilmesi ve seçimine rehberlik etmeleri
- e) önem sırasına göre sıralandıklarıdır.

Ayrıca değerleri birbirinden ayıran en önemli noktanın değerlerin belirttikleri güdüsel hedef olduğunu söyleyen Schwartz ve Bardi (Schwartz, Bardi, 2001: 269), kültürler arasındaki insan yaşamının evrensel gerekliliklerinden gözlemlenen güdüsel olarak farklı on değer türü ortaya çıkarmışlardır. Bunlar da; güç, başarı, haz, özendirme, kendini yönetme, evrensellik, yardımseverlik, gelenek, uygunluk ve güvenlidir.

Güngör ise, (Güngör, 1993: 27) “değer nedir?” sorusuna şöyle yanıt verir: - değer hükmü bir şeyin arzu edilebilir veya edilemez olduğunu belirten ifade ise, o halde değer de bir şeyin arzu edilebilir veya edilemez olduğu hakkındaki inançtır-. Burada karar verici olan birey ve bireye ait olan inanç/inançlar başrolüdür. Herhangi bir nesneye veya canlıya karşı bireyin sahip olduğu inanç -bu da deneyim ve toplumun genel eğilimi doğrultusunda oluşmuştur- o nesneye ya da canlıya karşı benimsediği değerle dengelidir. Hatta bu iki şey arasında bir alışverişten bile bahsedebiliriz. İnanç değerden, değer inançtan beslenerek birbirini kuvvetlendirir. Birey, bir şeyin değerinde azalma hissiyatıyla hareket etmeye başlıyorsa o şey hakkındaki inancı da azalmış demektir. Yine aynı şekilde inancın zayıflaması o şeye verilen değer de değişikliğe yol açacaktır.

Tezcan (Tezcan, 1974: 14) değeri, bütün kültür ve topluma anlam ve önem veren ölçütler şeklinde tanımlar. Her insanın yaşamının kendine göre bir gayesi, bir anlamı vardır; vatanına yararlı olmak için mesleğini en iyi şekilde icra etmek, zengin olmak için çok çalışmak, insanlığa hizmet için buluşlar üzerinde çalışmak, muhtaç insanlara yardım için dünyayı dolaşmak vb. amaçları ne olursa olsun bu insanları bu türden farklı eylemlere yönelten genel anlamda yaşamın kendileri için anlamıdır. Yaşama anlam verirken kullandıkları ise büyük ölçüde değerleridir.

Değerler konusunda araştırma yapan, farklı milletlerin ne tür değerlere sahip olduğunu inceleyen Rokeach, genel anlamda değerleri pek çok şekilde davranışlarımıza rehberlik eden çok yönlü standartlar olarak tanımlar (Rokeach, 1973: 13). Değerlerin rehberlik ettiği alanlar ise şöyledir:

- (1) Değerler sosyal konularda bakış açımızı belirlerler.
- (2) Siyasi veya dini bir ideolojiyi bir diğerine karşı savunmamıza yol açarlar.

- (3) Değerler kendimizi başkalarımıza karşı sergilememize ve
 (4) başkaları veya kendimize övgü veya suçlamalar yağdırmamıza aynı zamanda da değerlendirme ve yargılama yapmamıza yol gösteren standartlardır.
 (5) Değerler karşılaştırma süreçlerinin temelinde bulunur; değerleri kendimizi başkalarına karşı ahlaklı veya yeterli olarak atfetmede standart olarak kullanırız.
 (6) Değerler aynı zamanda başkalarının hangi davranış, değer, tutum ve inançlarının tartışmaya, karşı çıkmaya değer olduğunu ve de başkalarını etkileme ve ikna etmeyi yüklenen standartlardır.
 (7) Son olarak, değerler psikanaliz, inançlar, tutumlar ve hareketleri nasıl mantıksal çerçeveye oturtacağımızı söyler.

Toplumsal konularla ilgilenenler, bu alanda araştırma yapanlar, aynı görünen şeylerin neden birçok kişi tarafından farklı farklı anlaşıldığı, insanlar veya toplumlar arası çatışmalarda bu farklı yorumların etkilerinin derecesini merak etmişler, böylelikle de değer olgusu ve değer problemine yönelmişlerdir. Günümüzde değerler konusu hem akademik araştırmalar içerisinde, hem de gelişime açık ve istekli ancak gelişimin olumsuz değişimlerine direnen birçok toplum gibi Türk toplumu için de ihtiyaçla karışık bir ilgi olma niteliğiyle önem arz etmektedir.

1.2. Değerlerin Sınıflandırılması

Psikolojide değer testi ilk defa Alman eğitimci filozof Spranger (1928) tarafından kullanılmıştır. Spranger deneklerini her birinde hakim olan değere göre şahsiyet tiplerine ayırmaya çalışmış ve herkesin altı temel değer tipinden birine girebileceğini söylemiştir. Spreanger'den ve daha sonra ondan ilham alarak "Study of Values" adlı geniş bir çalışma yapan Allport, Vernon ve Lindzey (1960) den sonra değerleri altı grup halinde toplamak adet olmuştur: Estetik, Teorik (veya ilmi), İktisadi, Siyasi, Sosyal ve Dini değerler (akt: Güngör, 1993: 84).

Ülken ise (1968: 359-361), değerleri açıklamaya yönelik olarak yaptığı sınıflandırmada onları üçe ayırmıştır:

- 1- Birinci kısım içkin değerlerdir: İçkin değerler bilinç verileri, yani değerlerin üç esaslı vasfından ikincisi olan tabii unsurlar ve muhteva özelliği üstün değerlerdir. Bunlar teknik, sanat ve bilgi değerleridir. Teknikte madde, sanatta duyumlar ve duygular, bilgide kavramlar esas teşkil eder, fakat hepsi bilinç muhtevasına dayanırlar.
- 2- İkincisi aşkın değerlerdir. Bunlarda duyu verileri, bilinç muhtevası yalnızca vesiledirler. Fakat bu vesile az veya çok önemsiz bir dereceye inebilir. Bir insanla bir insan arasında ahlaki ilişkide bilinç verileri ya yazılmış bir sözleşmeye dayanan iki insanın bu sözleşmeye sadık kalması, ya gençlik ve aile hatıralarına sadık kalması ya da verilmiş sözlere sadık kalması ve vefalık

gibidir ki, bu sözler ve yazılar duyu verileridir, bilinç muhtevalarıdır. Dini ve ahlaki değerler aşkın değerlerdir.

- 3- Normatif değerler aslında değer değil, ancak bütün değerlerin ölçüleri, değişim örnekleridir. Bu değerlerin görevi başka değerleri birbiriyle karşılaştırmak ve ölçmektir. Bu ölçü değerler de iktisadî, hukukî ve lisanî değerlerdir.

Rokeach (1973: 28), değerlerle ilgili araştırmalarında hazırladığı sorulara cevaplayıcıların kullandıkları ifadeler doğrultusunda değerleri; “araç değerler” ve “amaç değerler” olarak iki grupta toplamış ve bunların içeriğini oluşturan değerleri şöyle sıralamıştır;

AMAÇ DEĞERLER	ARAÇ DEĞERLER
Rahat bir yaşam	Hırs
Heyecan verici bir hayat	Hoşgörülülük (geniş fikirli)
Başarı duygusu	Yetenekli
Barış içinde bir dünya	Neşeli
Güzellikler dünyası	Temizlik
Eşitlik	Cesaret
Aile güvenliği	Bağışlayıcı
Özgürlük	Yardımsever
Mutluluk	Dürüst
İç uyum	Yaratıcı
Gerçek, samimi sevgi	Bağımsız
Ulusal güvenlik	Entelektüel
Memnuniyet	Mantıklı
Kurtuluş (selamet)	Sevecen
Kendine saygı	İtaatkar
Sosyal onay	Kibar
Gerçek dostluk	Sorumluluk sahibi
Bilgelik (akıl)	Öz denetim

Nelson (1974) değerleri “kişisel değer”, “grup değerleri” ve “sosyal değerler” şeklinde üç grupta sınıflamıştır: Kişisel değerler, belirli bir bireyin değerleridir. Buna

göre birey arkadaşlarını, grubu veya genel sosyal değerleri dikkate almaksızın bu değerlere bağlanmak arzusundadır. Belirli bir grubun değerlerinden ziyade kendi değerleri ön plandadır. Grup Değerleri, belirli bir grubun üyeleri tarafından paylaşılan değerlerdir. Bu grup bir aile, bir dini grup, bir siyasi grup, bir kulüp veya organizasyon veya bir etnik grup olabilir. Sosyal değerler ise genel olarak üzerinde anlaşmaya varılmış, toplumun büyük bir kısmı tarafından paylaşılan değerlerdir; bu değerler toplumu şekillendirir, tanımlar ve o toplumun yapısını etkiler (akt: Keskin, 2008: 9-10). Toplum üyeleri bu değerlerin çoğunu gerçekten benimsemekle birlikte, bazılarını toplumdan dışlanmamak, tepki almamak için kabullenir.

Değer türlerini kişilik davranışlarıyla ilişkilendirmede teorik bir çerçeveden yararlanmak için, değer sistemlerinin güdüsel yapısını ayrıntılı analizini sunmak gerekliliğini savunan Schwartz ve Bardi (2001: 270), temel güdüsel anlayış bakımından tanımladıkları on değer türünün tanımlarını şöyle açıklamaktadırlar:

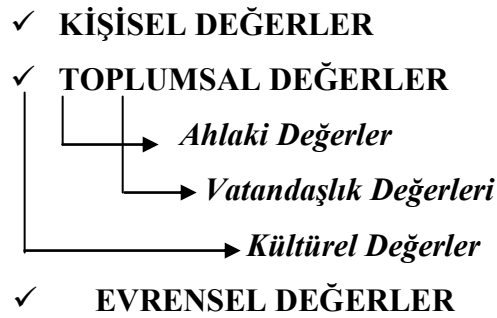
Güdüsel Değer Türlerinin Tanımları ve Örnekleri

<i>Değer Grupları</i>	<i>Açıklamalar</i>
<i>Güç:</i>	Sosyal statü ve saygınlık, kaynaklar ve insanlar üzerinde otorite
<i>Başarı:</i>	Sosyal standartlara göre yetenek göstererek kişisel başarı
<i>Hazcılık:</i>	Keyif ve Hoşnutluk
<i>Özendirme:</i>	Heyecan, yenilik ve hayata meydan okuma
<i>Kendini Yönetme:</i>	Bağımsız düşünce ve eylem-seçme, yaratma, araştırma
<i>Evrensellik:</i>	Anlama, beğenme, tolerans ve diğer insanların mutluluğunu sağlama
<i>Yardımsızlık:</i>	Sıklıkla görüşülen kişilerin mutluluğunu sağlama ve koruma
<i>Gelenek:</i>	Saygı, bağlılık, dayatılmış din, geleneksel kültür gibi düşünce ve geleneklerin kabulü
<i>Uygunluk:</i>	Eylemlerde ölçülülük, eğilimler, başkalarını üzen veya zarar veren ve toplumsal beklenti ve normları bozan dürtüler(Saygı, Kibarlık, Öz-Denetim, aileyi onurlandırma)
<i>Güvenlik:</i>	Emniyet, uyum, toplumsal ilişkilerde durağanlık (aile güvenliği, ulusal güvenlik, sosyal sınıf, bağlanma duygusu)

(Orijinal kaynaktan uyarlanarak hazırlanmıştır.)

Literatürde değerlere ait farklı tanımların bulunması, değer kavramının ekonomiden felsefeye, antropolojiden psikolojiye pek çok sosyal disiplin içerisinde farklı şekillerde yorumlanmasından kaynaklanmaktadır. Aynı şekilde değerlerin şimdiye kadar yapılan çalışmalar içerisinde de farklı sınıflamalara tabi tutulmuş olması, bu nedenledir ki bilim adamları kendilerine ve çalışma alanlarına en iyi karşılık gelen sınıflamalarını böyle ortaya koymuşlardır.

Yukarıda açıklanan sınıflamalar ışığında değerlerle ilgili olarak, bu çalışmaya da yön verecek şekilde şöyle bir genel sınıflamanın yapılması mümkündür:

Burada değerler 3 temel gruba ayrılırken toplumsal değerler; ahlaki değerler, vatandaşlık değerleri ve kültürel değerler şeklinde üç kategoride incelenebilmektedir.

1.2.1. Kişisel Değerler

Dünya üzerinde yaşayan insanların fiziksel ve duygusal özelliklerinde görülen farklılıklar, değerlerinde de ortaya çıkmaktadır. Nasıl bazı insanlar esmer, uzun boylu, şişman, sevecen, çekingen gibi özelliklere sahip olabiliyorlarsa, bu insanlar aynı zamanda dürüst, hoşgörülü, çalışkan, duyarlı, sorumluluk sahibi, yardımsever olarak da nitelendirilebilmektedirler. Bu tamamen onların kendilerinin dışında hiçbir güç tarafından etkilenmeksizin sadece yaşamlarını algılayışları ve bu doğrultuda hayatlarını nasıl devam ettirmek istediklerine yönelik seçimleriyle ilgilidir. Dolayısıyla seçilen yaşam tarzına göre ilgiler, ihtiyaçlar, istekler, amaçlar ve inançlar da farklıdır. Bunların temelinde de değerler bulunmaktadır. Ancak burada vurgulanmak istenen herkesin birbirinden çok farklı değerlere sahip olduğu değil, bu değerleri yaşamlarının neresine, hangi önem derecesine göre yerleştirdikleriyle ilgilidir. Bir örnek üzerinden hareket edelim: Güvenlik ve ait olma gibi ihtiyaçlarının karşılanmasına daha çok önem veren bir kişi için dayanışma değeri onun değer sıralamasının en üst seviyelerinde yer alan

değerlerden biridir. Bu kişi aynı zamanda bir grup içerisinde yer alma, birlikte hareket etme isteğinde, dayanışma halinde yürütülen işlerin daha başarılı olacağı inancındadır.

1.2.2. Toplumsal Değerler

Ancak belirli bir çoğunluk tarafından kabul gören değerler vardır ki bunlar; aynı coğrafyada bulunan, aynı kültürü paylaşan, aynı dili konuşan, ortak bir tarih yaşamış olan insanları ortak paydada buluşturan toplumsal değerlerdir. Toplumsal değerlerin özünü toplumların kendi ahlak sistemlerinden kaynaklanan ahlaki değerler, var oluşlarından bu yana zaman zaman önemsiz değişikliğe uğrayarak, kuşaktan kuşağa aktarılan, o toplumun kimliği haline gelmiş kültürel değerler ile millet bilinci ile “nasıl bir toplum” hedefledikleri yönünde gelişen vatandaşlık değerleri oluşturmaktadır.

Toplumsal değerler bir toplumun çoğunluğu tarafından paylaşılan, toplumun iyiliğine ve esenliğine yönelik olduğu varsayılan ideal ortak paylaşım ölçütleridir. Dürüstlük, çalışkanlık, özgecilik (diğergamlık), yiğitlik, yardımseverlik hoşgörü, sevgi, saygı, alçakgönüllülük (tevazu), namus, sadakat, dayanışma, çalışkanlık, itaat kültürü, iffetlilik, ahlakilik vb.’leri bilinen geleneksel / toplumsal değerlerdir (Doğan, 2004: 236).

İnsanoğlunun ait olduğu toplumda yaşamını rahat, diğerleriyle uyumlu bir şekilde sürdürebilmesi için o toplumun kurallarını; âdetlerini, değerlerini tanımakla birlikte, bütün bunları benimseyerek davranışa dönüştürmesi gereklidir. Zaten devamlılığını garanti altına almak isteyen toplumun ondan beklentisi de bu yöndedir. Toplumun değerleri bireye neleri yapıp, neleri yapmaması gerektiğini söyleyerek onu kendisine dâhil, kendinden biri haline getirmeye çalışır. Doğan (Doğan, 2004: 620), Toplumsal değerlerin günlük hayatı belirleyen ve hatta organize eden değerler olduğunu belirtir. Ona göre bu değerler aynı zamanda aile yaşamından hukuk ve siyasal sisteme kadar genişleyen bir manevra alanına sahiptir. Toplumun değerleri bireylere toplumsal yaşama uyumda kılavuzluk ettiği oranda onları birbirine yaklaştırma, bir arada uyumlu davranışlarda bulunma gibi işlevlere sahiptir. Bunu aile içindeki üyelerinden, toplumda birbirine en uzak noktada bulunan insanlara kadar geniş bir yelpazeye yayan toplumsal değerler, insanlar arasındaki en uygun bağlantıyı gözle görünmeyen bağlar örerek gerçekleştirmeye çalışır. İşte bu nedendir ki toplumsal değerler, kendini oluşturan topluma minnet borcunu, o toplumu ayakta tutan, onun devamlılığının garantisi olan harç olma göreviyle yerine getirir.

Eğitim, ekonomik özellikler ve sosyolojik yapının yanı sıra tarihi geçmiş, din, dil, coğrafi şartlar gibi başka birçok etken tarafından oluşturulan toplumsal değerler, (Ural, 1988: 457) aynı toplumda yaşayan insanların günlük yaşamda ilk bakışta birbirinden farklı görünse de aslında temel noktaları benzer olan davranışlarda bulunmalarını açıklayıcıdır. Onları böyle benzer eylemlere yönelten buldukları toplum yapısını oluşturan etkenlerdir. Kültürü, coğrafyayı, dili, tarihi ve değerleri paylaşan insanların davranışlarına yansıyan ortaklıklarının nedeni de budur. Hangi toplum içinde yetişiyorsak –karakterimize uydurarak ve mantık süzgecinden geçirerek- o toplumun doğrularıyla, yanlışlarıyla, ayıpladıkları ve uygun gördükleriyle, horladıkları ve ycelttikleriyle hayatımıza yn veririz. Kendimizi başkalarına bunlarla tanıtır, başkalarını yargıarken bunları kendimize ölçü ediniz. Toplumun benimsediği değerler ne ise, bizim değerlerimiz de aşağı yukarı odur. Ancak bu değerler de zamanla, kendini çağın gerektirdiklerine uydurarak varlığını devam ettirme amacıyla değişime uğrayabilir veya başka bir değere dönüşerek var olma amacını sürdürebilir.

Hemen hemen her alanda yaşanan değerim ve dönüşümler toplumlar için de geçerlidir. Dinamik bir yapıya sahip olan toplumlar genel değerim çerçevesinde ve özünde uyum çabalarıyla sürekli olarak bir değerime içindedirler. Ancak bu değerime her alanda ve her zaman açık ve kesin olmadığı gibi, hız bakımından da her devirde aynı değerildir (Tezcan, 1981:163). Bununla birlikte bazı toplumlar değerimlerini sancılı bir şekilde yaşarken bazıları rahat koşullarda bunu geekleştirirler. Değerimdeki bu farklılığın nedenlerinden biri de değerim değerler ve bireylerin bu değerime ne oranda adapte olduklarıyla ilgilidir. Gelişim ve değerimlerin insan üzerindeki etkileri daha çok insanı özgürleştirme yönündedir. Tıp alanındaki gelişmeler insanı kadere bağlı olmaktan, iletişim alanındaki gelişmeler mekâna ve insana bağlı olmaktan, mekanik sistemlerin yaygınlaşması insana ve insan gücüne olan bağlılıktan insanı zgr kılmıştır. rnekleri artırılabilir bu bağımlılıkların bir kısmı insan yararına iken bağımsızlığın yalnızlığa dönüşen boyutta ilerlemesi hem insanın hem de insanlığın uygun gelişimini bağlamaktadır.

1.2.2.1. Ahlaki Değerler

Çocuklarımızın nasıl bir birey olmasını istiyoruz ve bu şekilde onları nasıl yetiştirebiliriz ve eğitebiliriz? Elbette, bu sorulara verilen cevaplar büyük ölçüde değerebilir; fakat en azından sosyal seviyede her birinin temelinde ahlak yatmaktadır. Toplum ahlaklı bireylere ihtiyaç duyar. İnsanlar çocuklarının ahlaklı yetişkinler olmasını isterler (Althof and Berkowitz, 2006, 496).

Bu nedenle önce aileler tarafından daha sonra okul sürecinde çocuklara iyi-kötü, doğru-yanlış gibi ikilem örnekleriyle ahlak eğitimi verilmeye çalışılır. Toplumun benimsediği ahlaki değerler çerçevesinde de bütün yaşam boyunca devam eder. Bireyler de gerek gerçekten benimseyerek, gerekse toplumdaki dışlanmamak adına ahlaki değerlerin öngördüğü iyi, doğru davranışları göstermeye gayret ederler.

Ahlakın konusu iyi niyet ve vicdan gelişimiyle ilgili (Turgut, 2002: 1) olduğundan çocuklara içinde bulunduğu toplumsal yapıya uygun olarak ahlaki değerler bilerek veya farkında olmaksızın kazandırılır. Bu sürece dâhil olan bireyin eylemlerini yönlendiren de süreç boyunca edindiği, etkilendiği, benimsediği ahlaki değer kazanımlardır.

Aydın'a (2008: 40-41) göre, Ahlakilik, kuralları davranışlarla belli olan iç düzendir. Ahlaki değerler, olumlu hedefler göstererek eylem imkânı verir. İnsanın kişilik sahibi olması ancak değerlerle mümkündür. Bunun nedeni değerlerin, insanın içinde kök salmış olmasıdır. Daha küçük bir çocukken ebeveynler tarafından davranışlara "aferin" veya "çok ayıp" şeklinde verilen geri dönütler, çocukların ahlaki davranışları kendiliğinden öğrenmesine neden olmaktadır. Bununla birlikte yine ebeveynlerin davranışları çocuklar tarafından aynen tekrarlanıp öğrenilebilmektedir. Bu nedenle büyüklerin zaman zaman kullandığı beyaz yalanlar çocukların aklını karıştırabilmekte, onların doğru davranışları öğrenmesini engelleyebilmektedir.

1.2.2.2. Kültürel Değerler

Kültürü, tarihsel süreç içerisinde toplumsal yapıyı oluşturan gelenek ve görenekler, inançlar, değerler ve bunların şekillendirdiği her türlü maddi unsur olarak tanımlayabiliriz. Kültürel değerler de hem o toplum kültürünün yaratıcısı, hem de kültürü yansıtan özelliklere sahiptirler. Bireyler belirli değerlere verdikleri önem veya öncelik bakımından farklılık gösterir ve bireyin değer öncelikleri büyük ölçüde içinde yaşadığı kültürün ya da sosyal sistemin ürünü olarak kabul edilir (Meglino ve Ravlin 1998, akt: Turan vd. <http://yordam.manas.kg/ekitap>). Toplumsal değerlerin bir alt unsuru olarak kültürel değerler, toplumun çoğunluğu tarafından benzer duygu ve heyecan düzeyinde paylaşılır, benimsenir ve diğer toplumların değerlerinden üstün tutulur. Bu değerler aynı zamanda toplum üyelerini bütünleştirici, eylemlerinde birlikte hareket etmelerini sağlayan özelliklere sahiptirler.

1.2.2.3. Vatandaşlık Değerleri

Eğitim programlarının ve bunların içinde özellikle sosyal bilgiler programının temel amacı haklarının ve sorumluluklarının bilincinde etkin, eleştirel ve yaratıcı bir mantıkla hareket eden vatandaşlar yetiştirmektir. Sosyal Bilgiler; Sosyal Bilimler disiplinlerinden seçilmiş bilgiler ışığında ilköğretim çağındaki çocuklara toplumsal yaşamla ilgili temel bilgi, beceri, tutum ve değerleri kazandırarak iyi ve sorumlu vatandaş yetiştirmeyi amaçlayan bir öğretim programıdır (Erden, Tarihsiz: 8). Bu genel anlamda toplumların da genel amacıdır. Türk toplumu da milli eğitimin amaçlarında ifadelendirdiği şekliyle öğrencilerini toplumsal yaşama uyumlu, iyi bir insan ve iyi bir vatandaş olarak yetiştirmeyi hedefler.

Vatandaşlık değerlerini kazanmış bireyler kendileri için olduğu kadar toplumun diğer üyelerinin genel iyiliği için de çalışırlar. Devletine, milletine, onların değerlerine bağlılık duyar. Demokratik işleyişte katılımcıdır. Haklarını bilir ve doğru kullanır. Toplumsal sorunlara karşı çözümler üretir, toplumsal iyiliği kendinden üstün tutar.

Son zamanlarda sıkça gündeme gelen küreselleşme, etkilerini vatandaşlık anlayışında da hissettirmekte ve “küresel vatandaş” tabiri daha çok kullanılmaktadır. Bu durum vatandaşlık tanımının ve vatandaşlık değerlerinin tekrar ele alınmasını gerektirmiştir. Bu doğrultuda küresel vatandaş, hem kendi toplumuna hem de tüm dünya toplumlarına karşı sevgi, saygı sorumluluk duyarken aynı zamanda da milli değerlerine bağlı olduğu kadar evrensel değerlerin de uygulayıcısı ve savunucusu olmak durumundadır.

1.2.3. Evrensel Değerler

Değerlerin tanımında onların, bireylerin davranışlarını yönlendiren, doğru-yanlış nitelendirmelerinde ölçüt olan, başkalarını, olayları değerlendirmelerinde, tanımlamalarına anlam kazandıran standartlar olduğundan bahsedilmiştir. Ancak bazen öyle durumlarla, olaylarla, davranışlarla karşılaşılır ki bunların açıklamasında tek bir doğru, tek bir gerçek kullanılır. Böyle bir standardizasyonun temelini ise evrensel nitelikler oluşturur. Özellikle teknolojinin dünyanın farklı uçlarında bulunan insanları bile yakın ettiği günümüzde, toplumsal alanda paylaşımlardan, etkileşimlerden ve bunların sonucunda ortaya çıkan benzeşimlerden bahsedilebilir. Küreselleşme olarak da

nitelendirilebilecek bu durum değerler bazında da toplumları aynı yörengeye getirebilmektedir.

1963'te Kanadalı Sosyolog Marshall Mc Luhan'ın "Global Köy" kavramını ortaya atmasına dayandırılan "Küreselleşme" sözcüğü, Türkiye'de 1990'ların ikinci yarısında özellikle ekonomik gelişmeler bağlamında sıkça kullanılan ve giderek diğer toplumsal olay ve yaşantılara da yüklenen bir ad olmuştur. Küreselleşme kavramı üzerine tanımlamada bulunanların ideolojik yaklaşımları, bu olguya farklı değerler de yüklemektedir. Örneğin; bazı çevrelerce küreselleşme; ekonomik, siyasal sosyal ve kültürel değerlerin ve bu değerler çerçevesinde oluşmuş birikimlerin ulusal sınırlar dışına taşarak yeryüzü geneline yayılması olarak kabul edilmektedir. Yani küreselleşme ile ülkeler arasında fiziki ve ekonomik egemenlikler salt anlamlarını yitirme sürecine girmiştir. Farklı toplumsal kültür ve inançlar daha yakından tanınır hale gelmiş; ülkeler arasındaki her türlü ilişkilerde yaygınlaşma ve yoğunlaşma yaşanır olmuş; ideolojik ayrımlara dayalı kutuplaşmalar giderek ortadan kalkmaya başlamıştır. Başka bir görüşe göre bu yeni süreç, soğuk savaş döneminden sonra Batı'nın ekonomik zaferi ve uluslar arası sermayenin dünya ölçeğinde tekelleşmesi demektir ki, bu gidişat emperyalizmin yeni bir yüzüdür (Avcı, 2007: 90-91).

İletişim teknolojisindeki gelişmeler ve internet kullanımının atmasıyla birlikte bilgiye erişim, dolayısıyla farklı toplumsal kültürlerin, inançların, değerlerin daha yakından tanınması kolaylaşmaktadır. Tanıma etkileşimi, etkileşim de bazen beraberinde benimsemeyi getirebilmektedir. Bu durumun ise hem olumlu hem olumsuz etkileri olabilmektedir. Küreselleşme ile birlikte insan hakları, özgürlük, eşitlik, demokrasi, barış gibi unsurlar toplumlarda daha çok konuşulmaya ve konu ile ilgili iyileştirme çalışmaları daha çok önem kazanmaya başlamıştır. Ancak özellikle gençler arasında farklı kültürlerin farklı değerlerin benimsenmesi yerel kültürün, toplumsal değerlerin yozlaşmasına, toplumda ortak bağların azalmasına da neden olabilmektedir. Bu olumsuz etkilerin önüne geçilmesi eğitim aracılığıyla, yani değerler eğitimiyle mümkündür. Çocuklara kendi değerlerini oluşturma fırsatının toplumsal kültür çerçevesinde ve eğitim sistemi içerisinde verilmesi onların ileride kendilerine uygun olmayan durumları örnek almalarını engelleyecektir.

Globalleşme süreci; ülkeler arasındaki iktisadi, siyasal ve sosyal ilişkilerin gelişip yaygınlaşması, ideolojik ayrımlara dayalı kutuplaşmaların çözülmesi, farklı toplumsal kültürlerin, inanç ve beklentilerin daha iyi tanınması ve ülkeler arasındaki ilişkilerin yoğunlaşması gibi ilk bakışta farklı görünen ancak birbirleriyle bağlantılı olguları içeren bir süreç (Arslan, 2004: 642) olması onun toplumlar üzerindeki etkisinin de çok boyutlu olmasına neden olmaktadır. Değerler eğitimi açınsındansa küreselleşmenin daha çok

sosyal ve kültürel boyutu daha ön plandadır. Sosyal ve kültürel ekseninde küreselleşme, toplumsal yapıyı da etkilemekte, insanoğlu daha önce yabancı olduğu “diğer”e giderek daha çok yaklaşmaktadır. Ekonomi ve siyaset alanında kullanılmaya başlanan ortak terimler, işaretler belki o kadar sorun oluşturmazken, sosyal özellikle kültürel alandaki benzetme, yaklaştırma hareketleri insanların bocalamasına neden olabilmektedir.

Hume, “etiğin gerçek orijininin” global konuşma (global conversation) yoluyla şöyle olacağını düşünür: insanlar gitgide daha fazla haberleşme olanağına sahip oluyorlar; insanlığın bu konuşması teknolojik imkanlar sayesinde her gün biraz daha artıyor. Öyle bir gün gelecek ki, o gün global konuşma sayesinde insanlar birbirlerinin duygusal tercihleri, düşünce ayrılıkları hakkında yeterli bilgi sahibi olacaklar. Bu böyle olunca bireylerin ve grupların kendi küçük çıkarlarını, kaprislerini aşan ve tüm insanlık için geçerli olan, ortak bir dil, bir söylem yaratılmış olacaktır. Sonuç olarak da insanlığın global konuşmasından, teknolojik yakınlığından doğacak olan bu ortak söylem içinden, işbirliğini, anlamayı, uzlaşmayı sağlayıcı insanlığın ortak etik, ahlak anlayışı doğacaktır. Bu gün dünyada global konuşma, Marx’ın ve Hume’un hayal bile edemeyeceği boyutlara ulaştı. Ama gerçek onların beklentilerinin tersi oldu. Global konuşma, paradoksal bir biçimde insanların duygu ve düşüncelerini birbirleriyle paylaşması yerine bu duyguların ve düşüncelerin bireyler ve gruplar arasındaki farklılıkları, çıkar çatışmalarını artırıp, pekiştirmesi sonucunu doğurdu (Ergüden, 2002: 115-116).

“Nasıl bir toplum ve nasıl bir gelecek için nasıl bir eğitim” sorusuna yanıt verilmeden önce küreselleşme ve küreselleşmiş değerlere ilişkin yukarıda belirtilen hususlar dikkate alınmalıdır. Yani, genele yaklaştıkça adına “öz”den tamamen yabancılaşıyorsa, denge sağlama çalışmaları toplumsal yapının kendi dengesini bozuyorsa çağa ayak uydurma gayretiyle küreselleşmeyi her alana taşımanın veya taşırken eskiyi tamamen silmenin bir manası yoktur diyebiliriz.

1.3. Tutumlar - İnançlar – Değerler

Tutum, bir bireye atfedilen ve onun bir psikolojik obje ile ilgili düşünce, duygu ve davranışlarını düzenli bir biçimde oluşturan bir eğilimdir (Simith, 1968 akt: Kağıtçıbaşı, 2008: 110).

Güngör’e (2008: 28-29) göre ise tutum, insanın dünyasının belli bir kısmına ait idrak, duygu ve bilgilerimizin bir terkibi demektir ve değer gibi üç unsuru vardır; bilgi, duygu, hareket. Biz bir değere sahip olduğumuz zaman onun hem tutulacak en doğru yol olduğunu düşünüyoruz, hem o konuda duygusal davranıyoruz -değere karşı pozitif tavır takıyoruz, aksi durumların aleyhinde bulunuyoruz-, hem de o değer bizi belli bir

istikamette hareket etmeye itiyor. Birey herhangi bir olayla, durumla, objeyle, düşünceyle, insanla, grupla karşılaştığında yaşantı ve deneyimleri sonucu daha önce zihninde ve duygularındaki oluşumlar onu nasıl davranacağı konusunda yönlendirir. Karşılaştıklarını kabul veya reddeder.

Kişinin bir insan ya da grupla ilişkisinde yaptığı durum değerlendirmesinin – doğru değerlendirmede de üçüncü adımın – değerlendiren kişideki karşılığı, onun bu durum karşısında yaşantıları ve/veya tutumu olarak karşımıza çıkar. Kişinin yaptığı değerlendirme, kendisinden gelen bir belirleyiciyle birlikte, karşısında bulunduğu durumu onun gözünde istenilir ya da istenmeyen bir durum kılar (Kuçuradi, 2006: 99-100).

Dünya üzerinde yaşayan milyarlarca insan birbirinden oldukça farklı eylem ve davranışlar sergilemektedirler. Bu insanların siyasi görüşleri, sevdikleri renkler, tuttıkları takım, hoşlandıkları sanat dalı, yaptıkları sporlar, oynadıkları oyunlar, birlikte vakit geçirmeyi istedikleri insanların özellikleri hep birbirinden farklılık göstermektedir. İnsanları bu tür davranışlarda bulunmaya yönelten ise yaşantıları yoluyla oluşan düşünceleri ve bu düşüncelerin pekiştirdiği tutumlardır. Bireylerin tutumları hakkında bilgi edinmek için onların davranışlarına bakarız. Bireylerin davranışlarının yönlendiricisi olarak tutumlar gözle görülemez fakat onun davranışlarına bakarak bir objeye ilişkin tutumu hakkında fikir sahibi olunabilir. (Tavşancıl, 2002: 67).

İnanç ise tutumdan daha kuvvetli düşünce ve duygular bütünüdür. Bireyin herhangi bir durum, nesne, kişi vb. hakkındaki inançları tutumlarını, tutumlar ise davranışlarını yönlendirir. Birey inançlarına karşı bağlıdır.

İnancın en önemli iki özelliği güven ve bağlılıktır. Bu yüzden, inancın nesne/leri bulunmaktadır. Çünkü bireyler belirli şeylere güvenir ve bağlanırlar. Bu güven ve kendini adamanın nesnesi sadece insanlar veya gruplar değil, bu insanların ve grupların da bağlantılı olduğu tanrılar gibi en önemli “en üstün değer ve güç merkezleri” olabilir. Kendini adama ve bağlılık vasıtasıyla gerçekleştirilen bu ilişkiler yoluyla insanlar, anlam oluşturur/yapar, onların maddi ve manevi dünyaları şekillenir ve benlikleri yaratılır. İşte inanç terimini tanımlayan bu temel aktivitelerdir (dünyayı şekillendirme, anlam yapma ve benlik oluşturma) (Ok, 2004: 561).

Rokeach’a (1973:4-5) göre üç tür inanç vardır; doğru veya yanlış olabilen tanımlayıcı veya varoluşçu inançlar; inancın nesnesinin iyi veya kötü olarak yargılandığı değerlendirmeci inançlar; davranışın sonuç veya yönteminin istedik veya istenmedik olarak yargılandığı emredici veya yasaklayıcı inançlar. Değer emredici ve

yasaklayıcı türe ait bir inançtır. Değer kişinin davranışlarını seçmesi üzerine kurulu bir inançtır.

Her insan, o zamana kadar kendisine öğretilenler dış dünyada yaşadığı deneyimler, deneyimlerin olayların, insanların, nesnelere kendisine hissettirdikleri ve düşündürdükleri ışığında yerleşik bir sistem geliştirir, davranışlarını bu doğrultuda yönlendirir. Değerlerini ve tutumlarını belirleyen büyük oranda sahip olduğu inançtır.

Psikolojide değerın önemi onun objektif bir esasa dayanıp dayanmamasında değil, fakat insan davranışlarının yol göstericisi olarak oynadığı roledir. Bu bakımdan psikolog değeri sadece bir inanç olarak alır ve bu ona yeter. ... Bir örnek verelim: Ahmet iyi insandır. Niçin? İnsanlara elinden geldiğince yardım etmektedir. Çünkü insanlara yardım etmek iyidir. ... Fakat değeri, spesifik bir şekli olmak itibarıyla ondan daha yukarıda bir zihin organizasyonudur. Şöyle ki bir değeri tek bir inanca değil, bir arada organize olmuş bir grup inanca tekabül eder. Yukarıda örnek verdiğimiz değeri misal alırsak, insanlara yardımcı olmanın iyiliği hakkındaki inancımız bizim insan ilişkileriyle ilgili çeşitli hayat tecrübelerimizden doğmuştur. Bunun için de birden fazla inancın -insanın kıymetine olan inanç, iyilik yapmanın vicdan huzuru vereceğine olan inanç, yardımseverliğin barışa yol açacağına olan inanç, Tanrının yardım edicileri sevdiğine olan inanç vs.- katkısı vardır (Güngör, 1998: 28).

Bu açıklamalar ve örneklerden hareketle kısa bir özetleme yapacak olursak; bireyin herhangi bir objeye, insana, olaya, gruba karşı genel tutumunun kaynağı o zamana kadar zihindeki, duygulardaki oluşumlar, bireyi bu düşünce ve duygulara yönelten ise bütün bunlar hakkındaki inançlarıdır. Tutumlarımız oluşmadan önce de tecrübelerimiz ve öğrendiklerimiz ışığında bu şeylere karşı bir inancımız gelişir. Herhangi bir şeye karşı duyulan inanç aynı zamanda o şeye karşı bağlılık, güven ve adanmayı da beraberinde getirir. Bu tür güven ve bağlılığa ise birey doğuştan sahip olamayacağı gibi hemen de edinemez. İçinde bulunduğu toplumda ve ona en yakın olan toplumsal gruplar (aile, okul vb.) içerisinde yaşantı ve deneyimleri bireyin inançlarını edinmesine ve kuvvetlendirmesine yardımcı olur. Bu süreçte toplumsal düzende mevcut olan değerler de tutumların ve inançların belirleyicisi olarak etkin bir şekilde işlev görürler.

1.4. Eğitim ve Değerler

İnsanoğlu var olduğu andan bu yana varlığını sürdürmek, ihtiyaçlarını karşılama, daha iyi koşullarda yaşamak amacıyla hep kendini geliştirmek durumunda kalmıştır. Bu gelişim de onun sürekli bir eğitim içerisinde bulunmasına neden olmuştur. Nitekim

öğrenmenin olduğu her durumda, insan davranışlarını değiştiren bir eğitim sürecinden söz edilebilir (Varış, 1994:8).

Asırlardır dünya üzerindeki her millet, mevcudiyetlerini devam ettirmek ve daha iyi koşullara taşımak için genç nesillerini bilim, sanat, siyaset, ekonomi vb. alanlardaki politikalarına göre eğitim aracılığıyla yetiştirmeye çalışmışlardır. Nasıl bireyler, nasıl bir toplum istiyorlarsa eğitim programlarının içeriğini buna göre oluşturmuşlardır. Yani bir milletin idealleri ile eğitimin genel hedefleri birbiriyle örtüşen niteliktedir ve milletler milli eğitimlerinin amaçlarını bu doğrultuda oluştururlar. Toplumun kendisi için meydana getirdiği bütün şeyler, onun her bir bireyine okul aracılığıyla kazandırılır. Toplum en güzel fikirlerinin, kendi geleceği için işte bu sayede gerçekleşeceğine inanır (Dewey, 2008:23). Ancak son zamanlarda genel anlamda okullardaki duruma bakıldığında ilk olarak dikkat çeken husus bir yarış içerisine sokulan çocukların başarılarının akademik düzeydeki not ortalamaları, seviye belirleme sınavı, üniversite sınavı gibi sınavlarla değerlendirildikleridir. Dolayısıyla öğrencilerin duyuşsal alanda neler kazandıkları, bu konuda yeterli eğitimi alıp almadıkları ikinci plana itilmektedir. Oysa her toplum önemli buluşlara imza atan akıllı, yaratıcı bireylere ihtiyaç duyduğu kadar bunları toplum yararına kullanabilecek, genel iyiliği, mutluluğu düşünen erdemli bireylere de ihtiyaç duyar. Bu da duygular, tercihler, sevinçler, duygulanımlar, inançlar, beklentiler, tutumlar, takdir duyguları, değerler, ahlak, etik vb. (Bacanlı, 1999: 9) unsurlardan ibaret olan duyuşsal alanda da çocukların iyi yetiştirilmesini gerekli kılmaktadır. Ülkemizde de milli eğitimin genel amaçlarında bu hususlar ifadesini bulmuşlardır.

14 Haziran 1973 tarihinde kabul edilen, 1739 Sayılı Milli Eğitim Temel Kanunu'na göre Türk Milli Eğitimin Genel Amaçları 2. madde başlığı altında şöyle belirtilmiştir;

Türk millî eğitiminin genel amacı, Türk milletinin bütün fertlerini;

1. Atatürk inkılâp ve ilkelerine ve Anayasa'da ifadesini bulan Atatürk milliyetçiliğine bağlı; Türk milletinin *millî, ahlâki, manevî ve kültürel değerlerini* benimseyen, koruyan ve geliştiren; insan haklarına ve Anayasa'nın başlangıcındaki temel ilkelere dayanan demokratik, laik ve sosyal bir hukuk devleti olan Türkiye

Cumhuriyeti'ne karşı görev ve sorumluluklarını bilen ve bunları davranış hâline getirmiş yurttaşlar olarak yetiştirmek,

2. Beden, zihin, ahlâk, ruh ve duygu bakımlarından dengeli ve sağlıklı şekilde gelişmiş bir kişiliğe ve karaktere, hür ve bilimsel düşünme gücüne, geniş bir dünya görüşüne sahip, insan haklarına saygılı, kişilik ve teşebbüse değer veren, topluma karşı sorumluluk duyan, yapıcı, yaratıcı ve verimli kişiler olarak yetiştirmek,

3. İlgi, istidat ve kabiliyetlerini geliştirerek gerekli bilgi, beceri, davranışlar ve birlikte iş görme alışkanlığı kazandırmak suretiyle hayata hazırlamak ve onların, kendilerini mutlu kılacak ve toplumun mutluluğuna katkıda bulunacak bir meslek sahibi olmalarını sağlamak,

Böylece, bir yandan Türk vatandaşlarının ve Türk toplumunun refah ve mutluluğunu arttırmak; öte yandan millî birlik ve bütünlük içinde iktisadî, sosyal ve kültürel kalkınmayı desteklemek ve hızlandırmak ve nihayet Türk milletini çağdaş uygarlığın yapıcı, yaratıcı, seçkin bir ortağı yapmaktır (İlköğretim Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Taslak Programı, 2004: 5).

Eğitimi düzenleyen yasaların topluma açık bir tutum ve yöntemle çıkarılması beklenir. Ancak, eğitimin nelerden oluştuğu ve nasıl yapılacağı daima tartışılmıştır. Eğitimin amaçları üzerindeki düşünceler farklı olduğu için görüş birliği sağlanamaz. Rahat ve kolay bir hayat mı; yoksa erdemli ve mutlu bir yaşam mı? Eğitim akıl ve bilgiyi mi; yoksa kişiliği mi geliştirsin? Bu yüzden, hemen herkes eğitimin yetersizliğinden yakını. Eğitim hayatta geçerli olan pratik becerileri (sanatları) mi; ahlaki değerleri mi; yoksa yüksek başarıları mı kazandırsın? Farklı görüşleri savunan düşünürler var. Sonuç olarak, aynı erdemleri paylaşmadığımız için gençlerin eğitimi sorunu üzerinde anlaşamıyoruz. Eğitim tartışmaları da böylece sürüp gidiyor (Aristo, Politika, VIII: 2 akt: Güvenç, 2008:2).

Anne baba olarak tüm velilerin hemfikir oldukları konu; çocuklarının başarılı olabilecekleri iyi bir mesleğe ve gerek mesleklerinin icrasında gerekse sosyal hayatlarında iyi birer insan vasıflarına sahip olmalarıdır. Her iki durumu da mümkün kılan unsurun ise bireyin alacağı eğitim olduğu açıkça ortadadır. Bu nedenle aslında yapılması gereken yukarıda bahsi geçen isteklerin gerçekleştirilebileceği iyi bir sentezin Türk milli eğitiminin de amaçları doğrultusunda eğitim sistemi içerisine uyarlanmasıdır.

1.5. Araştırmada Kullanılan Değerler

Kimi zaman anne babalar olarak, kimi zaman öğretmenler olarak çocuklarımızın veya öğrencilerimizin davranışlarında hoşumuza gitmeyen durumlarla karşılaştığımızda

“bizim zamanımızda böyle miydi?” şeklinde başlayan ve şikâyet eder tarzda devam eden sözler sarf eder veya çoğumuz çevremizden buna benzer şeyler duyarız. Gördüklerimiz veya duyduklarımız bazen bizi endişelendirir ve çözüm yolları düşünürüz. Gelecek olarak gördüğümüz çocuklarımızı her anlamda en iyi şekilde yetiştirme gayreti içerisine gireriz. İşte bu çaba sırasında onlara kazandırmaya çalıştığımız şeylerden biri de değerlerdir. İçinde bulunduğumuz topluma, dünyaya ve insanlığa dair değerler.

1.5.1. Sorumluluk Sahibi Olma

Sorumluluğun sözlük anlamı kişinin kendi davranışlarını veya kendi yetki alanına giren herhangi bir olayın sonuçlarını üstlenmesidir (<http://www.tdk.org.tr>). Okullarda, sosyal bilgiler ders kitaplarında yer alan “haklarımı öğreniyorum” ünitesi başlığı altında ve öğretmenlerin bu doğrultuda uyguladıkları etkinlikler kapsamında sorumluluk değerinin kazandırılmasına çalışılmaktadır. Çocukların sorumluluk sahibi bireyler olarak tanımlanabilmeleri için;

- Kendi kararlarını verebilen,
- Karar alırken ellerindeki kaynakları kullanabilen,
- Değer yargılarını gözetten,
- Bağımsız davranabilen,
- Kendine güvenli,
- Başkalarının haklarını çiğnmeden kendi ihtiyaçlarını karşılayabilmeleri gerekmektedir (<http://okulweb.meb.gov.tr/34/15/797745/DEERLER>)

1.5.2. Doğal Çevreye Duyarlılık

Çevreye duyarlılık insanın kendisine duyarlılığıdır; çünkü insan da içinde bulunduğu çevrenin parçasıdır. Ne insan çevresinden, ne de çevre insandan bağımsızdır (Türksoy, 2006, Akşam Gazetesi). Doğal çevreye duyarlı olmak; bireyin içinde bulunduğu çevreye zarar vermeden, onda mevcut kaynakları doğru ve bilinçli bir şekilde kullanarak, başka bir deyişle ondan fayda sağlarken aynı zamanda korumayı gözetten davranışlardır.

Doğal çevreye duyarlılık değeri en belirgin haliyle ilköğretim beşinci sınıf öğrencilerine sosyal bilgiler dersi kapsamında “bölgemizi tanıyalım” ünitesi başlığı altında verilmeye çalışılmaktadır. Bu doğrultuda ders kitaplarında; artan nüfus ile

birlikte doğal çevrede meydana gelen olumsuz etkilerden, ormanların yok edilmesinden, çevre kirliliğinden, enerji kaynaklarının doğru kullanılmasından, küresel ısınmadan, çevreci örgütlerden bahsedilmektedir.

Doğal çevreye duyarlı olma değerini kazanmış olan birey:

- Doğal yaşam içerisinde bulunan her türlü canlının yaşam hakkı olduğunun farkındadır.
- Doğal çevrenin kendisine olan fayda ve zararlarının bilincindedir ve buna göre hareket eder.
 - * Doğal çevrenin korunmasından, temizliğinden sorumlu olduğunu bilir. (doğal çevreye zarar vermez, verenleri uyarır.)
 - * Doğal çevrenin korunması ile ilgili derneklere katılmaya isteklidir.

1.5.3. Tarihsel Mirasa Duyarlılık

Dünya üzerinde var olmuş ve varlığını sürdürmekte olan her uygarlık varlığını tüm özellikleriyle temsil eden eserler bırakmaya özen gösterir. Kendinden sonra o uygarlığın devam ettiricileri ise bu eserler aracılığıyla geçmiş hakkında bilgi edinir, onları kendisine rehber edinir.

Türk Milleti de diğer milletler içerisinde eşsiz bir tarihi mirasa sahip ender milletlerden biridir. Kültürünün, inançlarının, değerlerinin kaynağı olan bu mirası en iyi şekilde öğrenmeyi, korumayı ve tanıtmayı kendisine ilke edinmiştir. Bu amaçla yeni yetişen neslin bu doğrultuda eğitilmesine özen gösterir. Okullarda da tarihsel mirasa duyarlılık değeri öğrencilere kazandırılmaya çalışılır. Tarihsel mirasa duyarlılık değerini kazanan öğrenci, hem kendi milletinin kurmuş olduğu uygarlıklara ait, hem de dünya uygarlıklarının tarihi birikimlerini inceleme, öğrenme, anlama gayreti içerisinde. Bu birikimin bugünkü insanlık tarihi açısından öneminin bilincinde ve bu birikime saygılı davranışlar gösterme eğilimindedir.

İlköğretim 5. sınıf öğrencilerine, sosyal bilgiler dersi bünyesinde tarihsel mirasa duyarlılık değeri “Hepimizin Dünyası” ünitesi başlığı altında öğrencilere verilmektedir. Ünite de dünya üzerinde var olmuş uygarlıklara ait tarihi eserlerden ve tarihi mekânlardan en önemlileri olan dünyanın yedi harikasından bahsedilmektedir. Bunların hepimiz için birer zenginlik olduğu ayrıca vurgulanmaktadır. İlköğretim beşinci sosyal bilgiler ders kitabı incelendiğinde “Adım Adım Türkiye” ünitesinde de bu değer

verilmeye çalışıldığı görülmüştür. Bu ünite de sadece ülkemizde yer alan ancak başka uygarlıklara da ait olan tarihi eser ile tarihi mekânlardan söz edilmektedir.

1.5.4. Vatanseverlik

Vatanseverliği en genel anlamıyla vatanını sevmek, vatani yüceltme için çalışma ve onun yararını kendi çıkarlarından üstün tutarak fedakârlıklarda bulunma olarak tanımlayabiliriz.

Bu çalışmada vatanseverlik değeri ile hoşgörü değeri özellikle birlikte ele alınmış, bireylerin vatanını bu kadar çok severken aynı zamanda da diğer ülkelerde yaşayanlara hoşgörülü olabileceğinin mümkün olduğunun ve bunun dünya barışında ne denli önemli olduğunun altı çizilmek istenmiştir. Vatanseverlikle ilgili genel yanılğı şöyledir:

Vatanseverliğin, insanları aynı çatı altında birleştiren bir duygu olmasının yanı sıra bölücü bir gücü ifade ettiği de ileri sürülmektedir. İlkel bir insanın kendi klanına veya kabilesine bağlılığının bir ölçüsü de, onun diğer klan veya kabilelere duyduğu düşmanlıklardır. Bir kişinin vatandaşlarına duyduğu sevgi ve düşkünlükle, yabancılara karşı duyduğu hoşnutsuzluk ve düşmanlık aynı psikolojik kaynaktan gelmektedir. Nitekim savaşlar, saldırıya da müdafaaya da yönelik olsalar, bir ülkenin insanların vatanseverlik duygusunu, diğerleri aleyhine coşturmaktadırlar (<http://www.enfal.de/sosyalbilimler/v/006.html>).

Vatanseverlik şüphesiz beraberinde koşulsuz sevgi ve bağlılığı getirir. Ancak vatanseverliği eğitim aracılığıyla kazandırılması gereken bir değer olarak ele aldığımızda bu sevgi ve bağlılığın neye göre ve neye rağmen gelişecek olan ölçüsünü ayarlamak esas alınmalıdır. Yarının yetişkinleri olan çocuklara vatanseverlik değerini edindirirken dikkat edilmesi gereken bazı hususlar vardır:

- Çocuk kendi vatanının varlığını ve biricik olduğunu öğrenirken diğer milletlerin de aynı düşüncede olabileceğinin bilincinde olmalıdır.
- Vatanını yüceltmek için çalışırken amacı diğerlerinin vatanını yok saymak, onlara karşı bir güç oluşturmak olmamalıdır.
- Vatanının varlığını korumak adına hareket ederken tüm dünya vatandaşlarını kapsayan demokratik değerleri ve hoşgörüyü kendine rehber edinmelidir.
- Vatanseverlik değerinin kazandırılmasında ulusal ve evrensel değerler birlikte ve birbirine barışık bir biçimde verilmeye çalışılmalıdır.

Çalışmada İstiklal Marşı'na ve bayrağa saygı değerleri vatanseverlik değeri ile birlikte ele alınmıştır. Buna göre öğrencilerden yukarıda belirtilenlerin yanı sıra İstiklal Marşı'nın anlamını, önemini fark etme, bayrağıyla ve marşıyla gurur duyma gibi davranışlar göstermeleri beklenmiştir.

1.5.5. Hoşgörü

Hoşgörü, kelimesinin birbirine benzerlik gösteren farklı tanımları mevcuttur. Aralarında ince nüansları içeren tanımlar bütününden ilki şöyledir: (1) başkalarının kendisinkinden farklı düşünme ve yaşama biçimleri olmasını kabul eden kimsenin tutumu; müsamaha, tolerans; (2) kimi durumlarda bir kimsenin bir kurala, bir yasaya uymamasına göz yummayı getiren esneklik; (3) anlayış, yüce gönüllülük gösteren, çevresindekilerin davranışlarını hoş gören kimsenin tutumu şeklindedir (Büyük Larousse, 5397).

Öktem hoşgörüyü, diğerinde mevcut olan değişik biçimde düşünme, değişik bir tutum alma, değişik davranma olgusunu kabullenme, yabancı olanın aktif bir kabullenmesi, kendi anlayışıyla benzerliklerin kurulması olarak tanımlamaktadır (akt. Kaymakcan, 2007: 517).

Ben ve diğerleri düzleminde, ben ve ötekilerin makul sayılan farklılıklar dâhilinde uzlaşılan noktada ortaya çıkan kollektivite olarak da tanımlayabileceğimiz hoşgörüye son zamanlarda yaşanan kavgalar, savaşlar, paylaşılmayanlar üzerindeki anlaşmazlıklar nedeniyle daha çok ihtiyaç duyulduğu bir gerçek olsa da, hoşgörü değerinin toplumlardaki gerekliliği insanın var olduğu anlardan itibaren hep hissedilmiştir. Bugün bu ihtiyacın şiddetinin artmasının nedeni ise küreselleşmenin getirdiği ve teknolojinin sağladığı birlikteliklerin artmasıyla farklı fikir, inanç, kültürlerin karşı karşıya kalması neticesinde meydana gelen çokluk karmaşasıdır. Zira hoşgörünün veya hoşgürsüzlüğün kendini en iyi şekilde gösterdiği alanlara baktığımızda, onların çeşitlilik olgusunda yeşerip serpildiği kolaylıkla görülebilir (Yürüşen, 1996: 34).

Günümüzde öne çıkarılan diğer bir husus da özgürlüktür. Ancak özgürlük çoğu kişinin anlayışında hoşgürsüzlüğü beraberinde getirir olmuştur. Her bir kişinin tabii kanunu ihlal etmemek şartıyla kendi kanununu kendisinin koyma, hayat yolunu dilediği gibi seçme özgürlüğü vardır. Bu özgürlük bireye başkalarının hayatına, bedenine ve

mülkiyetine zarar vermemeyi emreden tabii kanunla birleşmiş ve sınırlandırılmış bir özgürlüktür (Locke, 2005: 14). Bugün insanlar özgürlüklerini genişletmek istedikleri oranda diğerlerinin haklarını, özgürlüğünü gasp eder hale gelmiştir; sadece kendi düşüncesinin doğruluğuna inanan insan, kendi hayatının ve dolayısıyla ister istemez toplumun geri kalanının da hayatının da bu ekseninde şekillenen istekler içerisine girmekte, böylece aşırı özgürlüğün getirdiği bir bencillik ve bu bencilliğin ortaya çıkardığı bir hoşgörüsüzlük durumu oluşmaktadır. Ancak bu açıklamaların ardından hoşgörüyü her şeyi kabullenmek, her şeye karşı toleranslı davranmak, her düşünceye, harekete boyun eğmek, kayıtsız kalmak anlamı da çıkarılmamalıdır. Hoşgörü böyle anlaşıldığı anda da toplumda bana necilik, vurdumduymazlık ortaya çıkar. İnsan karşılaştıklarını (fikir, eylem, duygu, inanç vb.) akıl süzgecinden geçirip, kendisine bunları sunanları onun penceresinden de bakarak irdeledikten sonra hem gerçek doğruyu bulacak, hem de ne umarsız ne de aşırı tepki içeren davranışlar göstermekten kendini alıkoyacaktır.

Hoşgörü sahibi toplumlar, hoşgörü değerini kazanmış olan yetişkinlerin varlığına bağlıdır. Bu nedenle çocuklara okul çağından önce ailelerde; okullaşma süreciyle birlikte ise aile okul işbirliği ile hoşgörü eğitimi verilmesi gerekmektedir. Okullarda verilen eğitim ve öğrenimin öncelikle tasarlanması ve kültürel değerlerin yönlendirilmesiyle oluşur. İnsanların doğuştan kendinden dini, etnik, kültürel vb. yönlerden farklı olan insan ve toplumlara karşı ön yargılı, hoşgörüsüz, saygısız olma gibi olumsuz niteliklere sahip olmadığını düşünürsek hoşgörü kültürünün oluşmasında eğitimin yeri ve önemini daha iyi kavrayabiliriz (Kaymakcan, 2007: 521). Toplumda hoşgörü değerinin yüceltilmesi, bu değere işlerlik kazandırılması için onda mevcut ön yargıların bertaraf edilmesi lazımdır. Böylece gerçekleşecek olan değişimlerin ise en baştan ve eğitim aracılığıyla yapılması bu konuda toplumları başarıya taşıyacaktır.

İKİNCİ BÖLÜM

PROBLEM DURUMU

ve

İLGİLİ ARAŞTIRMALAR

2.1. Problem Durumu

Her toplumun ideali, üyelerinin toplum yararına fikirlere sahip ve bu yönde davranışlar sergileyen bireylerden oluşmasıdır. Bunun için de bireylerin bazı özelliklere sahip olmaları ve bunların gerektirdiği davranışların uygulayıcısı olmaları gerekmektedir. Toplum mesleki anlamda işini layıkıyla yerine getiren çalışkan, üretken, bilgili paydaşlarının aynı zamanda değerleri olan insanlar olmasından yanadır. Değerlerin kazanımı ise çocukluk çağlarında gerçekleşir. İlk olarak ailede edinilmeye başlanan değerlerin kazandırılmasına, okul sürecine başladıktan sonra aile, okul ve çevre işbirliğiyle devam edilir. Çocuklara planlanan değerlerin kazandırılma sürecinde onlara doğruyu görme, seçme, doğru düşünme becerileri de kazandırılmalıdır. Çünkü bilim ve teknolojiye meydana gelen gelişim, insanlara pek çok alanda konforlu bir yaşam imkânı sunarken, özellikle iletişim sahasında her türlü bilgiye kolay erişim bilgi kirliliğine neden olmakta, neyin ne olduğu hakkında pek fikir sahibi olmayan çocukların yanlış şeyler öğrenmesine yol açabilmektedir.

Toplumsal bütünlüğün ve iyiliğin sağlanması adına insanlar arasındaki sosyal ilişkilerin sağlıklı yürümesi gereklidir. Bu da onların, birbirlerine karşı saygı, sevgi, dürüstlük, hoşgörü, eşitlik, yardımseverlik vb değerlerin gerektirdiği davranışları göstermelerine; paylaşımlara, paylaşımın olmadığı durumlarda anlayışa; toplumsal düzen içerisinde sorumluluklarını yerine getirmelerine, çalışkan olmalarına, çevrelerine duyarlı olmalarına bağlıdır. Bunlarla birlikte içinde buldukları toplumla aralarındaki bağın kuvvetli olması, toplumun tarihi ve kültürel değerlerinin de bireyler tarafından benimsenmesi önemlidir.

Değerler ortak paydasında birleşen bu konuların önemi bu kadar açık olmasına karşın genel anlamda hem ebeveynler hem de okullar tarafından akademik başarı daha çok önemsenmekte, değerler eğitimi ikinci planda kalmaktadır. Tam anlamıyla planlı ve sistemli bir şekilde değerler eğitimine tabi tutulmayan öğrenciler ileride belki çok iyi mesleklere sahip olabilmekte ancak edinmeleri gereken değerleri tam olarak

kazanmamaktadırlar. Bu eksiklik insan ilişkilerinde karmaşa, anlayışsızlık, bencillik, duyarsızlık, şiddet eğilimli davranışlar gibi olumsuzluklara, olumsuzluklar da toplumsal düzen içerisinde sorunlara neden olmaktadır. Bu nedenle bunları önleyebilecek bir güce sahip olan değerler eğitimine okullarda daha yer verilmeli, öğrencilerin evrensel, toplumsal değerleri kazanmaları konusuna önem verilmelidir.

Araştırmaya konu edinilen ilköğretim 5. sınıf öğrencilerinin sosyal bilgiler dersi kapsamında hazırlanan yıllık planlarında yer alan değerler “sorumluluk, estetik, doğal çevreye duyarlılık, çalışkanlık, akademik dürüstlük, dayanışma, adil olma, bayrağa ve İstiklal Marşı’na saygı ve tarihsel mirasa duyarlılık” tır. Araştırmaya bu değerlerden sorumluluk, doğal çevreye ve tarihsel mirasa duyarlılık, bayrağa ve İstiklal Marşı’na saygı dâhil edilmiştir. Bayrağa ve İstiklal Marşına saygı vatanseverlik değeri adı altında ele alınırken bu değerlere bir de hoşgörü değeri eklenmiştir. Hoşgörü değerinin de çalışmaya dâhil edilmesinin nedenlerinden biri küresel vatandaşlık bağlamında öğrencilerin vatanseverlik ve hoşgörü dengesini nasıl kurduklarını anlamak; ikincisi ise toplum içinde artan şiddet, tahammülsüzlük, bencillik gibi davranışların hoşgörü ile bağlantısını kurup öğrencilerin bunlar hakkındaki yönelimlerini belirlemektir. Araştırma kapsamına alınan değerlerin seçilme nedeni araştırmanın giriş bölümünde detaylı bir şekilde anlatılmakla birlikte, temelde toplumun şu andaki konjonktüre bağlı olarak söz konusu bu değerlere duyduğu ihtiyacın öncelikli olmasıdır.

2.1.1. Problem Cümlesi

Araştırmada cevabı aranan “ilköğretim 5. sınıfa devam eden öğrencilerin Sorumluluk sahibi olma,
Doğal çevreye ile tarihsel mirasa duyarlılık,
Vatanseverlik (İstiklal Marşı’na ve bayrağa saygı) ile
Hoşgörü değerlerine ilişkin algıları nasıldır?” sorusudur.

Bu esas üzerinde bir alt problem olarak;

İlköğretim 5. sınıfa devam eden öğrencilerin yukarıda belirtilen değerlerle ilgili olarak öğrenim gördükleri okulların gelir durumuna göre bir farklılık gösterip göstermediği de belirlenmeye çalışılmıştır.

2.2. Araştırmanın Amacı

Bu araştırmanın temel amacı ilköğretim okullarında değer eğitimi ile ilgili mevcut durumu sosyal bilgiler dersi kapsamında tespit etmek, öğrencilerin değerler hakkındaki bilgi ve görüşlerini ortaya çıkarmak, dolaylı olarak da değerler eğitimi konusunda okulun, öğretmenlerin ve ebeveynlerin etkilerini ortaya koyarken belirlenen eksiklikler doğrultusunda çözüm önerileri geliştirmektir.

2.3. Araştırmanın Önemi

Değerler her kararın rehberi olduğunu belirten Robbins (1995), Kendi değerlerini iyi bilen ve onlara göre yaşayan insanlar, toplumun lideri durumuna geçecekleri düşüncesini savunmaktadır (akt. Arslanoğlu, 2005: 66). Dünya üzerinde gelişimi ve devamlılığı önemseyen her toplum da bu düşünceden hareketle, kendi yapıları içindeki genç üyelerini, toplumun refahı, iyiliği, gelişimi için hizmet etme amacına yönelik olarak yetiştirme gayreti içerisinde oldukları ve geleceğin yönlendiricisi olarak genç bireylerin kendilerini ve kendi değerlerini tanımalarına, bunların diğerleri tarafından da tanınmasına çalışırlar. Böylece de yapılan tespitlerde, planlarda, olası veya mevcut problemlerin çözümü için de geliştirilecek stratejilerde istenen başarıyı yakalayabilirler.

Değerler, gideceğiniz yönü belirleyen pusulalardır. Ne giydiğiniz, nerede yaşadığınız, kiminle evleneceğiniz, yaşamak için ne yaptığınıza kadar her şey değerlerin etkisindedir. Ayrıca neleri yapıp, neleri yapmamanız gerektiğini söyleyen de değerlerdir (Robbins,1993; akt. Arslanoğlu, 2005: 66).

Düşünceleri, ilgileri, tutumları, alışkanlıkları ve dolayısıyla davranışları birbirinden farklı birçok insanın çalışma, eğitim veya sosyal ortamlarda bir arada bulunma zorunluluğu zaman zaman anlaşmazlıklara yol açabilmektedir. Bu nedenle, benzeri nedenlerle aynı ortamlarda bulunan insanlar ya aralarındaki iletişimi minimum düzeye indirgeme ya karşısındakini kendisi gibi olmaya zorlama ya da doğruluğunu veya yanlışlığını tartmadan karşısındakine gibi davranma eğilimi göstermektedirler. Bunların hiçbirini uyuşmazlığın kökten çözümü için yeterli olmadığı için de önceleri geçici düzelmeler gözlense de sonrasında problemler daha da artabilmektedir. Sonuç olarak da giderek fazlalaşan şiddet eğilimleri, sevgisizlik, saygısızlık, sorumsuzluk, hoşgörüsüzlük, hilekârlık, kendinden başkasına önem vermeme gibi davranışlar toplumda yayılmaktadır. Bu durumdan en çok zararı geleceğimizin şekillendiricisi,

garantisi olarak gördüğümüz çocuklarımız ve gençlerimiz zarar görmektedir. Bu nedenle dünya üzerinde büyüyen sosyal problemlerden, şiddet ve hoşgörüsüzlükten etkilenen çocuklar için pek çok ülkede aileler ve eğitimciler etkili bir değerler uygulanmasının gerekli olduğu görüşündedirler (<http://www.sosyalbilgiler.gazi.edu.tr/articles/article20.pdf>).

Toplumda var olan bütün sosyal ve kültürel kurum, olgu ve değerler bireyin eğitimini etkiler; ancak bireyin eğitiminden sorumlu olan ve bu amaçla kurulmuş olan sosyal kurum okuldur. Planlı, programlı bir ortam olarak okulun birey üzerinde etkin olması gerekir. Okulda bireyin planlı ve programlı bir şekilde yetişmesi, zamanla planlı ve programlı bir toplum yaratılması anlamına gelir (Varış, 1994: 9).

Değerler eğitimi ile ilgili olarak da bazıları bu eğitimin tamamen aile tarafından verilmesi gerektiği veya bu konuda ailelerin daha etkili olduğu düşüncesindedir. Tabii ki çocuğun sahip olduğu değerlerde aile etken bir unsurdur. Ancak nasıl anne babanın eğitimi ne olursa olsun çocuklarına tam anlamıyla Türkçe, matematik, sosyal bilgiler gibi ders konularının öğretiminde sadece ebeveynler yeterli olamıyorsa değerler eğitimi için de aynı şey geçerlidir. Ayrıca yukarıda belirtildiği gibi eğitimin planlı, programlı bir şekilde yürütülmesi için okul ortamı daha uygundur.

Her anne baba toplum tarafından kabul gören ve kendi öngördükleri şekilde çocuklarının ileride ahlaklı bireyler olmasını isterler. Onların iyi mesleklere sahip olmalarının yanında dürüst, yardımsever, saygılı vb. bireyler olmaları da temennileri arasındadır. Ancak sadece bu özellikler de ideal bir toplum ve toplumsal düzen sağlayabilir diyemeyiz. Şöyle ki;

Toplumun iyi kalpli insanlarla dolu olması yeterli değildir, çünkü gerçek anlamda sivil bir toplum, toplumun huzuruna dikkat eden ve kendini savunabilen bireylere ihtiyaç duyar. İnsanlar ortak bir kültürü paylaştıklarını anlamalı ve bu anlayışı tek tek bireylerden toplumun geneline yaymalıdırlar. Ahlaksız davranışı önleyen ve ahlaklı davranışı teşvik eden yasal bir sistem de yeterli değildir, hepimiz şu sözü duymuşuzdur:”Ahlakı yasalaştıramazsın.” Hiçbir kanun insanları durduramaz; kötü niyetli kimseler kanunda bir boşluk bulacaklardır. Gerçek anlamda gelişen ve sağlam bir toplum, özünde ve aktif olarak toplum yanlısı vatandaşlara ihtiyaç duyar. Toplumlar, toplum yanlısı bir gelişim için eğitimi vazgeçilmez görür, daha genel bir ifadeyle: Olumlu Gençlik Gelişimi (Althof and Berkowitz, 2006: 496).

İşte okullarda başta sosyal bilgiler olmak üzere diğer bazı derslerin ünitelerinin konularının aralarına sıkıştırılan ve bu şekilde yürütülen değer eğitiminin, sağlıklı bir toplum, insanlar arası ilişkileri uyumlu bir toplum ve dolayısıyla gelişime ve ilerlemeye

açık bir toplum beklentisinde ne denli önemli olduğunun, değer eğitimi adına yapılan uygulamaların yeni programlarda benimsenen yapılandırmacı yaklaşımla örtüşmediğinin ortaya çıkarılması açısından ayrıca öğretmenlerin inisiyatifinde nesnellikten uzak olarak yürütüldüğünün vurgulanması açısından bu çalışma önem taşımaktadır.

2.4. İlgili Literatür

Bu başlık altında Türkiye’de ve yurt dışında yapılan araştırma konusu ile ilgili çalışmalara yer verilecektir.

2.4.1. Türkiye’de Yapılan Çalışmalar

Türkiye’de yapılmış olan çalışmalar incelendiğinde değer olgusu ile ilgili gerek felsefi boyutta, gerek dinî boyutta pek çalışmanın bulunmasına karşın değer eğitimi ile birlikte düşünülerek hazırlanan araştırmaların sayısının daha az olduğu dikkat çekmektedir. Değerlerin eğitim aracılığıyla kazandırılabilmesi düşüncesinin, ilk olarak din ve ahlak öğretileri bünyesinde ele alındığı görülmektedir. Bu nedenle de öğretim kapsamına dâhil edilen değerler, genellikle ahlakla bağlantılı olarak dürüstlük, saygı, yardımseverlik, misafirperverlik, dayanışma hoşgörüsü vb. değerlerle sınırlı kalmıştır.

Türkiye’de değerler konusunda yapılmış ilk ve en kapsamlı çalışma olarak Güngör tarafından yapılan ve 1993 yılında yayınlanarak kitaplaştırılan “Değerler Psikolojisi Üzerinde Araştırmalar Ahlak Psikolojisi, Ahlakî Değerler ve Ahlakî Gelişme” isimli aynı zamanda profesörlük tezi olan araştırmasını söyleyebiliriz. Davranışlarla değer alanları arasındaki bağlantının, insanlarda baskın olan değerlerin, ahlaki gelişim seviyesi ile birlikte insanın genel değer profilinin, insanın kendine verdiği değerler ile başkaları hakkında verdiği ahlakî hükümler arasındaki bağlantının ve değer farklılaşmalarının ele alındığı bu çalışmada şu sonuçlar elde edilmiştir:

- 1- İnsanlar genellikle kendi değer sahalardaki norm-dışı davranışları diğerlerinden daha kötü bulmakta ve onlara daha şiddetle reaksiyon göstermektedirler.
- 2- Herkes kendi değer profilinde en yukarıda olan değer konusunda çok hassas bulunmakla beraber, hangi değeri ön planda tutarsa tutsun hemen herkesin ortaklaşa hassasiyet gösterdikleri bir değer var ki bu da ahlaktır.

- 3- Bugünkü Türk toplumundan alınan 18 yaşın üzerinde, yüksek tahsilli kadın ve erkeklerin büyük çoğunluğu Kohlberg şemasında ahlaki gelişmenin en üst merhalesi sayılan “evrensel ahlak” mertebesine varmış görünmektedirler.
- 4- İnsanlar ahlaki bakımından öz değerlendirme yaptıkları zaman daima ortanın üstünde, fakat mükemmele varmayan bir seviyede olduklarını farz etmektedirler.
- 5- Bugünkü Türk toplumunda değer tipleri bakımından yüksek tahsildeki erkek ve kızlar arasında önemli bir fark yoktur. Bunlar arasındaki fark, aynı tahsil seviyesindeki orta yaşlı kadın ve erkekler arasında görülen farktan daha azdır (Güngör, 1998: 122, 123).

Yayla (1995)’nın “Eğitim ve Öğretim Sistemimizin Otorite ve Sorumluluk Açısından Değerlendirilmesi (ilk ve orta dereceli okullarda)” başlıklı araştırması sorumluluk değerinin ele alınması nedeniyle literatüre dâhil edilmiştir. Araştırmaya göre öğrenciler sorumluluk değerini kazanmadan okullarından mezun olmaktadır. Bunun nedeni olarak eğitim felsefeleri ve eğitim öğretim programları gösterilmektedir. Programlar içerik açısından yetersiz bulunmakta, bilgi ve değer açısından da öğrencilerin ihtiyaçlarını karşılayamadığı düşünülmektedir. Bununla birlikte gerek idareciler, gerekse öğretmenler hem meslekî ve formasyon eğitimi açısından yetersiz bulunmuş, hem de okuldaki davranışları neticesinde öğrencilerde sorumluluk değerinin gelişmesinde katkı sağlayamamışlardır. Öğretmenler bunun nedeni olarak müfredatın ağır olmasını göstermişlerdir.

Dilmaç (1999) tarafından yürütülen “İlköğretim Öğrencilerine İnsanî Değerler Eğitimi Verilmesi ve Ahlakî Olgunluk Ölçeğiyle Eğitimin Sınanması” isimli çalışmada ilköğretim dördüncü ve beşinci sınıf öğrencilerine insani değerler eğitimi vermek ve ahlaki olgunluk ölçeği ile bu programın etkililiğini sınamak amaçlanmıştır. Araştırmacı tarafından Türk kültürüne uyarlanan insani değerler eğitim programı ve geliştirilen ahlaki olgunluk ölçeği on sekizi deney, on sekizi kontrol grubu olmak üzere otuz altı kişiye uygulanmış ve üç aylık bir süreçte tamamlanmıştır. Çalışmanın sonucunda insani değerler eğitim programının ilköğretime giden çocukların ahlaki olgunluk düzeyinin gelişmesinde etkili olduğu anlaşılmıştır.

Golzar (2006)'ın yaptığı “İlköğretim 5. Sınıf Öğrencilerine Yönelik Sorumluluk Ölçeğinin Geliştirilmesi ve Sorumluluk Düzeylerinin Cinsiyet; Denetim Odağı ve Akademik Başarıya Göre İncelenmesi” isimli çalışmasında;

- İlköğretim 5. sınıfa devam eden kız öğrencilerin sorumluluk ölçeğinde aldıkları puan ortalamasının erkek öğrencilerin aldıkları puan ortalamasından daha yüksek olduğu,
- İçten denetimli öğrencilerin dıştan denetimli öğrencilerin puanlarına göre aldıkları puan ortalamasının daha yüksek olduğu,
- Akademik başarıları yüksek olan öğrencilerin akademik başarıları düşük olan öğrencilerden sorumluluk ölçeğinden daha yüksek puan ortalamalarına sahip oldukları tespit edilmiştir.

İşcan Demirhan (2007), tarafından yapılan araştırma “İlköğretim Düzeyinde Değerler Eğitimi Programının Etkililiği” başlığı adı altında ilköğretim düzeyinde, “evrensellik” ve “iyilikseverlik” değerlerini kazandırmaya yönelik hazırlanan değerler eğitimi programının; öğrencilerin değerlerle ilgili bilişsel davranışlarına, duyuşsal özelliklerine ve değerleri gösterme düzeylerine etkisini saptamayı amaçlamaktadır. Çalışmada ilköğretim düzeyinde, bazı derslerle bütünleştirilerek oluşturulmuş değerler eğitimi programının uygulama sürecine katılan öğrencilerin, bu sürece katılmayan öğrencilere göre, değerlerle ilgili bilişsel davranışlarına, duyuşsal özellikleri ve değerleri gösterme düzeylerine etkisi ile bu uygulama sürecinin öğrencilere katkılarının incelenmiştir. Araştırmanın sonucunda programın uygulandığı deney grubundaki öğrencilerin değerlere ilişkin bilişsel davranışları kazanma düzeyleri, kontrol grubu öğrencilerinden anlamlı bir biçimde yüksek bulunmuştur.

Akbaş (2007) “Türk Milli Eğitim Sisteminin Duyuşsal Amaçlarının İlköğretim 8. Sınıf Öğrencilerinde Gerçekleşme Düzeyinin Değerlendirilmesi” isimli çalışmasında; ilköğretim sekizinci sınıf öğrencilerinin cinsiyetlerinin ilköğretim okulları genel hedeflerindeki geleneksel, demokratik, bilimsel, temel değerler ile çalışma ve iş değerlerine ulaşma düzeylerinde farklılığa neden olup olmadığının belirlenmesi amaçlanmıştır. Çalışma kapsamında her bir değerle ilgili olarak farklı ölçekler araştırmacı tarafından hazırlanmıştır. Araştırmanın sonucunda; geleneksel değerler ölçeğinde en düşük ortalama “tutumlu olmak”, demokratik değerler ölçeğinde “işbirliği ve hoşgörülü olmak”, çalışma ve iş değerleri ölçeğinde “sorumluluk sahibi olmak”,

bilimsel değerler ölçeğinde “yaratıcı olmak ve eleştirel olmak”, temel değerler ölçeğinde “estetik” değerlerinde ortaya çıkmıştır. Kız öğrenciler “güvenilir olmak, tutumlu olmak, hoşgörülü olmak, sorumluluk sahibi olmak, temiz olmak ve estetik” değerlerine erkek öğrencilere göre daha fazla, erkek öğrenciler ise “yaratıcı olmak” değerine kız öğrencilere göre daha fazla önem vermektedirler. Araştırma kapsamındaki kız öğrenciler, demokratik ve temel değerlere erkek öğrencilere göre daha üst düzeyde ulaşmışlardır. Öğrencilerin cinsiyetleri onların geleneksel değerler, çalışma/iş değerleri ve bilimsel değerlere ulaşma düzeylerinde herhangi bir farklılığa neden olmamaktadır.

Balcı (2008) tarafından yapılan “İlköğretim 6. sınıf Sosyal Bilgiler Dersinde Değer Eğitiminin Etkililiği” konulu çalışmada Sosyal Bilgiler dersinde değerlerin gerçekleşme düzeylerinin ne olduğunu; Sosyal Bilgiler dersinde uygulanan değerler eğitiminin öğrencilerin değerlere ulaşma düzeylerinde farklılığa sebep olup olmadığını; Sosyal Bilgiler çalışma kitabında yer alan değer etkinliklerinin uygulanabilirlik düzeyinin ne olduğunu; sosyal bilgiler öğretiminde değerler eğitiminin etkililiğine ilişkin öğrenci görüşlerini ortaya koymak amaçlanmıştır. Araştırmanın sonucunda; Sosyal bilgiler öğretiminde değerler eğitimi uygulamasında öğrencilerle yapılan çalışmaların öğrencilerin değerleri gerçekleştirme düzeylerinde farklılığa sebep olduğu, değerlerin yapılan çalışmalarla bilişsel, duyuşsal ve davranışsal boyutta içselleştirildiği; sosyal bilgiler öğretiminde değerler eğitimi uygulaması sonucunda öğrencilerin sosyal bilgiler dersine, sosyal bilgiler öğretimine, değer ve değerler eğitimine ilişkin algulamalarında farklı bir anlayış geliştirdikleri ortaya çıkmıştır.

2.4.2. Yurt Dışı Çalışmalar

Değerler eğitimi ile ilgili yurt dışında yapılan çalışmalar incelendiğinde genel anlamda değerler eğitimi konulu çalışmalara rastlandığı gibi tek bir değer ile ilgili veya değerlerin karakter eğitimi, ahlak eğitimi, ahlakî gelişim gibi diğer konularla da bağlantılı olarak hazırlandığı görülmüştür. Bu çalışmalardan bazıları şöyledir:

Whitney (1986) tarafından Amerika Birleşik Devletleri'nin Tennessee Eyaleti'nde gerçekleştirilen araştırma, değerler eğitimi ile ilgili bir durum tespitidir. Araştırmada sosyal bilgiler öğretmenleriyle çalışılmış; veriler anket aracılığıyla toplanmıştır. Araştırmanın sonuçlarına göre;

- Öğretmenlere göre okul, gençlerin sahip oldukları değerleri ve ahlakî eylemlerini etkilemekte ve etkilemelidir. Değerler eğitimi sadece ailenin ve kilisenin güdümüne bırakılamaz. Ailelerin beklentileri de okulda değer eğitimi verilmesi yönündedir.
- Öğretmenlerin çoğu ders kitaplarını değerler eğitimi konusunda yetersiz buldukları gibi kendilerini de değerler eğitimi verebilecek nitelikte görmemektedirler.
- Öğretmenler değerler eğitimine ilişkin ahlaki muhakeme yöntemini daha çok tercih etmektedirler.
- Öğretmenler, değerler eğitimi programlarına, dürüstlük, saygı ve sorumluluk değerlerinin eklenmesini gerekli görmektedirler.

Değer eğitiminin son yüzyılın tartışmalı konusu olduğunu ve kendi değerlerini telkin etme (direkt yöntem) veya değerler hakkındaki temel prensibi verip kendi yargılarını oluşturma (indirekt yöntem) şeklinde iki temel görüş olduğunu belirten Cueto (1993), bu yöntemleri kullanarak, çocuk ve erişkinlere yaptığı çalışmasında; çalışmaya katılan çocukların direkt yönetime, erişkinlerin ise indirekt yönetime sıklıkla uyum gösterdiklerini saptamıştır.

Palmer (1995), değer eğitiminin lise öğrencilerinde matematik, yazma okuma ve İngilizce sınavları üzerine etkisini araştırmıştır. Rastgele seçilen 120 lise öğrencisi arasından deney ve kontrol grupları oluşturulmuştur. Araştırmanın sonuçlarına göre;

- Eğitime katılan ve katılmayanlar arasında matematik sınavları açısından bir fark saptanmamıştır
- Eğitime katılan ve katılmayanlar arasında okuma ve yazma sınavları açısından bir fark saptanmamıştır
- Eğitime katılan ve katılmayanlar arasında cinsiyete göre bir fark saptanmamıştır
- Eğitime katılan Afrika kökenli Amerikalı öğrencilerin beyaz öğrencilere göre değer eğitiminden daha olumlu etkilendiklerini görülmüştür.

Gold (2000), tarafından stajyer öğretmenlerle devlet okullarında değerler ve değer aşılması üzerine yüz yüze yapılan çalışmada, stajyer öğretmenlerin araştırma için belirledikleri bütün değerleri aşılama konusunda oldukça destekleyici oldukları; ancak çocukların yaşı arttıkça bu konuda değer öğreniminin azaldığını ve popüler değerlerin öne geçtiği tespit edilmiştir.

Germaine (2001), Kanada’da temel eğitimde 4 ve 7. sınıflar arasındaki 4 yıllık dönemde gerçekleştirdiği araştırmasında okullarındaki spesifik değerler müfredatının bir parçası olarak resmen öğretilen ve böyle bir yönlendirme olmayan ilköğretim öğrencileri arasında kendine güvenin ölçümünde belirgin bir farklılığın olup olmadığını belirlemeyi amaçlamıştır. Çalışma Kanada’da bölge ahalisinin üzerinde anlaştığı 16 değer saptandığı ilçe ilköğretim okulunda gerçekleştirilmiştir. Deney grubuna 4 yıllık dönemde müfredatın resmi parçası olarak değerler öğretilmiş, kontrol grubu ise bu değerlerin dışında tutulmuştur.

Bağımsız değişkenlerle (yaş, cinsiyet, mezuniyet ortalaması, vatandaşlık skoru, grup üyeliği) bağımlı değişken (kendine güven) arasında eğitim sonrasındaki ilişkiyi belirlemek için Reasoner ve Gilbert’in geliştirdiği öğrenci özgüven envanter testi (Student Self-Esteem Inventory) kullanılmıştır. Araştırma sonucunda iki grup arasında bir fark saptanmamıştır. Yani değerler eğitiminin özgüven üzerinde herhangi bir etkisinin bulunmadığı ortaya çıkmıştır. Ancak kendine güvenle akademik başarı arasında direk bir ilişki saptamıştır. Ek olarak cinsiyete göre yapılan değerlendirmede kızlarda kendine güven erkeklerle kıyasla daha düşük olarak belirlemiştir.

Ng (2003) Hong Kong’da gerçekleştirdiği çalışmasında, genel anlamda değerlerin değiştiğini ve buna bağlı olarak da eğitiminde müfredatın değiştiğini belirtmekle birlikte değerlerin subjektifliğini de vurgulamıştır. Değer eğitiminin öğrenenlerin iyi yaşam beklentilerine yönelik olması gerektiğini ve parametrelerin realite, rasyonellik ve objektivite kıstaslarına göre belirlenmesi gerektiğini belirtmiştir. Değer eğitimi ve eğitimin değerleri üzerine yaptığı filozofik çalışmada sonuçta duyuşal geleceğimizle ilgili derinlik ve geniş tabanlı çalışmalara gereksinim olduğunu belirtmiştir.

Okore (2007), tarafından öğretmenlerin Kenya temel eğitim müfredatında yer alan değer eğitimi ile ilgili görüşlerinin ne olduğunun belirlenmesinin amaçlandığı bu çalışmada özellikle öğretmenlerin programda yer alan değerleri nasıl algıladıkları ve bunları nasıl uyguladıkları araştırılmıştır. Araştırmada nitel yöntem tercih edilmiştir ki; bu yöntemle öğretmenlerin ahlaki duyarlılığını ortaya koyarken, çoğu baskılanmış ön yargı veya inanışlarını ve eğitimdeki değerler hakkındaki varsayımlarını derinlemesine açığa çıkarmak amaçlanmıştır. İlk varsayımı eğitimdeki çalışma ağının devamlı yapılanma ve yeniden yapılanma sürecinde olduğudur. Bir değere inanmakla onu

müfredat çerçevesinde eyleme koymak arasında direk bir ilişki saptamamıştır. Sonuçta uygulama ve yorum arasındaki uçurumu azaltmanın amaç olduğunu ancak bunu standardize edecek bir demokratik sistem olmadığını söylemiştir.

2.5. Tanımlar

Değer:

1- Yüksek ve yararlı nitelik (TDK, 1998: 538).

2- İnsanların neyin doğru neyin yanlış olduğu, istenilen mi yoksa nefret edilen mi şeklinde etik davranış veya uygun davranış hakkında düşünceleridir (Marshall, 1994, 552).

3- Değerler pek çok şekilde davranışlarımıza rehberlik eden çok yönlü standartlardır. (1) Değerler sosyal konularda bakış açımızı belirlerler. (2) Siyasi veya dini bir ideolojiyi bir diğerine karşı savunmamıza yol açarlar. Değerler kendimizi başkalarımıza karşı sergilememize ve (4) başkaları veya kendimize övgü veya suçlamalar yağdırmamıza aynı zamanda da değerlendirme ve yargılama yapmamıza yol gösteren standartlardır. (5) Değerler karşılaştırma süreçlerinin temelinde bulunur; değerleri kendimizi başkalarına karşı ahlaklı veya yeterlikli olarak atfetmede standart olarak kullanırız. (6) Değerler aynı zamanda başkalarının hangi davranış, değer, tutum ve inançlarının tartışmaya, karşı çıkmaya değer olduğunu ve de başkalarını etkileme ve ikna etmeyi yüklenen standartlardır. (7) Son olarak, Değerler psikanaliz, inançlar, tutumlar ve hareketleri nasıl mantıksal çerçeveye oturtacağımızı söyler (Rokeach, 1973, 13).

4- Değer hükmü bir şeyin arzu edilebilir veya edilemez olduğunu belirten ifade ise, o halde değer de bir şeyin arzu edilebilir veya edilemez olduğu hakkındaki inançtır (Güngör, 1993: 27).

5- Değerler, her birey için yaşamını doğru yönlendirmesinde kendisine kılavuzluk eden, hareket öncesinde doğruluk yanlışlık tespitinde bulunulmasını sağlayan, yaşam gayelerinin ne olabileceğinin belirlenmesinde bireye yardımcı olan düşünce ve inanç birikimleridir.

Ahlak Eğitimi: Ahlak eğitimi, okul durumlarında çocukların ve gençlerin zihinsel, ahlaki yapılarını geliştirmeye teşvik etme girişimidir (Althof and Berkowitz, 2006, 496).

Karakter Eğitimi: Öğrencilerin sorumluluklarını taşıyabilecekleri makul seçimler yapabilmelerine imkân sağlayan bilgi, beceri ve yeteneklerinin geliştirilmesi demektir (Ada vd., 2005: 11).

Kişilik:

1- Guilforda göre; kişilik, “bireyin kendine has davranış şeklini ifade eder ve bir davranış, bireyin başkalarından farklılık gösterdiği göreceli olarak kalıcı olan ve fark edilebilen her şeydir. Guilford kişiliğin farklı yanlarını temsil eden geniş davranış sınıflarını ayırmıştır: fiziksel davranışlar, güdüsel davranışlar, tutumlar ve mizaç (Schwartz)

2- Kişilik, bireyin iç ve dış çevresiyle kurduğu, diğer bireylerden ayırt edici, tutarlı ve yapılaşmış bir ilişki biçimidir (Cüceloğlu, 2003, 404).

3- Kişilik, bireyi başkalarından ayıran; bireyin doğuştan getirdiği ve sonradan kazandığı özelliklerin bir bütünüdür. Duygularımız, yeteneklerimiz, güdülerimiz, mizacımız (huyumuz), sosyal, fiziksel, psikomotor ve bilişsel özelliklerimiz, karakter ve değerlerimiz, inançlarımız, tutumlarımız, görüşlerimiz, vb. tüm özelliklerimiz kişiliğimizi oluşturur. Kişilik insan davranışlarının tüm yönlerini kapsayan bir kavramdır (Senemoğlu, 2005, 72).

4- Kişilik, bireyi, diğer bireylerden ayırt eden, tutarlı olarak sergilenen, bireye özgü özellikler bütünüdür (Yeşilyaprak, 2008, 119).

2.6. Sayıtlar

Bu araştırmada;

1- Veri toplama araçlarının amacına uygun bilgileri toplayabilecek geçerlilik ve güvenilirliğe sahip olduğu,

2- Öğrencilerle yapılan görüşmeler sonucunda oluşturulan verilerde, öğrencilerin görüşlerini içtenlikle yansıttıkları sayıtlarından hareket edilmiştir.

2.7. Sınırlılıklar

1- Bu araştırma, Denizli il sınırları içinde bulunan;

Arif Yalınkaya İlköğretim,

Bahçelievler İlköğretim,

Cafer Sadık Abaloğlu İlköğretim,

Dentaş İlköğretim,

Doğan Demircioğlu Esman İlköğretim,

Gazi İlköğretim,

Hacı Ahmet Paralı İlköğretim,

Hürriyet İlköğretim,

Kınıklı Basma Boya İlköğretim,

Lütfü Ege İlköğretim,

Mehmet Ali Ülker İlköğretim,

Merkez İlköğretim,

Sevil Kaynak İlköğretim,

Vakıfbank İlköğretim,

Yenişehir Mimar Sinan İlköğretim okullarında okuyan 5. sınıf öğrencileri ile,

- 2-** Sorumluluk sahibi olma, doğal çevreye ve tarihsel mirasa duyarlılık, vatanseverlik (İstiklal Marşı'na ve bayrağa saygı), hoşgörü değerleri ile sınırlıdır.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

YÖNTEM

Bu bölümde araştırma problemine çözüm aramak amacıyla kullanılan araştırma modeli, araştırmanın dâhil edildiği evren ve örneklem, araştırmada kullanılan veri toplama araçları hakkında bilgi verilecektir.

3.1. Araştırmanın Yöntemi

Araştırma ile ilköğretim 5. sınıf öğrencilerinin “sorumluluk sahibi olma, doğal çevreye ve tarihsel mirasa duyarlılık, İstiklal Marşına ve bayrağa saygı ile hoşgörü” değerlerine ilişkin algılarını belirlemeye yönelik olarak mevcut durum hakkında bilgi vermek amaçlanmıştır. Gelir gruplarına göre; üst, orta ve alt şeklinde kategorize edilmiş* olan okullara devam etmekte olan öğrencilerin değer algılarının araştırıldığı bu çalışmada nitel araştırma deseni kullanılmıştır. İnsan davranışı ancak esnek ve bütüncül bir yaklaşımla araştırılabilir ve bu yaklaşımla araştırmaya dahil olan bireylerin görüşleri ve deneyimleri büyük önem taşır (Yıldırım, A., Şimşek, H., 2005: 35). Bu görüş ve deneyimlerin daha doğru ve daha detaylı bir şekilde öğrenilebilmesi ve öğrencilerin yukarıda belirtilen değerlerle ilgili olarak davranışlarının ne yönde geliştiğinin tespiti nitel olarak araştırılmıştır. Böylece öğrencilerin ne tür görüşlere sahip olduklarının sezilmeye çalışılmasıyla birlikte bunların nedenlerinin de neler olduğu mümkün olduğu oranda ortaya çıkarılmaya çalışılmıştır. Araştırma yöntemi olarak ise betimsel araştırma yöntemi kullanılmıştır.

Nitel araştırmanın herkes tarafından kabul edilen bir tanımını yapmak güçtür. Nitekim nitel araştırma alan yazınında birçok yazar böyle bir tanım yapmaktan özellikle kaçınırlar. Bunun nedeni ise “nitel araştırma” kavramının bir şemsiye kavram olarak kullanılmasından ve bu şemsiye altında yer alabilecek birçok kavramın değişik disiplinlerle yakından ilişkili olmasından kaynaklanmaktadır. “Kültür analizi” (etnografya), “antropoloji”, “durumsal araştırma”, “yorumlayıcı araştırma”, “eylem araştırması”, “doğal araştırma”, “betimsel araştırma”, “kuram geliştirme”, “içerik analizi” bu kavramlardan sadece birkaç tanesidir (Yıldırım, A., Şimşek, H. 2005: 39).

* Gelir durumlarına göre gruplandırılmış okulların listesi Denizli İl Milli Eğitim Müdürlüğü’nden alınmıştır. (Ek-3)

Nitel araştırma ile ilgili genel geçer bir tanım yapılmasa da araştırmanın hareket noktalarından bahsedilebilir.

- Araştırmanın güçlü bir şekilde özneye ilişkinlik ilkesine oturtulması,
- Araştırma öznesinin betimlenmesi ve yorumlanmasına verilen önem,
- Öznenin kendi doğal günlük ortamında (laboratuarda değil) araştırılması ve
- Son olarak da sonuç çıkarılmasından bir genelleştirme sürecinin anlaşılması (Mayring, P. 2000: 10).

Araştırma konusu insan olduğunda, onun ve ona dair her şeyin anlaşılmasında bizzat insanın merkezde olması ve şeylerin onun etrafında ve ona göre şekillendirilmesi daha uygundur. Bununla birlikte araştırmanın yapaylıktan mümkün olduğunca uzaklaştırılması, gerçeğe yakın bilgiler elde edilebilmesi ve bu bilgilerin genele atıflarda bulunabilecek noktalara işaret etmesi araştırmanın önemini ve kabul edilebilirlik düzeyini artırmayı sağlar.

3.2. Veri Toplama Aracı

Nitel araştırmada kullanılan teknikler; gözlem, görüşme (yapılandırılmamış, yarı yapılandırılmış, yapılandırılmış) ve doküman analizidir. Bu araştırmada veri toplama tekniği olarak öğrencilerle daha iyi iletişim kurulabilmesi, onların kendilerini daha kolay ifade edebilecekleri düşüncesiyle; öğrencilerin sorumluluk, doğal çevreye ve tarihsel mirasa duyarlılık, vatanseverlik ve hoşgörü değerleri ile ilgili olarak edindikleri bilgi, davranış ve tutumları ortaya çıkarmak amacıyla araştırmacı tarafından hazırlanan yarı yapılandırılmış görüşme formu (Ek-1) kullanılmıştır. yarı yapılandırılmış görüşme tekniğinin kullanılması uygun bulunmuştur. Görüşme sözlü iletişim yoluyla veri toplama tekniğidir (Karasar, N. 2002: 165). – insanların neyi ve neden düşündüklerini, duygu, tutum ve hislerinin neler olduğunu, davranışlarını yönlendiren faktörleri ortaya çıkarmayı sağlayan bir veri toplama aracıdır (Ekiz, D. 2003: 61).

Görüşme tekniğinin araştırma konusuna veya üzerinde çalışılacak gruba göre farklı şekillerde uygulanabilecek üç türü vardır;

- 1- Planlı-derinliğine ya da eylem mülakat: Yarı yapılandırılmış olup, temel alanlarda önceden geliştirilmiş sorular kullanılır.
- 2- Tam ve yapılandırılmış-kalıplaştırılmış mülakat: Ayrıntılı bir anket biçimini içerir ve oldukça yapılandırılmıştır.
- 3- Stres mülakatı: Mülakatçının adaya karşı düşmanca bir rol üstlendiği türdür (Balcı, 2007: 160).

Bu açıklamalara göre; araştırmada, ilk olarak açıklaması yapılan planlı-derinliğine mülakat türü uygulanmıştır. Öğrencilerin kendi okullarında, onlarla yüz yüze gerçekleştirilen görüşmeler sonucunda elde edilen veriler yorumlanarak araştırma problemine çözüm aranmaya çalışılmıştır. Öğrencilerin söyledikleri ve söylemeye çalıştıkları her şey titizlikle kaydedilerek onların duygu ve düşünceleri en iyi şekilde anlaşılmalıya, yorumlanarak araştırma sonucuna yansıtılmaya çalışılmıştır.

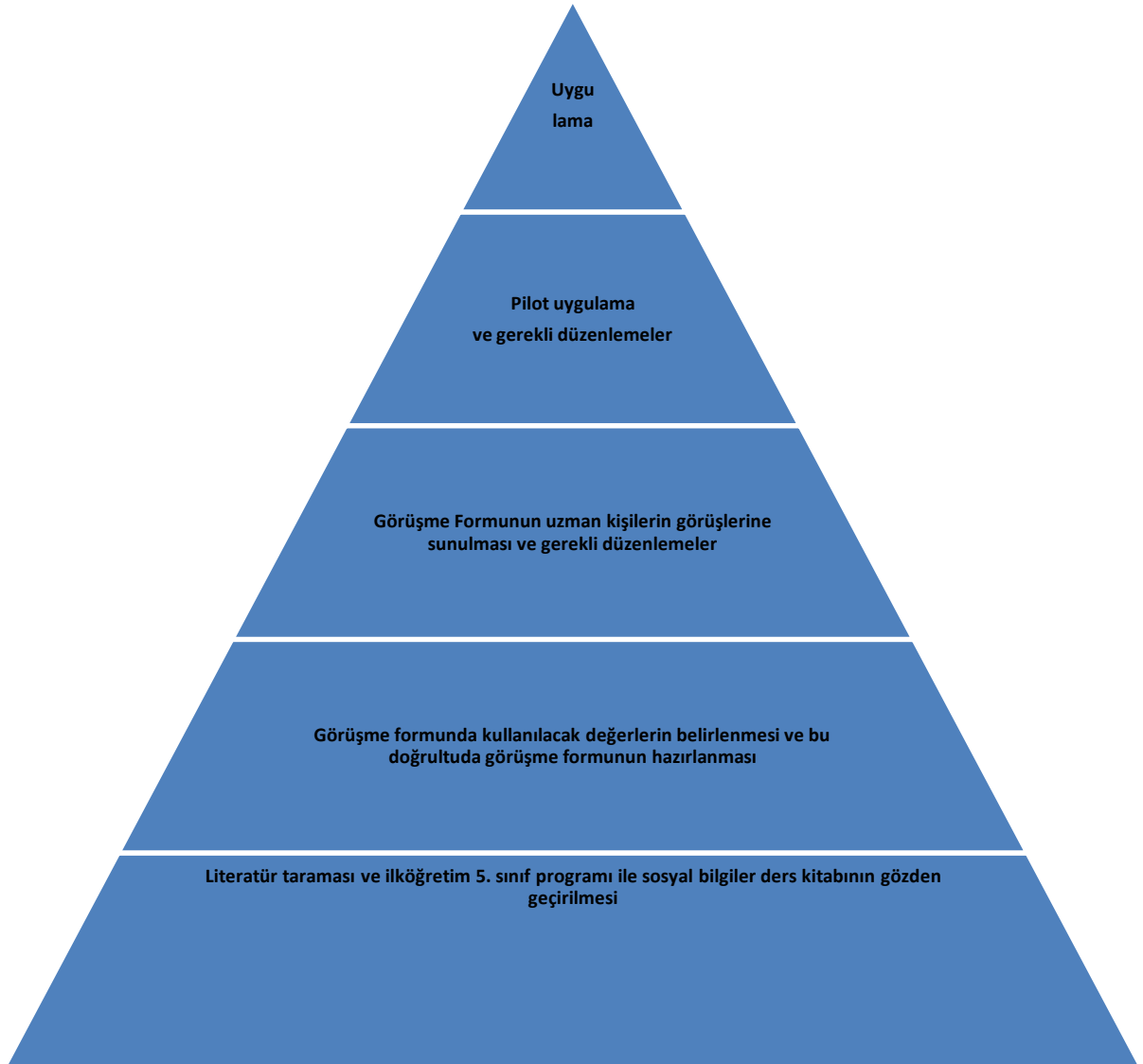
Başkasını mükemmel olarak anlamak hiçbir zaman mümkün değildir. Çünkü bu karşındakinin bilinçaltının akışına girip onun gibi yaşamış olman anlamına gelir. Bunu yapabilsedik biz öbürü olurduk (Schultz, 1967: chap: 3; akt. Seidman, I., 2006: 9). Ancak yine de elde edilen veriler öğrencilerin sözle ifade edebildiklerinden, bazı jest ve mimiklerinden anlaşılardan öteye gidemese de onların davranışlarını yönlendiren tercihlerini yakın sözel temas yoluyla anlamaya çalışmak araştırmaya daha fazla anlam katabilmektedir. Nitel veriler, zengin tanımlamalar yapmada, süreçlerin yerel bağlamda açıklanmasında verimli bir kaynaktır. Nitel veriler sayesinde kronolojik akış korunabilir, hangi olayın hangi sonuca neden olduğu açıkça görülebilir ve verimli açıklamalar çıkarılabilir (Miles and Huberman, 1994: 1).

Görüşme yöntemi ile bireylerin herhangi bir konu hakkındaki düşünceleri, bir olaya bakış açıları, durumlar karşısındaki tavırları kendi ifadeleri ışığında belirlenmeye çalışılır. Bununla birlikte görüşme yöntemi, düşüncelerin, yaklaşımların, davranışların nedenleri, nasıl ve ne gibi durumlarda değişim gösterebilecekleri hakkında araştırmacıya daha detaylı bir şekilde bilgi edinme imkânı sağlar. Bir araştırmacı için eğitsel organizasyonu, eğitim kurumlarını ve eğitim sürecini araştırabilmenin öncelikli yolu ilk olarak insanların bireysel tecrübeleri veya kurumu oluşturanların veya eğitim sürecini devam ettirenlerin tecrübeleri aracılığıyla araştırmasını yapmaktır (Ferrarotti, 1981; akt. Seidman, I., 2006: 10).

Briggs (1986) görüşmenin, sosyal bilimler alanında yapılan araştırmalarda kullanılan en yaygın veri toplama yöntemi olduğunu savunmakta ve bu durumun görüşme yönteminin; bireyin deneyimlerine, tutumlarına görüşlerine, şikâyetlerine duygularına ve inançlarına ilişkin bilgi elde etmede oldukça etkili bir yöntem olmasından kaynaklandığını belirtmektedir (akt. Mil, B. 2007: 3).

Bilimsel araştırmalarda uygulanan her teknikte olduğu gibi başarılı bir sonuca ulaşmak için görüşme tekniğinin uygulanmasında dikkat edilmesi gereken bazı noktalar vardır;

Araştırmada kullanılmak üzere hazırlanan görüşme formunun uygulanmak üzere tam formuna gelmesi sürecinde aşağıdan yukarıya piramitte gösterildiği gibi şu çalışmalar yapılmıştır:

3.3. Evren ve Örneklem

Araştırmanın çalışma evrenini Denizli İli Merkez İlçeye bağlı olan ilköğretim okullarında öğrenim gören beşinci sınıf öğrencileri oluşturmaktadır. Evrende yer alan 28 (yirmi sekiz) üst gelir, 32 (otuz iki) orta gelir, 18 (on sekiz) alt gelir grubuna ait okullardan amaçlı örnekleme yöntemlerinden maksimum çeşitlilik örneklemesiyle belirlenen 15 okul ve bu okullara devam eden 30 öğrenci örnekleme dâhil edilmişlerdir.

Patton'a göre (1987), maksimum çeşitlilik gösteren küçük bir örneklem oluşturmanın en azından iki yararı vardır: (1) örnekleme dâhil her durumun kendine özgü boyutlarının ayrıntılı bir biçimde tanımlanması ve (2) büyük ölçüde farklı özellik gösteren durumlar arasında ortaya çıkabilecek ortak temalar ve bunların değerinin ortaya çıkarılması (akt. Yıldırım, A., Şimşek, H. 2005:109).

Denizli İl Milli Eğitim Müdürlüğü'nden alınan bilgiler ışığında, örnekleme dahil edilen üst, orta, alt gelir grubuna ait 15 ilköğretim okuluna devam beşinci sınıf öğrencilerinden akademik başarı* düzeylerine göre iyi ve orta seviyede ikişer öğrenci ile görüşülmüştür.

3.3.1. Örnekleme Yer Alan Resmi İlköğretim Okullarının Dağılımı

OKULLAR		
Üst Gelir Grubu	Orta Gelir Grubu	Alt Gelir Grubu
Arif Yalınkaya İlköğretim Okulu	Bahçeli Evler İlköğretim Okulu	Cafer Sadık Abalıoğlu İlköğretim Okulu
Emsan İlköğretim Okulu	Lütfü Ege İlköğretim Okulu	Dentaş İlköğretim Okulu
Gazi İlköğretim Okulu	Merkez İlköğretim Okulu	Hacı Ahmet Paralı İlköğretim Okulu
Hürriyet İlköğretim Okulu	Sevil Kaynak İlköğretim Okulu	Mehmet Ali Ülker İlköğretim Okulu
Kınıklı Basma Boya İlköğretim Okulu	Yenişehir İlköğretim Okulu	Vakıfbank İlköğretim Okulu

3.4. Verilerin Analizi

Araştırma okullarında öğrencilerle yapılan görüşmeler ses kayıt cihazıyla kaydedilmiş, daha sonra yazıya aktarılmıştır. Bu aşamada öğrencilerin kullandıkları sözcük dışı ifadeler (İııı, ha vb.), bazı jest ve mimikler (gülümseme, bakış, sesiz kalma vb.), tonlamalar, vurgular, kullanılan şiveler de yazıya aktarılmaya çalışılmıştır. Metin haline dönüştürülen görüşme diyalogları “betimsel analiz” yaklaşımına göre yorumlanmıştır.

Nitel araştırmada veriler özellikle kelimeler biçiminde olduğundan dil, merkezi bir konumdadır. Konuşma sosyal etkileşimin temel aracıdır ve dil, nitel sosyal araştırmaların inşa edildiği temel malzemedir (Punch, 2005; akt. Turgut, Y. 2009: 233).

Bu araştırmada ilk olarak bütün öğrencilerin kullandığı genel ifadeler tablolar

* Karne notu ve sınıf öğretmeninin görüşleri doğrultusunda.

şeklinde özetlenmiş, benzer ve aynı ifadeler aynı satırda gösterilmiş ve devamında araştırma için önemli sayılabilecek, dikkat çekici diyaloglara yer verilmiştir. Çünkü betimsel analizde görüşülen ya da gözlenen bireylerin görüşlerini çarpıcı bir biçimde yansıtmak amacıyla doğrudan alıntılara sık sık yer verilir. Tabloların ardından genel bir değerlendirme yapılmakla birlikte bazı diyaloglardan sonra da yorumlamalarda bulunulmuştur. Verilerin yorumlanması önemlidir; çünkü toplanan veriler başlı başına fazla bir anlam ifade etmez, ya da bu veriler konuşmaz; aksine araştırmacının yorumları aracılığıyla anlaşılır (Denzin, 1998; Hitchcock ve Hughes, 1995; akt. Ekiz, D. 2003: 92).

3.5. Geçerlilik

Geçerlilik, bir ölçme aracının ya da yönteminin ölçmeyi amaçladığı özelliği başka herhangi bir özellikle karıştırmadan, doğru bir şekilde ölçmesidir (Ellez, 2009: 182). Nitel araştırmada ise geçerlilik araştırmacının araştırdığı olguyu olduğu biçimiyle ve olabildiğince yansız gözlemesi anlamına gelmektedir (Kirk ve Miller, 1986; akt. Yıldırım, A., Şimşek, H. 2005: 255). Bu amaçla araştırmada kullanılmak üzere hazırlanan görüşme formu, öğrencilerin belirlenen değerlere yönelik algılarını değerlendirmek için hazırlanan soruları içermektedir. Hazırlanan görüşme formu alanında uzman beş farklı kişinin görüşüne sunulmuş, gerekli düzenlemelerin yapılmasının ardından iki öğrenci ile pilot uygulamaya geçilmiştir. Pilot uygulamada da öğrencilerin görüşme sorularını algılayışları, cevaplamakta zorlandıkları kısımlar ve görüşme esnasında uygulayıcının yaptığı hatalar belirlenerek görüşme formları tekrar şekillendirilmiştir. Örneğin pilot uygulama sırasında görüşmeci, görüşme formunda yer alan değerlerle ilgili olarak sorulara geçmeden önce değerleri başlıklar halinde sesli bir şekilde öğrenciye de söylemekteydi. Böyle olunca görüldü ki, bazı sorularda öğrenci bu değerlere vurgu yaparak, bunlara yönelik cevaplar verdi. Öğrencinin bu şekilde yönlendirilmesini engellemek amacıyla asıl uygulamalarda sadece sorular yöneltilerek öğrenciye hangi değere ilişkin soru sorulduğu hakkında bilgi verilmedi.

3.6. Güvenilirlik

Güvenilirlik, bir testin veya ölçüğün ölçmek istediği şeyi tutarlı ve istikrarlı bir biçimde ölçme derecesidir (Peter, J.P. 1979; akt. Altunışık ve diğerleri, 2007: 114). Nitel araştırmalara yöneltilen en belirgin eleştiri, araştırmanın güvenilirliğinin iyimser olarak az olması ya da hiç olmamasıdır. Bu eleştiriye şu boyutlardan yaklaşılabilir:

İnsan davranışları değişkenlik göstereceği için araştırmaların güvenilirliğinin sağlanması olarak dışı gibidir; çünkü bir zamanda yürütülen araştırma başka bir zamanda aynı kişilere uygulandığında değişik sonuçlar verebilir (Ekiz, D., 2003: 35, 36). Araştırma kapsamında yürütülen görüşmelerde öğrenciler soruları, sıkça çevrelerinden ve arkadaşlarından örnekler vererek cevaplandırmışlar, bunlar üzerinde yorumlarını dile getirmişlerdir. Başka bir zaman diliminde yapılacak aynı konulu araştırmada örnekler dolayısıyla öğrencilerin bu doğrultuda bakış açılarının da değişebileceği muhtemeldir. Bu nedenle görüşme sorularına verilen yanıtlarda değişiklik olabilmesi gayet doğaldır.

Ancak yine nitel araştırmalarda geçerliği ve güvenilirliği sağlamak amacıyla bazı yöntemler kullanılabilir:

İnandırıcılık

- Uzun süreli etkileşim
- Derinlik odaklı veri toplama
- Çeşitleme
- Uzman incelemesi
- Katılımcı teyidi

Aktarılabirlik (Transfer Edilebilirlik)

- Ayrıntılı betimleme
- Amaçlı örnekleme

Tutarlık

- Tutarlık incelemesi

Teyit Edilebilirlik

- Teyit incelemesi (Yıldırım, A., Şimşek, H. 2005: 265-272).*

Araştırmada geçerliğin ve güvenilirliğin sağlanması için bazı tedbirlere başvurulmuştur. İlk olarak öğrencilerin kendilerini daha rahat ifade edebilecekleri sınıf dışı (öğretmenlerinin veya arkadaşlarının etkisinin olmadığı) bir görüşme odasının tahsisi okul yönetiminden rica edilmiştir. Bu talep % 60 (15 okuldan 9'u) oranında karşılanmıştır. Görüşme süresinin dışında, öğrenciyi rahatlatmak, heyecanını ortadan kaldırmak için öğrenci ile 10 dakikalık bir sohbet ortamı yaratılmaya gayret edilmiştir. Öğrenci ile görüşme yapılmadan önce belirlenen öğrenciler teneffüs ortamında gözlemlenmeye çalışılmıştır. Görüşme kayıtlarının yazıya aktarılmasının, değerlendirme

* Alıntı yapılan kaynakta paragraflar halinde belirtilen hususlar, burada maddeler ile verilmiştir.

ve yorumlarının yapılmasının ardından oluşturulan taslak araştırmacının dışında incelemeye tabi tutulmuştur. Konuşma içeriğinin değerlendirilmesi aşamasında anlaşılma da netliğin sağlanması amacıyla sıkça katılımcı cümlelerinin doğal şekliyle aktarılmasına olanak tanınmıştır.

Araştırma kapsamında yürütölen bütöun göröşmeler bizzat araştırmacı tarafından ve katılımcılarla yüz yüze gerçekleştirilmiştir.

3.7. Araştırmada Karşılaşılan Sorunlar

Araştırmada çok fazla olmamakla birlikte bazı sorunlarla karşılaşılmıştır. Bunlardan en önemlisi öğrencilerin çoğunun göröşmeye karşı olan ön yargılarıdır. Öğrenciler kendileriyle göröşölmek istendiğinde sorgulandığı veya herhangi bir sınava tabi tutuldukları endişesiyle göröşme yerine gelmişlerdir. Onlara bunun sadece bir sohbet olduğunu, fikirlerinin eğitim alanında yapılan bir araştırmada kullanılacağı ve bunun ne denli değerli olduğunu anlatmak araştırmacı açısından zaman alıcı olmuştur.

Diğer bir sıkıntı okul yöneticilerinin ve öğretmenlerin araştırmaya ve araştırmacıya karşı takındıkları tavırlardır. Bunlardan bazıları araştırmanın gereksiz olduğu göröşüyle, bazıları ise öğrencilerde olduğu gibi kendilerinin değerlendirildikleri endişesiyle göröşmenin hazırlanması konusunda isteksiz davranışlarda bulunmuşlardır. Bu konuda Denizli İl Milli Eğitim Müdürlüğü'nden alınan izin yazısı araştırmacının işini kolaylaştırır nitelik taşımıştır.

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

BULGULAR VE YORUM

Bu bölümde yapılan araştırma sonucunda elde edilen bulgulara yer verilmiştir. Nitel yöntem tekniklerinden biri olan görüşme tekniği kullanılarak elde edilen verilere dayalı olarak açıklamalar ve yorumlar yapılmıştır.

TABLO 1
ARAŞTIRMAYA DÂHİL EDİLEN OKULLAR VE ÖĞRENCİ SAYILARI

	Okul Adı Kısaltma	(Öğrenci sayısı)
O	Arif Yalınkaya İlköğretim Okulu	2
	Bahçelievler İlköğretim Okulu	2
K	Cafer Sadık Abaloğlu İlköğretim Okulu	2
	Dentaş İlköğretim Okulu	2
U	Emsan Doğan Demircioğlu İlköğretim Okulu	2
	Gazi İlköğretim Okulu	2
L	Hacı Ahmet Paralı İlköğretim Okulu	2
	Hürriyet İlköğretim Okulu	2
A	Kınıklı Basma Boya İlköğretim Okulu	2
	Lütfü Ege İlköğretim Okulu	2
D	Mehmet Ali Ülker İlköğretim Okulu	2
	Merkez İlköğretim Okulu	2
I	Sevil Kaynak İlköğretim Okulu	2
	Vakıfbank İlköğretim Okulu	2
	Yenişehir Mimar Sinan İlköğretim Okulu	2
	Toplam	30

ARAŞTIRMAYA KATILAN ÖĞRENCİLERİN KİŞİSEL ÖZELLİKLERİ

	Frekans	Yüzde
İyi*	15	50,0
Orta**	15	50,0
Toplam	30	100,0

	Frekans	Yüzde %
Kız	18	60,0
Erkek	12	40,0
Toplam	30	100,0

	Frekans	Yüzde %
2 Çocuk	11	36,7
3 Çocuk	10	33,3
4 Çocuk	4	13,3
Tek çocuk	4	13,3
İkiz	1	3,4
Toplam	29	100,0

	Frekans	Yüzde %
Evet	7	23,3
Hayır	23	76,7
Toplam	30	100,0

*

**
Akademik başarıları baz alınmıştır.

Tablo 2.5. Kreş Döneminde Kim Baktı?		
	Frekans	Yüzde %
Anne	18	78,3
Babaanne/Anneanne	3	13,1
Bakıcı	1	4,3
Kuran kursunda büyümiş	1	4,3
Toplam	23	100,0

Tablo 2.6. Anaokul Eğitimi		
	Frekans	Yüzde %
Evet	18	60,0
Hayır	12	40,0
Toplam	30	100,0

Tablo 2.7. Anaokul Döneminde Kim Baktı?		
	Frekans	Yüzde %
Anne	9	75,0
Anneanne	2	16,7
Kuran kursunda büyümiş	1	8,3
Toplam	12	100,0

Tablo 2.8. Anne Eğitim Durumu		
	Frekans	Yüzde %
İlkokul	15	50,0
Ortaokul	2	6,7
Lise	8	26,7
Üniversite	4	13,3
Okula gitmedi	1	3,3
Toplam	30	100,0

Tablo 2.9. Baba Eğitim Durumu		
	Frekans	Yüzde %
İlkokul	10	33,3
Ortaokul	2	6,7
Lise	12	40,0
Üniversite	6	20,0
Toplam	30	100,0

Tablo 2.10. Anne Meslek		
	Frekans	Yüzde %
Bakıcı	1	3,3
İşçi	3	10,0
Öğretmen	4	13,4
Ev hanımı	20	66,7
Finansman şefi	1	3,3
Terzi	1	3,3
Toplam	30	100,0

Tablo 2.11. Anne Halen Çalışıyor mu?		
	Frekans	Yüzde %
Evet	9	30,0
Hayır	21	70,0
Toplam	30	100,0

Tablo 2.12. Baba Meslek		
	Frekans	Yüzde %
Avukat	1	3,3
Çiftçi	1	3,3
Din görevlisi (müezzin)	2	6,7
Esnaf	8	26,7
Hamal (sakat tedavi görüyor)	1	3,3
İşçi (İnşaat, Tekstil, Temizlik görevlisi)	5	16,7
Mali müşavir	1	3,3
Muhasebeci	2	6,7

Müdür (özel şirket)		
Müdür (Gençlik Spor İl Müdürlüğü)	2	6,7
Nakliyecisi	1	3,3
Otel işletmecisi	1	3,3
Öğretmen	2	6,7
Pazarlamacı	1	3,3
Bilmiyor	1	3,3
Komiser Yardımcısı	1	3,3
Toplam	30	100,0

Tablo 2.13. Baba Halen Çalışıyor mu?		
	Frekans	Yüzde %
Evet	28	93,4
Hayır	1	3,3
Bilmiyorum	1	3,3
Toplam	30	100,0

SORUMLULUK DEĞERİNE İLİŞKİN BULGULAR

Tablo 3.1.

Sorumluluk sahibi olmak deyince ne anlıyorsun?

No	İfadeler	Okul Ekonomik Durum			Toplam
		Üst	Orta	Alt	
1	Üstlenilen görevleri yerine getirmek	7	9	4	20
2	Söylenilen işi yapmak			2	2
3	Bir işle ilgilenmek			1	1
4	Evdeki sorumluluklar		1		1
5	Çevreye duyarlı olmak			1	1
6	İş için özveride bulunmak	1			1
7	Yapılması gereken işleri yapmak	1			1
8	Okumak, anneme yardım etmek, üstlenilen görevleri yerine getirmek			1	1
9	Ders çalışmak, öğretmeni dinlemek	1			1
10	Bir işi her gün yapmak			1	1
	Toplam	10	10	10	30

Tablo 3.1.’de “Sorumluluk sahibi olmak deyince ne anlıyorsun?” sorusuna verilen cevaplar bulunmaktadır. Cevaplar arasında üstlenilen görevleri yerine getirmek ifadesinin sorumluluk sahibi tanımlamasında çok sık kullanıldığı gözlenmiştir. Öğrencilerin çoğu (yirmi kişi) bir işin/şeyin sorumluluk olarak nitelendirilebilmesi için, o kişiye başkası tarafından atfedilmiş olması gerektiği görüşündedir. Bunu ‘üstlenilen görev’ ifadesinden anlamaktayız. Üstlenilen görevlerin içeriğini de çoğunlukla ders çalışmak, odasını toplamak, anneye veya babaya yardım etmek oluşturmaktadır. Birinci sırada yer alan ifade ve buna benzer olarak nitelendirebileceğimiz ikinci, altıncı ve dokuzuncu sırada yer alan ifadeler dikkate alındığında öğrencilerin sorumluluk kelimesinden anladıkları veya dile getirdikleri söylemler arasında okulların sosyo-ekonomik düzeylerine göre bir farklılık olmadığını söylemek mümkündür. Ayrıca cevapların çoğunda öğrencilerin kendilerini veya yakın çevrelerini -genellikle kendilerini- ilgilendiren konu veya olaylardan sorumluluk duydukları, bunların dışında okullarını, yaşadıkları ili, ülkeyi veya dünyayı ilgilendiren konularla ilgili sorumluluklardan (bir kişi hariç [çevreye karşı sorumluluk]) bahsetmedikleri görülmüştür. İlköğretim 5. sınıf sosyal bilgiler ders kitabı incelendiğinde; “verilen sözlerin tutulması, grup içerisindeki rolleri yerine getirirken alınan kararlar ve bunların sonuçlarını kabul etmek, diğer insanların çevreye, topluma verdiği zararlı davranışları engellemek, ev işlerinde aile bireylerine yardımcı olmak, ihtiyacı olanlara yardım etmek” gibi davranışlar sorumluluk değeri altında verilmiştir. Bunun yanında “öğrenci olarak uygun davranışlar göstermek, uygun kıyafet giymek, derslere devam etmek ve çalışmak, okul bünyesindeki faaliyetlerde çalışanların yapılan etkinliklerle ilgili olarak diğerlerine bilgi vermesi, büyüklerine karşı saygılı olmak, verilen ödevleri yapmak” görev başlığı altında işlenmiştir. Öğrencilerin kullandıkları ifadelerden anlaşıldığı kadarıyla görev ve sorumluluk kavramları karıştırılabilmektedir. Öğrencilerin çoğunun belirttiği “üstlenilen görevleri yerine getirmek” şeklindeki ifade öğrenci ders kitabında da bu şekilde kullanıldığından öğrencinin bu söylemi tercih ettiği düşünülmektedir. Görüşme sorusu ile ilgili olarak aşağıda kayda değer cevaplara yer verilmiştir:

ÜST-AYK-İyi-Şafak:

“Sorumluluk sahibi olmak üstlendiğin görevleri yerine getirmek. Mesela ders çalışmak olabilir. Odasını toplamak, yatağını düzeltmek gibi şeyler.” cevabını veren öğrenci hem okul hem de evdeki rollerinin sorumluluklarını belirlediğini ifade etmiştir. Cevaptan

anlaşıldığı kadarıyla öğrenci, daha çok kendisine yapması söylenen ve “iş” olarak nitelendirdiği davranışları sorumluluk bünyesine dâhil etmiştir.

ALT-CSA-Orta-Muhammed Ali:

“Şimdi bana birisi bir şey yap dediğinde o sorumluluğu yerine getirmek.” cevabı ile öğrencinin, bir başkasının ona yap dediği şeyi sorumluluk olarak algıladığı görülmektedir. Bu nedenle öğrencinin herhangi bir şeyin kendisine söylenmediği veya hatırlatılmadığı durumlarda bir olaydan, bir eşyadan veya herhangi bir davranıştan sorumluluk duyulabileceğinin bilincinde olmadığı anlaşılmaktadır.

ÜST-GAZİ-İyi-Burak:

“Çocuksa odasını toplamak, anne babasına yardım etmek, derslerine çalışmak.” cevabı ile öğrenci, sorumluluğun evde kendisine düşen görevleri yerine getirmek olduğunu belirtiyor. Öğrencinin kullandığı ifadelerinde statüye göre sorumlulukları kategorize ettiği anlaşılmaktadır. Bununla birlikte sorumluluk kavramını “görev” kavramı ile eşit gördüğü gözlenmiştir.

ALT-H.AP-Orta-Aylin:

“Okumak geliyor mesela kendime sahip olmak. Okumak, evde anneme yardım etmek, ödevlerimi yapmak.” Öğrenci okumak kelimesini okula gitmek, diploma sahibi olmak anlamında kullanmaktadır. Verilen cevapta sorumluluk algısını kendisi ve ailesi ile sınırlandırılmıştır.

Tablo 3.2.

Sorumluluk sahibi olan insanların özellikleri nelerdir? Neden böyle düşünüyorsun?

No	İfadeler	Okul Ekonomik Durum			Toplam
		Üst	Orta	Alt	
1	Her görevi yerine getirirler	2	2	1	5
2	Sözünde durur, güvenilir	1	1	2	4
3	Çalışkan	1		1	2
4	Sorumluluklarını bilen, işi yarım bırakmaz, kararlı		1	1	2
5	Çevreye duyarlı, toplum yararına çalışırlar	1		1	2
6	Kötü davranmaz, kavga etmez, iyi geçinir	1	1		2

7	Dürüst, çalışkan, zeki, kuralları ihlal etmez, düzenlidir.		1		1
8	Çalışkan, dürüst, yalan söylemez		1		1
9	Sabırlı			1	1
10	Düzenli, kararlı			1	1
11	Sorumluluklarını bilir, kendine güvenir, cesur	1			1
12	Çalışkan, disiplinli, işi aksatmayan	1			1
13	Planlı çalışan, düzenli, hızlı	1			1
14	Disiplinli, işi yarım bırakmaz	1			1
15	Verdiği sözü yerine getirir, işi yarım bırakmaz, sevilen biri			1	1
16	Dürüst, saygılı, sorumluluklarını bilen		1		1
17	Başarılı, yönetebilmeli bir yeri			1	1
18	Lider, çalışkan, ödevlerini yapan		1		1
19	Çalışkan, dürüst, başarılı		1		1
	Toplam	10	10	10	30

Tablo 3.2.’de “Sorumluluk sahibi olan insanların özellikleri nelerdir? Neden böyle düşünüyorsun?” sorusuna verilen yanıtların dağılımı verilmektedir. Verilen cevaplarda sorumluluk sahibi kişi; verilen her işi yapan, dürüst, çalışkan, düzenli, planlı çalışan, işini yarım bırakmayan, güvenilir biri olarak tanımlanmıştır. Cevaplar içinde en sık tekrarlanan ‘her görevi yerine getirir’ ifadesinden birinci soru ile bağlantılı olarak öğrencilerde sorumluluk değeri ile göreve itaat kavramını bir tutma kanısının bulunduğu anlaşılmaktadır. Ayrıca öğrencilerle yapılan görüşmelerden çıkarılan sonuca göre; sorumluluk sahibi olan insanların aynı zamanda diğerleri tarafından da sevilen insanlar olduğu dikkat çekmektedir. Bu da daha çok okuldaki öğretmenler tarafından herhangi bir işle, durumla görevlendirilen öğrencilerin, öğretmenler tarafından beğenilen - çalışkan, tertipli- öğrenciler arasından seçiliyor olması düşüncesini akla getirmektedir. Bu şekilde düşünen, alt sosyo-ekonomik düzeydeki okulda iki öğrenci, orta sosyo-ekonomik düzeydeki okulda bir öğrenci ve üst sosyo-ekonomik düzeydeki okulda bir öğrencidir. Öğrenciler bu soruya benzer ifadeler içeren cevaplar vermişlerdir. Okulların gelir durumuna göre verilen cevaplar arasında anlamlı bir farklılık gözlenmemiştir. Cevaplardan kayda değer olanları aşağıda yer almaktadır:

ORT-B.evler-İyi-Ebubekir:

“Sorumluluk sahibi olan insanlar genelde dürüst olur. Çalışkandır. Zekidir. O sorumlulukların dışına çıkmaz ve kuralları ihlal etmez.

-Neden bu özelliklere sahiptir bu insanlar?

Sorumluluklarını düzenli olarak yerine getirirlerse o yüzden o bir alışkanlık olur ve o alışkanlık onların düzenli çalışmasını sağlar. Böylece çalıştıkları şeyler aklında kalır.” Buna göre sorumluluk sahibi kişinin zeki ve çalışkan olduğu şeklinde bir tanımlama yapmıştır. “sorumluluklarının dışına çıkmaz” ifadesi ile ise sorumluluğun başka bir kavramla karıştırılmış olabileceği veya sorumluluk değeri ile ilgili birinci soruya çoğunluğun verdiği cevapta olduğu gibi sorumluluğun sadece bireyin sadece kendisini ve yakın çevresini ilgilendirdiği şeklinde algılandığı düşünülmektedir.

ÜST-EMSN-İyi-Ömer:

“Sorumluluklarına karşı duyarlı olmaları lazım. O sorumluluklarını geçiştirmeyip düzgün yapmaları lazım. Çünkü düzgün yapmazlarsa toplumda düzen bozulur. O sorumluluklarını yapmadığı zaman da işte toplum bozulur” cevabı ile sorumluluk olarak görülen şeylere özen gösterilmesi gerektiği belirtilmekle birlikte toplumda yer alan bireylerin her birinin sorumluluklarının olduğu ve bu sorumluluklarının diğerlerinin de genel refahını yani toplumu ilgilendirdiği vurgulanmıştır. Öğrenci, diğerlerinden farklı olarak toplumun genelini düşündüğünü gösteren bir cevap vermiştir.

ALT-H.AP-Orta-Aylin:

“Verdiği sözü tutar. Zamanında getirir işini. Çünkü sorumluluk sahibi deyince o iyi biridir ve iyi biriye sözünü tutar. Verdiği sözü yerine getirir.” diyerek verilen sözü yerine getiren kişi olarak tanımlamıştır. Ayrıca sorumluluk sahibi olan kişiler için ‘iyi’ sıfatı da kullanılmıştır.

ÜST-KIN-İyi-Miray:

“Planlı ve programlı, düzenli çalışan kişilerdir.

-Başka?

Hızlı olmaları gerekir.

-Hızlı olmaları neden gereklidir?

Eğer o kişi gerçekten bir sorumluluk sahibi ise üzerine birçok sorumluluk alır ve bunların hepsini düzenli ve düzgün bir şekilde yapabilmesi için zamana ihtiyacı vardır. Yani hızlı olması lazım. ” Cevabı ile sorumluluklarını yerine getirebilmenin temel şartı olarak zamanı iyi değerlendirmenin gerektiğini vurgulamaktadır. Öğrenci görüşme sırasında okulla ilgili olarak birçok etkinlikte görev aldığını belirtmiş ve kendinden yola

çıkarak bunları yerine getirirken plan yaptığını, etkinliklerini sıraya koyduğunu belirtmiştir. Her birini layıkıyla yerine getirebilme çabasıyla da zamanın önemini daha çok belirtmiştir.

Tablo 3.3.
Evde sorumlu olduğun şeyler nelerdir?

No	İfadeler	Okul Ekonomik Durum			Toplam
		Üst	Orta	Alt	
1	Odasını toplamak, annesine yardım etmek, ödevler	4	4	4	12
2	Odayı toplamak, annesine yardım etmek, eşyalarını düzenli tutmak	2	1		3
3	Sorumluluğu yok			2	2
4	Bilgisayar (tamir), ödev yapmak, fazla oynamamak		1		1
5	Kardeşine bakmak, odayı toplamak, sofrayı kaldırmak, temizlikte yardım		1		1
6	Kardeşini kreşten almak, annesine yardım, kuşunun yemi, suyuna bakmak			1	1
7	Bakkala gitmek, annesine yardım, yatağını düzeltmek			1	1
8	Odayı toplamak, kardeşi ile ilgilenmek	1			1
9	Ders, odayı toplamak, sofrayı hazırlamakta yardım etmek, piyano çalmak	1			1
10	Ders, kitap okumak, odayı toplamak	1			1
11	Annesi rahatsızlanınca ona bakmak, ev işlerinde yardım etmek			1	1
12	Odayı toplamak, kardeşi ile ilgilenmek, ödev	1			1
13	Anne babaya yardım, ekmek alma, çöp dökme, küçük çocukları ders çalıştırma			1	1
14	Bakkala gitmek, sofrayı hazırlamak, kitap okumak, resim yapmak		1		1
15	Odayı düzenlemek, ödev, bilgisayarın sesini fazla açmamak		1		1
16	Ev temizliği, yemek hazırlarken yardım etme		1		1
	Toplam	10	10	10	30

Tablo 3.3.’te “Evde sorumlu olduğun şeyler nelerdir?” sorusuna verilen cevapların dağılımı görülmektedir. Bu soru ile daha çok ev ortamında sorumluluk değeri ile ilgili davranışların bulunup bulunmadığı bu doğrultuda ailelerin çocuklarına sorumluluk bilincini kazandırma yönünde davranışlar gösterip göstermediği belirlenmeye

çalışılmıştır. Verilen cevaplarda öğrencilerin büyük çoğunluğu odalarını toplamak, annelerine yardım etmek ve ödevlerini yapmak gibi cevaplar vermiştir. Bu soru ile ilgili dikkat çekici husus alt sosyo-ekonomik düzeydeki okullarda okuyan iki öğrencinin ‘sorumluluğum yok’ şeklinde cevap vermesidir. Bu öğrencilerden biri kız diğeri erkektir. İki öğrencinin birinci soruda yer alan [sorumluluk deyince ne anlıyorsun] a verdikleri cevaplar;

“görev,

birisi bana bir şey yap dediğine o şeyi yapmak”

şeklindedir. Bu söylemlerden anlaşıldığı kadarıyla bu öğrenciler ya diğeri öğrencilerin sıklıkla dile getirdikleri ders çalışmak odayı toplamak, anneye babaya yardım etmek şeklindeki sorumlulukları sorumluluk olarak görmemektedirler veya kendilerinden bu tür şeyleri yapmaları anne-babaları tarafından istenmemektedir. Cevapların dağılımında genel olarak okullar arasında bir farklılık gözlenmemiştir. Bu soru ile ilgili cevaplardan bazıları şöyledir:

ORT-B.evler-Orta-Ravza:

“Kardeşime bakmak, yatağımı toplamak yani genel olarak odamı toplamak, sofrayı kaldırmada anneme yardım etmek. Temizlik konusunda anneme bazen boş zamanlarımda yardım etmek.” Cevabını veren öğrencinin toplumsal cinsiyet farkına göre sorumluluklar üstlendiği görülmektedir.

ALT-CSA-İyi-Mevlüde:

“Kardeşim kreşe gidiyor. Onu almaya gidiyorum ben okuldan dönünce. Sonra anneme yardım ediyorum. Bir de bizim kuşumuz var onun yemini, suyunu falan veriyorum.” Cevabını veren öğrencinin ev işleri ve kardeşine yardımdan başka, evdeki evcil hayvanların beslenmesinden de sorumlu olduğu anlaşılmaktadır.

ALT- DENT-İyi-Handenur:

“İlk önce ben derslerime çalışıyorum. O sorumluluk. Anneme babama yardım ediyorum gerektiği konularda. Sonra çevreme karşı mesela ben çevreme çöp atmamı hiç sevmem. Atan insanları da sevmem. Bir keresinde şuradan biri yere çöp atmıştı. Ona karşı sinirli olmuşum. Öğretmenim kızdı.” cevabı ile öğrencinin evde olduğu kadar çevresine karşı da sorumluluk duyduğu anlaşılmaktadır.

Tablo 3.4.**Kendi sorumluluğunda gördüğün bir işi yaparken nelere dikkat edersin? Neden?**

No	İfadeler	Okul Ekonomik Durum			Toplam
		Üst	Orta	Alt	
1	Düzenli, tam yapmak - iyi olması için	2	1	1	4
2	Özenli, güzel olması- kızmamaları için		1	1	2
3	Güzel, özenli olması- teşekkür edilmesi için		2		2
4	Düzenli ve tam yapmak- iyi hissetmek, aferin almak için	1		1	2
5	Düzenli, tam, hatasız yapmak- aile düzeni bozulmaması için	2			2
6	Güzel, özenli olması(şiiir yazma)	1	1		2
7	Düzenli, dikkatli yapmak- tekrar yapmamak için	1		1	2
8	Çevre temizliği- işi iyi yapmak için			1	1
9	Düzenli olması, özen göstermek- iyi bir insan olmak için		1		1
10	Hızlı yapmak- başkaları güvenini boşa çıkarmamak için			1	1
11	Kurallara uyma, zamanında - başkalarını incitmemek için			1	1
12	Özenli, düzenli yapmak- iyi yapabilmek için	1			1
13	Özenli yapmak- başkaları için olursa iyi olsun diye	1			1
14	Düzenli, güzel olması- aksaklık çıkmaması için	1			1
15	Verilen işi saygı duyarak yapmak		1		1
16	Tam yapmak- sorumluluk sahibi olmak için			1	1
17	Özenli, zamanında yapmak- kimsenin kızmaması, kendim için		1		1
18	Dikkatli yapmak- zarar gelmesin diye		1		1
19	Özenli yapmak - iyi yapmak ve sorumluluk almak için			1	1
20	Sadece kendisi yapar-			1	1
21	Düzenli, iyi yapmak- başarılı olmak için		1		1
	Toplam	10	10	10	30

Tablo 3.4.’te “Kendi sorumluluğunda gördüğün bir işi yaparken nelere dikkat edersin? Neden?” sorusuna verilen cevapların dağılımı görülmektedir. Cevaplarda yapılan işlerin düzenli, özenli, eksiksiz yapıldığını, bunu da gerek iyi olması ve sorumluluğu verenlerin kızmaması gerekse sorumluluğunu yerine getirmek için ve kendilerini iyi hissetmek için

yaptıklarını belirtmişlerdir. Öğrencilerle yapılan görüşme esnasında bazılarının soruları cevaplarırken kullandıkları ifadelerden, jest ve mimiklerinden anlaşıldığı kadarıyla kendilerinin ara sıra da olsa yaptıkları ancak yapılmaması gerektiğine inandıkları şeyler (sızlanmamalıyım, düzgün yapmalıyım vb.) bulunduğu, olması gereken ne ise o şekilde yanıtlar vermeye özen gösterdikleri anlaşılmaktadır. Ayrıca cevaplarda dikkat çeken unsurlar; orta ve alt sosyo-ekonomik düzeydeki okullara devam eden dört öğrencinin başkalarının kızmaması için şeklinde gerekçe göstermeleridir. Bu nedenle böyle öğrencilerin *sorumlu tutulmak* ile *sorumluluk duymak* arasındaki ayrımı kavrayamadıkları düşünülmektedir. Verilen cevaplardan bazıları şöyledir:

ALT-CSA-İyi-Mevlûde:

“Annem bir iş buyurduğunda onu özenle yapmaya dikkat ederim. Yani yarım yamalak olmamasına dikkat ederim. Hani yine iki emekli olmamasına dikkat ederim.” Cevabı ile bir işi iyi yapmasının ona zaman kazandıracağını, çünkü tam yapmazsa yine o ile uğraşmak zorunda kalarak daha çok zaman harcayabileceğini belirtmektedir.

ALT-VB-Orta-İbrahim:

“O işin tek bana ait olmasına.

-Nasıl yani sana ait olmasına?

Yani görev bana verildiyse ben yapmalıyım. Başkasına yaptırmamalıyım.

-Başka?

..... bu görev bana verildiği için kendimi özel hissediyorum.

-Başka?

Yaparken yapamam değil de yaparım gibisinden çalışıyorum. Bu kadar.

-Neden bunlara dikkat ediyorsun?

Mesela yapamam diye başlarsam bir işe gerçekten yapamam. Ama yaparım dersem yapabilirim.” cevabını veren öğrencinin kendi sorumluluklarını ciddiye aldığı, bunları başarılması gereken bir iş/durum olarak gördüğü anlaşılmaktadır. Kendisine herhangi bir konuda sorumluluk verilmesinden gurur duyduğu gözlenmiştir. Bu durum öğrenciye kendinde başkasında olmayan bazı niteliklerin bulunduğunu düşündürmektedir.

ÜST-EMSN-Orta-İpek:

“Onu en iyi şekilde yapmaya dikkat ediyorum. İyi derken düzenli, disiplinli, bir işi yapmış olmak için yapmamaya özen gösteriyorum. Ailedeki huzurun sağlanması, kendi

mutluluğum için. Kısacası dünyadaki huzur için.” cevabını veren öğrenci, kendi sorumluluklarını iyi şekilde yerine getirmesi ile ailesi dışında dünyadaki huzuru da sağlamayı düşündüğü anlaşılmaktadır. Sorumluluğundaki şeyleri iyi yaparsa kendinin ve çevresindekilerin mutlu olacağını düşünmektedir.

ÜST-GAZİ-İyi-Burak: “Sızlanmamalıyım yani niye bu görev bana geldi dememeliyim, görevimi yapmalıyım. En iyi şekilde yapmaya çalışırım. İşte İııı nasıl söyleyeyim mesela ıııı herhangi bir sorumluluk verildiğinde onu en iyi şekilde yapmaya çalışırım. Temizlikse ona önem veririm. Hayalimde iyi şeklini canlandırırım. Buna göre de yaparım.”

ALT-H.AP-İyi-Ceylan:

“Daha çabuk yapmaya çalışırım. Görevimi hızlı yapmaya çalışırım zamanında. Temiz yapmaya çalışırım. Hani mesela diğer binaya kâğıt götür deseler bana. Hem hızlı giderim hem de kâğıdı kirletmem ona zarar verme hani yırtma gibi falan. Çünkü bana verilen sorumluluktur. Yani karşıdaki kişi bana güvenmiş, o yüzden bana veriyor. Neden başkasına vermiyor. Demek ki o bir şey biliyor ki bana güveniyor. Mesela benim sorumluluklarımı daha iyi yerine getirdiğimi düşünüyor ki bana veriyor o şeyi, işi. Sorumluluğu bana veriyor. Güveniyor yani. İyi bir insan olduğumu düşünüyor. Ben de bu düşünceleri boşa çıkarmamak için daha dikkatli davranıyorum.” cevabını vererek, kendisine güven duyulmasından dolayı sorumluluk verildiğini ve sorumluluğu yerine getirmede özenli davrandığını ve zamanı iyi kullanmaya çalıştığı görülmektedir. Cevabında kullandığı ifadelerden ve genel tavrından anlaşıldığı kadarıyla öğrenciye okul ile ilgili sorumluluk verilmesi onu gururlandırmakta, kendisinin diğerlerinden farklı olduğunu düşündürmektedir.

ORT-S.KAYNAK-Orta-Berkay:

“O işi iyi yapmaya özen gösteriyorum. Güzel yapmaya özen gösteriyorum.

-İyi yapmakla ne demek istiyorsun, biraz daha açıklar mısın?

İşte..... İııııı

-Bir işin iyi olması için nasıl olması lazım sence?

Güzel olması lazım.

-Bir örnek verebilir misin?

III. Mesela bir ödev verdi öğretmenim. O ödevi iyi yapmam lazım. Çok bilgi olması lazım. Güzel olması lazım. Bu kadar.” Şeklinde cevap veren öğrencinin sorumluluk olarak gördüğü şeyler öğretmenin veya başka birinin ondan yapmasını istediği şeylerdir. Bu durumda dikkat edilen şeylerin de ona bu sorumluluğu veren kişiyi memnun etme çabasına dayalı olarak takdir edilme (aferin, iyi not vb.) isteğinden kaynaklandığı düşünülmektedir.

Tablo 3.5.

Okulda arkadaşlarıyla ortak çalışmalar (proje ödevi, günlük ödevler, takım çalışmaları vb.) yaptığınızda nelere dikkat ediyorsun? Neden?

No	İfadeler	Okul Ekonomik Durum			Toplam
		Üst	Orta	Alt	
1	Görev paylaşımı- güzel olması, yüksek not	4	6	5	15
2	Düzgün, özenli yapmak- aksamaması için.	1	2		3
3	Görev paylaşımı- aksamaması için.	2			2
4	Özenli, güzel yapmak- güzel olması, yüksek not			2	2
5	Görev paylaşımı- herkes yapsın diye kontrol			1	1
6	Görev paylaşımı- kontrol etmem herkes kendinden sorumlu	1			1
7	Görev paylaşımı- zamanında teslim için kontrol	1			1
8	Özenli yapmak- emek vermek			1	1
9	Görev paylaşımı- haksızlık olmaması için	1			1
10	Güzel olması- yüksek not almak için			1	1
11	Arkadaşlarının görüşlerini almak- onları iyi hissettirmek için		1		1
12	Arkadaşlarının görüşlerini almak- iyi not almak için		1		1
	Toplam	10	10	10	30

Tablo 3.5.’te “Okulda arkadaşlarıyla ortak çalışmalar (proje ödevi, günlük ödevler, takım çalışmaları vb.) yaptığınızda nelere dikkat ediyorsun? Neden?” sorusunun cevaplarının dağılımı bulunmaktadır. Bu soru ile kişinin sorumluluk değeri ile ilgili grup içerisindeki davranışları, kendisinden olduğu kadar grup ve grubun üyelerinin yaptıklarından da sorumluluk hissedip hissetmediği belirlenmeye çalışılmıştır. Verilen cevapların çoğunda “görev paylaşımı” üzerinde durulduğu görülmüştür. Sebepleri olarak da güzel olması ve yüksek not almak olduğu belirtilmiştir. Okullar arasında

anlamalı bir fark gözlenmemiştir. Aşağıda bu soru ile ilgili kayda değer cevaplar yer almaktadır:

ÜST-AYK-İyi-Şafak:

“Hepimize eşit veririz. Hepimiz neler yapacağımız biliriz. Herkes de kendi görevini yerine getirirse grupta sorun çıkmaz ve verilen şey başarılıdır.

-Kendi görevini yerine getirdikten sonra arkadaşlarının görevini yapıp yapmadığını kontrol eder misin?

Etmem ama.

-Ya yapmadıysa?

O zaman da işler aksar. O zaman kontrol yaparım herhalde.

-Nasıl?

Onun çalışmalarına bakarım. Böylece hem kontrol etmiş olurum hem de aksamaz iş.

-Neden işlerin aksamaması için çalışırsın?

Başarılı olmak için her şey adım adım gerekiyor. Bundan dolayı da her şeyin düzenli bir şekilde işlemesi gerekiyor.”

Cevabını veren öğrencinin grup çalışmalarında başarılı olabilmek için görev paylaşımı yaptıklarını ve her adımı planladıkları anlaşılmaktadır.

ORT-BAH-İyi-Ebubekir:

“Görev dağılımına dikkat ediyoruz.

-Nasıl olmalı görev dağılımı?

Malzemeleri genellikle birisi getiriyor. Yazıyı güzel yazısı olan yazıyor. Bazı kişiler de resim getiriyor.

-Neden bunlara dikkat ediyorsunuz?

Çünkü biz bunları özellikle ayırmazsak proje ödevlerimiz hiç güzel olmuyor.

-Güzel olmazsa ne olur?

Düşük not alıyoruz.”

Buna göre, grup çalışmalarında görev paylaşımının kişisel yeteneklere göre dağıtıldığı anlaşılmaktadır. Yürütülen ortak çalışmada yapılan düzenlemelerin genel amacının ise yüksek not almak olduğu anlaşılıyor.

ALT-CSA-İyi-Mevlûde:

“Mesela süslemelerine, sonra bilgilerine, yani yanlış bilgi olup olmadığına yani bütün kaynaklardan araştırıp bakıyoruz, sonra yazıyoruz.

-Sen üzerine düşen görevi yerine getirdin diyelim, arkadaşının da yapıp yapmadığını kontrol ediyor musun?

Evet.

-Neden kontrol ediyorsun?

Genelde hep beraber yapıyoruz. Genelde hep beraber kontrol ediyoruz. Hepimizin aynı olmasına dikkat ediyoruz.

-Neden dikkat ediyorsunuz bunlara?

Yani birimizin farklı birimizin aynı olursa yani çok değişik olur.

-Öyle olursa ne olur?

Proje ödevimiz güzel, iyi olmaz.

-böyle olursa ne olur?

Hepimizin puanı düşer.” Cevabı ile öğrencilerin çalışmalarının biçimsel özelliklerine dikkat ettiği, farklı kaynaklar taradıkları ve benzer çalışmalar ortaya koydukları, yine burada da nihai amacın iyi not almak olduğu anlaşılmaktadır.

ORT-L.EGE-Orta-Muhammed:

“Bana verilen sorumlulukları yerine getirmeye. Bana verilen eşyaları getirmeye dikkat ediyorum.

-Neden dikkat ediyorsun bunlara?

O grupta bir katkı olsun diye.

-Peki sen kendi üzerine düşen sorumluluğu yerine getirdin diyelim. Arkadaşının kendisine söylenenleri yapıp yapmadığını kontrol ediyor musun?

Fazla etmiyorum.

-Neden etmezsin?

Onun ya getireceğini biliyorum veya getirmeyeceğini biliyorum. Onun için. Mesela bazen sınıfta sorumluluk sahibi olmayanlar var. Onların getirmeyeceğini biliyorum onun için.

-Ne yapıyorsunuz peki durumda?

O getirmeyeceği için kendimiz getiriyoruz. Mesela ona yapıştırıcı getirmesini söylüyoruz. Getirmeyince biz getiriyoruz.

-Bu malzemeyle ilgili değil de mesela ödevin araştırılması, yazılması gibi bir şeyle ilgiliyse? Mesela o kişinin görevi o konuyla ilgili şiir bulup getirmekse?

Şiiri getirmiyor. Onun getirmeyeceğini bildiğimiz için kendimiz getiriyoruz. O projelerde.

-Söylemiyor musunuz arkadaşınıza bunu yapman gerekiyor diye?

Söylüyoruz ama unuttum diyor. Her zaman bir bahanesi oluyor. Onun için biz de yapan kişilerin adlarını yazıyoruz. Onunkini yazmıyoruz. Gruba katılmadığı için. Katkısı olmadı diye.” Cevaplarını veren öğrenci daha önceki tecrübelerine dayanarak yorumlarda bulunuyor. Bu konuda bazı ön yargıları da oluşmuş. Öğrencinin - konuşmalardan anlaşıldığı kadarıyla- kendisi sorumluluk konusunda dikkatli davranıyor. Ancak arkadaşlarının davranışlarına karşı kayıtsız olduğu, onlarla bu konu ile ilgili pek konuşmak veya onların kendisince yanlış olan davranışlarını düzeltmek gibi bir çaba göstermek istemediği anlaşılıyor.

Tablo 3.6.

Arkadaşına bir şey yapmak üzere buluşmak için söz verdiğin saatte başka biri sana çok istediğin bir yere (sinema, müze, park, alışveriş vb.) gitmeyi teklif etse ne yaparsın? Neden?

No	İfadeler	Okul Ekonomik Durum			Toplam
		Üst	Orta	Alt	
1	Arkadaşım ile buluşurdum- istediğim yere sonra da gidebilirim- arkadaşlık önemli	7	6	6	19
2	Çok istediğim yere giderim	2	1	2	5
3	İstediği yere gider ama arkadaşından özür dileyerek	1	3	1	5
4	Önemlilik derecesine göre değişir			1	1
	Toplam	10	10	10	30

Tablo 3.6.’da “Arkadaşına bir şey yapmak üzere buluşmak için söz verdiğin saatte başka biri sana çok istediğin bir yere gitmeyi teklif etse ne yaparsın? Neden?” sorusuna verilen cevaplar bulunmaktadır. Bu soru ile öğrencilerin verdikleri sözü yerine getirme sorumluluklarının bulunup bulunmadığı belirlenmeye çalışılmıştır. Öğrenciler sorulara birbirinden farklı dört cevap vermişlerdir. En çok ‘arkadaşım ile buluşurdum - istediğim yere sonra da gidebilirim- arkadaşlık önemli’ cevabı alınmıştır. Ancak istediğim yere giderdim cevabını veren öğrenci sayısı da ondur. Bunlardan yarısı arkadaşından özür dileyerek istediği yere gideceğini ifade ederken, diğerleri bununla ilgili bir açıklamada bulunmamışlardır. Ayrıca bu soru ile verdiği sözü tutmak ile ilgili sorumluluk davranışının gösterilip gösterilmediği belirlenmeye çalışılırken bazı öğrencilerin verdiği cevaplarda arkadaşlık kavramının öne çıktığı gözlenmiştir Okulların gelir durumu ile cevaplar arasında anlamlı bir farklılık bulunmamıştır. Cevapların cinsiyete göre dağılımına bakıldığında; 18 kız öğrenciden 10’u, 12 erkek öğrenciden 5’i verdiği sözü

tutmayı daha önemli bulmuştur. Yani kız öğrencilerin % 55'i erkek öğrencilerin % 41'i verdiği sözü tutma yönünde davranış gösterme eğilimindedir. Aşağıda kayda değer cevaplar yer almaktadır:

ÜST-AYK-Orta-İpek:

“Film daha geçici bir şeydir o yüzden arkadaşım ile buluşmayı tercih ederim. Çünkü filmi bir hafta sonra unutmuş olurum bile. Ama arkadaşım ile ilişkiyi daha uzun süre hatırlarım.” Cevabı ile öğrencinin arkadaşını daha çok önemseydiğini anlaşılmaktadır. Ancak verilen sözün yerine getirilmesi ile ilgili bir açıklamada bulunulmamıştır.

ÜST-EMSN-İyi-Ömer:

“Ya şimdi arkadaşım söz verdiğim için eğer sözümü tutmazsam onun güvenini kaybederim. O yüzden sözümü tutarım. O filmi de çok izlemek istiyorsam CD'sini beklerim CD'den izlerim. Yani arkadaşım verdiğim sözü tutarım.” Cevabını vererek, güven kaybetmek istemediğini, söz verip tutmanın önemini belirtmektedir.

ORT-L.EGE-Orta-Muhammed:

“Arkadaşımı ararım. Yani beklemesin diye. Sonra başka bir güne ertelerim.

-Neden böyle yaparsın?

Arkadaşım beni orada kendi başına beklememesi için.

-Neden arkadaşının yanına gitmek yerine müzeye gitmeyi tercih edersin?

Ya çünkü belki de başka da bir fırsatım olmayacak oraya gitmek için.” Cevabını veren öğrenci, tercihini kendisine sunulan alternatiften yana kullanacağını, ancak yine de arkadaşını zor durumda bırakmamak için onu arayacağını belirtmektedir.

ALT-VB-Orta-İbrahim:

(Sinemaya gitmeyi tercih etmiştir) “Arkadaşımın telefonu varsa o gün o işi yapamayacağımızı, bir yerde buluşacaksak mesela oraya gelmemesini söyler ve sinemaya giderdim.

-Neden böyle yapardın?

Kendi istediğim bir şey. Çok istediğim bir şey olduğu için.” Cevabı ile çok istediği herhangi bir şeyin öncelikli olduğunu belirtmiştir. Verilen sözün yerine getirilip, getirilmemesinin öneminden bahsedilmemiştir.

ALT-CSA-İyi-Mevlüde:

“Anneme arkadaşşıma sözüm var derdim. Annemle gideceğim yere başka zaman da gidebilirim. Benim o sözüme karşı yani duyarlı davranırdım.

-Neden böyle yaparsın?

.....

-Yani istediğin yere gitmek yerine arkadaşşıyla buluşursun?

Çünkü sözümü tutmazsam arkadaşşımanın güvenini kaybedebilirim.

-Ne olur güvenini kaybedersen?

Hem arkadaşşıımı da kaybedebilirim. Yani başkaları tarafından kendimin hor görünmesini istemem.” Şeklinde cevap veren öğrencinin sadece verdiği sözü yerine getirmenin öneminden dolayı değil, daha çok başkalarının gözünde iyi bir izlenim bırak için davranışlarını yönlendirdiği anlaşılmaktadır.

Tablo 3.7.

Öğretmeniniz sana ve arkadaşşılarına artık yaptığınız ödevleri kontrol etmeyeceğini, dolayısıyla yapmamanız durumunda size kızmayacağını veya herhangi bir ceza almayacağını söyledi, diyelim. Bundan sonra ödevlerinle ilgili davranışların nasıl olur? Neden?

No	İfadeler	Okul Ekonomik Durum			Toplam
		Üst	Orta	Alt	
1	Ödevlerimi yaparım- öğrenemem yoksa-kendim için	7	3	6	16
2	Ödevlerimi yaparım- sorumluluğumu yerine getirmek için	1	5	1	7
3	Ödevlerimi yaparım- başarılı olmak için	2	2	1	5
4	Ödevlerimi yaparım- yoksa notlarım düşer			1	1
5	Ödevlerimi yaparım- öğretmenim gücenmesin diye			1	1
	Toplam	10	10	10	30

Tablo 3.7.’de “Öğretmeniniz sana ve arkadaşşılarına artık yaptığınız ödevleri kontrol etmeyeceğini, dolayısıyla yapmamanız durumunda size kızmayacağını veya herhangi bir ceza almayacağını söyledi, diyelim. Bundan sonra ödevlerinle ilgili davranışların nasıl olur?” sorusuna verilen cevapların dağılımı görülmektedir. Verilen cevaplarda her öğrenci ödevlerimi yaparım demiştir. Bunun nedeni olarak da en çok ödevlerimi yaparım yoksa öğrenemem şeklinde ifade etmişlerdir. Ayrıca ‘notlarım düşer ve başarılı olmak için’ gerekçeleri de bu gruba dâhil edilebilir. Öğrenciler sorumluluk kelimesini burada

kullanmasalar da ödev yapmayı kendilerine karşı bir sorumluluk olarak görmektedirler. Ödev yapmayı sorumluluk olarak ifade edenlerin sayısı ise yedidir. Böyle düşünen öğrencilerden bazılarının ise bunu öğretmene karşı bir sorumluluk olarak gördükleri anlaşılmaktadır. Soruya verilen cevaplardan sosyo ekonomik olarak gruplandırılan okullar arasında anlamlı bir fark bulunmadığı görülmüştür. Aşağıda kayda değer cevaplara yer verilmiştir:

ÜST-AYK-İyi-Şafak:

“Yine ödevlerimi yaparım çünkü öğretmen kontrol etmese bile kendi kendimi kandırılmış olurum ve bir şeyler de öğrenememiş olurum.” Cevabı ile bir şeyler öğrenmek için ödevlerini yapmaya devam edeceğini belirtmektedir.

ALT-MAÜ-Orta-Beyza:

“Öğretmenime söylerim işte yapın ne olur falan derim. Kontrol edin. Ödevlerimi yaparım.

-Neden böyle yaparsın?

Çünkü o kontrol etmese de ablama, abime kontrol ettiririm veya anneme babama. Çünkü doktor olacağım için. Kendime güveneceğim için.” Cevabını vererek, hedefleri doğrultusunda çalışmaya devam edeceğini, kendisine bir kontrol mekanizması bulacağı görülmektedir.

ALT-VB-Orta-İbrahim:

“Yine de yaparım, arkadaşlarıma da yapmaları gerektiğini söylerim. Öğretmen bakmasa da görevlerini eksiksiz yerine getirmelerini söylerim.

-Neden böyle yaparsın?

Çünkü o ödevleri yapmazsak sınavlarda başarısız oluruz. Yapmayanlar sorumluluklarını yerine getirmemiş olurlar.” Cevabını vererek kendisinin yanı sıra diğer arkadaşlarının da sorumluluklarını yerine getirmeyi devam ettirmesinin sınavlarına olumlu yansıtacağını belirtmektedir.

ORTA-S.Kaynak-Orta-Berkay:

“Ya SBS (Seviye Belirleme Sınavı)ye gireceğiz ona iyi hazırlanmamız gerekiyo. Bu yüzden ödevlerimi yaparım. Çalışırım da dersime, test alırım kütüphaneden veya test evinden, internetten de testler çıkartırım. Ödevlerim bittiği zaman onları yaparım.

-Neden böyle yaparsın?

SBS’de iyi puan çıkarıp iyi liselere gitmek için.” Cevabını veren öğrenci iyi bir gelecek çalışmaya devam edeceğini ve ödev sorumluluğunu yerine getirmeye devam edeceğini belirtmektedir.

ORT- L.EGE- Orta-Muhammed

“Ben yaparım.

-Neden yaparsın?

Sorumluluğumu yerine getirmek için.

Nasıl bir sorumluluk bu sence?

Benim görevim bu.

-Kime karşı sorumluluğun veya görevin?

Öğretmenime karşı.

-Ama öğretmenin bakmayacak zaten yapıp yapmadığınıza?

Ona saygımdan dolayı yaparım.” Cevabı ile öğrencinin, ödev yapmanın bir sorumluluk olduğunu belirtmekle birlikte bunu tam olarak açıklayamaması tamamen kendi cevabını değil de olması gereken şeyleri söylemeye çalıştığı anlaşılmaktadır.

Tablo 3.8.

Gazetelerde, televizyonda veya yaşadığın çevrede (mahallenizde, parklarda, piknik alanlarında vb.) rastladığın;

a) Olumlu davranışlar nelerdir?

b) Olumsuz davranışlar nelerdir?

No	İfadeler	Okul Ekonomik Durum			Toplam
		Üst	Orta	Alt	
1	Olumsuz: insanlar birbirlerine zarar veriyorlar; olumlu: dayanışma, sevgi, saygı	1			1
2	Olumsuz: kötülük, hırsızlık; olumlu: kavga etmiyoruz- saygılı (arkadaşı ile)	1			1
3	Olumsuz: çocuklar kavga ediyor, dalga geçiyorlar; olumlu: birbirlerine bazıları yardım ediyor.		1		1
4	Olumsuz: çevreyi kirletiyorlar; olumlu: yalan söylemiyor, paylaşımcı ama bazen sinir ediyor (arkadaşı)		1		1
5	Olumsuz: hırsızlık, dedikodu; olumlu: insanların yardımsever, eli açık olması			1	1
6	Olumsuz: hırsızlık, kavgalar; olumlu:			1	1

	yardımsever olmaları, arkadaşlarım kibar, dürüst				
7	Olumsuz: gürültülü ve çok konuşmaları, tembeller, kirliler; olumlu: birbirlerine bağlılar, arkadaşlarım duyarlı			1	1
8	Olumsuz: Çöp atmaları, bilinçsiz davranmaları, çocuklar söz dinlemiyor; olumlu: annenin kızmaması, sorumluluklarını yerine getirmesi arkadaşları, öğretmenin sözünü dinliyor			1	1
9	Olumsuz: çevreyi kirletiyorlar, hırsızlık; olumlu: çevreyi yeşillendirme, koruma	1			1
10	Olumsuz: mitinglerde insanlara, etrafa zarar verilmesi; olumlu: ağaçlandırma yapımları, şehrin gelişimi için bağış yapmak	1			1
11	Olumsuz: kavga toplu taşıma araçlarına zarar vermeleri; olumlu: arkadaşlarının birbirine yardım etmesi, komşuların birbirlerini ziyaret etmesi,	1			1
12	Olumsuz: çocukların annelerinin sözünü dinlememesi, yüksek sesle müzik dinlemek, çöp atmak; olumlu yok	1			1
13	Olumsuz: arkadaşlarını rahatsız etme, çöp atma, olumlu: birbirlerine hal hatır sorması			1	1
14	Olumsuz: sokaklara çöp atmaları, sigara içmeleri, küfür kullanmaları, olumlu: birbirlerine destek olmaları			1	1
15	Olumsuz: birbirlerine şakalaşırken zarar vermeleri, hırsızlık, taciz, olumlu: vakıfların açılması, yardım etme	1			1
16	Olumsuz: kötü söz söylemeleri, kavga etmeleri, olumlu: güzel cevap verme	1			1
17	Olumsuz: çevre kirliliği, orman yangınları, insanların duyarsız davranmaları; olumlu yok	1			1
18	Olumsuz: çocuklar bitkilere zarar veriyor, etrafa çöp atıyorlar; olumlu, çevreyi temiz tutmak, süpürmek, ağaç dikenler var	1			1
19	Olumsuz: insanlar duyarsız, kazalar, kavgalar olması, hırsızlık, dizilerde erotik sahneler; olumlu: yaşlı insanlara yemek, para yardımı yapılması			1	1
20	Olumsuz: çok yok sadece hata olunca bağırıyorlar birbirlerine; olumlu: arkadaşlarının saygılı davranması, yardım etmeleri			1	1
21	Olumsuz: çevreyi kirletme, duyarsızlık; olumlu: muhtaç insanlara yardım			1	1

22	Olumsuz: insanları kandırmak, etrafi bombalamaları, hırsızlık olması bunlarla kötü örnek olmaları; olumlu: insanlara yardım etmek			1	1
23	Olumsuz: insanların birbirini kırmaları; olumlu: sorumluluk sahibi olmaları		1		1
24	Olumsuz: küfür etmek, sigara içmek, laf atmak, yerlere çöp atmak, kötü davranmak; olumlu: arkadaşlar ile çöpleri toplamak		1		1
25	Olumsuz: kavga edilmesi, sert konuşmaları; olumlu: arkadaşlarının iyi davranması, saygılı davranmaları		1		1
26	Olumsuz: yüksek sesle müzik dinlemek; olumlu: iyi geçinme, sır saklamak, vakit geçirmek, saygılı davranmak		1		1
27	Olumsuz: etrafi kirletiyorlar, bilinçsiz insanlar; olumlu: olumlu yön yok			1	1
28	Olumsuz: çevreye çöp atmaları, ormanların yakılması; olumlu: çöp atanları uyarmaları, çöpleri çöp poşeti ile atmaları			1	1
29	Olumsuz: askerlerle çatışılması (televizyonda); olumlu: komşuların iyi geçinmesi, yardımlaşması		1		1
30	Olumsuz: erkekler taciz ediyor, hırsızlık, ayrımcılık yapılması; olumlu: birbirimize karşı saygılı davranmamız (ara sıra)		1		1
	Toplam	10	10	10	30

Tablo 3.8.’de “Gazetelerde, televizyonda veya yaşadığım çevrede (mahallenizde, parklarda, piknik alanlarında vb.) rastladığın; a) Olumlu davranışlar nelerdir? b) Olumsuz davranışlar nelerdir?” sorusuna verilen cevaplar yer almaktadır. Bu soru ile öğrencilerin çevrelerinde olup bitenlerle ilgilenip ilgilenmedikleri, bu konu ile ilgili herhangi bir sorumluluk hissedip hissetmedikleri anlaşılmaya çalışılmıştır. Öğrencilerin hepsi soruyu cevaplandırmışlardır. Onlara göre en çok görülen olumsuz davranışlar; insanların etrafi kirletmeleri, çevreye zarar vermeleri ve birbirlerine kötü söz söylemeleridir. Olumlu olarak da muhtaç olan insanlara yardım edilmesi ve kişilerin birbirlerine saygılı davranmaları olduğu ortaya çıkmıştır. Bazı öğrencilerin ifadelerinde ise çelişkiler olduğu gözlenmiştir. Genel anlamda cevapların dağılımına bakıldığında öğrencilerin ikamet ettikleri yerlere göre kullanılan ifadelerin çeşitlendiği söylenebilir. Buna göre; orta ve alt gelir grubundaki okullara devam eden öğrencilerin cevaplarında çevreyi kirletme, sigara içme, küfür etme ve televizyondaki çatışma haberlerinden daha

çok bahsedildiği görülmüştür. Aşağıda bu soruyla ilgili olarak kayda değer cevaplar bulunmaktadır:

ORT-Y.M.S.-Orta-Rabia:

Genelde erkekler taciz yapıyorlar.

-Başka?

Hırsızlık yapıyorlar.

-Başka?

Iııııııı. Başka.

Etrafında gördüğün?

Şey arkadaşlarım ayrımcılık yapıyor.

Nasıl yapıyorlar?

Mesela bir kişinin, biz mesela kızlarla topluca oynayacağız. Bazı kızlar var. Onlar biraz şey çalışkan olmayınca biz onları aramıza almak istemiyoruz. Yani ben değil de arkadaşlarım istemiyor. Ben diyorum almamız lazım diye onlar almıyor işte ayrımcılık yapıyorlar.

-Başka?

Mesela biri birine bir şey dediği zaman o da ona sataşuyo. Sonra biri öyle yaptı diye onlar da onun aynısını yapıyorlar.

-Olumlu?

Arkadaşlarım arasında ayrımcılık yapmıyorlar.

-Biraz önce sanki ayrımcılık yapıyorlar dedin sanki, ben mi yanlış anladım?

O her zaman olmuyor. Bazen öğretmen topluca oynayın diyor o zaman hep beraber oynuyoruz. Öyle bazen öyle oluyor bazen kavga oluyor. Iııı birbirimize karşı saygılı davranmamız. Iıı. Başka Bu kadar.

ÜST-AYK-İyi-Şafak:

“Olumsuz davranışlarla hiç karşılaşmadım ama..... Iıııı (susuyor).

-Bazen böyle haberleri falan izlerken keşke bu insan böyle davranmasaydı. Yaptıkları hiç doğru değil dediğin şeyler oluyor mu?

Bazen insanlar birbirlerine zarar veriyor. Onlar kötü bir şey mesela.

-Başka?

Başka yok.

-Peki olumlu neler görüyorsun?

İnsanlar birbiriyle dayanışma içinde oluyor. Birbirlerine sevgi saygı gösteriyorlar.

Bundan da hoşnut oluyorum.

-Ne yapıyorlar mesela, örnek verebilir misin?

Mesela en basitinden sofraya hazırlanacaksa mesela annem yemekleri yapıyor. Babam tabakları hazırlıyor. Kardeşim çatalları getiriyor. Ben de sofraya bezini getiriyorum. Öyle işte.

- Bir arkadaşının olumlu ve olumsuz yönlerini söyleyebilir misin?

Elbette her insanın hataları vardır ama ben göremedim şu an. Benim görmediğim şeyler olabilir ama ben görmedim şu an.

-Kendinin olumsuz özellikleri neler peki sence?

.....annem mesela bir şeyi yapmamam için 2-3 defa tekrar eder.

-Başka?

Başka yok.

-Olumlu özelliklerin nedir?

Mesela ders çalışırım. Düzenli ders çalışırım. Kitap okurum. Arkadaşıma yardım ederim.

-Başka?

Başka yok.” Cevabı ile öğrencinin pek olumsuz şeylerden bahsetmediği görülmektedir. Ama yine de insanların birbirine zarar vermemesi gerektiğini belirtmektedir. Olumlu davranışlara örnek olarak ise dayanışmayı vermektedir. İnsanların görev paylaşımı yaparak birlik beraberlik içerisinde olmasının önemli olduğunu belirtmektedir.

ALT-DENT-İyi-Handenur:

“Mesela bazen çok gürültülü konuşuyorlar. Bir de televizyonlarda da çok argo kelimeler kullanılıyor.

-Başka?

Çok konuşuyorlar, ama gereksiz konuşuyorlar. Bir işleri var ama o işleri yapmaya çalışmıyorlar. Tembeller. Mahalle bizim çıkmaz sokak. Çöpler çok oluyor ama süpürmüyorlar yollarını. Annem falan süpürüyor ama yeterli olmuyor. Sadece evimizin önünü süpürebiliyoruz.

-Peki etraftan beğendiğin, doğru bulduğun şeyler görüyor musun?

Evet. Mesela birbirlerine çok bağlılar. Akşamları bile otururlar. Konuşurlar.

-Başka?

Akrabalarım da böyle yapar.

-Peki mahallen veya akrabalarının dışında gördüğün şeyler?

Bazı arkadaşlarım var onlar derslerine çok dikkat ederler. Çevreye karşı duyarlılar.” Cevabını veren öğrenci televizyon yayınlarının içeriğinden ve konuşmalarından rahatsız olduğunu, mahallesinde yaşayanların çevrelere duyarlı olmamaların rağmen birbirlerine bağlı olmalarını beğendiğini belirtmektedir. Öğrencinin genel anlamda çevresinde olup bitenlerle ilgili olduğu anlaşılmaktadır.

ÜST-HÜR-İyi-Nurten:

“(olumsuz) mesela arkadaşlarımız erkekler mesela şakalaşırken bir yerlerini acıtıyorlar. Onları uyarıyorum. İıııııı

-Okulun dışında gördüğün neler oluyor mesela gazetelerde falan?

Hırsızlık falan oluyor. Taciz.

-Olumlu neler görüyorsun peki?

Mesela yeni vakıflar açılıyor. Şey için. İııı. Böyle. Kimsesiz çocuklar için. Onlara yardım edenler oluyor.” Öğrencinin verdiği örneklerle bulunduğu ortamlarla ilgili daha kolay örnekler verebilirken, diğer çevrelerde olup bitenlerle ilgili açıklamalarında biraz zorlandığı görülmektedir. Olumlu olarak gördüğü ve söylediği örnekle ise daha çok derslerde gördüğü veya etrafından duyduğu şeylere değinmeyi tercih ettiği anlaşılmaktadır.

ALT-MAÜ-İyi-Deniz:

“Bizim mahallede arkadaşım var benim. Arkasından ısıklık çalışıyorlar işte.

- Başka?

İnsanlar böyle kömür şeyleri falan oluyor ya. Onları çöpe değil de koyuveriyorlar mesela yola. Bir arabada geliyor onun yanına yaklaşıyor. Bir kere olmuştu bizim mahallede. Arabayı adam iyice yaklaştırdı. Sonra bir yangın çıktı işte. Adam da fark etmedi. Öyle.

- Peki doğru bulduğun, beğendiğin, onayladığın neler yapıyor insanlar çevrende?

İıııııı mesela bir arkadaşım var benim. Bu daha doğrusu bugün oldu. Başka birisiyle biraz küstü. Ben dedi gideyim kendimi barıştırayım dedi. Onu beğendim. Bir de böyle televizyonda tekerlekli sandalyeler oluyor ya. Devlet ona yardım ediyor. Elektrikli sandalyeler falan veriyorlar.” Cevabını veren öğrencinin, hem okuldaki çevresiyle, hem yaşadığı mahalleyle, hem de ülkesinde olup bitenlerle ilgili olduğu anlaşılmaktadır.

ORT-B.EVLER-İyi-Ebubekir:

“Olumsuz şeyler görmüyorum.

- Beğenmediğin, doğru bulmadığın şeyler olmuyor mu?

Hayır. Ama bazı çocuklar birbirlerine küfrediyorlar, dövüşüyorlar.

-Başka?

Birisi bisiklet sürerken yere düştü mü öbürü de alay ediyor.

-Başka?

Başka yok.

-Peki olumlu neler görüyorsun etrafında?

Bazıları birbirleriyle geziyorlar, camiye gidiyorlar. Sonra birisi düşerse onu kaldırıyorlar. Birlikte bisiklet binip geziyorlar her tarafı.” Cevabıyla öğrenci, olumsuz şeyler görmüyorum demesine rağmen birkaç örnek vermiştir. Bu cevaplar öğrencinin bu tür davranışları o kadar da yanlış bulmadığını düşündürmektedir. Olumlu bulduğu davranışlardaki örneklerinin ise -olumlu buldukları da dâhil- sadece okul çevresinden olması onun etrafına karşı ilgisinin yakın çevresiyle sınırlı olduğunu göstermektedir.

Tablo 3.9.

Marketten yiyecek bir şeyler [süt, çikolata, meyveli yoğurt, dondurma vb.] aldın diyelim. Eve geldiğinde son kullanma tarihinin çoktan geçtiğini fark ettin. Eğer aldığın şeyi yeseydin zehirlenecektin ve biliyorsun ki onu aldığın yerde daha o ürünlerden birkaç tane daha var. Bu durumda ne yaparsın? Neden?

No	İfadeler	Okul Ekonomik Durum			Toplam
		Üst	Orta	Alt	
1	Geri veririm, hepsinin değiştirilmesini söylerim diğer insanların sağlığı için	7	8	8	23
2	Geri veririm, yenisini alırım.	2	1		3
3	Geri veririm. Hiçbir şey söylemem.			2	2
4	Geri veririm, tüketici haklarına başvururum, eski tarihli ürün satmaya hakları yok.	1			1
5	Geri veririm, tüketici haklarını ararım, arkadaşlarımı uyarırım		1		1
	Toplam	10	10	10	30

Tablo 3.9.’da “Marketten yiyecek bir şeyler [süt, çikolata, meyveli yoğurt, dondurma vb.] aldın diyelim. Eve geldiğinde son kullanma tarihinin çoktan geçtiğini fark ettin. Eğer aldığın şeyi yeseydin zehirlenecektin ve biliyorsun ki onu aldığın yerde daha o

ürünlerden birkaç tane daha var. Bu durumda ne yaparsın? Neden?” sorusuna verilen cevapların dağılımı verilmiştir. Bu soru ile öğrencilerin diğer insanların sağlığından kendilerini ne kadar sorumlu hissettikleri belirlenmeye çalışılmıştır. Verilen cevapların çoğunda (23 kişi) öğrenciler, alınan tarihi geçmiş bir ürünü geri iade edeceklerini ve tüm tarihi geçmiş ürünlerin kaldırılmasını, çünkü başka insanların sağlığını da düşündüklerini belirtmişlerdir. Ancak bunun yanında bazı öğrencilerin kendi aldıkları ürün dışında diğer ürünlere yönelik fikir belirtmedikleri gözlenmiştir. Cevapların dağılımında diğer insanların sağlığından kendini sorumlu gören öğrencilerin sayısında okulların gelir durumlarına göre bir farklılık görülmemiştir. 12 erkek öğrenciden 6’sı geri verip hiçbir şey söylemezken 1 tanesi de bakkala bir şey söylemeyip, sadece kendi arkadaşlarını uyaracağını ifade etmiştir. Kız öğrencilerden sadece 2 kişi diğer insanların sağlığı ile ilgili düşüncelerini belirtmemişlerdir. Bununla birlikte “diğer insanları da düşündüğüm için” benzeri ifadeyi kız öğrencilerin daha sık kullandıkları dikkat çekmektedir. Bu soru ile ilgili olarak kız ve erkek öğrenciler arasındaki farkın görülebilmesi için bütün okullardaki öğrencilerle yapılan görüşme örneklerine yer verilmiştir:

ÜST-AYK-İyi-Şafak:

“Hemen o markete gidip fişini almışımıdır zaten. Fişini verir yenisini isterim. Aldığım sütü gösterir fişi de burada derim. Bana yenisini verebilir misiniz derim.

-Başka bir şey der misin?

Yenisini alır teşekkür ederim.”

ÜST-AYK-Orta-İpek:

“Giderim markete bu sütlerin tarihi geçmiş değiştirin lütfen derim.

-Neden böyle yaparsın?

Ben içseydim zehirlenecektim. Ama içmedim. Başkası içip zehirlenebilir.”

ALT-CSA-İyi-Mevlüde: “Ben gider sorarım bakkala. Bakkalın gerekeni yapmasını isterim. Yani.

-Ne yapması gerekiyor bakkalın?

Onları başka bir yere kaldırırsın mesela. Yeni süt getirebilir. Depo gibi bir yeri varsa oraya kaldırabilir.

-Ne yapar sonra?

Aldığı yeri arayıp aldıklarını geri verebilir. Anlatır yani

-Peki sen mesela sütünü iade ettin, bakkal da sana parayı geri verdi. Raftaki diğer sütler seni ilgilendirir mi?

III. Yani hepsini incelemesini isterim bakkaldan. Diğer vatandaşlarımız da önemli. Onlar da bakmadan alabilirler. Yanlışlıkla içebilirler.” Cevabını veren öğrenci işletme sahibini uyaracağını ve diğer ürünleri de incelemesini isteyeceğini belirtmektedir. Bu davranışının nedeni olarak da başka birisinin buna dikkat etmeden ürünü satın alıp zarar göreceğini düşünmektedir.

ALT-CSA-Orta-Muhammed Ali:

“Ya bakkal amcayı görürüm. Amca bu sütün tarihi geçmiş, ben bakmasını unutmuşum derim ve geri veririm.

-Başka bir şey söyler misin?

Hayır söylemem.

ÜST-EMSN-İyi-Ömer:

“Ya şimdi o sütü alırım. Bakkala geri götürürüm. Bunun son kullanma tarihi geçmiş diye, geri alır mısınız diye. Eğer almazsa tüketici hakları derneğine giderim.

-O sütü geri götürmekteki amacın ne? Parayı mı geri almak, başka bir şey mi?

Ya şimdi haklarımı korumak tüketici olarak. Şimdi tüketicilere son kullanma tarihi geçen bir şeyi vermeye hakları yok. O yüzden hem paramı hem hakkımı almak.

-Başka bir amacın?

Başka amacım yok.” Cevabını veren öğrencinin, aldığı ürünü iade edeceğini ve parasını geri isteyip alamaması durumunda ise zararının tazmin edilmesi için tüketici haklarına başvuracağını dile getirmesi ile tüketici haklarından haberdar olduğu anlaşılmaktadır. Ancak diğer insanların bu durumdan nasıl etkileneceği konusunda herhangi bir yorumda bulunmamıştır.

ÜST-EMSN-Orta-İpek:

“Şimdi zaten alırken bakıyorum ama gözümde kaçtı diyelim. Eve geldiğimde o sütün geçmiş olduğunu anlarsam annem beni merak etmesin diye önce ona söylerim. Sonra markete gider söylerim. Onun yenisiyle değiştirilmesini ve raftakilerin kaldırılmasını söylerim.

-Sen sütünü değiştirdin. Raftakiler seni niye ilgilendiriyor?

Çünkü başka insanlar da zehirlenebilir. Onların da zehirlenmemesi için.

ÜST-KIN-Orta-Akın:

“Gidip satıcıya geri veririm. Amacım, Uyarmak, onları uyarmak. Mesela haydi bana oldu. Ben mide zehirlenmesi de yaşayabilirim. Başkasına neden olsun. Ben yaşamış olabilirim ki onu uyarmam lazım.” Cevabını vererek, ürünü geri vereceğini, eğer ürünü kullanıp zarar görmüş ise başkasının zarar görmemesi için bu davranışta bulunacağını belirtmektedir.

ÜST-KIN-İyi-Miray:

“Aldığım markete giderim ve sahibiyle konuşurum. Daha sonra sahibi bu durumu önemsemeyip önlem almazsa ıı tüketici hakları derneğine başvururum. Ben başvurmadım belki ama. Babamlar aracılığıyla olabilirdi.

-Ne dersin markete gidince?

Bunun son kullanma tarihi geçmiş bununla ilgili bir önlem alınması gerekir. Ne yapacaksınız falan derdim. Daha sonra o da bir şey olmaz falan derse ben başvururdum. Tüketici Hakları Derneğine.

-Neden peki böyle yaptın? Mesela sana al parayı geri verelim dediler.

Ama mesela başka birisi bunu fark etmeyip içerse hastalıklara yol açabilir. Bu yüzden.

ORT- Y. Mim. Sinan-İyi-Rabia:

“Bakkala gider şey iade ederim. Parasını alabilirim de almayabilirim de yenisi gelinceye kadar parasını alırım. Yenisi gelince yine parasını verir yenisini alırım. Zaten bizim süte ihtiyacımız yok. Bizim ineklerimiz var.

-Başka bir şey aldın diyelim. Çikolata mesela onun son kullanma tarihi geçmiş diyelim. Geri verdikten sonra başka bir şey yapar mısın veya söyler misin?

Hayır. Yapmam. Bunun son kullanma tarihi geçmiş yetkili kişiye gönderin derim yani getiren kişiye. O kadar.

ORT- Y. Mim. Sinan-Orta-Ali:

“Tüketici haklarına ararım. Onlara söylerim. Sonra o bakkala giderim. Sütü iade eder, paramı geri alırım.

-Başka bir şey yapar mısın?

Başka bir şey yapmam ve arkadaşlarımı uyarırım. Bir şey alırken tarihin mutlaka bakmaları için.

ORT-L.EGE-İyi-Ayşe:

“Ya görevliye söylerim. Görevli ilgilenmezse oranın müdürüne başvururum.

-Ne dersin onlara?

Ya görevliye derim ki insanların sağlığını tehlikeye atıyorsunuz derim. Buradaki sütlerin tarihi geçmiş derim.

-Sen sütü verdin onlar da sana paranı iade etti. Bu yeterli mi senin için?

Hayır başka insanlar da gelecek. Sorun yaşamaları için gerekli yetkililere başvururum.

ORT-L.EGE-Orta-Muhammed:

“O sütü almadan önce tarihine bakmam lazım.

-Bakmadın diyelim.

O ürüne tekrar geri götürürüm. O ürünün tarihi geçmiş derim. Tarihine bakar tekrar bir tane daha alırım.

-Başka bir şey söyler misin veya yapar mısın?

Başka bir şey yapmam.”

ALT-MAÜ-Orta-Beyza:

“Diğerlerine de bakarım. Eğer hepsi aynıysa yani son kullanma tarihi geçmişse hiçbirini almam. Başka bir bakkala giderim.

-Neden böyle yaparsın?

Çünkü son kullanma tarihi geçmişse o sütü almam. Zehirli olabilir.

-Başka bir şey yapar mısın veya söyler misin?

Hayır.”

ALT-MAÜ-İyi-Deniz:

“Şimdi o sütü içmem. Bakkala giderim işte yetkili kişiye giderim. Gösteririm işte tarihi. Bu süttten içen insan. Kendini onun yerine koy derim. Yani.

-Ne yapmasını istersin bakkalın?

Bunları alırken işte tarihlerinin geçip geçmediğine bakmasını söylerim.

-Neden böyle yaparsın?

Çünkü sadece ben değil. Ben fark ettim. Ama diğerleri fark etmeyip içebilirler.”

ÜST-HÜR-Orta-Mustafa:

Aşağı inerim. Aldığım şeyi geri veririm. Kabul etmezse üretildiği yere giderim. Onlara söylerim.

-Geri vermekteki amacın ne?

Onları satmasınlar diye. Mesela başkaları dikkat etmez. İçerler. Hasta olurlar. Başkası içmesin diye uyarabilirim.”

ÜST-HÜR-İyi-Nurten:

Hemen gider o baka sahibine söylerim. Eğer beni dinlemezse gider....

-Ne dersin bakkala?

Şey derim sütleriniz bozuk çıktı. Bunları değiştirin derim. Yoksa insan sağlığına kötü olur.

-Neden böyle söylersin?

.....

-Sen gittin sütü verdin. Onlar da sana paranı geri verdi. Başka ne yapmalarını istersin?

Oradaki sütlerin hepsini değiştirmelerini isterdim.

Onlar seni neden ilgilendiriyor?

Çünkü diğer insanların da sağlığı önemlidir. O yüzden.”

S.KYNAK-Orta-Berkay:

Yemem o çikolatayı, giderim bakkal sahibine veririm. Bu çikolataların tarihi geçmiş derim. Lütfen bunları buradan kaldırım. Başka insanlar da bu çikolatalardan alıp hastalanmasın derim. Onu da kaldırmıyorsa aile söylerim. Ailem de gerekli şeyleri yapar zaten.”

S.KYNAK-İyi-Busenur:

Geri iade ederim.

-Bakkala gidip ne dersin?

Son kullanma tarihi geçiyor. Paramı isterim. Hala son kullanma tarihi geçmiş ürünleri satmaya devam ediyorsa o zaman tüketici haklarına şikâyet ederim.

-Neden yaparsın bunu, paranı geri aldın?

Çünkü benim gibi herkes dikkatli olmayabilir ki. Yani diyelim kör olan biri aldığı şeyin son kullanma tarihine bakamayacağı için yani o da zehirlenebilir. Sadece ben değil.”

ORT-Merk-İyi-Ashhan:

“Hemen giderim. Söylerim sütünüz bozuk. Yani ayrıca öbür sütlerde de bozukluk varsa kontrol edin satmayın derim.

-Neden böyle yaparsın?

Çünkü öbür insanların zehirlenmesini istemem.”

ORT-Merk-Orta-Yunus:

“Normalde her aldığım ürünün son kullanma tarihine bakıyorum. TSE damgası var mı onlara dikkat ediyorum. Aldığım ayakkabıların, giydiğim montların Çin malı olmamasına dikkat ediyorum. Eğer bakmamışsam geri götürürüm aldığım malı veririm aldığım yere. Ürününüz hatalı çıktı. Bunu değiştireceğim diyeceğim. Onlar hayır derse tüketici hakları diye bir dernek var. Oraya giderim. Yani mutlaka değiştirmek zorundalar.

-Başka bir şey yapar mısın?

Başka ne yaparım. Zorlarım. İkna etmeye çalışırım.”

ALT-VB-İyi-Betül:

“Bakkala bildiririm. İnsanları uyarırlar. Onları oradan çıkarırlar yani.

-Neden böyle yaparsın?

Diğer insanları da düşünerek bunu yaparım.”

ALT-VB-Orta-İbrahim:

“Aldığım bakkala iade ederim.

-Ne dersin bakkala?

Bunun son kullanma tarihi geçmiş neden satıyorsunuz derim.

-Neden böyle söylersin?

Çünkü uyarmazsak satmaya devam eder. Ama uyarırsak bir daha satmaz.”

ÜST-Gazi-İyi-Burak:

“Aşağı inerim geri veririm işte bu aldığım şeyi.

- Ne dersin bakkala?

Bakkal amca bunun son kullanma tarihi geçmiş, geçmemiş çikolatalardan verir misin?

Derim.

- Başka bir şey der misin?

Yooo demem.”

ÜST-Gazi-Orta-Fatma:

“Giderim onu iade ederim. Almazlarsa da daha dikkatli olmalarını söylerim.

Neden böyle yaparsın?

Çünkü son kullanma tarihi geçtiği için içemem. İçemediğim için de iade ederim.

-Ne dersin götürdüğünde?

Bunun son kullanma tarihi geçmiş bunu değiştirebilir misiniz acaba derim.

Eğer onlar da değiştirirlerse başka bir süt alırım. Tarihi geçmemiş. Değiştirmezlerse biraz daha dikkatli olmalarını söylerim.

-Peki rafta daha o ürünlerden var. Onarın da son kullanma tarihi geçmiş?

İlk bir kızarıyorum yani onlara. O yüzden de onları değiştirmelerini isterim.

-Neden kızarsın peki. Sen aldın değiştirdin mesela. Diğer kalan ürünler seni neden ilgilendir?

Çünkü ben görmüş olabilirim ama. Mesela yaşlılar da alıyor olabilir. Onların beki okuması yazması yoktur. Onlar içebilir mesela zehirlenebilir onlar da.”

ALT-H.A.P-İyi-Aylin:

“Markete giderim ilkönce sütün tarihinin geçtiğini söylerim ve değiştirmesini isterim.

-Başka bir şey söyler misin?

Hepsini değiştirmesini söylerim.

-Neden hepsini?

Çünkü benim başıma gelmiş o olay. Belki bir çocuk da alacak o sütü içecek ve zehirlenebilecek. O yüzden.”

ALT-H.A.P-Orta-Ceylan:

“Geri veririm. (ne yapılabilir ki yani başa tabi ki geri veririm der gibi öyle bir tonlamayla)

Bunun son kullanma tarihi geçmiş, diğerlerini kontrol edin. Buna göre hani yenisini alın.

-Neden böyle yaparsın?

Diğer insanların sağlığını tehlikeye atmamak için. Kendim demek ki görmüşüm. Bakkalı uyarırım başkalarını tehlikeye atmayalım. Mesela benim yerime onu küçük bir çocuk alsa, anne alsa küçük çocuğuna içirse çocuk gıda zehirlenmesi olabilir.”

ORT-B.Evler-İyi-Ebubekir:

“İlkönce marketi uyarırım. Eğer market beni dikkate almazsa tüketici haklarına başvururum.

-Ne dersin bakkala?

Bu sütünüzün tarihi geçmiş. Lütfen değiştirin derim.

Yani sütünü değiştirmelerini mi istersin?

Hayır sütü veririm paramı geri alırım.

-Başka bir şey söyler misin?

Bu sütlerin tarihi geçmiş bunları raflardan kaldırın derim.

-Raftaki sütler seni neden ilgilendiriyor. Sen paramı geri aldın nasıl olsa?

Mesela o sütlerin son kullanma tarihi geçmiştir. Birisi gelir içer. Hasta olur. O hastalık herkese yayılır. Salgın hastalık olursa da herkese bulaşır. “

ORT-B.Evler-Orta-Ravza:

“Uyarırdım. O sütleri hemen kaldırmasını isterdim. Dikkate etmeden bazı insanlar alabilir çünkü.”

ALT-DENT-İyi-Handenur:

“Aldığım yere giderim. Bunun değiştirilmesini isterim ve diğerlerinin de iade edilmesini isterim. Yani geri verilmezse tüketici haklarına giderim.

-Sen kendi sütünü değiştirdin. Diğerleri seni niye ilgilendirir?

İnsanlar mesela farkında olmadan çocuklarına alabilirler. İçer onları. Çünkü onlar büyüyecek bizim geleceğimiz diyorlar.”

ALT-DENT-Orta-Fatma:

“Ben bakkal sahibini uyarırım.

-Ne dersin?

Bu sütlerin tarihi geçmiş. İnsanlar zehirlenebilir. Bunları değiştir yerine tarihi geçmemişleri getirir misiniz derim.

-Neden böyle yaparsın?

Çünkü insanlar zehirlenebilir. İnsanların iyiliğini düşündüğüm için.”

DOĞAL ÇEVREYE – TARİHSEL MİRASA DUYARLILIK DEĞERİNE İLİŞKİN BULGULAR

Tablo 4.1. Doğal Çevre Nedir?

No	İfadeler	Okul Ekonomik Durum			Toplam
		Üst	Orta	Alt	
1	Orman, kır	2	7	1	10
2	Ormanlar, göller, ovalar, deniz	1	2		3
3	Ormanlar ve milli parklar, oyun alanları, piknik alanları			3	3
4	Ormanlar, yeşillikler, park bahçe	2	1		3
5	Yapay olmayan insan eli değmemiş yerler	1		1	2
6	Orman, ağaç, yırtıcı hayvanların bol olduğu yerler	1			1
7	Kendiliğinden oluşan, tertemiz, çöpsüz yerler			1	1
8	Park, yüzme alanları ve orman	1			1
9	Çevremiz, okulumuz, orman, çiçekli olan yerler			1	1
10	Ormanlık alanlar, binaların olmadığı yer	1			1
11	Ormanlarımız, yapılmış kırlar bahçeler, tarihi kalıntıların bulunduğu yerler. İnsan eli değmeden oluşmuş yerler	1			1
12	Yeşillik alanlar, insanların kirletmediği bir çevre			1	1
13	İnsanların canlıların yaşadığı yerler			1	1
14	Çimenler, ağaçlar, kendiliğinden dikilmiş ağaçları ormanlar, dereler			1	1
	Toplam	10	10	10	30

Tablo 4.1.’de, “Doğal Çevre Nedir?” sorusuna verilen cevapların dağılımı bulunmaktadır. Verilen cevapların çoğunluğunun ormanlık yerler, kırlar, yeşil alanlar olduğu görülmektedir. Doğal çevre sorusuna verilen cevapların çoğunun “ormanlar ve yeşillik alanlar” olmasının yanında “doğal” kavramının da tanımının dikkate alındığının gözlenmesi doğal çevreden anlaşılanın kendiliğinden oluşmayla dolayısıyla insandan

bağımsız ortamlar olmasıyla dikkat çekmektedir. Cevapların dağılımında okulların gelir durumuna göre anlamlı bir farklılık bulunmamıştır. Soru ile ilgili olarak aşağıda bazı cevaplara yer verilmiştir.

ÜST-AYK-İyi-Şafak:

“Mesela ııııııııııı ormanlar, kırlar.

-Neden buralara doğal çevre diyoruz?

Çünkü bir sürü ağaç ve otlar bulunuyor.

-Sizin okulunuzun bahçesinde de var ağaçlar?

Ama burada bazı araçlar var. Egzoz dumanları falan çıkıyor. Ama oradaysa yol geçmiyor ondan dolayı. Bir de hayvanlar da çok ondan dolayı.” diyerek doğal çevre denildiğinde sadece yeşil alanları ancak park bahçe gibi şehir içlerindeki değil, daha çok şehir dışında bulunan, insan eli değmeden oluşmuş yerlerin tanımlanmaya çalışıldığı anlaşılmaktadır. Öğrencinin verdiği cevapta doğal çevre ile insanın aynı yerde bulunmaması gerektiği, ancak böyle olursa doğal çevre tanımına uyacağı ifade edilmiştir.

ORT-B.EVL-İyi-Ebubekir:

“Orman. Bir canlının yaşam alanı.

-Neden buralara biz doğal çevre diyoruz?

Doğal çevre çünkü doğal hiçbir insan etkisi olmadan hiçbir şey değiştirmeden kendiliğinden olduğu için.”

ÜST-KIN-İyi-Miray:

“Bence Denizli’de doğal çevre yok. Mesela Çamlık var ama oraya ne bileyim ııı parklar, kafe yaptılar içine. Sonra ağaçları kesip köprüler yaptılar. Orası da bence doğal çevre değil. Ama mesela bir dağa çıkarsın orası kesinlikle bir doğal çevredir. Bunun gibi mesela Van Gölü diyelim. Bir doğal varlık ama bana göre değil. Çünkü doğal varlık olabilmesi için dıştan gelmemesi yapay hiçbir şeyin bulunmaması gerekir. İçinde gemileri iletiyorlar. Bu yüzden bence doğal bir şey değil. Birçok park bahçe var bunlara doğal çevre diyoruz belki ormanlar ama çoğu ormanlar da doğal çevre değil. Çünkü hepsi de işlenmiş şeyler yani ııı bir ormanın orman olması için içinde hayvanların yaşaması lazım, zehirli mantarların olması lazım, öyle güzel güzel çiçeklerin değil de hani böyle zehirli mantarların yabani şeylerin olması lazım. Bunun gibi.” Şeklinde

cevap veren öğrenci, doğal çevre anlayışının insan unsurundan tamamen bağımsız olması gerektiğini vurgulamaya çalışmıştır.

ORT-MER-Orta-Yunus:

“Ormanlık alanlarımız, denizlerimiz.

-Neden doğal çevre diyoruz buralara?

Bunlar insan eliyle yapılmamış doğanın kendi güzelliğidir bunlar.”

ALT-DENT-Orta-Fatma:

“Ormanlar, piknik alanları.

-Neden buralara doğal çevre diyoruz?

Çünkü orada bir sürü ağaç var. İıııı. İnsanların oraya çöp atmadığı bir yer.” Cevabını veren öğrenci yine içinde insanın bulunduğu bir doğal çevre tanımını reddetmektedir. Kullandığı ifadeye göre insan, doğal çevreyi yok eden bir varlık olarak tasvir edilmektedir.

Tablo 4.2.

Sokakta, parkta, evinin veya okulunun bahçesinde dolaşırken, ya da bir pikniğe gittiğinde çevrende boş plastik şişe, teneke kutu, kâğıt gibi şeyler görmek seni rahatsız eder mi? Neden?

No	İfadeler	Okul Ekonomik Durum			Toplam
		Üst	Orta	Alt	
1	(Evet) doğaya zarar veriyor		2	4	6
2	(eder) Hem görüntü hem de kirlilik rahatsız eder	4			4
3	(tabi ki) hem görünüm kötü oluyor, hem insan sağlığını tehlikeye atıyor		3	1	4
4	(tabi ki) dünya yaşanmaz bir hale gelir.		1	1	2
5	(eder) her taraf çöp olur.	1		1	2
6	(biraz) bana zararlı olabilir		1		1
7	(eder) bizi hasta edebilir			1	1
8	(tabi ki) insanların yaşadıkları yeri kirletmeye, onların sağlığını tehlikeye atmaya hakları yok	1			1
9	(piknikte değil, parkta, okulda rahatsız eder) çevreyi kirletir, güzel görünmez.	1			1

10	(evet) buraları yapan insanların emeklerine haksızlık olur.			1	1
11	(tabi) sağlık açısından	1			1
12	(çöp bidonu yoksa rahatsız olmam) Bunların kimyasal maddeleri hastalıklara neden olabilir	1			1
13	(çok rahatsız ediyor) onları atacak bidonlara çok para verdik	1			1
14	(evet) diğerleri atan kişileri örnek alabilir		1		1
15	(evet) geri dönüşümü olduğu için tekrar kullanılabilir.			1	1
16	(etmiyor, hayır) sadece pet şişeleri geri dönüşüme atabilirler. Onları yapmak için çok emek harcıyorlar.		1		1
17	(evet) çevre kirlenir. Gelecekte daha iyi bir Denizli olmaz.		1		1
	Toplam	10	10	10	30

Tablo 4.2.’de “Sokakta, parkta, evinin veya okulunun bahçesinde dolaşırken, ya da bir pikniğe gittiğinde çevrende boş plastik şişe, teneke kutu, kâğıt gibi şeyler görmek seni rahatsız eder mi? Neden?” sorusuna verilen yanıtlar bulunmaktadır. Cevapların çoğunda öğrenciler çöplerin doğaya zarar verdiğini ve görüntü kirliliği yaptığını söylemişlerdir. Öğrencilerden bir tanesi bunlardan rahatsızlık duymazken, bir tanesi de eğer bunların atılacağı özel çöp bidonlarının olmaması durumunda bunu normal karşılayacağını ifade etmektedir. Yine öğrencilerden bazıları bu tür çöplerin varlığını sadece kendi sağlıklarını tehdit ettiğini düşünürken, bazıları yaşadıkları il ve dünya açısından iyi olmayacağını düşünmektedirler. Öğrencilerden biri ise kâğıt, kutu, pet şişe gibi atıkların piknik alanı gibi daha geniş arazilerde bulunmasının bir sakıncasının olmayacağını ancak bunların insanların daha çok bulunduğu ortamlarda göz önünde olmasını hoş karşılamayacağını söylemektedir. Ayrıca sadece iki öğrenci geri dönüşümden söz ederek bunların diğer çöplerden ayrıştırılarak toplanabileceğini belirtmişlerdir. Cevapların dağılımında doğaya veya insan sağlığına verilen zararlardan bahseden öğrenciler orta ve alt gelir grubuna ait okullardadır. Üst gelir grubuna ait okullara devam eden öğrenciler ise genel anlamda bir çevre kirliliğine ve görüntü kirliliğine değinmişlerdir. Öğretmenlerle yapılan görüşmelerde orta ve özellikle alt gelir grubunda görev yapan öğretmenlerin söylemlerinde yerlere çöp atılmasından diğer okullara göre çok fazla bahsettikleri tespit edilmiştir. Ayrıca görüşme için okullara gidildiğinde okul bahçesinin bu grup okullarda ambalaj atıklarıyla dolu olduğu gözlenmiştir. Bu nedenle öğretmenlerin ve idarecilerin bu konulara daha fazla vurgu yapmalarından dolayı

öğrencilerin de bu şekilde cevaplar verdiği tahmin edilmektedir. Ancak söylediklerinin davranışa dönüşmediği de açıkça görülmektedir. Aşağıda bazı öğrencilerin cevaplarından örnekler yer almaktadır:

ÜST-AYK-Orta-İpek:

“Eder.

-Neden rahatsız eder?

Yani herkes yere atmasa da çöpe atsa her yer çok güzel olur.

-Yani bunların görüntüsü mü seni rahatsız eder?

Hem görüntüsü hem de kirlilik açısından ben biraz titizim de” Cevabı ile öğrenci daha çok genel ifadeler kullanmıştır. Titiz olmasını belirtmesi ve bu özelliğinden dolayı rahatsızlık duyduğunu kendisi gibi olmayan insanların belki o kadar rahatsız olmayacaklarını dile getirmesi bu konuya toplumsal değil de, daha çok kişisel boyutta yaklaştığını göstermektedir.

ALT-DENT-Orta-Fatma:

“Evet, eder.

-Neden rahatsız eder?

Çünkü onları geri dönüşüm kutularına atabilirler. Sokaklara, parklara böyle pet şişeler için kutular koyabilirler. İı. Çöp kutuları koyabilirler.

-Neden böyle yapılmalı sence?

Bahçelerin bozulmaması için. Yani çevrenin güzel ve doğal kalması için

-Neden öyle kalsın çevre?

O zaman bizim çocuklarımız da güzel bir çevrede yaşarlar.” Cevabını vererek, kendisinden sonra yaşayacakların da temiz bir çevrede yaşamaları isteğini dile getirmekte ve neler yapılması gerektiği konusunda önerilerini söylemektedir. Öğrencinin bu cevabı ile doğal çevre değerinin bilincinde olmasının yanı sıra kendinden sonraki neslin nasıl bir çevrede yaşaması gerektiğini düşünüyor olması, bu öğrencinin sorumluluk değerini de kazanmış olabileceğini düşündürmektedir.

ÜST-GAZİ-Orta-Burak:

“Piknikte pek değil de parkta okullarda rahatsız eder. Çünkü bir çöplük alanı düşünürsek ne kadar kötü gözükeceğini düşünürüm.

- Ne zararı olur sence bunların insanlara?

Çevreyi kirletir. İııı hem de güzel görünmez ayrıca. Başka? Birileri böyle yaptı mı hepsi yapmaya başlar. Bu da hem görüntü hem de doğal olarak çok kötü bir hal alır.

- Peki pikniktekiler niye rahatsız etmiyor seni?

Şişelerle kâğıtlar çok şey yapmaz diye düşünüyorum. Fazla kötü bir şey yapmaz da şişelerin bazıları cam olursa yangın yapar. Onlar rahatsız eder de kağıt etmez. Plastik şişeden rahatsız olmaz mısın? Olurum ama kâğıt gibi şeylerden olmam.

- Neden böyle düşünüyorsun?

Kâğıt sonuçta yani bilmiyorum işte.” Cevabı ile daha çok görüntü kirliliğine yönelik açıklamalarda bulunmuştur. Atılan çöplerin başkaları için kötü örnek oluşturabileceğinden bahsetmesi öğrencinin sorumluluk değerini taşıdığını düşündürmektedir. Kâğıtlardan rahatsız olmaması, onları çöp olarak nitelendirmemesi, bunların atılmış olmasından herhangi bir rahatsızlık duymayıp, kâğıdın geri dönüşümde kullanılabileceğinden bahsetmemesi öğrencinin bu konunun bilincine varmadığını göstermektedir. Ayrıca ilk cümlesinde piknik alanlarındaki çöplerden rahatsızlık duymayacağını belirten ifadesi buralara insanların her zaman değil ara sıra geldiğinden daha az göreceği ve dolayısıyla daha az rahatsız olacağı veya buraları doğa olarak görüp kendi kendine temizleneceğini düşünüyor olabileceğini akla getirmektedir.

ÜST-KIN-İyi-Miray: “İnsan şimdi yani şöyle açıklayayım. Eğer gördüğüm yerin yakınında alt mahallesinde falan bir atık atılacak yani kâğıtların ayrı atıldığı, plastiklerin ayrı atıldığı çöp bidonu yoksa çok rahatsız olmam. Çünkü başka nereye atacak çöplük yoksa. Ama şöyle bir şey var. Bir poşetin için koyup kenara koyabilirdi hiç değilse çöplük yoksa. Ama eğer çöplük var da o yerdeyse gerçekten çok rahatsız olurum yani. Sonuçta iki adım sonra çöplük var. Oraya atmak yerine yere atıyor ya da balkondan falan atıyorlar.

-Neden rahatsız eder seni bunları görmek?

Zaten kimyasal maddeler toprağa karışınca çok hastalıklar falan olduğu için. Ondan sonra ne bileyim üzerinde yaşayan altında yaşayan solucanlar çeşitli hayvanlar zarar görüyor. Bun gibi şeyler oluyor. Bu hayvanların neslinin tükenmemesi için. Daha sonra daha sağlıklı bir çevrede yaşayabilmek için. Bunun gibi şeyler beni hep rahatsız ediyor yani.” Cevabını veren öğrenci ekolojik çevre kirliliğinin ekolojik sistemi bozacağını ima etmesi, diğer öğrencilere göre daha farklı bir yaklaşım sergilediğini göstermektedir. Öğrenci verdiği cevabıyla daha çok kimyasal kirlilikten söz etmektedir. ‘Çöp bidonu

yoksa rahatsız olmam' ifadesi hem doğal çevreye duyarlılık değerinin, hem de bu konudaki sorumluluk değerinin tam olarak yerleşmediğini düşündürmektedir.

ALT-H.AP-Orta-Ceylan:

“Evet.

-Neden rahatsız olursun?

Ya oraya insanlar emek vermişler. Kim bilir ne emeklerle yapmışlar. Ya o terbiyesizler oraya çöpler falan atıyorlar. Ne hakları var. O karşısındaki insan onu sürekli yapmak zorunda değil. Ve ayrıca oraya uyarılmışlardır. Buraya çöp atmayın diye. Hakları yok yani.” Cevabı ile öğrenci yapılanın yanlış olduğunun farkında olmakla birlikte bu maddelerin çevreye verdiği zarar veya bunların geri dönüşümü hakkında herhangi bir yorumda bulunmamıştır. Olayı sadece buraları temizleyen görevlilere haksızlık olarak görmesi dikkat çekicidir.

Tablo 4.3.

Sokağa herhangi bir çöp atan birini gördüğünde ne yaparsın? Neden böyle davranırsın?

No	İfadeler	Okul Ekonomik Durum			Toplam
		Üst	Orta	Alt	
1	Çöpü atanı uyarırım, çöpü de alıp atarım	2	2	1	5
2	Uyarırım. Çevremizi kirletiyor	2		2	4
3	Uyarırım. Bu ülke hepimizin bir kişinin bile kirletmeye hakkı yok	1		2	3
4	Uyarırım. O çevre hepimizin. Çöpleri çöp kovalarına atabilirler		1	1	2
5	Onu hemen çağırırım. Çöpünü çöpe atmasını isterim. Çevreye karşı duyarlı olması için			2	2
6	Yapmayın diye uyarıyorum. İğrenç bir şey. Görüntü kirliliği oluyor	1			1
7	Uyarırım. Çöpler uzun süreli kalıyor, sonra yok olmuyor		1		1
8	Uyarırım. Benim yaşadığım çevreyi kirletmeye hakkı yok	1			1
9	Uyarırım. Çevremde çöp kutusu varsa çöp kutusunu gösteririm. Yoksa cebine koymasını söylerim		1		1
10	Uyarırım. Çünkü çevremi önemsiyorum	1			1
11	Atma diye uyarırım. Tertemiz bir çevre	1			1

	sağlıklı bir yaşam demektir.				
12	Uyarırım. Arkadaşım böyle çevreyi kirletemezsin, hem kendi sağlığını hem de bütün insanların sağlığını etkileyemezsin derim	1			1
13	Uyarırım. Buraya çöp atmak doğru değil derim. O atarsa başkası da atar. Canlıları yaşam alanı kirlenecek ve yer kalmayacak		1		1
14	Uyarırım. Çöp kokar ve oradaki insanlar rahatsız olur.		1		1
15	Uyarırım. Çevremizi kirletiyorsun ve kirlettiğin zaman kendine de zarar veriyorsun		1		1
16	Çöpe atıyorum. Her gördüğümde atmam, her şeyi atmam. Çevre kirlenmesin diye. Türkiye turistik açıdan AB' ye girsün temiz görünsün diye		1		1
17	Kendi yaşıtımsa uyarırım değilse bir şey söylemiyorum. Ne kadar sevsem de nefret duyuyorum. Yaşamı güzelleştirmek, doğayı güzelleştirmek için			1	1
18	Yapmamasını söyleyip uyarırım. Bu dünya çevre hepimizin			1	1
19	Çöpü yere atma derim. Hem bizim hem kendi sağlığını tehlikeye atıyor		1		1
	Toplam	10	10	10	30

Tablo 4.3.’te “Sokağa herhangi bir çöp atan birini gördüğünde ne yaparsın? Neden böyle davranırsın? “ sorusuna verilen cevapların dağılımı bulunmaktadır. Verilen cevaplarda yoğunlukla ‘sokağa çöp atan birini gördüğümde onu uyarırım ve çöpü alır çöp kutusuna atarım, ile uyarırım çünkü, çevreyi kirletiyor, zararlı’ cevapları olduğu görülmektedir. Ayrıca cevapların çoğunda dünyayı sahiplenme, yaşam alanlarının tüm insanlar tarafından paylaşıldığının bilincinde olma söz konusudur. Verilen cevaplarda okullar arasında anlamlı bir farklılık bulunmamıştır. Aşağıda kayda değer cevaplar yer almaktadır.

ORT-L.EGE-İyi-Ayşe:

“Onları uyarırım.

-Ne dersin?

Ya buraya böyle çöp atmanız doğru değil derim. Sadece siz kullanmıyorsunuz burayı derim. Başka insanların da burada yaşama hakkı var derim.

- Neden uyarırsın onları?

Dediğim gibi o atarsa başkası da atar. Canlılar yaşam alanları kirlenecek ve yer kalmayacak.” Cevabını veren öğrenci ortak yaşam alanının kirletilmesini bir noktada çevre yaşam hakkının azaltılması olarak düşünülmektedir.

ORT-S.KAYN-İyi-Busenur:

“Ediyor çok. Ya onları çöpe atmaları gerekiyor. Zaten Denizli’de de birçok çöp var atık kutulu falan bunları atmaları gerekiyor. Ben çok babam bile atsa sinir oluyorum. Mesela bir arkadaşım küsmüştüm yere çöp attığı için.

- Sen yerde böyle çöpler gördüğünde ne yapıyorsun peki?

Alıp atıyorum.

-Neden böyle yapıyorsun?

Başkası atmış geçmiş. Ama şimdi bizim de dünyamız çöplük değil ki. İyi şey, mesela diyelim herkes bütün insanlar yere çöp atsa dünya çöp olur ve yaşanılmayacak hale gelir. Sadece kendimiz değil. Mesela arkadaşımız yere çöp atıyor. O bize bakıyor. İyi alıyoruz çöpe atıyoruz. O zaman hem onu uyarmış oluyoruz çevre bilinciyle ilgili.

-Bir yere yetişmek için hızlı hızlı giderken peki?

Alamıyorum o zaman pek.” Cevabı ile başkasının attığı çöpü alarak hem çöpü atan kişiyi uyarmış olacağını hem de çevre temizliğine katkıda bulunacağını belirtmektedir. Ayrıca çöp atan kişinin sevdiği biri olmasının bile onun tavrında herhangi müsamahaya neden olmaması bu konudaki hassasiyetini açıkça göstermektedir.

ALT-VB-Orta-İbrahim:

“Yapmamasını söyleyip uyarıyorum.

- Her gördüğünü uyarıyor musun?

Uyarıyorum.

- Senden büyük biri olursa bu çöpü atan?

Uyarırım.

- Neden uyarırsın peki bu insanları?

Çünkü bu dünya hepimizin, çevre hepimizin.” Cevabının vererek, çevreye çöp atanları uyarmada herhangi bir ayırım gözetmeyeceğini belirtmektedir.

ORT-Y.M.Sinan-Orta-Ali:

Uyarırım. Niye atıyor ki yani. O çevre hepimizin. Bulduğumuz yerlerde çöp kovaları var. Oralara atabilirler.

-Peki bu kişi senden büyük olsa da uyarır mısın?

Kızabilir uyarımam. Benden güçlü. O çöpü alır atarım. Cevabını veren öğrencinin kendinden büyük olan birini uyarmakta çekinmekle beraber onun attığı çöpü yerden alarak yine de çevreye karşı bilinçli olduğunu gösterir davranışlarda bulunduğu gözlenmektedir.

Tablo 4.4.

Yemekten çok hoşlandığım bir çikolatanın üretildiği fabrikanın çevreyi kirlettiği ile ilgili bir haber duysan o çikolatayı alıp yemeğe devam eder misin? Neden?

No	İfadeler	Okul Ekonomik Durum			Toplam
		Üst	Orta	Alt	
1	Yemeyebilirim. Çevreye zarar vermiş oluyorlar. Ben aldıkça onlar daha çok üretirler ve çevreye daha çok zarar verirler	2	4	4	10
2	Çok seviyorsam yerim.	1		2	3
3	Devam etmem. Firmayı uyarırım. Yetkililere şikâyet ederim. Zararlı olacağını düşünürüm	1		1	2
4	Hayır etmem. Oradaki pislikler dondurmaya geçer. Sağlığımız etkiler	2			2
5	Ben yerim ama çöplerimi toplarım. Fabrika için gerekli yetkililere başvurabilirim	1	1		2
6	Hayır yemem. Görüntüsü mide bulandırır.			1	1
7	Bilmem de. Onlar için yararlı olacak şeyleri söylerim. Atıkların olmaması için şunları yapın derim	1			1
8	Yemem, arkadaşlarımı da uyarırım, tanıdık kişileri. Fabrika hatasını anlar tutulmuyor der.			1	1
9	Bilmiyorum. Yandaki arsaya atmayın daha geliştirin olanaklarınızı kendiniz böyle toparlayın derim. Dünyamız kirlenmiş olur			1	1
10	Etmem. Bu çikolataları yememiz için oraya atmalarına hiç gerek yok. Oraya piknik yapmaya gelenler olur.		1		1
11	Yemem. Kirlilik oluyor çünkü.	1			1
12	Devam etmem sanırım. Çevreyi kirletiyor ve bu benim için önemli. Protesto ederim		1		1
13	Yemeye devam ederim. Bana yiyince zarar vereceğini düşünmem.		1		1

14	Önce araştırdım internetten, gazetelerden. Doğruysa yemem. Çikolatanın içine de başka şeyler karıştırıyor olabilirler	1			1
15	Geri dönüşüm olmuyorsa pek fazla yemem. Oradaki çöplerin daha da çoğalacağını düşünürüm		1		1
16	Ben yemesem bile başkaları yer. Benim yemem çok bir şey değiştirmez yani.		1		1
	Toplam	10	10	10	30

Tablo 4.4.’te “Yemekten çok hoşlandığım bir çikolatanın üretildiği fabrikanın çevreyi kirlettiği ile ilgili bir haber duysan o çikolatayı alıp yemeğe devam eder misin? Neden?” sorusuna verilen cevapların dağılımı vardır. Cevap veren öğrencilerden 19’u çikolatayı yemeyeceklerini söylemişlerdir. Bunlardan 16’sı onlar o çikolatayı aldıkça üretimin devam edeceğini ve çevrenin kirleneceğini, çevreye zararlı olacağını düşünürken, 3’ü bu hareketin kendi sağlıkları için sakıncalı olacağını belirtmişlerdir. 6 öğrenci ise yemeye devam edeceklerini, 4 öğrenci ise bu konuda biraz kararsız olduklarını ifade etmişlerdir. Bir öğrenci ise kendisinin yiyip yememesinin sonucu pek değiştirmeyeceğini söylemiştir. Cevapların dağılımına göre okullar arasında anlamlı bir farklılık gözlenmemiştir. Ancak yemeye devam eden 6 öğrenciden 5’nin kız öğrenci olması dikkat çekicidir. Aşağıda bu soruya verilen kayda değer cevaplar yer almaktadır.

ORT-B.EVLR-İyi-Ebubekir:

“Hayır.

-Neden?

Çikolata zaten sadece enerji verici enerji verici olduğu için onu yemek zorunda değilim.

-Yersen ne olur? Mesela sen onu yiyorsun sonra bunları öğrendin, yemeye devam edersen ne olacağını düşünürsün?

Yemeye devam edersem adamlar daha çok para kazanacak. Diyecek ki bu işyeri çok para kazanıyor, bu işe devam edelim. Orada çevreye zarar verdikleri için sürekli üretim yaparlar.” Cevabını veren öğrenci, çevreyi kirleten fabrikanın ürünlerinin satıldığı sürece üretime devam edeceği, çevreyi korumak için sevdiği bir şeyden vazgeçebileceğini belirtmektedir.

ALT-CSA-Orta-Muhammed Ali.

“Etmem.

-Neden etmezsin?

Çünkü, yani o boş arsayı kirletiyor ya bunlar yeşillikleri azaltıyor, bir şeyler oluyor.

-Ne olur sen o çikolatayı yemeye devam edersen?

Oraya daha çok çöp atarlar. Çevre daha çok kirlenir.”

ALT-VB-Orta-İbrahim:

“Yerim.

-Neden?

Canım istediği için. Ama yine de dikkat ederim. Çöplerini atmamaya.

-Onlar atıyor sen atmıyorsun

..... Yerim.

ÜST-GAZİ-Orta- Burak:

“Bilmem de mesela onun için yararlı olacak mesela arkasında bir yazı falan yazarsa yararlı olacak şeyleri söylerim. Atıkların olmaması için şunları falan yapmalısın derim.

- Sen yemeye devam ettikçe onlar da çikolatayı üretmeye ve çevreyi kirletmeye devam edecekler?

O zaman yemem. Sonuçta diğer çikolatalar da iyi.

- Ama en çok sevdiğin o diğerleri o kadar iyi değil?

İuu yaaa yemem işte. Sonuçta yemeye yemeye onun tadını da unuturum. Olur biter.”

Cevabını vererek, ilk olarak üreticiyi uyaracağını söylemesine rağmen daha sonra ürünleri kullanmaya devam etmesi çevreye zarar vereceğini söylemekte ve çevre için zevklerinden vazgeçebileceğini ifade etmektedir.

ÜST-KIN-İyi-Miray:

“Zor bir soru gerçekten zor. Büyük bir ihtimalle devam ederdim. Ama şu şekilde: o fabrikayı şikâyet ederdim ben. Ama daha sonra şikâyet ettikten sonra yine yerdim.

- Şikâyet edince fabrika kapanacak ama? Ama bir tane fabrikası yoktur ki onun.

-Hepsi ceza alır artık aynı marka olduğu için, üretilmez o çikolatadan. Yok öyle bir şey olmaz. (gülüyor)

-Oldu diyelim.

Ben de başka çikolata yerim artık.” Cevabını vererek, sadece kendisinin ürünü kullanmayı bırakmasının bir şey değiştirmeyeceğini söylemekte ve üreticinin üretimi durdurulması halinde başka bir ürüne yöneleceğini belirtmektedir.

Tablo 4.5.

Tarihi eserlerin bulunduğu yerleri gezmek, buraları incelemek hoşuna gider mi? Neden? Neler hissedersin buraları gezerken?

No	İfadeler	Okul Ekonomik Durum			Toplam
		Üst	Orta	Alt	
1	Evet. Gurur duyuyorum. Atalarımızın ne kadar güzel mimari şeyler yaptığını biliyorum.	1			1
2	Evet. Duygulanırım tarihi eserleri görünce. Tarihimizi yansıtan, kültürümüzü yansıtan eserler var onun için			1	1
3	Hoşuma gider. Eski insanları o zamanları düşünüyorum. Atatürk devrini düşünüyorum. Kurtuluş Savaşı'nı düşünüyorum. Nedenini bilmiyorum	1			1
4	Böyle yerleri gezmek hoşuma gidiyor. Yapılan savaşları düşünüyorum, kazanılan zaferleri.		1		1
5	Evet. Geçmişten kalan eşyaları görmek ve ziyaret etmek için, geçmişte yaşanan olaylar aklıma gelir			1	1
6	Beni duygulandırıyor. Atatürk ve savaş müzelerinde bizim için neler yapıldığını görüyorum	1			1
7	Evet gider. Eski kültürler canlanır gözümde, eski insanlar.		1		1
8	Gidiyor. Eskileri düşündüm. O zamanlarda neler yaptıkları, savaşları, silahları gördüm.			1	
9	Ailecek çok severiz. O tarihi yapıyı kimin yaptığını ve yapının özelliklerini öğrenmeyi isterdim		1		1
10	Güzel görüntüler olduğu için hoşuma gidiyor. Tarihi eserleri öğrenmek istiyorsun. Doğal tarihi eserleri	1			1
11	İnsanoğlu nasıl düşünüp de böyle yerler yapmış diye düşünürüm.	1			1
12	Bir heykel vardı bu heykelin ne olduğunu düşündüm neden bura diktiklerini düşündüm		1		
13	Bunları kim yapmış diye düşünüyorum.			1	
14	Geçmişin nasıl olduğunu anlamak, öyle şeyler		1		1
15	Atalarımız acaba bu eşyaları nerelerde kullanmışlar düşünürüm.		1		1
16	Mutlu oluyorum. Daha önce yapılan binaları, yapıları falan görüyorum. Onları	1			1

	görmek beni mutlu ediyor.				
17	Geçmişte insanların nasıl yaşadığını, neler yaptığını merak ederim	1			1
18	Evet hoşlanırım. Eski insanlar neler yapmış onları düşünüyorum. Eski insanların neler yaptığı bende merak uyandırıyor		1		
19	Evet gider. Eski dönemdeki bilgileri bilmek benim de hoşuma gider		1		
20	Hoşuma gider. Eskilerde insanların ne yaptığını görmek benim hakkımdır. Eskiden neler varmış neler yokmuş onları görmek hoşuma gider			1	1
21	Hoşuma gidiyor. Eskileri görünce seviniyoruz. Şimdikilerin kıymetini biliyoruz			1	1
22	Tabi ki gider. Eskiden yaşamış insanların yaptıklarını görmek hoşuma gider	1			1
23	Evet hoşlanırım. Eski insanların neler yaptıklarını öğrenirim. Bunlar ilgili bilgim artar.	1			1
24	Evet. Tarihi, eski tarihi öğreniyorum. Bilgim artıyor.		1		1
25	Ben çok fazla önem veririm tarihi eserlere. Başka bir çağda yaşamışım gibi oluyor.	1			1
26	Hoşuma gider. Çünkü onlar doğamızın bir parçası. Onları gezip gördükçe doğamızda böyle şeyler olduğundan haberdar oluyoruz.			1	1
27	Çok güzel olduğunu düşündüm. Güzel yerler, güzel alanlar. Tertemiz pırıl pırıl, yüzeriz			1	1
28	Evet gidiyor. Atatürk bu zorlukları nasıl çakti. Onun gibi olsam olabilir miyim, düşündüm			1	
29	Hoşlanıyorum çok seviyorum. Eskilerde olan tarihe çok meraklıyım. Yani buralarda gezerek bilgim artıyor tarihle ilgili.		1		1
30	Sarayları, ellerinde az imkân varken nasıl yaptıklarını düşünürüm. O zamanları düşünürüm.			1	
	Toplam	10	10	10	30

Tablo 4.5.’de “Tarihi eserlerin bulunduğu yerleri gezmek, buraları incelemek hoşuna gider mi? Neden?” sorusuna verilen yanıtların analizi görülmektedir. Verilen yanıtlarda tarihi eserlerin bulunduğu yerleri incelemenin hoşlarına gideceğini söylemişler, bunun

nedeni olarak da eski insanların neler yaptıklarını görerek öğrenmek olduğu ifade etmişlerdir. Cevapların dağılımında okullar arasında anlamlı bir fark bulunmamıştır. Aşağıda bu soruya verilen cevaplardan kayda değer olanları yer almaktadır.

ALT-H.AP-İyi-Ceylan:

“Mesela burada Pamukkale’de Hierapolis’i gezdiğimde eskiden insanlar nasıl yaşıyormuş diye bir düşünürüm. Daha çok yani. Şimdi her şey daha rahat ama eskiden oraları mesela bir suç işlendiğinde direkt zindanlara atıyorlarmış diye düşünürüm. Yani bir açıdan da üzülürüm. Biran yani eski zamanlara gitmiş gibi olurum.

-Hoşuna gider mi buraları gezmek peki?

Evet.

-Buraları gezmek neden hoşuna gider?

Eskilerde mesela insanların neler yaptığını görmek benim de hakkımdır. Sonra mesela eskiden neler varmış neler yokmuş, işte daha çok nelerden yapılmış yapılanlar onları falan görmek için yani. Hoşuma gider.” Cevabını vererek, tarihi eserleri gördüğünde geçmişi biran için aklında canlandırdığını belirtmektedir.

ÜST-HÜR-Orta-Mustafa:

“Evet. Tarihi eserleri görmek mutlu ediyor beni.

-Buraları gezerken neler geliyor aklına?

Mesela eski insanların nasıl yaşadıkları. Neler yaptıkları aklıma geliyor. Öyle.

-Neden hoşuna gidiyor peki buraları gezmek.

Eski insanların neler yaptıklarını öğrenirim. Mesela öğretmenimiz bize ödev verdi bunlarla ilgili. Ben buraları bilince ödevimi daha iyi yaparım. Hem buralarla ilgili bilgim artar.” Cevabı ile tarihi yerleri gezmenin bilgisini artıracığını ve bu konuyla ilgili verilen ödevleri daha kolay yapabileceğini belirtmektedir.

ORT-L.EGE-İyi-Ayşe:

“Evet, gider.

-Neden hoşuna gider?

Eski kültürler canlanır gözümde, eski insanlar. Eşyaları falan görünce onlar aklıma geliyor.” Cevabı ile tarihi eserleri görmesinin, geçmişi gözünde canlandırmasını sağladığını dile getirdiği görülmektedir.

ALT-A.ÜL-İyi-Deniz:

“Gidiyor. (gülüyor)

-Gerçek fikrin değil mi bu?

Ya şimdi düşündüm de hiç tarihi eserlerin bulunduğu yere gittim mi diye. Pamukkale gittim. Bir de okul götürmüştü Etnografya Müzesine.

-Hoşuna gitti mi buraları gezmek?

Evet.

-Neler düşündün peki buraları gezerken?

Eskileri düşündüm. O zamanlarda ne yaptıkları, savaşları, silahlarını gördüm. Elbiselerini gördüm. Sonra ütülerini gördüm. Yani bu zamandan çok çok farklı. Şimdiki yaşam tarzı daha kolay.” Cevabını vererek, yaşamın şu anda teknolojik olarak daha kolay olduğunu belirtmektedir.

Tablo 4.6

Sence hiçbir tarihi esere sahip olmayan bir ülke nasıl bir ülkedir? Neden?

No	İfadeler	Okul Ekonomik Durum			Toplam
		Üst	Orta	Alt	
1	Eğer eserlere sahip çıkılmazsa bağımsızlığı yok olabilir. Başka devletlere özenirse kültürünü kaybeder	1			1
2	Özgürlüğü olmayan bir ülke gibidir. Bayrağı olmayan, özgürlüğü olmayan bir ülke. Kupkuru bir ülke, çok kötü olur	1			1
3	Bağımlıdır. Bağımsızlığını kaybetmiştir. Onlar bir ülkenin can damarı gibi bir şey. Oralara turist geliyor.	1			1
4	Kültürsüz bir ülkedir. Geçmişle ilgili saygısı artıyor.	1			1
5	Çağdaşlaşmayan. Bir ülkeyi yaratan tarihi yapıları ve doğal güzellikleridir.		1		1
6	Tarihi eserlerden yoksun bir ülkedir. Bizim için tarihi bir yapıt.			1	1
7	Kültürsüz. Tarihi eser olmazsa gezilecek yerler de olmaz. Güzel şeyler öğrenemezler.			1	1
8	Ülke diyemeyiz. Çünkü geçmişleri onları kurtardı. Geçmişten yararlanıp yeni şeyler bulabilirler.			1	1
9	Sanattan yoksun olur. Tarihi eserler varsa onlar da bir tür sanat olduğu için		1		1

10	Hayattan bir damarı kopmuş bir ülkedir. Ülke bile değildir. Güzellikler olmasa anlamı kalmaz		1		1
11	Sanatsız bir ülkedir.		1		1
12	Hiçbir şeyi korumayan güvensiz bir ülkedir. İnsanların değişik şeyler görmelerine yardımcı oluyor.		1		1
13	Hiç tarihi eserlere sahip olmamışlardır. Önemli bir şey görüp onu eser olarak yapmamışlardır.			1	1
14	Fakir. Tarihten yoksun. iyi bir ülke değildir. İyi bir geçmişi olmadığı için		1		1
15	Yoksul bir ülkedir. İnsan geçmişini bilmezse geleceğini de bilmez, geleceğinde çok hata yapar		1		1
16	Diğerlerinden geri kalmıştır. Çünkü kültürünü tanımazlar, çağdaş olamazlar			1	1
17	Tarihi esere sahip olmayan ülkeler kalkınamaz. Özgeçmişleri hakkında bilgileri olmaz. Turist az gelir, gelişemez	1			1
18	Geçmişi olmayan bir ülkedir. Geçmişini daha iyi anlarsın	1			1
19	O ülke değildir bence. Tarihi eserleri yok eskiden yaşananları bilmiyorlar.			1	1
20	Kötü bir ülkedir. Orayı gezmek isteyen hiçbir bilgi edinemez, onu örnek edinemez ve kötü huylu bir çocuk olabilir			1	1
21	Gereksiz bir ülkedir. Tarihi yoktur.			1	1
22	İyi bir ülke değildir. Tarihi eserlerini koruyamamıştır	1			1
23	Başiboş bir ülkedir. Eskilerden kalan bir şeye önem vermiyorlar.			1	1
24	O ülkenin geçmişi yoktur.	1			1
25	Uygarlıkları gelişmemiş bir yerdir veya tarihi eserlere hiç sahip çıkmamışlardır.		1		1
26	Kötü bir ülkedir. Tarihi eserlerimiz atalarımızdan kalmadır. Onun için onlara saygı duymalıyız.		1		1
27	Orada eski dönemde insanlar fazla bulunmamıştır. Böyle cahildir.	1			1
28	Ülke çok gelişemez. Büyüyemez. Turizm olmayınca hiç gelir gelmez	1			1
29	Çok fakir bir ülkedir. Tarihi eserleri olmayan ülke fakirleşir			1	1
30	Ülke gelişmez. Ülke daralır		1		1
	Toplam	10	10	10	30

Tablo 4.6.’da “Sence hiçbir tarihi esere sahip olmayan bir ülke nasıl bir ülkedir? Neden?” sorusuna verilen cevapların analizleri mevcuttur. Çok çeşitli cevaplar verilmiştir. Kötü bir ülke, geçmişini olmayan bir ülke, fakir bir ülke, sanattan yoksun bir ülke, tarihten yoksun bir ülke, bağımsız olmayan, bayrağı olmayan bir ülke vb. cevaplar alınmıştır. Öğrencilerin çoğunda tarihi eserlere karşı duyarlılık gözlenmektedir. Kimisi bunların atalarımızdan kaldığı için saygı duyulması gereken şeyler olduğunu düşünürken, kimisi bağımsızlık için gerekli olduğunu düşünmektedirler. Bazı öğrencilerin tarihi eserleri geçmiş hakkında bilgi edinme yolu olduğunu düşündükleri gözlenirken, bazı öğrencilerin ise turizm açısından ekonomik gelir getiren kaynak olarak gördükleri anlaşılmıştır. Cevaplarla ilgili detaylar aşağıda verilmiştir:

ORT-BAH-İyi-Ebubekir:

“Yoksul bir ülkedir.

-Neden böyle düşünüyorsun?

Çünkü insan geçmişini bilmezse geleceğini de, geçmişinden de ders almaz. Geleceğinde çok hata yapar.” Cevabını vererek, bir ülkenin geleceğini iyi planlayabilmesinin geçmişini bilmesi ile olabileceğini belirtmektedir ve bu tecrübelerin bir ülke için ekonomik anlamda da kazanç getirebileceğini düşünmektedir.

ORT-S.Kaynak-İyi-Busenur:

“Sanatsız. Yani sanatsız bir ülke olamaz.

- Tarihi eserleri genelde sanat eseri olarak mı düşünüyorsun? Hıı hıı. Sanat eseri tarihi eserler. Yani öyle düşünüyorum ben sanat eseri olarak hepsini.” Cevabı ile tarihi eserlerin öğrenci için sanatı çağrıştırdığı anlaşılmaktadır.

ORT-Y.Mi. Sinan-İyi-Ali:

“Fakir. İııı. Şey tarihten yoksun. İyi bir ülke değildir.

-Neden böyle düşünüyorsun? Çünkü iyi bir geçmişini olmadığı için sonra bunları İııı tarihi hiç eser yok. Geçmişini nasıl bilsin.” Cevabını vererek, tarihi eseri olmayan bir ülkeyi iyi bir geçmişini olmadığını kanaatinde olduğunu belirtmektedir. Geçmişin bilinmesinin ve yorumlanmasında tarihi eserlerin önemli olduğunun bilincinde olduğu anlaşılmaktadır.

ALT-VB-İyi-Betül:

“Bence çok fakir bir ülkedir. Bir kere dışarıdan gelecek turistler mesela Pamukkale’ye geliyorlar, geziyorlar. Bu ülkemiz için iyi bir şey. Tarihi eserleri olmayan ülke fakirleşir.

- Neden böyle düşünüyorsun? Bence öyle yani.

- Başka bir şey olabilir mi? Tabii olabilir ama benim bildiğim kadarıyla böyle.” Cevabı ile tarihi eserlerin turist çekmesi ve ülke ekonomisine katkıda bulunması ile değerlendirmeye aldığı görülmektedir.

ORT-MER-İyi-Aslıhan:

“Yani sanattan yoksun olur.

- Neden böyle düşünüyorsun? Çünkü tarihi eserler varsa onlar da bir tür sanat olduğu için o yüzden sanattan yoksun kalır.” Cevabını vererek başka bir öğrenci ile aynı görüşte olduğu, yani tarihi eser ile sanat eseri arasında direkt olarak bir bağlantı kurulduğu ortaya çıkmaktadır.

Tablo 4.7.

Okulunuzla tarihi eserlerin bulunduğu bir müzeye gittiniz diyelim. Burada gezerken sınıfından bir arkadaşının bir heykelin üzerine kalemle yazı yazdığını gördün, ne yaparsın?

No	İfadeler	Okul Ekonomik Durum			Toplam
		Üst	Orta	Alt	
1	Çok kızarım. Bir daha yaparsa öğretmene söyleyeceğimi söylerim	2	2	2	6
2	Hemen onu uyarırım	3	1	2	6
3	Öğretmenime söylerim ne yapılması gerektiğini o daha iyi bilir	1	1	2	4
4	Arkadaşımı uyarırım eğer devam ederse görevli varsa ona söylerim	1	1	1	3
5	Müzenin görevlisine haber veririm.		1	1	2
6	Uyarırım, öğretmenime söylerim	1	1		2
7	Niye yazıyorsun diye kızarım ona	1		1	1
8	Üstüne giderim çünkü tarihi yapıları sevdiğim için zarar vermesini istemem		1		1
9	Onu uyarırım, bilinçlendiririm	1			1
10	Onu uyarırım, maddi ve manevi değerinin yüksek olduğunu söylerim		1		1
11	Hemen onu uyarırım ve ülkemiz için önemli olduğunu söylerim		1		1

12	Onu uyarırım, yapmamasını söylerim. Tarihi eserlere zarar vermemesini söylerim			1	1
	Toplam	10	10	10	30

Tablo 4.7.’de “Okulunuzla tarihi eserlerin bulunduğu bir müzeye gittiniz diyelim. Burada gezerken sınıfından bir arkadaşının bir heykelin üzerine kalemle yazı yazdığını gördün, ne yaparsın?” sorusuna verilen cevaplarda öğrencilerin hepsi duruma kayıtsız kalmayacaklarını, bu duruma ya kendi başlarına ya da öğretmen veya görevliyle müdahale edeceklerini ifade etmişlerdir. Verilen cevaplar incelendiğinde okullar arasında anlamlı bir farklılık bulunmamıştır. Bu soru ile ilgili kayda değer cevaplar aşağıda yer almaktadır.

ALT-DENT-İyi-Handenur:

“Hemen onu uyarırım. Yazmaması gerekir.

-Neden? Çünkü o kültürümüzü yansıtan bir eser. Bizim ona sahip çıkmamız, onu korumamız gerekir.

-Ne dersin o arkadaşına Lütfen yapma derim. o bizim kültürel eserimiz. Sahip çıkmamız korumamız gerekir derim.” Cevabını vererek, arkadaşını uyarmasının yanı sıra onu bu konuda bilinçlendireceğini de belirtmektedir.

ÜST-KIN-İyi-Miray:

“Uyarırdım.

-Neden?

O eserin yok olmasını istemezdim. Çünkü o eser geçmişi yansıttığı için çok anlamlı.”

ORT-L.EGE-Orta-Muhammed:

“Onu uyarırım.

-Ne dersin?

Arkadaşım bunlara zarar verme derim. Bunlar bizim anılarımız derim.

-Neden uyarırsın onu?

Ona zarar verdiği için?

-Ne oluyor yani zarar verince?

..... Değeri azalır.” Cevabı ile tarihi eserin değerinin azalacağını belirlemekte ve arkadaşını uyaracağını dile getirmektedir. Öğrenci burada yine tarihi eserin turizm

açısından ülkeye sağlayacağı maddi geliri düşünmekte ve tarihi esere verilecek zararın onun değerini düşürerek ülke ekonomisine de zararlı olacağını düşünmektedir.

ORT-MER-Orta-Yunus:

“Onu uyarırım. Sen benden mi sorumlusun falan filan derse gider müzenin elemanlarına veya başkanına şikâyet ederim. İlk başta uyarırım tabi ki de.

-Neden uyarma gereği duyarsın?

Çünkü ondan milyonlarca yok. O tarihi eserden sadece bir tane vardır. Ona da zarar gelirse onu kopyalayamazsın zaten orada öyle yazı olarak kalır. Silmesi de çok zor olur. Zarar gelebilir silerken.” Cevabını vererek, ilk önce arkadaşını uyaracağını dinlemezse müze görevlisine gideceğini söylemektedir. Bu yaklaşımında bir eserin birden fazlasının olmayacağını, tarihi eserin herhangi bir kopyasının aynı değeri taşımayacağını göz önünde bulundurduğu gözlenmektedir.

Tablo 4.8.

Büyükbabana ve büyükannene onların büyüklerinden kalan bir evleri var diyelim. Belediye tarafından gönderilen memurlar burayı tarihi eser olarak tespit ediyorlar. Size yazılı bir belge vermeden önce diyorlar ki; “iki seçeneğiniz var ya burayı hemen yıkarsınız, ya da devlete bağışlıyorsunuz”. Eski ev yıkılırsa müteahhit yerine çok yüksek ve güzel bir bina yapacak ve siz daha rahat konforlu bir şekilde yaşayacaksınız, devlete bağışlıyorsanız, burası bakımdan geçecek ve turistlerin ziyaretine açılacak. Büyüklerinin nasıl davranmalarını istersin? Neden?

No	İfadeler	Okul Ekonomik Durum			Toplam
		Üst	Orta	Alt	
1	Ben belediyeye veririm. Çünkü tarihi bir yer. Önemli.	2	5	3	10
2	Belediyeye bağışlasınlar çünkü turistler gelir Türkiye ekonomisine katkıda bulunurlar	4	1	4	9
3	Belediye. Evin tarihi eser olması ve turistler tarafından ülkemizin tanınması güzel bir şey, önemli.	1		1	2
4	Belediye veririm. Çünkü büyük annem büyük babam öyle yüksek binaları sevmez.	1			1
5	Kararsızım.	1			1
6	Müteahhite vermelerini isterim. Geleceğim için işim olmalı olmazsa evim de olmaz			1	1

7	Müteahhite versinler. Maddi durumları önemli.		1		1
8	Bence orayı düzeltsinler. Yeni bir tarihi eser doğmuş olur. Babaannemin ünlü olur.		1		1
9	Belediyeye versinler. Kültürel zenginliğimizi artırmak için bütün Türkiye için belediyeye versinler		1		1
10	Belediyeye vermelerini. Çünkü turistler buraya gelip Denizli şehrinin tarihini, bu zamana kadar nasıl koruyup, ne kadar tarihi esere önem verdiğini düşünecek	1			1
11	Bence binanın yapılacağı yere turistlerin gelmesi daha iyi olur. Bence para kazanmak önemli değil.			1	1
12	Belediyeyi seçsinler. Eski uygarlıkları anlatıyor yani bize.		1		1
	Toplam	10	10	10	30

Tablo 4.8.’de “Büyükbabana ve büyükannene onların büyüklerinden kalan bir evleri var diyelim. Devlet tarafından gönderilen memurlar burayı tarihi eser olarak tespit ediyorlar. Size yazılı bir belge vermeden önce diyorlar ki; “iki seçeneğiniz var ya burayı hemen yıkarsınız, ya da devlete bağışlırsınız”. Eski ev yıkılırsa yerine çok yüksek ve güzel bir bina yapıp daha rahat konforlu bir şekilde yaşayacaksınız, devlete bağışlırsanız, burası bakımdan geçecek ve turistlerin ziyaretine açılacak. Büyüklerinin nasıl davranmalarını istersin? Neden?” sorusuna verilen cevaplar yer almaktadır. Verilen cevaplarda belediyeye vermelerini tercih edenlerin sayısı oldukça fazladır. Nedenleri olarak da tarihi eserlerin korunması, turistlerin ülkelerine daha çok gelmeleri, maddi gelir ve ün kazanmaları olarak gösterilmiştir. Öğrencilerden ikisi müteahhide vermelerini tercih etmişlerdir. Bir öğrenci ise kararsız kalmıştır. Bu öğrenciler üst, orta, alt gelir grubundaki okullarda okumaktadırlar. (bire öğrenci) böyle düşünen öğrencilerin hepsi erkektir. Aşağıda bu soruya verilen kayda değer cevaplar yer almaktadır.

ÜST-AYK-İyi-Şafak:

“Ben belediyeye veririm o tarihi bir yer, bir mekân yani. O kadar lüks bina verse bile mesela o bina da yıkılacak.

-Karşılığında hiçbir şey vermeyecekler ama büyükannene ve büyükbabana? Vermesinler.” Cevabı ile tarihi mekâna karşılıksız sahip çıkılması gerektiğini belirtmektedir.

ALT-DENT-Orta-Fatma:

“Belediyeyi seçsinler. Çünkü turistlerin gelip böyle bizim tarihi eşyaların olduğunu görmesi için. Hem bizim ülkenin zengin bir ülke olduğunu görmesi için.

-Ne olur böyle olunca? Ülkemize döviz bırakırlar. O eşyalardan almak için.

-Satar mıyız sence o eserleri onlara? Satmayız (gülüyor). Girişte para alırsak onlardan döviz gelir.” Cevabını vererek, tarihi eseleri koruyarak ülkemize turist çekip ekonomik katkı sağlamamız gerektiğini söylemektedir. Ayrıca öğrencinin kendi zenginliğini bir kenara bırakarak ülke zenginliği ifadesini kullanması ben bilinci ile değil ülkesini ön planda tutarak biz bilinciyle hareket etme eğiliminde olduğunu göstermektedir.

ÜST-EMSN-Orta-İpek:

“Ben belediyeye vermelerini tercih ederim. Çünkü o lüks yapıların sadece bize gelir kaynağı diyelim ki 150 bin lira en fazla. Sadece bir gelir kaynağı ve bu harcanacak ve bitecek. Ama orayı belediyeye veri restore ederlerse, içine de bazı antika tarihi eserler koyarlarsa turistler buraya gelecek ve ülkenin mesela Denizli şehrinin tarihini, bu zamana kadar insanların nasıl koruyup şey yaptığını insanların ne kadar tarihi esere önem verdiğini düşünecek ve bu sürekli olarak böyle geçecek. Hiç durmayacak. Bu Denizli için harcansa bence daha güzel olur.” Cevabını veren öğrenci, tarihi eserin getirisinin sürekliliğini vurgulamakla birlikte Denizli’nin tanıtımı için önemli olduğunu belirtmektedir. Yine bir önceki cevapta olduğu gibi bir veya birkaç kişinin değil bir ili dolayısıyla bir ülkeyi temsil eden insanların durumunu daha çok dikkate aldığı anlaşılmaktadır.

ORT-S.KAYNAK-Orta-Berkay:

“Bence belediyeye bağışlamamalı. Çünkü orası onlara büyüklerinden yadigâr.

-Peki ne yapsınlar?

Otursunlar oturmaya devam etsinler.

-Ama çok eski artık oturmaya da uygun değil?

O zaman bağışlarlar galiba.

-Karşılık beklemeden bağışlasınlar yani?

Maddi durumları iyiye bağışlasınlar değilse müthait versinler.

-Sen ne yapmalarını istersin?

Ben müteahhite vermelerini isterim.”

VATANSEVERLİK DEĞERİNE İLİŞKİN BULGULAR

Tablo 5.1.

Eğer seçme şansın olsaydı hangi ülkenin vatandaşı olarak dünyaya gelmek isterdin? Neden?

No	İfadeler	Okul Ekonomik Durum			Toplam
		Üst	Orta	Alt	
1	Türkiye - zaferler	1			1
2	Türkiye, Mısır - Türkiye, kültürü geniş, demokratik, sosyal, diğer ülkeleri bilmiyor. Mısır, piramitler	1			1
3	Türkiye - Osmanlı İmparatorluğu'ndan kalan anıtlar		1		1
4	Türkiye - doğal güzellikler, tarihi		1		1
5	Türkiye - tarihi eserler			1	1
6	Türkiye - Müslümanlar, akrabalar, tanıdıklar			1	1
7	Türkiye - Türk'üm, çağdaş bir toplum			1	1
8	Türkiye - temiz bir ülke, güzel yer			1	1
9	Türkiye - güzel ülke, doğal güzellikler	1			1
10	Türkiye - Türk insanı mücadeleci, Atatürk, doğal güzellikler	1			1
11	Orta Asya ya da Türkiye - Türkleri daha iyi tanımak	1			1
12	Rusya - güzel ülke, merak	1			1
13	Türkiye - Diğer ülkelerde insanların önemsizliği			1	1
14	Almanya, İngiltere - tarihi eserleri, okumuş insanlar, güzel ülke			1	1
15	Türkiye- iyi ülke, misafirperver	1			1
16	Amerika, İngiltere - merak	1			1
17	Türkiye - seviyor	1			1
18	Türkiye - doğal eserler, yağmur var kuraklık yok	1			1
19	Fransa - güzel ülke, maddi yön daha ağır		1		1
20	Rusya - tarihi güzellikler, daha büyük olması		1		1
21	Türkiye - dört mevsim yaşanması, turistlerin beğenmesi ve gelmesi			1	1
22	Türkiye - turistlerin gelmesi, tarihi eserler, döviz çok			1	1
23	Türkiye - güzel ülke		1		1
24	Almanya - temiz ülke		1		1
25	Fransa - daha güzel olur gibi, merak		1		1

26	İspanya, Fransa - tarihi güzellikler, temiz ülke		1		1
27	Amerika, İngiltere - Türk olarak görmek istiyor, temiz ülke			1	1
28	Türkiye - tarihi eserler, güzel yemekleri var			1	1
29	Türkiye - seviyor, savaşlarda çok kan döküldü, tarihi eserler		1		1
30	Türkiye - insanları çok iyi, Avusturya-güzel bir ülke		1		1
Toplam		10	10	10	30

Tablo 5.1.’de “Eğer seçme şansın olsaydı hangi ülkenin vatandaşı olarak dünyaya gelmek isterdin? Neden?” sorusuna verilen cevapların analizi yer almaktadır. Araştırmaya katılan öğrencilerin büyük çoğunluğu “Türkiye” cevabını vermişlerdir. Nedenleri olarak da tarihi eserlerimizi ve doğal güzelliklerimizi, insanlarımızın misafirperver olmaları gibi birbirinden farklı şeyleri göstermişlerdir. Türkiye dışında başka bir ülkeyi tercih edenler ise çoğunlukla neden olarak buraları merak ettiklerini söylemişlerdir. Genellikle de buraları kulaktan dolma bilgiler ışığında bildikleri ve bu doğrultuda buralarda bulunmaya özendikleri öğrencilerin kullandıkları ifadelerden anlaşılmaktadır. Cevaplara göre okullar arasında ve cinsiyetlere göre anlamlı bir farklılık bulunmamıştır. Aşağıda verilen cevaplardan kayda değer olanları bulunmaktadır:

ORT-B.Evler-İyi-Ebubekir:

“Türkiye.

-Neden böyle düşünüyorsun?

Çünkü ülkemiz çok güzel. Çeşitli anıtlar var. Sonra Osmanlı İmparatorluğu’ndan kalanlar var. Cumhuriyet şeklinde yönetiliyor.” cevabı ile öğrenci daha çok derste duyduklarından aklında kaldığı kadarıyla bir derleme yapmış, ancak ‘cumhuriyet’ kelimesini de ayrıca kullanması bu şekilde yönetilmeyen ülkeler arasında Türkiye’yi ayrıcalıklı düşündüğünü göstermektedir.

UST-EMSN-Orta-İpek:

“Hala Türk vatandaşı olmak isterdim. Çünkü Türk insanı mücadelecisi. O bayrağı kazanmak için, bir karış toprağı vermemek için mücadele etmişler. Başta Atatürk’ümüz var. İşte bu nedenler yüzünden. Türkiye’nin doğal güzellikleri yüzünden Türkiye’de

olmak isterdim.” Cevabını veren öğrenci Türkiye Cumhuriyeti’nin kuruluş yıllarındaki Milli Mücadele ruhuna dikkat çekmiştir. M. Kemal Atatürk’ün lider olmasının yanı sıra doğal güzelliklerimizin bu düşüncelerinde etkili olduğu anlaşılmaktadır.

ALT-H.AP-Orta-Aylin:

“Almanya veya İngiltere.

-Neden?

Bilmiyorum ama oralar güzel geliyor yani. İlginç geliyor.

-Nesi güzel sence?

Mesela daha geniş bir ülke.

-Nasıl yani?

Daha böyle insanları çok daha güzel.

-Türkiye’den ne üstünlüğü var sence?

Türkiye’den ne üstünlüğü var, bir sürü tarihi eserleri vardır, müzeleri vardır. Okumuşlardır.” Şeklinde cevap veren öğrencinin daha çok ezbere konuştuğu, başka bir ülkeyi tercih etmesinin nedenlerini aslında tam olarak açıklayamadığı, temelde ise Türkiye’deki yaşam şartlarından daha iyi olduğunu düşündüğü anlaşılmaktadır.

ALT-VB-İyi-Betül:

“Amerika.

-Neden?

Çok güzel yerleri var. Amerika’yı görmek isterdim öyle.

-Vatandaşı olmadan da görebilirsin orayı.

Görebilirim de vatandaşı olarak görmek var. Normal Türk olarak görmek var. Türkler çok iyi değil çünkü. Yerlere çöp atarlar. Ülkesinin değerini bilmezler.

-Peki nereden biliyorsun Amerika’nın güzel yerleri olduğunu?

Fotoğraflarından.” Cevabını veren öğrencinin gördüğü şeylerden etkilenerek başka bir ülkeyi tercih ettiği, bilinçli olarak değil de daha çok hayalinde canlandığı şekliyle bu ülkeyi değerlendirdiği, bunu yaparken de Türkler ve Türkiye hakkındaki olumsuz düşünceleri mazeret olarak gösterdiği anlaşılmaktadır. Ayrıca Türklerin başka ülkelerde pek iyi tanınmadığını düşündüğü ve oralara turist olarak gittiğinde bundan dolayı iyi karşılanmayacağından endişe ettiği anlaşılmaktadır.

ÜST-AYK-İyi-Şafak:

“Yine bu ülkede dünyaya gelmek isterdim.

-Neden?

Çünkü bizim atalarımız 1111 1111 bir sürü zaferler kazanmışlar. Türk adını yaşatmışlar. Bundan dolayı.” Cevabı ile öğrencinin geçmişinden ve tarihinden gurur duyduğu anlaşılmaktadır.

ORT-MER-İyi-Ashhan:

“Ben Türkiye’de yaşamak isterdim.

-Neden Türkiye?

Türkiye çok güzel bir ülke ama insanlarımız bilinçsizce davrandığı için onu kötü kullanıyorlar.

-Yani güzel olduğu için mi Türkiye’de yaşamak isterdin? Başka nedeni olur mu?

Başka nedeni yok.” Cevabı ile öğrenci ülkesini tercih etmek için fazla nedene ihtiyaç duymadığını, ancak ülkesini ne kadar sevse de insanların bilinçsizliğinden şikayetçi olduğunu belirtmiştir.

ALT-CSA-Orta-Muhammed Ali:

“Yine Türkiye.

-Neden?

Çünkü Müslümanlar var burada.

-Başka Müslüman ülkeler de var dünyada?

Ama Türkiye’yi daha çok seviyorum.

-Neden daha çok seviyorsun?

Ya tanıdıklarım var. Akrabalarım falan var.

-Başka ülkede dünyaya gelseydin orada da tanıdıkların, akrabaların olacaktı?

Ben yine de Türkiye’yi isterim.” Cevabını veren öğrencinin sebebini bilmediği veya ifade edemediği halde Türkiye’yi tercih ettiği anlaşılmaktadır.

ORT- Y.M.Sinan-Orta-Ali:

“Bu, Türkiye.

-Neden?

Çünkü bu Türkiye’yi çok seviyorum. Kendi ülkem. Hem de bu Türkiye için çok kan döküldü. Çanakkale Savaşı’nda. Hem de Osmanlı döneminden çok şey kaldı. Hem de tarihi eserler çok. Diğer ülkelerde de çok ama kendi ülkemi daha çok seviyorum.”

Cevabını veren öğrencinin ülkesini seçmekteki temel nedeninin onu sevmek olduğu anlaşılmaktadır.

Tablo 5.2.

Herkesin kendi ülkesini tanıttığı dünya çapında bir toplantıya katılsan ülkeni nasıl tanıtırısın? (Nelerden bahsedersin?)

No	İfadeler	Okul Ekonomik Durum			Toplam
		Üst	Orta	Alt	
1	Doğal güzellikler, tarihi güzellikler, misafirperverlik, kültürel özellikler.	2	1		3
2	Ülkeyi kimin yönettiği, tarihi eserler,	1			1
3	Üreticilik, arıcılık, hayvancılık, verimli topraklarımız var, insanlar fedakâr.		1		1
4	Doğal güzelliklerini, tarihi mekânlarını, insanları yardımı sever		1		1
5	Doğal varlıkları, ticareti			1	1
6	Tarihi alanları, denizleri, gölleri, güzel, misafirperver, Müslüman insanları			1	1
7	Atatürk, bayrağımız, paramız, milli marşımız, kültürel varlıklarımız			1	1
8	Güzel ülke, temiz ülke, tarihi eserleri var, komşuluklar iyi.			1	1
9	Doğal ve tarihi eserler	1			1
10	Fotoğraf çekerim, tarihi özellikleri, yemeği, kültürü, doğal güzellikleri	1			1
11	Dört mevsim, doğal, tarihi eserler, yetiştirilen ürün çok, misafirperver	1			1
12	Tarihi, doğal güzellikler, misafirperver	1			1
13	Yeşil ülke, tarihi yerler, geleneklerimiz diğer ülkelerden daha güzel			1	1
14	Ankara, İstanbul, İstanbul'daki müzeler, Çanakkale, Pamukkale			1	1
15	Fotoğraf çekerim, gezer sonrada gezdiğim yerleri anlatırım, kültürel yerler, yemekler, kıyafetler	1			1
16	Tarihi eserler, sıcakkanlı, misafirperver İnsanlar	1			1
17	Tarihi eserler, yeşil alanlar, denizler, bölgeler, dürüst insanlar	1			1
18	Tarihi eserler, doğal güzellikler, büyük bağımsız bir ülke, bayrak, milli marş, kültür, misafirperver		1		1
19	Tarihi eserler, havası güzel		1		1
20	Dört mevsim, turistler çok, ekonomik faaliyet ok, yeşillik, müzeler, İstanbul, Ankara			1	1

21	İyi ülke, iyi insanlar var, tarihi eserler, doğal güzellikler			1	1
22	Turistik yerler, doğal güzellikler, sıcakkanlı insanlar		1		1
23	Doğal güzellikler, tarihi eserler, misafirperver, sevecen insanlar bazıları kavgacı.		1		1
24	İstanbul'un güzellikleri, Şanlıurfa, Pamukkale'nin özellikleri, duyarsız insanlar ama misafirperver, yardımsever.		1		1
25	Doğal güzellikleri, zengin ülke			1	1
26	Yemeklerini tarihi eserlerini, turistler çok			1	1
27	İyi bir ülke, zenginliklerimiz, denizleri		1		1
28	Atatürk'ün ülkemizi kurtarması, kan dökmesi		1		1
	Toplam	10	10	10	30

Tablo 5.2.'de “Herkesin kendi ülkesini tanıttığı dünya çapında bir toplantıya katılsan ülkeni nasıl tanıtırısın?” sorusunun cevaplarının analizi yer almaktadır. Verilen cevaplarda doğal güzellikler, tarihi eserler, insanlarımızın iyi, misafirperver olmaları, atalarımızın ülkemiz için çok kan dökmeleri cevapları ağırlıktadır. Birkaç öğrenci ise bazı şehirlerin güzelliğine dikkat çekmiştir. Cevapların dağılımında okullar arasında anlamlı bir farklılık gözlenmemiştir. Aşağıda cevaplardan kayda değer olanları yer almaktadır:

ÜST-AYK-İyi-Şafak:

“Doğal güzellikleri olan, tarihi güzellikleri olan cennet gibi vatan derim.

-Neden böyle tanıtırısın?

Çünkü zaten yurdumuzun her köşesinde bir sürü doğal ve tarihi güzellikler var.

Bunların turistlerin de gelmesini görmesini, yaşatmasını isterim.

-Başka nelerden bahsedersin?

İnsanların davranışlarından söz ederim. Kültürlerinden yemeklerinden söz ederim.

-Nasıldır Türk insanı sence?

Türk insanı yardımsever mesela misafirperver. Yine bunlardan da bahsederim.” diyerek ülkesinin sahip olduklarının farkında olduğunu dile getirmiştir.

ORT-B.Evler-İyi-Ebubekir:

“Türkiye güzel, hoş. Bir avuç toprak için herkes fedakârlık yapar. Arazileri verimli. Çeşitli faaliyetler var.....

-Nasıl faaliyetler?

“Üreticilik, arıcılık, hayvancılık, bağcılık.” Cevabı ile öğrenci ülkesinin ekonomik faaliyetlerini öne çıkarırken, ülkesinin insanların fedakar olduğuna da değinmiştir.

ALT-DENT-İyi-Handenur:

“Simgelerimizden bahsederim. Bayrağımız, paramız. İstiklal Marşımız var. Katıldığımız savaşlardan, kahramanlıklardan, ünlü olan yerlerimizi, doğal ve kültürel varlıklarımızı tanıtırım.

-Başka nelerden bahsedersin?

Başka, Atatürk’ü tanıtırım. Onlar tanıyordur ama yine de tanımak isterim.” Cevabını vererek bağımsız bir ülke olduğumuzu ve bunun yanında tarihi ve kültürel varlıklarımıza dikkat çekeceğini belirtmektedir.

ALT-H.AP-Orta-Aylin:

“Başkentimiz Ankara derim. Türkiye’de de güzel şeyler de var. Mesela İstanbul var. İstanbul’da da bir sürü müzeler var. Ankara’da var, Çanakkale’de var. Oraları gezebileceklerini söylerim. Şehrimizde de Pamukkale olduğunu söylerim.

-Başka bahsettiğin şeyler olur mu?

Olmaz.” Cevabını veren öğrencinin daha çok yüzeysel tanımlamalar kullandığı anlaşılmaktadır.

Tablo 5.3.

Sence okuldaki törenlerde İstiklal Marşı neden okunuyor?

No	İfadeler	Okul Ekonomik Durum			Toplam
		Üst	Orta	Alt	
1	Atalarımıza saygı, Atamızı anma bağımsızlığı temsil etme	7	1	2	9
2	Bağımsızlık için		4		4
3	Ulusal bağımsızlık, kültürel değerleri yaşatma	1	1		2
4	Özgürlüğümüzü hissediyoruz	1		1	2
5	Şehitlerin anılması		1	1	2
6	Öğrenilmesi için			1	1
7	Bayrağın, Atatürk’ün önemini anlama	1			1
8	Atatürk’ün armağanını kutlama			1	1
9	Eski zor günleri unutmamak			1	1

10	Türk vatandaşı olduğumuz için, sembolümüz			1	1
11	Bizi yüceltir, aklımızda kalsın diye		1		1
12	Türkiye'nin doğal değerlerini unutmamak için		1		1
13	Ciddi bir okul olduğu için			1	1
14	Öyle olmalı, çok çok anılmalı			1	1
15	Atatürk'ü anma		1		1
	Toplam	10	10	10	30

Tablo 5.3.'te “Sence okuldaki törenlerde İstiklal Marşı neden okunuyor?” sorusunun cevaplarının analizi bulunmaktadır. Bu soru için öğrenciler atalarımıza saygı, onları anma, değerlerimizi korumak için İstiklal Marşımızı söylemeliyiz demişlerdir. Görüşmeler sonucunda üst ve orta gelir grubuna ait okullardaki öğrencilerin milli duygularını daha çok yansıtan cevaplar verdiği gözlenirken, alt gelir grubuna ait okullara devam eden öğrencilerin çoğunun buna bir gerekçe göstermekte zorlandıkları ve daha çok rastgele cevaplar verdikleri dikkat çekmiştir. İlk önce bu grupta yer alan okulların bulunduğu mahallelerin daha çok göç olan yerler olması ve dolayısıyla okullarda farklı etnik ve kültürel özelliklere sahip öğrencilerin bulunmaları böyle bir sonucun nedeni olarak düşünülmüştür. Ancak sonraki sorulara verilen cevaplar da dikkate alındığında böyle bir nedenin doğru olmayacağı anlaşılmıştır. Diğer sorulara verilen cevaplarda öğrenciler kendilerini daha iyi ifade edebilmişlerdir. Kayda değer cevaplardan bazıları şöyledir:

ÜST-EMSN-İyi-Ömer:

“Çünkü İstiklal Marşı Kurtuluş Savaşı’nda bizim için savaşan Mehmetçiklere saygı duymak için okunuyor ve ülkemizin bağımsızlığını temsil ediyor. Hem o kişileri anmak için hem de ülkemizin bağımsızlığını söylemek için.” Cevabı ile Türkiye Cumhuriyeti’nin kurulmasında büyük fedakârlık yapanları unutmadığını onlara saygı duyduğunu ve bağımsızlığı simgelediği için İstiklal Marşı’nın okunduğunu belirtmektedir.

ÜST-EMSN-Orta-İpek:

“İstiklal Marşı neden okunuyor. Çünkü mesela daha birinci sınıf biz birinci sınıftan başladık. 8. sınıfa kadar hayır eğitim hayatı bitinceye kadar bu devam edecek. Çocuklara şimdiden o sözlerle bu Türkiye’nin önemini anlatılmaya çalışılıyor. İşte bu

birinci sınıftan itibaren çocuklara bu ülkenin bu bayrağın bu Atatürk'ün önemini anlatmaya çalışıyorlar bence. Bunu vurgulamak istedikleri için İstiklal Marşımız okunabiliyor.” Cevabını vererek, vatan sevgisi aşılacak için İstiklal Marşı'nın okunduğunu belirtmektedir.

ALT-MAÜ-İyi-Deniz:

“İstiklal Marşı'nı Mehmet Akif Ersoy o zamanlar bizim yani sembolümüz. Türk sembolümüz. Mehmet Akif Ersoy bunu yazdı ve İstiklal Marşı öyle kabul oldu. Bizim milli sembolümüz. Milli sembollerimizi sayın denildiği zaman İstiklal Marşı geliyor ilk akla. Çünkü her ülkenin bir marşı olmayabilir. Bizim bir marşımız var. O marşı biz gururla okuyoruz. Askerlerimiz de bunu söylüyor. Yani biz Türk vatandaşı olduğumuz için bu İstiklal Marşı'nı okumak zorundayız.” Cevabı ile İstiklal Marşı ile duyduğu gururu ve bunu herkesin paylaşmasının bir zorunluluk olduğunu dile getirmiştir.

ORT-Y.M.Sinan-İyi-Rabia:

“Hiç düşünmedim bunu.

-Düşün biraz istersen.

III. (.....) Atatürk'ü anmak için.” Soruya cevap vermekte zorlanan öğrencinin cevap vermiş olmak için aklına ilk geleni söylediği anlaşılmaktadır.

ORT-S.Kaynak-Orta-Berkay:

“III IIII doğal değerlerimizi unutmamak için.

-İstiklal Marşı ile hangi doğal değerlerimizi unutmuyoruz?

Türkiye. Türkiye'nin değerleri oluyor.” Cevabını veren öğrencinin daha önceki görüşme soruyla bağlantı kurmaya çalışarak ve sanki düşündüğünü değil de doğru cevabı bulmaya gayret göstererek cümle kurduğu gözlenmiştir.

ALT-Dentaş-Orta-Fatma:

“Çünkü İstiklal Marşı tarihten kalan bir eser olduğu için.

-Ne oluyor yani okuyunca?

Okuyunca tarihten kalan kişileri hatırlamış oluyoruz.”

Tablo 5.4.

İstiklal Marşını söylerken veya dinlerken, marşın sözleri sana ne/neler düşündürüyor?

No	İfadeler	Okul Ekonomik Durum			Toplam
		Üst	Orta	Alt	
1	Kurtuluş savaşı, şehitler, kahramanlıklar	1	2	2	5
2	Atalarımızın mücadeleleri- gurur	3			3
3	Şehitler, dökülen kanlar, bombalar	1	2		3
4	Eski yaşananlar, şehitlerimiz	1	1		2
5	Savaşlar, kanlar, ay yıldız.		1	1	2
6	Bayrağın kırmızısı, kan ile ilişkiler, ay ile bağdaştırma	1			1
7	Türkiye Cumhuriyeti, Atatürk, bağımsızlık		1		1
8	Zamanında insanların çektiği acılar, cesaretleniyor.			1	1
9	Duygulanıyor, Türkiye'nin hürriyeti, güçlülüğü	1			1
10	Hüzün, vatanımız kurtulduğu için sevinç.	1			1
11	Kurtuluş savaşı, Atatürk'ün ve ordunun çektiklerini düşünüyor			1	1
12	Bayrak sevgisi, vatan, Mehmet Akif Ersoy			1	1
13	M.A. Ersoy'un atasını ve memleketini nasıl düşündüğü	1			1
14	Nasıl savaşıldı			1	1
15	Atatürk'ün kurduğu devleti iyi yönetmemiz mesajı		1		1
16	Düşünmemiş		1		1
17	Şehitlerin mücadelesi, M.A.Ersoy'un nasıl yazdığı			1	1
18	Korku			1	1
19	Atatürk'ün kendini bizim için feda etmesi		1		1
	Toplam	10	10	10	30

Tablo 5.4.'te, "İstiklal Marşını söylerken veya dinlerken, marşın sözleri sana ne/neler düşündürüyor?" sorusunun cevaplarının analizi mevcuttur. Cevaplarda daha çok Kurtuluş Savaşı'nın, kahramanlıkların, şehitlerin anımsandığı, bunlarla gurur duyulduğu şeklinde ifadeler bulunmaktadır. Öğrencilerin çoğunun İstiklal Marşı ile ilgili duygulanma, gurur duyma ifadelerinin sık kullandıkları dikkat çekicidir. Görüşme sırasında öğrencilerin yüz ifadelerinden de bu açıkça anlaşılmaktadır. Çalışmaya dâhil edilen okullardan alt gelir grubuna ait okullarda okuyan öğrencilerin ise savaş, dökülen

kan, çekilen acılar, korku gibi ifadeleri diğer okul gruplarına göre daha çok kullandıkları fark edilmiştir. Kayda değer bulunan yanıtlardan bazıları şöyledir:

ÜST-AYK-İyi-Şafak:

“Atalarımız nasıl mücadeleler vermiş. Onu anımsıyorum ve gurur duyuyorum.”

ALT-CSA-İyi-Mevlûde:

“Bazen yani savaş zamanlarında insanların çektiği eziyetleri kalbimde hissedebiliyorum sanki öyle gibi oluyor. İııı. Korkma deyince kendimi cesaretli hissediyorum. Bütün askerlerin karşısına çıkabilecek gibi hissediyorum.” Cevabı ile Milli Mücadele yıllarında yaşananları gözünde canlandığı ve İstiklal Marşı’nı söylemenin kendisini cesaretlendirdiği anlaşılmaktadır.

ALT-H.AP-İyi-Ceylan:

“Kurtuluş savaşları geliyor. Koca Seyit falan geliyor yani o mermiyi nasıl kaldırdığı geliyor. Yani bazıları böyle İstiklal Marşı’na saygısızlık yapıyorlar ya onları bir karşılaştırıyorum. O zaman Atatürk ve Türk ordusu neler çekmiş, Türkiye’yi kazanmak için, şimdiki çocukların yapığına bak. Hak etmiyorlar gibi geliyor bana.” Cevabını vererek, Kurtuluş Savaşı sırasında yaşanan mucizeleri hatırladığını söylemekle birlikte, İstiklal Marşı’na saygısızlık yapanların yapılan fedakârlığı anlamadıklarını, bu nedenle onlara öfkelenildiğini belirtmektedir.

ORT-Y.M.Sinan-İyi-Rabia:

“İııı

- Marşın okunması sırasında neler geliyor aklına, neler hissettiriyor sözler sana?

Mesela o anda Atatürk’ün şeyi var ya heykeli oraya doğru geliyor yüzümüz. Oraya bakarak böyle ağlayacağım geliyor. Ağlayasım geliyor ama böyle kendimi tutuyorum.

-Ne seni duygulandırıyor bu kadar?

Atatürk bizim ülkemizi kurtardığı, bizim için kendini feda ettiği için.”

ORT-B.Evler-Orta-Ravza:

“Hiç düşünmedim bu konuda.

-Düşün bakalım biraz ne olabilir?

..... atalarımızı anmak için diyeceğim ama.

-Başka neden olabilir?

..... bilmiyorum.”

ÜST-EMSN-İyi-Ömer:

“Ya ben şimdi o anda gururlanıyorum. Çünkü bizim için savaşan askerleri düşünüyorum. Onlar işte canla başla mücadele ediyorlar. Düşmanı yeniyorlar. O da beni gururlandırıyor.

Tablo 5.5.

İstiklal Marşı okunurken birbiriyle konuşan iki kişi görsen onlara ne söylersin? Neden?

No	İfadeler	Okul Ekonomik Durum			Toplam
		Üst	Orta	Alt	
1	Marştan sonra uyarıyor, saygısızlık	7	5	7	19
2	Susun diyor, saygısızlık	1		1	2
3	Uyarıyor, ikincisinde öğretmene söylüyor	1			1
4	Uyarıyor, bağımsızlık istemiyor gibi olması		1		1
5	Kızıyor, dikkat dağıttığı için		1		1
6	Marştan sonra uyarıyor, saygısızlık, ülkemize, bayrağa sahip çıkılmalı	1			1
7	Kızıyor, söz alıyor bir daha olmaması için		1		1
8	Marştan sonra uyarıyor, saygısızlık, dikkatimi dağıtıyor.		1		1
9	Saygısızlık yapıyorlar, uyardım korkudan.			1	1
10	Saygısızlık olduğu için konuşulmamalı			1	1
11	Öğretmene söylerim, saygısızlık		1		1
	Toplam	10	10	10	30

Tablo 5.5.’te, “İstiklal Marşı okunurken birbiriyle konuşan iki kişi görsen onlara ne söylersin? Neden?” sorusuna verilen cevapların analizleri yer almaktadır. Cevaplara baktığımızda cevap veren öğrencilerin büyük çoğunluğu arkadaşlarını bu konuda uyaracaklarını, ancak bunu İstiklal Marş’ı söylenip bittikten sonra yapacaklarını söylemişlerdir. Öğrencilerin bu tavrından İstiklal Marş’ına saygı duyduklarını, İstiklal Marş’ı söylenirken hareket etmemeleri gerektiğini öğrendikleri anlaşılmaktadır. Soruya bu şekilde cevap veren öğrencilerin öğrenim gördükleri okullar açısından bir farklılaşma göstermedikleri anlaşılmaktadır. Aşağıda bu sorunun yanıtlarından kayda değer olanları yer almaktadır:

ALT-DENT-İyi-Handenur:

“İstiklal marşında susun demeye çalışırım ama diyemem herhalde. Rahat diyince susun derim.

-Neden onları uyarma gereği duyarsın?

Saygılı olmamız gerekir.

-Neden saygılı olmamız gerekir?

Çünkü o bizim simgelerimizden biri. Bizim için yazılmış bir destan.” Cevabı ile İstiklal Marşı’na başkaları bu şekilde saygısızlık yapsa da onları uyarmak için marşın bitişini bekleyeceğini belirtmektedir.

ALT-CSA-İyi-Mevlûde:

“Yani marştan sonra onları uyarırım.

-Neden uyarırsın?

Onların konuşması şehitlerimize, Atatürk’ümüze saygısızlık olur.” Cevabını veren öğrenci bir önceki cevabın benzeri bir görüşte olduğunu ifade etmektedir.

ÜST-EMSN-İyi-Ömer:

“Ya bir şey yapmam. Çünkü o sırada İstiklal Marşı okunuyor. Saygıyla şey yapmak için hazır olda beklerim. Sonra İstiklal Marşı bitince o kişileri görürsem uyarırım.

-Ne dersin?

Şey derim. Atalarımıza saygı duyun derim. Şey ını konuşmalarını engellemek için. Çünkü İstiklal Marşı bizim bağımsızlığımızı temsil ediyor derim. Orada bağımsızlığımıza saygı duymamız için konuşmamanız gerekiyor derim.”

ÜST-EMSN-Orta-İpek:

“Bu oluyor. Mesela geçen hafta değil ondan önceki hafta mesela bu oldu. Yan sınıftan iki arkadaş mesela dönüp dönüp kafalarını bayrağa bakmak yerine birbirlerine bakıyorlardı. İstiklal Marşı okunurken bir şey yapamam tabi ben okumama devam ettim tabi ama. İstiklal Marşı bitince direkt onlara söyledim.

-Ne dedin?

Arkadaşlar yaptığımız hiç hoş bir şey değil. Bir daha olmasın yoksa kötü olur dedim. Çünkü benim çok sinirlendiğim bir şey. Bu bizim ulusal marşımız ve bunu söylerken ciddi bir şekilde olmamaları benim gururumu incitti. Öğretmenlerine de söyledim.

Gerekli cezayı vermişlerdir herhalde. Bunu umuyorum. Gerekli cezayı verdiklerini umuyorum.

Onlar sen öyle söyleyince ne dediler?

Sen neden karışyorsun dediler. Sonuçta bu bizim marşımız. Türkiye'nin marşı her Türk vatandaşı buna saygısızlık yapınca bir ceza vermeli bence.” Cevabı ile öğrencinin bu konuda çok hassas olduğu, İstiklal Marşı'na saygısızlık yapılmasının onu incittiği ve saygısızlık yapanların cezalandırılması gerektiğini düşündüğü anlaşılmaktadır.

ORT-B.Evler-Orta-Ravza:

“Kızarım.

-Ne dersin?

Arkadaşlar İstiklal Marşı okunuyor saygı duruşunda olmanız lazım derim.

Neden uyarma gereği duyarsın onları?

Çünkü arkadaşım konuşursa benim dikkatim dağılır. Sözlerini karıştırırım.” Cevabını veren öğrencinin diğerlerinden farklı olarak bunu bir saygısızlık olarak gördüğünden değil de kendiyile ilgili bir sebepten dolayı yaptığı anlaşılmaktadır.

Tablo 5.6.

Sence devlete ait resmi yerlerde; okullarda, belediyelerde, valiliklerde vb. neden sürekli bayrak asılı bulunuyor?

No	İfadeler	Okul Ekonomik Durum			Toplam
		Üst	Orta	Alt	
1	Ülkemizin simgesi	4	1	2	7
2	Türkiye'ye ait olduğunu belirtmek	1	4	1	6
3	Özgür olduğumuzu belirtmek	1	1		2
4	Resmi kurum olduğu ve bağımsızlığımızın sembolü	1		1	2
5	Bayrağa saygı için	1		1	2
6	Bağımsızlık sembolü ve ülkemizin simgesi		1	1	2
7	Türkler yaşadığı için			2	2
8	İnsanların Türk olduklarını hissettirmek	1			1
9	Şehitlerimizi anıyoruz			1	1
10	Türklerin olduğunu belirtmek, resmi kurum olması	1			1
11	Türk bayrağı olduğu için			1	1
12	Türklerin olduğunu belirtmek, demokrasinin olduğunu belirtmek		1		1

13	Eski insanlara saygı		1		1
14	Saygı için, resmi kurum olduğu için		1		1
	Toplam	10	10	10	30

Tablo 5.6.’da “Sence devlete ait resmi yerlerde; okullarda, belediyelerde, valiliklerde vb. neden sürekli bayrak asılı bulunuyor?” sorusuna ait verilen cevapların dağılımı bulunmaktadır. Birçok cevapta Türklerin varlığının belirtmek, ülkemizin simgesi olması, o kurumun Türkiye’ye ait olduğunu belirtmek ve bağımsızlık cevapları yer almıştır. Cevapların dağılımına göre okullar arasında anlamlı bir farklılık bulunmadığı tespit edilmiştir. Verilen cevaplardan bazıları şöyledir:

ALT-CSA-İyi-Mevlüde:

“Çünkü ülkemizin simgesi hem de bağımsızlığımızın simgesi. Burada bir demokrasi devleti var. Türklerin özgür olduğunu her zaman hatırlatmak isteriz.” Cevabı ile bayrağın bağımsızlık simgesi olmasından dolayı kamu kurumlarında sürekli asılı olması gerektiğini düşündüğü anlaşılmaktadır.

ALT-A.ÜL-İyi-Deniz:

“Türk olduğumuzu bildirmek için. Yani bizim devletimiz bizim bayrağımız göstermek için.

-Kime?

Yani biz Türk vatandaşıyız diye. Yani aslında sadece turistlere değil buradan geçen herkese Türkler de bu bizim bayrağımız, bizim bir bayrağımız var diye gösteriyorlar çocuklarına.” Cevabı ile öğrenci Türk olduğumuzun simgelemesi ve yaşadığımız yerin bize ait olduğunu göstermek için olduğunu düşünmektedir.

ORT-Y.M.Sinan-İyi-Ali:

“Bu bayraklar resmi kurum olduğu için. Kutlamalar olduğu için, bayramlarımız olduğu için. Saygı için asıyorlar.” Cevabını vererek, resmi kurumların bayrak asma zorunluluğuna değinmekle birlikte saygı duyulduğu için bayrak asıldığını belirtmektedir.

ORT-Y.M.Sinan-Orta-Rabia:

“Bağımsızlığımızı simgelemek için. Çünkü mesela bir turist geldi buranın Türkiye olduğunu bilmiyor.” Cevabını vererek ülkeye gelen yabancılara bağımsızlığı ve buranın Türkiye olduğunu göstermek için asıldığını belirtmektedir.

ÜST-AYK-İyi-Şafak:

“Bağımsız olduğumuzu özgür olduğumuzu belirtmek için asıyor olabilirler.

-Yani başka bir şeyle belirtebilirler mi bağımsız olduğumuzu?

İyi başka mesela belirtebilirler. Niye İstiklal Marşı'nı söyleyemezler mesela sürekli orada. Mesela ıııııııı belirtebilirler zaten başka bir şeyle orada.”

ÜST-Kıvrıklı-Orta-M.Akın:

“İyi bir tek oralarda değil her yerde oluyor. İyi her insan olabilir bunu. Çünkü o Türkiye'nin bir simgesi yani. Her yerde olabilir. Mesela burada da olabilir. Türk olduklarını göstermek için.

Tablo 5.7.

Sence bayrak bir ülke için ne ifade eder? Senin ülkenin bayrağı sana ne ifade ediyor?

No	İfadeler	Okul Ekonomik Durum			Toplam
		Üst	Orta	Alt	
1	Bağımsızlık	3	2	1	6
2	Bağımsızlık, şehitlerin kanı	2	2	2	6
3	Bağımsızlık, özgürlük, güç	2			2
4	Bağımsızlık, özgürlük, Türk olmak		2		2
5	Bağımsızlık, Türkler			1	1
6	Bağımsızlık, askerler	1			1
7	Bağımsızlık, özgürlük, gurur, Atatürk	1			1
8	Türkiye, Türk kanı			1	1
9	Ülke sembolü, şehitler, İstiklal marşı			1	1
10	Özgürlük, bağımsızlık, barış	1			1
11	Ülke sembolü, bağımsızlık, özgürlük, Kurtuluş Savaşı			1	1
12	Ülkenin sembolü, şehitler			1	1
13	Bağımsızlık, şehitlerin kanı, anlamlı		1		1
14	Bağımsızlık, çalışkan olmak, eski insanlar		1		1
15	Bağımsızlık, Türkiye, şehitlerin kanı		1		1

16	Ülke sembolü, güç, anlamlı			1	1
17	İrk temsili, Türk olmak			1	1
18	Bağımsızlık, savaşmak		1		1
	Toplam	10	10	10	30

Tablo 5.7.’de “Sence bayrak bir ülke için ne ifade eder? Senin ülkenin bayrağı sana ne ifade ediyor?” sorusuna verilen cevapların analizleri bulunmaktadır. Cevap veren öğrencilerin büyük çoğunluğu bağımsızlık ve şehitlerimizin kanı şeklinde cevaplarını vermişlerdir. Buna göre aşağıda verilen cevaplardan kayda değer olanları aşağıda yer almaktadır:

ORT-BAH-İyi-Ebubekir:

“Bağımsızlığın sembolüdür. Sonra başka ülkeler o ülkeye bakmaz. Yani o bayrak oranın o ülkeye ait olduğunu gösterir. Türk bayrağı benim için bağımsızlığı sembolize ediyor. Bana bağımsız olduğumu söylüyor. Türkiye Cumhuriyeti’nin Türklerden başka kimsenin olmayacağını söylüyor.” Cevabı ile bağımsızlığı ifade ettiğini ve o ülkeyi simgelediği belirtmektedir.

ALT-CSA-Orta-Muhammed Ali:

“Bağımsızlık.

-Türk bayrağı senin için ne ifade ediyor?

Şehitlerin kanını. Şehitlerin kanlarıyla oluşan şekli.” Cevabını veren öğrencinin, Türk bayrağının nasıl ortaya çıktığı konusunda anlatılan hikayelerden yola çıkarak cevap verdiği anlaşılmaktadır.

ORT-L.EGE-İyi-Ayşe:

“Bayrak bağımsızlığı sembolize eder yani bizim bağımsız olduğumuzu. Çünkü bağımsız bir ülkenin bayrağı, marşı ve dili önemlidir ülke açısından.

-Türk bayrağı senin için ne ifade ediyor?

Beyaz ve kırmızı benim için yani benim de favori renklerim aslında. Kırmızı şehitlerin kanı böyle hani söylentilere göre şehitlerin kanı böyle birikmiş. Gölgesi düşmüş gökyüzünden ay yıldızın. Yani bunlar bence.” Cevabını veren öğrenci bayrağın bağımsızlığı simgelediğini ve bunun ülke için önemli olduğunu vurgulamaktadır.

ORT-MER-Orta-Yunus:

“O ülkenin bağımsızlığını ifade eder. O milletin hür olduğunu, sömürge olmadığını, tutsak olmadığını, çalıştığını, çalışkan olduğunu ifade eder. Türk bayrağı benim için bağımsızlığımızı, çalışkanlığımızı, eski insanlarımızın ifade ediyor.” Cevabı ile öğrencinin, bayrakla ilgili olarak diğer öğrencilerin cevaplarına benzer bir yaklaşımda olduğu, bununla birlikte kendilerine anlatılan Türklerle ilgili kullanılan sıfatları – çalışkan- kullanma gereği duyduğu anlaşılmaktadır.

ÜST-AYK-İyi-Şafak:

“O bayrak ülkenin bağımsızlığını, özgürlüğünü ifade eder.

Türk Bayrağı gücü, adaleti ifade ediyor.

-Neden böyle düşünüyorsun?

Zaten kırmızı renginde şehitlerin kanı var. Onların ne dereceler sayesinde kazandığını anlıyoruz. Beyaz rengi ise adaletin gücün temsili. Böylece de bunları anlamış oluyoruz.” Bu şekilde soruyu cevaplandıran öğrencinin bayraktaki renkleri sembolize eden ifadeler kullandığı, kırmızı renk ile ilgili duyduğu hikâyelerden yola çıktığı, beyaz renk ile ise kendinin bir anlamlandırmada bulunduğu anlaşılmaktadır. Beyaz renk ile ilgili yakıştırmasında ‘adalet ve güç’ kelimelerini kullanması ülkesinin bayrağı ile dolayısıyla ülkesi ile ilgili olumlu düşünceler içerisinde olduğunu, bunlarla gurur duyduğunu göstermektedir.

ÜST-EMSN-Orta-İpek:

“Hürriyeti, bağımsızlığı, özgürlüğü ifade eder. Türk bayrağı benim için gururu, hürriyeti ve özgürlüğü en başta da Atatürk’ü ifade ediyor. Mehmetçiklerimizi, şehitlerimiz ifade ediyor.”

ÜST-Gazi-Orta-Fatma:

“Bağımsızlığı ifade edebilir. Türk bayrağı bağımsızlığı ifade ediyor. Türk bayrağını görünce de şehitlerimizin kanı aklıma geliyor. Öyle.”

Tablo 5.8.

Ülkemizde kutlanan resmi bayramlarda (23 Nisan, 19 Mayıs, 30 Ağustos, 29 Ekim gibi) eğer okul töreninde bir görevin yoksa evdeysen, bu gününü nasıl geçirirsin?

No	İfadeler	Okul Ekonomik Durum			Toplam
		Üst	Orta	Alt	
	Günün anlamı olan programları izlemek, bayrak asmak	2	5	4	11
1	Bayrak asma, günün anlamı olan programları izleme, ödevler	4			4
2	Bayrak asma, törene (olursa) gitme,	1		2	3
3	Bayrak asma, televizyon, okula tören izlemeye gitme		1	1	2
4	Bayrak asma, stada gidip gösteri izlemek, günün anlamı olan programları İzlemek	1		1	2
5	Günün anlamı olan programları izlemek, törene gitmek		1	1	2
6	Bayrak asma, günün önemine özgü sözler düşünme	1			1
7	Bayrak asma, günün anlamı olan programları İzleme, lunaparka gitme			1	1
8	Bayrak asmak, ödevler, arkadaşlarla gezmek	1			1
9	Ders çalışma, ödevler, gezme		1		1
11	Arkadaşlarla gezme, resim yapma, gün ile ilgili okuma, bayrak asma		1		1
12	Günün anlamı olan programları izlemek, bayrak asmak, odayı süslemek		1		1
	Toplam	10	10	10	30

Tablo 5.8.’de “Ülkemizde kutlanan resmi bayramlarda (23 Nisan, 19 Mayıs, 30 Ağustos, 29 Ekim gibi) eğer okul töreninde bir görevin yoksa evdeysen, bu gününü nasıl geçirirsin?” sorusuna verilen yanıtların dağılımı verilmektedir. Cevaplarda çoğu öğrenci o gün televizyonda olan törenleri ya da günün önemi ile ilgili filmler izlediğini, okullara törenleri izlemeye gittiklerini ve evlerinde bayrak astıklarını belirtmişlerdir. Bayrak asma ile bayramların onlarda milli bir coşku oluşturduğu ve coşkularını bu şekilde ifade ettikleri anlaşılmaktadır. Cevaplardan elde edilen sonuçlara göre okullar arasında bir farklılık bulunmadığı gözlenmiştir. Cevaplardan kayda değer olanları aşağıda yer almaktadır:

ÜST-AYK-Orta-İpek:

“O bayram günü genelde birbirimize gelip gidiyoruz bazen. Mesela teyzemlere, halamlara gidiyoruz.

-Ramazan Bayramı gibi bayramlar değil anladın değil mi?

Haaa evet. O zaman böyle yoldan geçen okullar falan oluyor ya böyle süslü. Bazen onlara bakıyorum. Biraz ders çalışıyorum. Bir şeyler izliyorum. Böyle işte.

-Evin dış görünüşünde bir değişiklik oluyor mu bu bayramlarda?

Balkona Türk Bayrağı asıyoruz. Tek değişiklik o.

-Bayrağı asmak kimin aklına geliyor?

Bazen annemin aklına geliyor bazen benim.”

ALT-CSA-İyi-Mevlûde:

“Televizyonda veya başka bir yerde tören varsa onu izlerim. Akınsa tören yapılan yere gitmeyi tercih ederim. Evde 23 Nisan’da falan bizim kendi dolabımız var onun üstüne yazılar asarız. Bayraklar asarız. Biz çocuklar için bir coşku geliyor yani.” Cevabını vererek, eğer tören yapılıyorsa o coşkuyu yaşamak için tören alanına gitmeyi ve televizyondan kutlamaları izlemeyi tercih ettiğini belirtmektedir.

ALT-DENT-İyi-Handenur:

“Evdeki günüm iyi geçiyor ama yine de o bayramın olduğunu biliyorum.

-Neler yapıyorsun evde?

Evde bir şey yapmıyorum ama okulda tören olursa giderim.

-Okulda tören yok diyelim.

Evde bayramını kutlarım arkadaşlarımla, öğretmenlerimin. Ailemden veya akrabalarımın birinin etkinliği varsa oraya giderim.

-Evin görünüşünde bir değişiklik olur mu bu bayramlarda?

Evet kapıya bayrak asarız.”

ÜST-GAZİ-İyi-Burak:

“Genellikle televizyonda bayramla ilgili programlar olur. Onları izlerim bakarım. Eğer evimizin önünde tören varsa balkondan bakarım.

- Evinizde bir değişiklik yapar mısın?

Bayraklarla, balkona bayrak asarım.

- Her bayramda asar mısın?

Zaten çoğu zaman bayrak orda duruyor.

-Bayrağı sen mi asarsın, annen baban mı asar?

Düşürürsün diye annem babam asar.

- Peki asmalarını sen mi hatırlatırsın, onlar mı asar?

Bazen hatırlatırım, bazen onlar asar.

ORT-S.Kaynak-Orta-Berkay:

“O gün evde geçirseydim. Geçirmezdim zaten. Geçirseydim televizyonu açardım. Orada gösteriler veriyordur zaten televizyon. Oradaki gösterileri izlerdim.

-Başka?

Başka bir şey yapmazdım.

-Evinizin görünüşünde bir değişiklik olur muydu?

Bazen balkonlara camlara bayrak asıyoruz. Annemle birlikte asıyoruz.

-Annenin mi aklına geliyor, senin mi aklına geliyor bayrak asmak?

Değişiyor. Bazen onun, bazen benim. (biraz duruyor) bayrak olmayınca da asmıyoruz.”

ORT-MRKZ-İyi-Ashhan:

“O gün her zaman ki gibi eğlenerek değil, o bayramın tarihini araştırarak o gün hakkında düşünerek, eğer geçen asker falan varsa onları izleyerek geçiririm.

-Başka bir şey yapar mısın?

Çoğunlukla yapmam.

-Peki evin dış görünüşünde bir değişiklik olur mu?

Hayır ha evet olur. Tabi bayrak asarız.

-Sen mi asarsın annen veya baban mı asar?

Çoğunlukla beraber asarız.”

HOŞGÖRÜ DEĞERİNE İLİŞKİN BULGULAR

Tablo 6.1.

Sence dünyadaki ülkelerin birbirleriyle barış içinde yaşamaları için bu ülkelerin hangi özelliklere sahip olmaları gereklidir? Neden?

No	İfadeler	Okul Ekonomik Durum			Toplam
		Üst	Orta	Alt	
1	Dayanışma içinde olmalılar. Her zaman birbirine yardım etmelidir. Onlar savaş açmadıkça biz de onlara savaş açmamalıyız			1	1
2	Kendilerine iyi davranmaları lazım. Dürüst olmaları lazım. Bir de güzel konuşmaları lazım. İki ülke arası sevgi, saygı olması için			1	1
3	Küçük sorundan kavga etmemeleri, birbirlerini savunmaları, birbirlerine yalan söylememeleri gerek. İnsanların birbirine güveni olmayınca birlikte olmazlar.			1	1
4	Sevgili, saygılı, olmaları hor görmemeleri gerekir. Ülkemiz biraz daha kalkınabilir. Yükselir.		1		1
5	Birbirlerine saygılı olmaları gerekir. Birbirlerinden alışveriş yapmaları. Ülkenin gelişmesi için katkıda bulunmak için...		1		1
6	Eğer insanlar birbirine saygı ve sevgi içinde olurlarsa diğer yurtdışındaki insanlar da bunlardan etkilenir ve özenir.	1			1
7	Onlara yakın davranabiliriz. Türk gibi davranırız.		1		1
8	Anlaşma yapmalılar böyle. Birbirlerine güvenmeleri lazım. Anlaşma yaparlarsa sözlerini tutmak zorundadırlar.	1			1
9	Birbirlerine hoşgörü içinde olmaları, saygılı olmaları lazım. Birbiriyle bağlantılı olmalıdır. Çünkü birbirimizle kaynaşmamız lazım			1	1
10	Birbirlerine hoşgörülü davranmalılar. İyi davranmalılar. Birbirine değer vermeliler. Birbirlerine iyi davranması lazım. İlk önce misafirperverliği iyi olması lazım, kötülük de yapsa ona karşı iyi olması lazım	1		1	2
11				1	1
12	Yurtta barış dünyada barış herkese barışçıl davranmalıyız. Barış için. Çünkü belki bir gün onlara muhtaç oluruz veya onlar bize muhtaç olur, birlik oluruz hep beraber.			1	1

13	Birlik beraberlik olmalılar. Onlara iyi anlaşmalılar. Arkadaşlıkları gelişebilir.			1	1
14	Kıskançlık nefret, kin olmaması lazım. Birbirlerini saymaları, sevmeleri gerekir.			1	1
15	Hoşgörülü olmaları lazım. Aciz davranmamaları lazım. Böyle davranırlarsa barış olur.			1	1
16	İyi davranmalı. Kötü şeylerden uzaklaşmalı. Arkadaşça davranmalı. Herkes birbirine düşman olursa herkes birbirini öldürmeye kalkar.		1		1
17	Yardımsaver, iyi huylu, cömert... Böyle davranmazlarsa insanlar birbirlerini sevmezler.		1		1
18	Dayanışma olmalı aralarında. Demokrasi olmalı. Ülkenin geleceği güvenli değildir.		1		1
19	Hoşgörülü, paylaşarak. Daha iyi anlaşabilmek için.		1		1
20	Birbirlerini kıskanmamalı, hiçbir zaman birbirlerine düşmemeli. Her zaman birlik ve beraberlik içinde olmalı. Kavga olursa ülke ikiye bölünür. Saldırı geldiği zaman bir kısmı savunmaz.		1		1
21	İyi davranmaları gerekir. Dinine laf etmemeleri lazım. Dalga geçmemeleri lazım.		1		1
22	İyi davranmaları lazım. Saygılı davranmaları lazım. O zaman hiç barışamazlar. Yani barış kardeşlik olmaz.		1		1
23	Birbirlerini sevmeseler bile saygılı davranmalılar. Hoşgörülü davranmaları, birbirinin değerlerine işte sahip çıkmaları lazım. Ülke o ülkenin değerlerine sahip çıkarsa, o ülke de o ülkenin değerlerine sahip çıkar.	1			1
24	O ülkenin halkına daha iyi davranmalı. Ülkede yaşayanlar iyi geçinirse o ülkenin yöneticileri de iyi geçinir. Birbirlerine iyi davranmaları, hoşgörülü davranmaları lazım.	1			1
25	Herkes birbirine kardeş gibi davranırsa kimse kimseyi kirletmez. Kardeşimin ülkesi burası der. Herkes yardımlaşma ve dayanışma içinde olur bence. Herkes kardeş içinde yaşasa her şey çok iyi olur.	1			1
26	Barışçıl, yardımsaver, dostça iyi bir ülke olmalı. Kızmadan güzel sözler söyleyerek şaka da yaparak geçinebilirler.	1			1

27	Onlarla iyi anlaşmalılar. Birbirlerine iyi davranmalılar. Böyle yaparlarsa savaş çıkmaz	1			1
28	Sıcak kanlı davranmaları lazım. Onlara kötü söz etmemeleri lazım. Barışçıl olmaları lazım. Böyle yaparlarsa o ülkeler birbirine destek çıkar.	1			1
29	Bu ülkenin insanları birbirlerine yani savaşa dur demeleri lazım. Biri onları değerlendirmeli veya tek başına empati yapmalı. Barış için.	1			1
	Toplam	10	10	10	30

Tablo 6.1.’de “Sence dünyadaki ülkelerin birbirleriyle barış içinde yaşamaları için bu ülkelerin hangi özelliklere sahip olmaları gereklidir? Neden?” sorusuna verilen cevapların dağılımı yer almaktadır. Öğrencilerin cevaplarında ‘sevgi, saygı, güven, dayanışma’ değerlerine vurgu yaptıkları gözlenmiştir. Ülkeler arası hoşgörüde bu değerlerin ön şart olarak gerekli olduğunu belirtmişlerdir. Öğrencilerden bazılarının güncel olaylardan ve sosyal bilgiler ders konuları içerisinde daha önce değinilmiş olan kurtuluş savaşından da etkilenecek savaşa karşı ifadeler kullandıkları görülmüştür. Öğrencilerin bir kısmının ise ülke ilişkilerini ikili insan ilişkilerine benzeterek ve muhtemelen öğretmenlerinin veya ailelerinin kendilerine insan ilişkileri konusunda verdikleri öğütleri dikkate alarak cevaplar verdikleri tespit edilmiştir. 5. sınıf Sosyal Bilgiler Ders Kitabı incelendiğinde Hepimizin Dünyası ünitesi altında açıkça hoşgörü değerine değinilmese de diğer ülkelerle olan ilişkilerden, milletler arası barıştan bahsedildiği görülmüştür. Öğrencilerin bu doğrultuda kullandıkları ifadelerinde kitap konularından etkilendikleri düşünülmektedir. Cevapların dağılımında okulların gelir gruplarına göre aralarında anlamlı bir farklılık bulunmadığı ortaya çıkmıştır. Aşağıda bu soruya verilen kayda değer cevaplar yer almaktadır:

ALT-CSA-İyi-Mevlûde:

“Yani dayanışma içinde olmalılar. Her zaman birbirlerine yardım etmeliler. Bir ülke için zaten birlik, beraberlik ve dayanışma çok önemlidir.

-Diğer ülkelerle iyi geçinebilmek için ne yapmaları lazım?

Mesela IIII. Onlara karşı yani onlar bir savaş açmadıkça biz de onlara savaş açmamalıyız.

-Neden böyle yapmalıyız?

Çünkü onlar da insan. Onlar bize savaş açmadıkça, zaten barış imzalanmış. Biz de onlara savaş açmamalıyız.” şeklinde cevap veren öğrencinin iyi geçinme kriterinin karşılıklı olacağı düşüncesinde olduğu, iyilik için karşı tarafın iyiliğini şart koştuğu ifadelerinden anlaşılmaktadır.

ALT-H.AP-İyi-Ceylan:

“Birbirine daha çok zıt olmaları lazım mesela. Her nasıl karşıdaki mesela birbirlerine iyi davranması lazım..... ıııı. Mesela ilk önce misafirperverliği iyi olması lazım, kötülük de yapsa ona karşı iyi olması lazım. Çünkü sonuçta barış için uğraşıyorsun.” cümlesiyle, iki ülkenin iyi anlaşabilmesi için birisi kötülük yapsa da diğerinin aynı şekilde karşılık vermemesi gerektiği ile barışın sağlanabileceğini söylemektedir. Öğrencinin ifade ettiği düşüncesiyle hoşgörü değerinin bilincinde olduğu anlaşılmaktadır.

ALT-MAÜ-Orta-Beyza:

“Birlik beraberlik olmalıdır. Ülkeleri mesela gezmeliler. Onlarla iyi anlaşılmalıdır. İşte bu kadar.

-Neden böyle yapsınlar?

Çünkü onların böyle ıııı, arkadaşlıkları gelişebilir.” cevabını vermiştir. Ülkeler arası dostlukta birbirlerini ziyaret etmenin önemli olduğu üzerinde durduğu saptanmıştır.

ORT-MER-Orta-Yunus:

“Sevgili, saygılı, birbirlerine yani, fakirse sen fakirsin deyip onu ayırmamalı. Zengine de sen zenginsin deyip başköşeye oturtmamalı. İnsanın sevgisine saygısına, ahlakına değer vermeli.

-Neden böyle yapmalı?

Eğer böyle yaparlarsa ülkemiz biraz daha kalkınabilir. Şey olabilir. Yükselir. Saygısız, sevgisiz, okumamış yani cahil insanlar bu ülkeye hiçbir şey yapamaz.” cevabı ile ülkeler arası ekonomik farklılıkların barışa engel olabileceği düşünmüş ve bunun yerine farklı bir bakış açısı getirmiştir.

ORT-Y.M.Sinan-Orta-Rabia:

“İyi davranmaları lazım. Saygılı davranmaları lazım. İı. Mesela şey Tayyip Erdoğan ‘one minute one minute’ yapıyor ya. İşte orada öyle onların sözünü kesmemesi lazım. Yani birbirlerine saygılı davranmaları lazım.

-Neden böyle düşünüyorsun?

Çünkü o zaman hiç barışamazlar. Yani barış kardeşlik olmaz. Yani biz mesela kardeşimizle kavga etmiyoruz ya. Sözünü kesmeden daha iyi anlaşabiliriz. Onların da birbirine saygılı davranmaları lazım.” cevabı ile öğrencinin güncel olayları takip ettiği görülmüş ve ülkeler arası ilişkileri kardeşlik ilişkilerine benzeterek davranış şekillerinin de böyle olması gerektiğini belirtmiştir.

ÜST-EMSN-İyi-Ömer:

“Şimdi eğer ülkelerinin barış içinde yaşamalarını istiyorlarsa o ülkenin halkına da iyi davranmalı. Çünkü o ülkede yaşayanlar iyi geçinirse o ülkenin yöneticileri de iyi geçinir. O yüzden birbirlerine iyi davranmaları, hoşgörülü davranmaları lazım.” cevabı ile bir ülkede yaşayan azınlıklara da iyi davranılması ile barışın sağlanabileceğini düşünmektedir.

ÜST-KIN-Orta-Mehmet Akın:

“Bu ülkenin insanları birbirlerine yani savaşa dur demeleri lazım. Davet edip mesela cumhurbaşkanını davet edip onlarla anlaşmalı, toplantı yapmalı. Bir onları değerlendirmeli veya tek başına empati yapmalı. Bunları yapmalılar.

-Neden bunları yapmalılar?

Barış için.” Cevabını vererek, ülke başkanları ile toplantılar yapılarak sağlanan anlaşmaların ve empati yapmanın barış için önemli olduğunu düşünmektedir.

Tablo 6.2.

Sınıfta herhangi bir konuda senin gibi düşünmeyen arkadaşın/arkadaşların olduğunda onlara karşı nasıl davranırsın? Neden?

No	İfadeler	Okul Ekonomik Durum			Toplam
		Üst	Orta	Alt	
1	Saygı duyarım. Herkesin düşünceleri farklıdır çünkü.	3	2	3	8
2	Onun fikrine saygı duyarım. Ama eğer o doğruysa kendi fikrimi değiştiririm. Benim	2	3	1	6

	düşüncem doğruysa arkadaşşıma doğrusunu söylerim.				
3	Onu ikna etmeye çalışırım veya kendimi ikna etmeye çalışırım.			1	1
4	İyi davranırım ama benim fikirlerimi dinlemesini tercih ederim.			1	1
5	Uyarırım. Tepki vermezse onunla arkadaşşığımı fazla ileriye götürmem. Davul bile dengi dengine çalar.		1		1
6	Hoşgörülü davranırım ama onu bu konuda uyarırım. Fikirlerimiz farklı olabilir ama yanlışsa bu fikir onu da söylerim.		1		1
7	Bazen davranışının nasıl olacağını söylerim bazen de yine de ben böyle diyeceğim diyorsa karışmam. Yanlışsa yanlış diye düşünürüm. Uyarırım.	1			1
8	Fikri farklı olsa da kendisi iyidir. İkimizin de fikirlerimizin ortaklaşa bir yorumunu bulurum. Kavga olmasın diye.			1	1
9	Zaten farklı kişiler olduğumuz için duygularımızın da farklı olması normal. Hangisi daha mantıklı geliyorsa onu seçerim.			1	1
10	Ona kızmam. Hatta tam tersini yaparım. Çünkü düşünce özgürlüğümüz var. Belki onun düşüncesi benim düşüncemden daha iyidir.			1	1
11	Anlaşırım yine de. Yani bir o şey yüzünden aramızın bozulmasını istemem.	1			1
12	Ona gel benim gibi ol derim. Benim gibi olmasa da ona iyi davranırım. Dostluk önemli.	1			1
13	Bir şey yapmam. Onun dediği şey başkadır, benim dediğim şey başkadır.			1	1
14	Herkes düşüncesinde özgürdür. Düşüncesini değiştirmesini istemem. Her insanın düşünme özgürlüğü var Atatürk'ün de söylediği gibi insan özgürdür.		1		1
15	Onun düşüncesine de saygı gösteririm. Bize böyle öğretiyorlar. Başkalarının düşüncelerine saygılı davranacağız, onları kırmamaya çalışacağız diye.		1		1
16	Olumlu düşünürüm. Onun ki de benim ki de olabilir derim. Biz onlarla beş yıldır kardeş gibi büyüdük.		1		1
	Toplam	10	10	10	30

Tablo 6.2.’de “Sınıfta herhangi bir konuda senin gibi düşünmeyen arkadaşım/arkadaşların olduğunda onlara karşı nasıl davranırsın? Neden?” sorusuna verilen yanıtlar bulunmaktadır. Bu soru ile öğrencilerin farklı görüş ve düşüncelere karşı hoşgörü düzeyleri belirlenmeye çalışılmıştır. Öğrencilerden çoğu arkadaşının düşüncesine saygı duyacağını, ona karışmayacağını ifade ederken; bazı öğrenciler –tüm iyi niyetleriyle- farklı görüşleri illa doğru yanlış kategorisine sokarak ya arkadaşlarını ya da kendilerini ikna etmeye çalışacaklarını belirtmişlerdir. Bazılarının ise kendi görüşlerinin kabulü konusunda ısrarlı olacakları anlaşılmaktadır. Bu şekilde düşünen öğrencilerin sayısının orta ve alt gelir grubunda yer alan okullarda daha fazla olduğu görülmüştür. Genel anlamda öğrencilerin hoşgörülü davranabilecekleri ancak bunu farklı fikirlerin olabileceğini kabullenenden ziyade arkadaşlık hatırına yapacakları sonucuna ulaşılmıştır. Cevaplardan bazıları şöyledir:

ALT-CSA-İyi-Mevlûde:

“Onun kendi düşüncelerine saygılı olurum.

- Neden böyle yaparsın?

Sonuçta herkesin kendi düşüncesini söylemeye hakkı var. O kendi düşüncesini ortaya koyuyor. Bizim bu düşünce karşısında duyarlı olmamız gerekiyor.” Cevabını vererek, karşısındaki kişinin düşüncelerini söylemekte serbest olduğunu, saygı duyduğunu belirtmiştir.

ALT-DENT-Orta-Fatma:

“İyi davranırım ama benim fikirlerimi dinlemesini tercih ederim.

-Neden?

Çünkü benim fikirlerim de mantıklı olur. Bazen onunkini dinleriz bazen benimkini. Hangisi mantıklıysa.” Cevabını vererek, arkadaşına karşı davranışlarının değişmeyeceğini ama kendi fikirlerinin dinlenmesi tercih edeceğini söylemiş ve akabinde fikirlerden mantıklı olanı seçebileceğini belirtmiştir.

ALT-VB-Orta-İbrahim:

“Sonuçta hepimizin düşüncesi aynı olacak diye bir şey yok. Hepimizin de düşüncesi farklı olduğu için hoşgörülü olmalıyız. Herhangi bir değişiklik olmaz.” Cevabını vererek, hoşgörülü olmanın gerekliliğine vurgu yapmıştır.

ORT-BAH-Orta-Ravza:

“Saygı duyarım. Herkesin düşünceleri farklıdır çünkü.

-Arkadaşının da senin gibi düşünmesini istemez misin?

“Hiç.” Cevabı ile herkesin farklı düşüncesinin olacağı ve saygı duyduğunu belirtmiştir.

ORT-MER-İyi-Ashhan:

“Yani herkes düşüncesinde özgürdür. Yani düşüncesini değiştirmesini istemem. O öyle düşünüyorsa, ben de böyle düşünüyorum.” cevabını vererek herkesin farklı düşünceye sahip olmasında özgür olduğunu söylemiştir.

ÜST-AYK-İyi-Şafak:

“Yine aynı şekil. Zaten ben onların görüşlerine önem veririm. Yani katılmasam bile. Onların da görüşleri olabilir. Doğru yanlış ben onların görüşlerine saygı duyarım.

-Neden böyle yaparsın?

“Çünkü isteyen insan istediğini düşünebilir. İster şöyle olsun, ister böyle olsun yani. İstedikini düşünebilir. Karışmak imkânı yok yani.” Cevabı ile başkalarının görüşlerine katılmasa da saygı duyduğunu belirtmiştir.

ÜST-EMSN-Orta-İpek:

“O arkadaşıma karşı daha önce nasılsam hala öyle davranırım. Çünkü herkesin düşüncesi aynı olacak diye bir şey yok. Ama bu doğayı kirletmeye, bayrağa saygısızlığa gelince iş değişir. Ona karşı davranışlarımda daha da mesafe koyarım. Mümkün olduğunca daha az sohbet ederim eğer yakın arkadaşım. Ama farklı görüşteyse mesela parti olarak, takım olarak herkesin düşüncesi kendine özeldir. O yüzden herkesin düşüncesine saygı duyarım.” Cevabını vererek, farklı düşüncelere saygısının olduğunu söylese de çevre ve bayrak konusunda o hassasiyeti göstermeyeceğini belirtmiştir.

Tablo 6.3.

Arkadaşlarıyla birlikte yürüttüğünüz bir çalışmada, herhangi bir konuda ortak karara varamadığınız durumla karşılaşırsanız nasıl davranırsınız?

No	İfadeler	Okul Ekonomik Durum			Toplam
		Üst	Orta	Alt	
1	Herkes ne yapılmasını istiyorsa ona oy	5	5	6	15

	veririz ya da kura çekeriz.				
2	Bir büyüğümüze danışırız. O bize yardım eder.			3	3
3	Kura çekebiliriz. Sonra büyüklerimizden yardım alabiliriz.	1	2		3
4	Her iki tarafın da görüşlerine yer veririz. Herkesin istediği olur. Ödevin bitmesi için	2	1		3
5	Başka bir arkadaşına sorarım. Ailemle de paylaşabilirim. Öğretmenime de sorabilirim.	1			1
6	O grubun bir başkanı olur. Grup başkanı der ki hepimiz ortak bir karar verelim der. Hala bir sonuç alınamıyorsa bunu birkaç gün daha düşünürüz.			1	1
7	Uygun bit karar bulurum. Diğerleri nasıl derse oy kararıyla olabilir.			1	1
8	Ara yol buluruz. Yapmazsak notlarımız düşük olur. Proje güzel olmaz.		1		1
9	Ortak karar. Çoğunluk ne karar verirse o. Grup bozulabilir kavga çıkabilir. Ödev yarıda kalır.		1		1
10	Ortak oylama yaparız. Eğer bu oylama da halletmiyorsa öğretmenimize gideriz.	1			1
	Toplam	10	10	10	30

Tablo 6.3.’de “Arkadaşlarıyla birlikte yürüttüğünüz bir çalışmada, herhangi bir konuda ortak karara varamadığınız durumla karşılaşırsanız nasıl davranırsınız?” sorusu ile yine farklı görüşlere karşı öğrencilerin tavırlarının ne olduğu belirlenmeye çalışılmıştır. Öğrencilerin bir önceki soruda olduğu gibi doğru-yanlış ayırımına takılıp kalmamaları için örneklendirme yapılmıştır. Buna göre öğrenciler bir proje ödevi hazırlamada ödevin süslemesinde resimler mi, şiirler mi, güzel sözler mi veya karikatür mü kullanacaklarına karar verememe durumu ile karşı karşıya getirilmişlerdir. Doğru yanlış olmadığı bir durumda öğrencilerden -eğer farklı fikirlere hoşgörülü olma bilincinde iseler- seçeneklerin hepsine veya bir kaçına yer vermeleri beklenmiş, ancak sadece 3 öğrenci bu yönde davranacaklarını ifade etmişlerdir. Diğer öğrenciler yine tek seçenek konusunda ısrarlı davranmışlardır. Cevapların dağılımında okullara göre ve cinsiyetler açısından anlamlı bir farklılık bulunmamıştır. Verilen kayda değer cevaplardan bazıları şöyledir:

ALT-CSA-İyi-Mevlüde:

“Herkesin görüşünü dinlediğimizde yani bu böyle olsun, bu böyle olsun dediğimizde mutlaka bir büyüğümüze danışırız. O zaten hangisinin daha iyi olacağına karar verir. Bize de yardım etmiş olur.

-Neden böyle yaparsınız?

“Çünkü o hem büyük, hem tecrübelerini alırız. Yani” Cevabını vererek, herkesin anlamaya varamadığı zamanlarda büyüklerine danışıp tecrübelerinden faydalandıklarını belirtmiştir.

ALT-H.AP-Orta-Aylin:

“Nasıl bir çözüm yolu buluruz. Bakla mesela velilerimize sorarız nasıl yapabiliriz diye. Ortak bir düşünceye karar vardığımız zaman da onu gerçekleştiririz.” Cevabını vererek, çözüme ulaşmada velilere sorabileceklerini söylemektedir.

ORT-L.EGE-İyi-Ayşe:

“Çoğunlukla kâğıtlara yazıyoruz mesela hangisi çıkarsa onu uyguluyoruz.” Cevabı ile farklı görüşler yazılarak çoğunluğu sağlayan fikri uygulayacaklarını belirtmiştir.

ORT-MER-Orta-Yunus:

“Herkes İıı. Kaç kişiye o kadar kâğıt keserim. Her kesin istediğini yazar bir kutuya atarız oradan seçeriz.” Cevabı ile fikirler arasında kura çekilip, kutudan çıkanı uygulayacaklarını belirtmektedir.

ÜST-GAZİ- Orta-Fatma:

“Kura çekeriz hangisi çıkarsa onu seçeriz.” Cevabı ile seçenekler arasında kura çekerek sonuca ulaşacaklarını söylemektedir.

ÜST-HUR-İyi-Nurten:

“Başka bir arkadaşıma sorarım. Ailemle de paylaşabilirim. Öğretmenime de sorabilirim. Mesela öğretmenim hangisini koysak daha iyi olur falan diye.” Cevabını vererek, kendilerinden farklı kişilere danışarak karar verebileceklerini belirtmektedir.

Tablo 6.4.

Herhangi bir arkadaşın istemeden seni üzdüğünde veya kızdırdığında ona karşı tepkin nasıl olur?

No	İfadeler	Okul Ekonomik Durum			Toplam
		Üst	Orta	Alt	
1	Beni çok kızdırdıysa biraz uzaklaşırım oradan. Üzülürüm, konuşmam. Zaman geçince de özür diler, barışıırız.	5	1	2	8
2	İstemeden bir şey yaptıysa ona bir daha yapmamasını söylerim.	1	2		3
3	Bir zaman konuşmam. Ondan sonra zaten kendiliğinden barışmış oluyoruz.			2	2
4	İstemeden üzdüyse mesela özür dilerse kabul ederim. Çünkü istemeden yapmış.		1	1	2
5	Üzüldüğümü söylerim özür dilemezse yani onunla konuşurum ama samimi olmam.	1	1		2
6	Ben biraz sınırimi yatıştırmak isterim. O süre zarfında o arkadaşım ile konuşmam.			1	1
7	Konuşmuyoruz. Böyle kâğıtlarla yazışıyoruz. Sonra birbirimizden özür diliyoruz.	1			1
8	Ben de ona kızarım. Hatasını anlayınca zaten gelir benden özür diler.	1			1
9	Soğuk. Çünkü o insanla çok görüşürsem arada kavga çıkar.		1		1
10	Sinirlerim hemen. Yine de davranışlarım diğerlerinden pek farklı olmaz. Sadece daha az konuşurum bir süre.		1		1
11	Ona karşı hiçbir şey davranmam. Geri çekilirim ondan. Çünkü çocuk zaten benle zıt fikirdeyse sürekli zıt gider bana.		1		1
12	Sinir olurum. Bir yere oturup sakinleşmek isterim. Aramıza biraz mesafe koymaya çalışırım.			1	1
13	Kızgım davranırım.			1	1
14	Devam ederse belki kavga ederiz, öğretmene falan söylerim. Sonra da bir daha yapmamasını söylerim.			1	1
15	Biraz üzülürüm kalbim kırılır. Başka olursa öğretmenime söylerim onunla bir konuşsun derim.			1	1

16	Eğer o haklıysa ben ondan özür dilerim. Eğer ben haklıysam onun benden özür dilemesini beklerim.		1		1
17	Hiç kırmam ben beklerim. O nasıl olsa fark edecektir.	1			1
18	O bana bir şey yaptığında ben de ona bir şey yapabilirim.		1		1
	Toplam	10	10	10	30

Tablo 6.4.’te “Herhangi bir arkadaşın istemeden seni üzdüğünde veya kızdırdığında ona karşı tepkin nasıl olur?” sorusuna öğrencilerin çoğu ‘üzülürüm veya sinirlenirim bir süre konuşmam’ şeklinde cevap vermişlerdir. Öğrenciler bu konuda birbirlerini ancak özür dileme şartıyla affedeceklerini belirtmişlerdir. Böyle bir durumda öğrencilerin arkadaşlarına hoşgörü ile yaklaşmama eğiliminde oldukları söylemlerinden anlaşılmıştır. Öğrencilere kendilerini üzenin veya kızdıranın ailesinden biri olması durumu ile ilgili soru yöneltildiğinde ise daha anlayışlı olacaklarını ifade ettikleri ortaya çıkmıştır. Dolayısıyla öğrencilerin hoşgörü konusunda yakın-uzak ve büyük-küçük ayrımı yaptıkları anlaşılmıştır. Verilen cevaplardan okullar arasında anlamlı bir farklılık bulunmadığı tespit edilmiştir. Cevaplardan bazıları şöyledir:

ALT-DENT-İyi-Hadenur:

“Ona aslında küsmem. Onunla barışmaya çalışırım veya o benimle barışmaya çalışır.

- Bu kişi samimi bir arkadaşın olduğunda farklı, az samimi olduğunda farklı olur mu davranışın?

Yok olmaz. Çünkü onlar benim arkadaşım. Ayrım yapmam.

- Annen veya baban istemeden seni üzse veya kızdırsa?

Onlara hak veririm.

- Neden?

Çünkü onlar benim iyiliğimi isterler.” Cevabını vererek, arkadaşına küsmeyip, barışmaya çalışacağını belirtmiştir.

ALT-VB-Orta-İbrahim:

“O arkadaşına karşı. O an için kırgınlık duyarım ama sonra geçer.

-Peki bu kişi samimi bir arkadaşın olduğunda veya az samimi bir arkadaşın olduğunda değişiklik olur mu?

Değişmez.

-Annen veya baban istemeden seni üzdüğünde veya kızdırdığında?

Sonuçta onlar benim büyüğüm fazla bir şey demem.”

ORT-S.Kaynak-İyi-Busenur:

“İşte sinirlenirim hemen diyorum ya. Ama yine de davranışlarım diğerlerinden pek farklı olmaz. Sadece daha az konuşurum bir süre.

-Peki bu kişi samimi bir arkadaşın olduğunda davranışın değişiyor mu?

Yok değişmiyor.

-Peki annen veya baban seni üzdüğünde veya kızdırdığında?

Anneme ve babama yani dikkat ediyorum davranışlarıma. Dikkatli olmaya çalışıyorum.

Onlara karşı hiçbir şey olmuyor.

-Neden?

Bilmiyorum.

-Sebebi ne olabilir sence?

Annemle babam beni kızdırdığında falan

-Onlara da öyle sinirleniyor musun?

Hayır.

-Neden, bunun bir sebebi olmalı öyle değil mi?

Onlara sinirlenmiyorum, bilmiyorum.

-Onları daha mı çok seviyorsun acaba?

Arkadaşlarımı da çok seviyorum ama tabi ki de annemi babamı daha çok seviyorum.

-Sebebi bu olabilir mi?

Olabilir.”

ORT-Y.M.Sinan-Orta-Rabia:

“O bana bir şey yaptığında ben de ona bir şey yapabilirim.

-Neden böyle yaparsın?

Çünkü beni sinir ettiyse ben de ben çok sinirlendiysem ben de ona karşı bir şey demem lazım. Yani böyle.

-Bu kişi samimi bir arkadaşın veya az samimi olduğun biri olduğunda senin davranışında değişiklik olur mu?

Aynı olur.

-Neden aynı olur?

Çünkü ayrımcılık yapmış olurum hem. İkisi de aynı şeyi yaptıysa zaten aynı şeyi yaparım.

-Peki annen veya baban istemedi seni üzdüğünde veya kızdırdığında?

Evde mesela ablam bir şey yaptı mı ablamınkini görmezler bana bağırlar, çağırırlar.

-Ne dersin onlara?

Hep bana suç atıyorsunuz biraz da ablama suç atın derim.” Cevabı ile kendisine yapıldığına karşılık vereceğini belirtmiştir.

ÜST -EMSN İyi-Ömer:

“İlk başta kırgın olurum ona karşı. Eğer bilmeyerek yaptıysa ve özür dilerse onu affederim. Tekrar eski arkadaşlığıma devam ederim.

-Peki bu durum samimi bir arkadaşın olduğunda veya az samimi olduğun bir kişi olduğunda durum değişir mi?

Yani şimdi samimi arkadaşım olduğu için ona daha çok güvenirim. O bir hata yaptıysa bilmeden yaptığını düşünürüm. O yüzden ona daha az kırgın davranırım. Az samimiysen ona daha az güvendiğim için daha çok.

-Konuşmamazlık yapar mısın mesela?

Yok onu pek yapmam ama onunla pek şey yapmam. İki aynı yerlerde bulunmam. Ama konuşurum.

-Peki annen veya baban böyle bir şey yaparsa?

Onlara da biraz kırgın davranırım. Ama şimdi yine bilmeden yaptılarsa ve özür diledilerse affederim. Zaten annem babam olduğu için mutlaka affederim.”

ÜST-KIN-Orta-Mehmet Akın:

“Hiç kırmam ben beklerim. O nasıl olsa fark edecektir.

-Aynı şekilde konuşmaya devam eder misin?

Aynı normal. Yani tabi küsmediğimi anlayınca ben ne yaptım özür dilemem lazım gelip zamanında özrünü diler.

-Bu kişinin az samimi olduğun ve samimi bir arkadaşın olması senin davranışını değiştirir mi?

Yok hayır. Hiç fark olmaz.

-Annen veya baban seni istemedi kırar veya kızdırırsa?

Normal olur. Hiçbir şey olmaz. Çünkü herkes benim iyiliğimi ister. Öyle bir şey olmadı oma da.” Cevabı ile arkadaşının hatasının farkına varmasını bekleyeceğini belirtmiştir.

Tablo 6.5.

Bir akrabanın evinde yabancı bir ülkeden yabancı bir misafirle karşılaştın diyelim. Bu kişi sen, annen, baban ve diğer akrabaların hepiniz aynı odadayken sizin kültürünüzde uygun olmayan bir davranışta bulursa tepkin ne olur? Neden?

No	İfadeler	Okul Ekonomik Durum			Toplam
		Üst	Orta	Alt	
1	Ben onu uyarırım anladığı bir şekilde. Böyle yapmaması gerekir. Çünkü bizim örf ve adetlerimiz böyle. Saygısızlık olur.	3	2	5	10
	O başka bir ülkeden geldiği için bizim kültürümüzü bilmiyor olabilir. Uyarmam. Çünkü misafir.	2	4	1	7
2	Rahatsızlık duyarım ben. Ayıplarım.		1	1	2
3	Farklı bir kültür. Bilmiyor olabilirler ama yine de doğrusunu bilmesini isterim.	1		1	2
4	Misafir olduğu için nazıkçe uyarırım. Eğer dinlemezse bir şey demem.	2			2
5	Terbiyesiz bir insan diye düşünürüm. Uyarmam.	1			1
6	Bir şey yapmam. Çünkü o misafirdir. Terbiyesizlik ama misafir olduğu için bir şey demem.		1		1
7	Yaptığı davranışın ayıp olduğunu söylerim. Çünkü bir sürü odada kişilerin içinde yatılmaz.			1	1
8	Onu uyarırım. Başka bir çocuk varsa orada onu örnek alır başka yerde de yapabilir.			1	1
9	Sen işte toplumun içinde ne yapılacağını bilmiyor musun derim. Hala devam ediyorsa bırakırım.		1		1
	Toplam	10	10	10	30

Tablo 6.5.’te “Bir akrabanın evinde yabancı bir ülkeden yabancı bir misafirle karşılaştın diyelim. Bu kişi sen, annen, baban ve diğer akrabaların hepiniz aynı odadayken sizin kültürünüzde uygun olmayan bir davranışta bulursa tepkin ne olur? Neden?” sorusuna öğrencilerin çoğu bu durumu hoş karşılamayarak, o kişiyi uyarma gereği duyacaklarını belirtmişlerdir. Buna gerekçe olarak da saygısızlık olacağını ve kendi örf adetlerine uygun olmayacağını göstermişlerdir. Öğrencilerin çoğunun farklı kültürde yetişen insanların farklı düşünebilecekleri, farklı davranabilecekleri ihtimalini göz ardı ettikleri görülmüştür. Bu davranışlarına göre herkes yabancı olsa dahi Türk

kültürünü, örf ve adetlerini bilmeli ve ona göre davranmalıdır. Burada da farklı düşüncelere hoşgörü sorularında olduğu gibi öğrenciler tek bir doğrunun peşindedir. Bu da en iyi bildikleri şey veya kendi doğrularıdır. Soru ile ilgili kayda değer cevapları aşağıda yer almaktadır:

ALT-CSA-İyi-Mevlüde:

“Yani bir şey yapamam. Çünkü Iııı o büyük. Ama yine de bu bir görgüsüzlük. Yani biz gittiğimiz yerde öyle yapmamalıyız. Bu bir görgüsüzlük, yani içimden onu ayıplarım açıkçası.

-Neden böyle düşünürsün?

Çünkü bir eve gittiğimizde ayağımızı uzatmayız bu bir görgüsüzlüktür.” Cevabını vererek, bu konuda herhangi bir şey yapmamasına karşın, yabancıyı ayıplayacağını, bunun görgüsüzlük olduğunu düşünmektedir.

ALT-DENT-Orta-Fatma:

“Uyarırım onu. Büyüklerinin yanında birazcık saygılı ol derim.

-Neden böyle yaparsın?

Yani Iııı. Şimdi saygılı olmasını öğrenmesi için.” Cevabı ile yabancıyı saygılı olmayı öğrenmesi için uyaracağını belirtmiştir.

ORT-BAH-İyi-Ebubekir:

“Bizim kültürümüzü bilmediği için bizim davranışlarımızı da bilmiyor. O yüzden affederim.” Cevabını vererek, kültürümüzü bilmediği için o kişiye karşı anlayış göstereceğini dile getirmiştir.

ORT-Y.M.Sinan-Orta-Rabia:

“Şey onu uyarırım. Büyüklerin yanında yatmaması gerektiğini söylerim. Gittiğimiz evde onlar bir şey demeden mesela yat derler o zaman yatarsın ama demeden o adamın öyle yatıp da konuşması çok kötü bir şey.” Cevabı ile yabancıyı uyaracağını, başka yere gitse de ona bunu söyleyebileceklerinden dolayı da bu şekilde yaklaşacağını belirtmiştir.

ÜST-GAZİ-Orta-Fatma: “Onu uyarırım. İşte öyle yapma. Herkes seni ayıplar derim.” Cevabını vererek, uyaracağını ve herkesin onu ayıplayacağını ona söyleyeceğini göstermektedir.

ÜST-AYK-İyi-Şafak:

“Bir şey demem yine de. Aslında uygun değil. Biz hemen otursanız daha iyi olur deriz veya yastık veririz mesela yatacaksanız başka yere gidin deriz. O zaman da oturabilir yani fark etmez. Karışmam.

-Neden böyle davranırsın?

Neden o misafir. Mesela misafire iyilikle şey yapmamız lazım. Katlanmak lazım yani.”

Cevabı ile ilk olarak misafirin yatacağını düşünerek başka yere gitmesini söyleyeceğini belirtmiştir. Ancak kendisine yabancı oturma telkininden sonra bir şey söylemeyeceğini, misafirperver davranacağını belirtmiştir.

Tablo 6.6.

Ailende annenin veya babanın senin ya da kardeşinin hatalı olduğu, yanlış bir şey yaptığınız durumda davranışları nasıl oluyor? Sen bu davranışı nasıl değerlendiriyorsun?

No	İfadeler	Okul Ekonomik Durum			Toplam
		Üst	Orta	Alt	
1	Biraz kızıyorlar. Uyarırlar. Bir daha yapma diyorlar. Evet, doğru buluyorum.	7	4	4	15
2	Kızarlar. Uyarmaya çalışırlar bir daha yapmamam için. İyi bir davranış ama bazen bağırarak konuşuyorlar bana.			1	1
3	Kızıyorlar. Ben olsam daha yumuşak davranırdım.			1	1
4	Kızıyorlar, bir daha yapma diyorlar. Ceza veriyorlar. Doğru bulmuyorum. Bağırmalarına gerek yok.			1	1
5	Annem kızar, söylenir.	1			1
6	Konuşarak hallederiz.			1	1
7	Ceza veriyorlar. Ben böyle yaparım.			1	1
8	Uyarırlar. Niye öyle yaptın derler. Uyarmalarına sinir oluyorum.			1	1
9	Onlar pek takmıyor kafaya. Uyarıyorlar sadece. Gözümü korkutmaya çalışıyorlar. Sadece uyarırım. Gözünü korkutmam.		1		1
10	Annem beni uyarır. Ben, çocuk isteyerek yaptıysa küçük bir ceza veririm. Bilmeyerek yapıyorsa vermem.		1		1
11	Kızmaz. Ama bir daha yapma derler.		1		1

12	Yeniden yapmamamı istiyorlar. İki de iyi davranıyorlar.		1		1
13	Uyarıyorlar beni. Bazen ekstradan test çözüme cezası veriyorlar. Onları haklı buluyorum.		1		1
14	Yanlış yaptığımda cezalandırıyorlar. Bence çok doğru bir davranış. Çünkü ceza ile yaptığım yanlış düzeltiyorum.		1		1
15	Biraz kızıyorlar veya bazen kızıyormuş gibi yapıyorlar. Kızgın olduğum zaman onların haksız olduğunu düşünüyorum. Sonra onlara hak veriyorum.	1			1
16	Bana karşı biraz kırgın davranıyorlar.	1			1
	Toplam	10	10	10	30

Tablo 6.6.’da “Ailende annenin veya babanın senin ya da kardeşinin hatalı olduğu, yanlış bir şey yaptığınız durumda davranışları nasıl oluyor? Sen bu davranışı nasıl değerlendiriyorsun?” sorusuyla hoşgörü ile ilgili ailenin genel tavrı belirlenmeye çalışılmıştır. Verilen cevaplardan anlaşıldığı kadarıyla hiçbir ailenin çocuklarına şiddet içeren davranışlarda bulunmadıkları gözlenmiştir. Soruya verilen cevaplardan bazıları şöyledir:

ALT-CSA-Orta-Muhammed Ali:

“Ceza veriyorlar.

-Nasıl cezalar?

İşte parka gitmeyeceksin. Birkaç gün arkadaşının evine gitmeyeceksin. Öyle şeyler.

- Sen nasıl değerlendiriyorsun onların bu davranışını? Sen ileride baba olduğunda nasıl davranırsın çocuğuna?

Ben böyle yaparım.” Cevabını vererek, yaptığı hatalarda cezalandırıldığını söylemiş ve ailesine hak verdiği gözlemlenmiştir.

ALT-H. AH-İyi-Ceylan:

“Konuşarak hallederiz. Genellikle ben de öyle şeyler yapmam.

- Sen anne olsaydın nasıl davranırdın?

Sen işte şöyle yaptın, böyle yaptın. Bir daha seni döverim falan diye değil de konuşarak hallederdim ben de.”

ORT-L.EGE-İyi-Ayşe:

“Annem babam bazen küçük hatalar yaptığımda kızmıyorlar sadece uyarıyorlar. Ama büyük hatalar yaptığımda da kızıyorlar. Ben de hatalarımın farkına varıp özür diliyorum onlardan.

- Sen doğru buluyor musun onların davranışını?

Evet.

- Sen anne olduğuna çocuğuna nasıl davranırsın?

Aynı.”

ORT-MER-Orta-E:

“Beni ilk başta uyarıyorlar.

- Ne diyorlar mesela?

O hatanı bir daha yapma diyorlar. Onunla ilgili benle konuşuyorlar uzun süre. Ben de zaten bir daha yapmıyorum.

- Sen nasıl değerlendiriyorsun onların bu davranışını?

Doğru buluyorum.

-Sen baba olsan nasıl yapardın?

Onlar gibi.” Cevabı ile ailesinin yaklaşımını doğru bulduğunu söylemektedir.

ÜST-AYK-İyi-Şafak:

“Annemle babam beni uyarıyorlar hemen. Ben de o hatayı bir daha tekrarlamamaya çalışıyorum.

- Nasıl uyarıyorlar?

Mesela **Şafak** bunu yapma diyorlar. Biz senin iyiliğin için söylüyoruz. Kötülüğün için demiyoruz diyorlar. Böyle.

- Nasıl buluyorsun onların bu davranışını?

Benim için de iyi oluyor. Bir daha o hatayı tekrarlamamış oluyorum. Bu hatadan ders çıkarmış oluyorum.”

ÜST-GAZİ-Orta-Fatma:

“Biraz kızıyorlar. Bir daha yapma diyorlar.

-Sen nasıl değerlendiriyorsun onların bu davranışını?

Doğru buluyorum..

- Bir daha yapmıyorsun yani?

Evet.”

Tablo 6.7.

Okuldayken, senin ve arkadaşlarının yanlışlıkla bir hata yapmanız durumunda müdürünüz ve öğretmenleriniz size karşı nasıl davranıyorlar?

No	İfadeler	Okul Ekonomik Durum			Toplam
		Üst	Orta	Alt	
1	Kızarlar, bağırlar. Size yakışmıyor diyorlar. Aynı şekilde.	3	4	4	11
2	Kitap okutturuyor, defterimize yazı yazdırıyor. Bizi dövmüyor. Ben de böyle davranırdım.			1	1
3	Gayet iyi şekilde davranıyor. Bazen niye böyle yapıyorsunuz çocuklar, işte siz hiçbir zaman uslanmayacak mısınız diyor. Ben de kızardım yani.		1		1
4	Birazcık kızıyor işte. Sözle kızıyor. Bize iyi davranıyor yani. Hem iyi yapıyor hem kötü. İyi yapmasının nedeni bizi uyarılmış oluyor.	1			1
5	Bazen işte kızıyor. Sesindeki ton biraz artıyor. Bedene çıkarmama cezası veriyor.	1			1
6	Onlar da bizi uyarırlar. Doğru buluyorum.			1	1
7	Öğretmenimiz mesela iyi davranır. Uyarır da kızmaz. Ben de uyarırdım kendi öğretmenim gibi. Daha çok hoşgörülü davranırdım.			1	1
8	Öğretmenlerimiz iyi davranıyor. İşte bunu yapmamalıydın diyorlar. Ben öğretmen olsaydım ben de aynısını söyledim.			1	1
9	Uyarıyor. Bir daha tekrarlanırsa kızıyor. Ailesine söylüyor. Aynısını yapardım.			1	1
10	İlk başta uyarıyor o da bizi. Ben sinirliyim biraz ilk önce uyarırdım. Sonra döverdim.		1		1
11	Bizi sınıfın karşısında rezil etmemek için bir kenara çekiyor. Neden böyle yaptın diyor. Ben de aynısını yapardım.	1			1
12	Özür diletmiyor. Sonra işte bir daha yapmamalarını söylüyor. Ben de öyle davranırdım.	1			1
13	Öğretmenlerimiz iyi davranıyor. İşte bunu yapmamalıydın diyorlar. Ben öğretmen olsaydım ben de aynısını söyledim.	1			1

14	Bazen ailelerini arayabiliyor. Öğretmen bizim hatalarımızı söylüyor. Ben de öğretmenim gibi yapardım.	1			1
15	Kızıyorlar. Bu davranışımızın yanlış bir davranış olduğunu söylüyorlar. En öne oturtuyorlar. Ailesiyle görüşürdüm.		1		1
16	Genelde sözle uyarıyor. Çok kötü bir şey yaptığımızda çok sinirleniyor bazen hafifçe vuruyor. Aynısını yapardım.			1	1
17	O da duruma göre değişiyor. Disipline verirdim.		1		1
18	Öğretmen genellikle ceza veriyor. Bazen para cezası veriyor. Bağırıyor. Bazı arkadaşlarıma şiddet uyguluyor.		1		1
19	Kızıyorlar. Birkaç dakikalık şu köşede dur diyor. Ben öğretmen olsaydım sadece onlara yaptıkları şeyin neden yanlış olduğunu anlatırdım.		1		1
20	Hatalı olan kişileri dinliyor. Burada kim suçlu kim suçsuz öğreniyor. Barıştırıyor.	1			1
	Toplam	10	10	10	30

Tablo 6.7.’de “Okuldayken, senin ve arkadaşlarının yanlışlıkla bir hata yapmanız durumunda müdürünüz ve öğretmenleriniz size karşı nasıl davranıyorlar?” sorusu ile okul idaresinin ve öğretmenlerin yalpan hatalara karşı hoşgörü davranışlarının nasıl olduğu belirlenmeye çalışılmıştır. Öğrenciler verdikleri cevaplarda özellikle uyarmak ve kızmak arasındaki ayrımı belirler tarzda ifadeler kullanmışlardır. Buna göre uyarı yumuşak sözlerle kırıcı olmadan, kızmanın, bağırmanın öncesinde gerçekleştirilen bir eylem olarak tarif edilmiştir. Öğrenciler öğretmenlerinin davranışlarının genelde bu şekilde olduğunu ifade ederken sadece iki öğrenci (orta ve gelir grubuna ait okullara devam eden) öğretmenlerinin kendilerine şiddet uyguladığını belirtmiştir. Çoğu öğrencinin kendilerine kızılmasını doğru bulduklarını ve kendilerinin de eğer öğretmen olurlarsa bu şekilde davranacaklarını söylemeleri dikkat çekicidir. Cevapların dağılımında okullar arasında anlamlı bir farklılık bulunmamıştır. Aşağıda bu soruya verilen kayda değer cevaplar yer almaktadır:

ALT-CSA-İyi-Mevlûde:

“Onların bu davranışlarını nasıl değerlendiriyorsun?”

Bizim öğretmenimiz de kitap okutturuyor bize veya dilbilgisi defterimize yazı yazdırıyor. Yani hem şey, hem yeni bilgiler öğrendiğimizi fark ediyorum ve bizim öğretmenimiz dövmüyor.

-Sen öğretmen olsaydın nasıl davranırdın?

Ben de böyle davranırdım.” Cevabını vererek, verilen cezanın yapıcı ve öğretici olduğunu belirterek kendisinin de aynı şekilde davranışta bulunabileceğini söylemektedir.

ALT-MAÜ-İyi-Deniz:

“Kızıyorlar. Bağırıyorlar. Bir daha bunu yapmayın. Hoş karşılanmaz. Başka okulda böyle yapmazlar. Dışarı atarlar. Disipline gönderirler. Böyle şeyler yapmayın.

-Sen öğretmen olsaydın nasıl davranırdın?

Ben de böyle davranırdım. Bağırırdım. İşte onların ders çıkaracağı şekilde söyledim.” Cevabı ile öğretmenlerinin davranışlarını uygun karşılamakta ve kendisinin de aynı tutum içerisinde bulunacağını belirtmektedir.

ALT-VB-İyi-Betül:

“Genelde sözle uyarıyor. Çok kötü bir şey yaptığımızda çok sinirleniyor bazen hafifçe vuruyor.

-Çok kötü bir şey ne oluyor mesela?

Hırsızlık mesela.

-Oluyor mu böyle şeyler?

Geçen sene olmuştu. Etüde gidiyoruz biz. Oradaki bakkaldan gazete çalmışlar. Öğretmenimiz duyduğunda çok sinirlendi. Çünkü daha önce de uyarılmıştı onları.

-Sen öğretmen olsaydın ne yapardın?

Aynısını yapardım.

ORT-MER-Orta-Yunus:

“İlk başta uyarıyor o da bizi. Ya uyarıyor durmadan.

-Sen öğretmen olsan ne yapardın?

Ben sinirliyim biraz ilk önce uyarırdım. Bir daha yaparsa döverdim.” Cevabını vererek, öğretmenlerinin sürekli uyardığını söylemekte, aynı durumda kendisinin uyarmaya rağmen tekrarlanması halinde sinirli olmasından dolayı döveceğini belirtmektedir.

ORT-B.Evler-Orta-Ravza:

“O da kızıyor biraz. Bir daha yapmayacaksın diyor. İıı yaparsan da artık kulağını çekerim diyor. Yani o zaman da annemle aynı davranıyor.

-Sen öğretmen olsaydın ne yapardın?

Öğretmenimiz gibi yapardım.” Cevabı ile öğretmenin davranışını onaylamakla birlikte kendisinin de aynı davranışı sergileyeceğini belirtmektedir.

ÜST-GAZİ-İyi-Burak:

“Beni uyarırsa yapma falan derlerse ben de yapmamaya başlarım.

- Sınıfta mesela iki kişi gürültülü bir şekilde konuşuyor. Öğretmeniniz ne yapıyor böyle bir durumda?

İııı kızıyor. Arkadaşlarımızın dersi dinleyemediğini söylüyor.” Cevabı ile öğretmenin kızdığını belirtmiş ama kendisinin benzer olayda ne yapacağı hakkında bir söylemde bulunmamıştır.

ÜST-KIN-Orta-Mehmet Akın:

“Genellikle müdür, müdür yardımcısına hiç gitmedik. Öğretmen çağırıyor yanına. Söyle sen ne yaptın, sen ne yaptın diye soruyor. Burada kim suçlu kim suçsuz öğreniyor. Biraz düşünün. Sonra birbirinize ne yapacağınızı biliyorsunuz. Bazları yapmazsa birilerini çağırıyor sen özür dile, sen özür dile. Barıştırıyor.

-Başka bir şey ceza falan?

Cıık.” Cevabını vererek, öğretmenlerinin öğrencilerine birbirlerini anlamaya yönelik yönlendirmede bulunduğu görülmektedir.

Tablo 6.8.

Düşünceleri, duyguları birbirinden farklı insanların bir arada mutlu, huzurlu, barış içinde yaşayabilmeleri için bu insanlar davranışlarda bulunmalıdırlar? Neden? (Bu insanlar birbirleriyle anlaşabilirler mi?)

No	İfadeler	Okul Ekonomik Durum			Toplam
		Üst	Orta	Alt	
1	Bence anlaşamaz. Çok zor anlaşılır. Birbirlerine saygı duyarlarsa belki anlaşabilirler.	4	2	2	7
2	Birbirlerinden farklı oldukları için anlaşmaları biraz zordur. Ortak yön bulurlarsa anlaşabilirler.	2	1	2	5
3	Bence geçinmezler. Birbirlerinin isteklerine saygılı olurlarsa geçinirler. Arkadaşça olmak için.	1	1	1	3
4	Hayır. Hiç geçinemezler. Düşünceleri aynı olursa geçinebilirler.			2	2
5	Bence orada mutluluk diye bir şey olmaz. Çünkü farklı düşünüyorlar. Bence bu insanlar anlaşamazlar.			1	1
6	Hangileri farklı düşünüyorsa onlar bir grup olur. Diğerleri bir grup olur. Çünkü herkesin düşüncesi farklı. Hayır anlaşmazlar.			1	1
7	Mümkün olabilir ama ben ayrılmalarını düşünürdüm. Çünkü kavga çıkar.		1		1
8	Evet anlaşabilirler. Ama birbirlerini kırmadan anlaşabilmeleri lazım önemli olan. Altan almaları lazım bazı sorunları.			1	1
9	Tabi ki bence geçinebilirler. Yani eğer o insanlar sorumluluk sahibi ise, o insanların fikirlerine saygı duyuyorsa geçinebilirler.		1		1
10	Dediğim gibi birbirlerine karşı hoşgörülü olurlarsa olabilir. Olmazsa her gün kavga ederler.		1		1
11	Hayır. Birbirleriyle konuşarak bunları halledebilirler.		1		1
12	Birbirimizi seviyorsak anlaşırız.		1		1
13	Birbirlerinin duygularına saygılı olmaları lazım. Fikirlerini almaları lazım. Birbirlerine saygılı davranmazlarsa küslük olur. Hiç anlaşamazlar.		1		1
14	Birbirlerinin fikirlerine hoşgörüle yaklaşmaları gerek.	1			1

15	Düşüncesi farklıysa anlaşamazlar.	1			1
16	Anlaşmaları zor olur tabi. Her şey farklı. Saygı, sevgi, anlayış, güven lazım.	1			1
	Toplam	10	10	10	30

Tablo 6.8.’de Düşünceleri, duyguları birbirinden farklı insanların bir arada mutlu, huzurlu, barış içinde yaşayabilmeleri için bu insanlar davranışlarda bulunmalıdırlar? Neden? Sorusu ile hoşgörülü olmak nasıl davranmayı gerektirir? Öğrenciler bunun bilincinde mi? Bu belirlenmeye çalışılmıştır. Öğrencilerin çoğu farklılıkların birlikteliği ve anlaşmayı zorlayacağını söylemiş, hatta bazı öğrenciler bunun imkânsız olduğunu belirtmişlerdir. Bu soru ile birlikte yukarıdaki sorulara verilen cevaplar da dikkate alındığında öğrencilerin özellikle hoşgörü değeri konusunda kazanım düzeylerinin oldukça düşük olduğu sonucuna varılmıştır. Cevapların dağılımına göre okullar arasında anlamlı bir farklılık bulunmamıştır. Aşağıda bu soruya verilen kayda değer cevaplar yer almaktadır:

ALT-H.AP-İyi-Ceylan:

“Hepsinin ortak oldukları özellikleri bulmaları lazım. Birbirleri hepsi arkadaş olmak istiyorlarsa iyi davranırlar. Yani böyle yaptıkça aynı şeyleri düşünmeye başlarlar.

-Peki, bu insanlar biradayken birbirleriyle anlaşabilirler mi sence?

Anlaşırlar.” Cevabını vererek, kişilerin anlaşabileceklerini, birbirlerinin ortak noktalarını bulmaları gerektiği ve birbirlerine karşı iyi davrandıkça aynı düşünceye sahip olabileceklerini belirtmiştir.

ALT-MAÜ-Orta-Beyza:

“.....

- Bu insanlar birbirleriyle iyi geçinebilir mi sence?

Hayır.

-İmkânsız mı bazı şeyler yaparlarsa geçinebilirler mi?

Hiç geçinemezler.

-Bazı şeyler onları geçinmesini sağlamaz mı?

Mesela oy kararıyla yapabilirler. Düşünceleri aynı olursa geçinebilirler.

-Ama farklı düşüncelere sahipler.

O zaman geçinemezler.” Cevabı ile farklı düşünceye sahip kişilerin geçinemeyeceklerini, ancak bir düşünce üzerinde ortak kararda buluştukları takdirde anlaşabileceklerini söylemektedir.

ORT-MER-İyi-Aslıhan:

“Dediğim gibi birbirlerine karşı hoşgörülü olurlarsa olabilir. Olmazsa her gün kavga ederler. Olmaz.” Cevabını vererek, birbirlerine karşı hoşgörü gösterdiklerinde anlaşabileceklerini yoksa anlaşamayacaklarını belirtmektedir.

ORT-L.EGE-Orta-Muhammed:

“Birbirlerine iyi davranmaları, ortaklıklar oluşturmaları gerekir.

-Bu insanlar birbirleriyle geçinebilirler mi sence?

Geçinemezler.

-İmkânsız mı, bazı şeyler yaparlarsa geçinebilirler mi?

Bazı şeyler yaparlarsa geçinebilirler.

-Mesela?

..... Ona hak vererek. Onun yaptığı davranışı, verdiği bilgiyi doğru bularak. Benimki doğru, onunki yanlış diyerek değil. Böyle yaparlarsa hiç geçinemezler.” Cevabı ile hiç geçinemeyecekleri ancak, kendi düşüncelerinden taviz verdiklerinde bunun mümkün olabileceğini belirtmektedir.

ÜST-KIN-Orta-Mehmet Akın:

“Düşüncelerine duygularına saygı göstermeli. Birbirlerinin düşüncelerine duygularına saygı göstermeli.” Cevabını vererek, kişilerin duygu ve düşüncelerine saygı gösterilmesi gerektiğini vurgulamaktadır.

ÜST-EMSN-Orta-İpek:

“Şimdi herkesin düşünceleri duyguları farklı olabilir. Çünkü zevkler ve renkler tartışılmaz. Bu başka bir şey oluyor tabii. Nasıl oluyor şimdi. Herkesin görüşü farklıdır mesela kimisi Ali’yi sever. Kimisi Ali’yi sevmez. Herkesin düşüncesi farklıdır. Bu yüzden herkes birbirine saygı duymalıdır. Dünyada en önemli şey bence saygı. Saygı olmadan bence hiçbir yere varılmaz. Hoşgörülü olmaları lazım. Çünkü bir insan bir şeyi yapamadığı zaman neden böyle yapıyorsun seni döveceğim demekle o insanı incitir ve o insan mesela ondan gördüğü şeyi hıncını çıkarmak için başkalarına aynı şeyi yapar. O

da ona bağıırır. İnsanlar böyle zincirleme olarak devam eder. Zaten herkes birbirine saygılı olsa böyle şeyler olmaz.

Tartışma

Bu çalışmada araştırmanın giriş kısmında belirtildiği gibi öğrencilerin belirtilen değerler kapsamında ve bu değerlere yönelik bilinç düzeylerini belirlemeye çalışarak mevcut durum hakkında bilgi edinmek istenmiştir. Buna göre de nelerin yapılabileceği konusunda öneriler geliştirip, eğitim sistemine katkı sağlamak amaçlanmıştır.

Araştırmada belirlenen amaç doğrultusunda ilköğretim 5. sınıfa devam eden öğrencilerin araştırmaya dâhil edilen değerler çerçevesinde düşüncelerinin neler olduğunu detaylı bir şekilde anlamak için bir mülakat formu düzenlenmiş ve Denizli İl Milli Eğitim Müdürlüğü'nden alınan okul listesinden (gelir durumlarına göre gruplandırılmış) seçilen okullarda görüşmeler gerçekleştirilmiştir. Araştırmaya başlandığında okulların il genelindeki dağılımına göre sosyo-ekonomik düzeyi düşük olan yerleşim yerlerinde bulunan okullarda eğitim gören öğrencilerle gelir durumu daha yüksek olan ailelerin yaşadığı yerlerdeki okullara devam eden öğrenciler arasında değerler bazında bir farklılaşmanın olması beklenmişti. Ancak sonuçlar bu görüşü desteklememiştir. Görüşme formları aracılığıyla elde edilen verilerin betimsel analize tabi tutulduktan sonra ulaşılan sonuçlara göre araştırmada belirlenen değerler açısından okulların gelir durumlarına göre ve cinsiyetler arasında verilen cevaplar arasında anlamlı bir farklılık bulunmamıştır. Böyle bir sonucun ortaya çıkma nedenleri olarak da;

- İlköğretim okullarına devam eden öğrencilerin (nasıl bir yerleşim yerinde bulunursa bulunsun) ortalama 5 yıldır aynı okul kültürü içinde olmaları.
- Öğretmenlerinin bilinçli veya farkında olmadan değerler konusunda eğitici söylemleri.
- Değerlerle ilgili bazı temel konuların ders kitapları içerisinde bulunması, bu ders kitaplarının çalışma yapılan okullarda aynı olması vb. durumların öğrenciler üzerindeki etkilerini söyleyebiliriz.

Yapılan literatür taramasında sadece bu çalışmada ele alınan değerlere yönelik bir çalışmanın olmadığı, araştırmada kullanılan değerlerin tek tek baz alındığı veya bütün değerlerin araştırma kapsamında tarihsel süreç içinde, değer öğretimi yaklaşımlarına göre incelendiği ve uygulamalı değer eğitiminin öğrenciler üzerindeki etkilerinin araştırıldığı çalışmaların bulunduğu görülmüştür. Bu nedenle farklı farklı başlıklar altında incelenen değerler ve değerler eğitimi çalışmaları sonuçlarına göre bir

karşılaştırmaya tabi tutularak benzerliklerden veya zıt sonuçlardan hareketle tartışma boyutu yorumlanmaya çalışılmıştır:

Golzar (2006)'ın yaptığı “İlköğretim 5. Sınıf Öğrencilerine Yönelik Sorumluluk Ölçeğinin Geliştirilmesi ve Sorumluluk Düzeylerinin Cinsiyet; Denetim Odağı ve Akademik Başarıya Göre İncelenmesi” isimli çalışmada; kız öğrencilerin sorumluluk değerine ilişkin olarak erkek öğrencilerden daha yüksek puan aldıkları görülmüştür. Bu sonuç araştırma sonuçlarıyla çelişse de araştırmaya dâhil edilen öğrenci sayıları, sadece sorumluluk değeri üzerinden çalışılmasına bağlı olarak bu değere daha çok odaklanılmış olunması farklılığa neden olmuş olabileceği düşünülmüştür.

Araştırma sürecinde görülmüştür ki; öğrenciler bayrağa ve İstiklal Marşı'na saygı ile doğal çevreye ve tarihsel mirasa duyarlılık değerlerine sorumluluk ve hoşgörü değerlerine kıyasla daha fazla önem vermektedirler. Bu değerlere ilişkin kullandıkları ifadeler diğer değerlere göre daha olumlu bulunmuştur. Benzer olarak Golzar (2006)'ın yaptığı çalışma sonucunda öğrencilerin sorumluluk değeri kazanımında eksikliklerinin olduğu belirlenmiştir. Aynı şekilde Akbaş (2007) “Türk Milli Eğitim Sisteminin Duyuşsal Amaçlarının İlköğretim 8. Sınıf Öğrencilerinde Gerçekleşme Düzeyinin Değerlendirilmesi” isimli çalışmasında da; en düşük ortalamalar demokratik değerler ölçeğinde “hoşgörülü olmak”, çalışma ve iş değerleri ölçeğinde “sorumluluk sahibi olmak”, değerlerinde ortaya çıkmıştır. Sonuçlardaki bu paralellik değerler eğitimi boyutunda öğrencilere sorumluluk sahibi olma ve hoşgörü değerlerinin kazanımında eksikliklerin olabileceğini düşündürmüştür. Bu sonuç ayrıca özellikle hoşgörü değeri ile bağlantılı olarak öğrencilerin medyada yer alan; şiddet içeren, değerler açısından kötü örnek oluşturabilecek davranışları barındıran film, haber yarışma programları vb. yayınlardan etkilenmiş olabileceklerini akla getirmiştir.

Sorumluluk ve hoşgörü değerlerine sahip olmanın gerektirdiği davranışlar esas alındığında öğrencileri sınırlayan, yapmak istediklerinin önünde engel teşkil eden türde davranışların kendilerinden beklendiğini düşündükleri görüşme sürecinden anlaşılmıştır. Dolayısıyla öğrencilerin bu değerlerin gerekliliklerini kendi çıkarlarıyla çeliştirdiğini görmeleri kazanımlarının da düşük olmasına nedeni olarak düşünülmüştür.

Görüşme formlarının uygulanması esnasında, değerler eğitiminin önemli bir boyutunu oluşturan; değerler eğitiminin uygulayıcıları olarak görülen, öğrenciler için bir rol modeli olan öğretmenlerin bu konuda yeterli bilgiye sahip olmadıkları, değerler eğitiminin daha çok ailelerin kontrolünde olması ve çoğunluğunun onlar tarafından

verilmesi gerektiği görüşünü paylaştıklarının fark edilmesi ister istemez beraberinde şu soruyu çağrıştırmıştır: Değerler eğitimini kim/kimler üstlenmelidir?

Çocuk, okula başlamadan önceki dönemde zamanın çoğunu ailesi ve yakın akrabalarıyla birlikte geçirmektedir. Dolayısıyla ailenin ve aile ile bağlantılı kişilerin çocuğun gelişimi üzerindeki etkisi yadsınamayacak kadar büyük ve önemlidir. Özellikle kişilik oluşumu ve gelişimi dikkate alındığında bu dönemin etkisi daha da artar. Aileler -eğer yapıyorlarsa- öncelikle çocuklarına topluma uyum sağlamak adına genel ahlaki değerleri öğretmeye çalışırlar. Böylece çocuklarda da ahlaki değer yargıları kişilikleri ile birlikte gelişir. Gelişim kuramcılarının en önemli isimlerinden biri olan Piaget ahlaki gelişimi iki evreye ayırır: dışa bağımlı ahlak evresi, özerk ahlak evresi. Piaget'ye göre dışa bağımlı ahlâk evresi 10 yaşına kadar sürer ve birey ahlaki yargılar bakımından dışa bağımlıdır. Özerk ahlak evresinde ise çocuk daha bağımsızdır, kuralların değişmezliğini değil, bir anlaşma sonucunda mevcut kuralların yeniden düzenlenebileceğini düşünür (Mercin, 2005:78). Şimdi bir önceki paragraftaki soruya dönecek olursak; Ahlaki değer yargılarının dışa bağımlı olduğu dönemin önemli bir kısmında ailenin etkin güç olduğunu söyleyebiliriz. Bu nedenle bu periyotta değer eğitimi ailenin güdümü altında yürütülebilir. Ancak okullaşmayla birlikte değerler eğitiminin daha profesyonel bir denetimle yapılması daha yerinde olacaktır.

Whitney (1986) tarafından Amerika Birleşik Devletleri'nin Tennessee Eyaleti'nde gerçekleştirilen araştırma sonuçlarına göre; öğretmenler, okulun gençlerin sahip oldukları değerleri ve ahlaki eylemlerini etkilemekte ve etkilemesi gerektiği görüşünde olup, değerler eğitiminin sadece ailenin ve kilisenin güdümüne bırakılmaması gerektiğini savunmuşlardır. Ancak bununla birlikte öğretmenlerin çoğu ders kitaplarını değerler eğitimi konusunda yetersiz buldukları gibi kendilerini de değerler eğitimi verebilecek nitelikte görmemektedirler. Okore (2007), tarafından öğretmenlerin Kenya temel eğitim müfredatında yer alan değer eğitimi ile ilgili görüşlerinin ne olduğunun belirlenmesinin amaçlandığı çalışmada ise özellikle öğretmenlerin programda yer alan değerleri nasıl algıladıkları ve bunları nasıl uyguladıkları araştırılmıştır. Araştırma sürecinin sonunda öğretmenlerin inandıkları değerler ile uygulamalar arasındaki farklılığı azaltmaya yönelik öneriler geliştirilmek istense de bunu standardize edecek demokratik bir sistem olmadığı tespit edilmiştir. İki çalışmada da değerler eğitiminde okulun ve eğitimcilerin önemli olduğu vurgulanmak istenmiştir. Birincisinde öğretmenler bu konuda kendilerini yeter seviyede görmezken; ikinci çalışmada öğretmenlerin sahip oldukları değerler ile müfredatta yer alan değerler

arasında farklılığın giderilmesi gerektiğinin belirtilmesi, öğretmenlerin bu konuda oldukça etkili ve belirleyici olduklarını da düşündürmüştür. Bu çalışmada ise öğretmenler değerlerin eğitim süreci ile bağlantısı konusunda yeterli bilgiye sahip olmamalarının tespitine karşın değerlerin mutlaka kazandırılması ancak bu konuda asıl önemli olan belirleyicinin aile olduğu görüşünde oldukları görülmüştür.

Değerler eğitimi açısından hazırlanmış çalışmalar değerler eğitiminin önemini ve gerekliliğini ortaya koymakta, araştırma kapsamında gerçekleştirilen uygulamalar değerler eğitiminin öğrenciler üzerindeki olumlu etkisini açıkça göstermektedir. Sosyal bilgiler insanların birbirleriyle ve çevreleriyle etkileşimine odaklanmıştır. Bu etkileşim duyuşsal boyutlara da sahiptir. Bireylerin kendileri, diğerleri ve çevreleri hakkında sahip oldukları inançlar, tutumlar ve değerler bu etkileşimi etkiler (Moroz ve Reynolds, 2000; akt. Doğanay, 2009: 230). Eğitim programları hazırlanırken gerek diğer derslerin gerekse sosyal bilgilerin yukarıda bahsedilen gücün dikkate alınması genel anlamda eğitimin olumlu etkisini artıracaktır.

SONUÇ VE ÖNERİLER

Bu bölümde araştırma bulgularına dayalı olarak genel bir değerlendirmeye ve ilgililere yapılan önerilere yer verilmiştir.

Sonuçlar:

Değerlere ilişkin, araştırmanın giriş kısmında geçen tanımlardan yola çıkarak değerlerin toplumu oluşturan bireyler üzerinde birleştirici, uzlaştırıcı bir etkiye sahip olduğunu açıkça söyleyebiliriz. İlk bakışta bu cümleden herhangi bir olumsuz anlam çıkmayacağı düşünülse de toplumların/ülkelerin değerlerin bireyler üzerindeki bu gücünü ne tür amaçlar için ve nasıl kullandıkları bunun belirleyicisi olacaktır. Geleneksel ve otoriter kültürlerde değer eğitimi daha çok söyleneni yapma ve sorgulamadan kabul etme, kuralları ezberleme, rol modellerini izleme ve telkin şeklinde gerçekleşmektedir (Doğanay, 2007: 264). Araştırma sırasındaki gözlemler ve araştırma sonuçları da göstermiştir ki; değerler eğitimin uygulayıcısı olarak görülen öğretmenlerin çoğunun, bu kadar olmasa da değer eğitiminden beklentileri öğrenciler üzerinde disiplin sağlama yönündedir. Çünkü onlara değerler ve değerler eğitimi ile ilgili görüşleri sorulduğunda, öncelikle ve altını çizerek öğrencilerin en başta saygılı olmaları gerektiğini, öğretmenlerini dinlemelerini, birbirleriyle kavga etmemelerini belirtmişlerdir. Öğretmenlerin böyle bir anlayış içerisinde olmaları doğal olarak verilen eğitimin de kalitesini etkileyeceğinden, öğrenci neyi ve neden öğrenmesi ve uygulaması gerektiğini bilmeyeceğinden değerler eğitiminden beklenen de tam olarak gerçekleşmeyecektir. Böyle olunca popüler olan bazı değerler veya öğretmenlerin daha çok önem verdikleri değerler öğrenciler tarafından daha çok benimsenebilecekken, diğerlerinde eksiklikler olabilecektir. Nitekim bu araştırma sonucunda da inceleme altına alınan bazı değerler öğrencilerin davranışlarda daha belirgin olarak gözlenebilmişken, bazılarının tam olarak anlaşılmadığı veya anlaşılrsa da davranışa dönüşmediği tespit edilmiştir.

Öğrencilerin sorumluluk sahibi olma, doğal çevreye ve tarihsel mirasa duyarlılık, vatanseverlik (bayrağa ve İstiklal Marşı'na saygı) ve hoşgörü değerlerini kazanım düzeylerinin incelendiği bu çalışmada; öğrencilerin vatanseverlik, doğal çevreye ve tarihsel mirasa duyarlılık değerleri ile ilgili olarak yapılan görüşmelerde daha samimi davrandıkları, daha güçlü ve tutarlı ifadeler kullandıkları, bu değerlere ilişkin hassasiyetlerinin diğerlerine oranla daha fazla olduğu, özellikle İstiklal Marşı'na

saygı değerinde bu değerin savunucusu durumunda davranışlar sergiledikleri belirlenmiştir. Sorumluluk sahibi olma değeri ile ilgili olarak ise bu değerleri tam olarak içselleştiremedikleri sonucuna ulaşılmıştır. Kimi zaman ise öğrencilerin uyguladıkları davranışı değil de olması gerekeni ifade ettikleri görüşme sırasındaki söylemlerinden ve gözlenebilen davranışlardan anlaşılmıştır. Hoşgörü değeri hakkında öğrencilerin yakın çevrelerine karşı müsamahalı davranmalarına karşı daha az tanıdıkları veya tanımadıkları kişilere ve farklı kültürdeki insanların davranışlarına karşı hoşgörülerinin az olduğu yapılan görüşmelerde tespit edilmiştir. Öğrencilerinin yukarıda belirtilen değerlere ilişkin genel algıları ve bu doğrultuda sergiledikleri davranışlar şöyledir:

Sorumluluk sahibi olma değerine yönelik sosyal bilgiler ders kitabı incelendiğinde; kişinin, aile bireyi olarak sorumluluklarının bulunduğuna, okulda herhangi bir grubun (koro, kulüp vb.) üyesi olarak sorumluluklarının olduğuna değinilmiş, verilen sözlerin tutulması, başkalarını yapılan yanlışlar konusunda uyarma gibi davranışlar sorumluluk olarak nitelendirildiği görülmüştür. Bununla birlikte büyüklere karşı saygılı olmak, derslere devam etmek ve çalışmak, “görev” olarak belirtilmiştir. Öğrencilerle yapılan görüşmelerde ise öğrencilerin çoğu ders çalışmayı, aile bireyelerine yardım etmeyi kendi sorumluluklarına dâhil etmişlerdir. Buradan hareketle öğrencilerin “görev” ve “sorumluluk” kavramlarını bir tuttuklarını söyleyebiliriz. Bunun nedeni olarak ailelerin ve öğretmenlerinin genel tavır ve tutumlarını gösterebiliriz. Çünkü öğretmenlerle yapılan görüşmelerden ve öğrencilerin aileleriyle ilgili konuşmalarından anlaşılmıştır ki, onlar öğrencilerden ders çalışmak, onlara karşı saygılı davranma yönünde bir beklenti içerisindedirler ve öğretmenler tarafından genellikle bunlar sorumluluk olarak adlandırılmaktadır. Dolayısıyla öğrenciler de bu davranışları sorumluluk olarak görmektedirler. Ayrıca öğrencilerin herhangi bir şeyi/işini sorumluluk olarak nitelendirmelerinde birinci etkenin onlara bunun/bunların kendilerinden büyük biri tarafından onlara söylenmesi gerektiği anlaşılmıştır. Yani sorumluluklarda gönüllü olma davranışına rastlanılmamıştır.

Öğrencilerin çoğu doğal çevreye örnek olarak ormanları ve piknik alanlarını göstermişlerdir. Çevre kirliliğine neden olan maddelere ve davranışlara karşı hassas olduklarını ifade etmişlerdir. Kendilerine gelebilecek tepkileri göze alarak doğal çevreye zarar veren davranışlarda bulunanları uyaracaklarını sözleriyle göstermişlerdir. Ancak doğal çevreye verilen zarar ile hoşlandıkları bir şeyden vazgeçme durumuyla karşı karşıya kaldıklarında öğrencilerin yaklaşık 2/3’ü fedakârlık davranışı gösterirken, diğerleri kendi istekleri doğrultusunda hareket edeceklerini veya bu durumda kararsız

kalacaklarını göstermişlerdir. Bu değerle ilgili sosyal bilgiler ders kitabı incelendiğinde kitaptaki örneklerin yetersiz olduğu; ormanların yok edilmesi veya bazı canlıların bulunduğu ortamların yok olma tehlikesiyle karşı karşıya olduklarından bahsedildiği tespit edilmiştir. Doğal çevrenin korunmasına yönelik gönüllü kuruluşlar, bu konuda nelerin yapılabileceği ile ilgili detaylı bir şekilde bilgi verilmediği dikkat çekmiştir. Bu nedenle de öğrencilerin genelde bireysel davranışlar gösterebilecekleri veya daha önceden değil de herhangi bir durumla karşı karşıya geldiklerinde eylemde bulunabileceklerini ifade ettikleri belirlenmiştir.

Tarihsel mirasa duyarlılık değeri açısından öğrencilerin tarihi eserleri görmeye, tarihi mekânları gezmeye istekli oldukları ancak bu fırsatı pek elde edemedikleri tespit edilmiştir. Bu nedenle bu alandaki sorular genelde varsayımsal olarak yürütülmüştür. Öğrenciler tarihi eserleri hem ülke ekonomisi açısından hem de kültür açısından birer zenginlik kaynağı olarak görmüşlerdir. Bir tarihi eserin korunmasıyla kendilerine sunulan maddi imkânlar durumuyla karşı karşıya bırakıldıklarında öğrencilerin % 90'ı tarihi eserin korunmasını tercih etmiştir.

Vatanseverlik değeri ile birlikte ve bu değer adı altında iki değer (bayrağa ve İstiklal Marşına saygı) üzerinden öğrencilere görüşme soruları yöneltilmiştir. Buna göre; öğrencilerin % 70'i Türkiye gibi bir ülkede yaşamaktan mutlu olduklarını belirtmişlerdir. Bunun nedenleri arasında doğal ve tarihi güzellikler, iklim şartları ve geçmişte ülke için verilmiş olan mücadeleler gösterilmektedir. Öğrenciler, İstiklal Marşı okunurken herhangi birinin onu dinlememek gibi bir saygısızlığı hiçbir şekilde hoş karşılayamayacaklarını, başkalarına bu sebeple en çok kızdıkları anlarda bile İstiklal Marşı'nın bitmesini bekleyeceklerini ifade etmeleri onların marşlarını ne denli sahiplendiklerini ve önemsediklerini açıkça göstermektedir. Öğrencilerin bayrakla ilgili düşünceleri de benzer niteliktedir. Türk bayrağı ve İstiklal Marşı onlara yapılan savaşları, kahramanlıkları hatırlatırken, aynı zamanda da onları duygulandırmaktadır. Beşinci sınıf sosyal bilgiler yıllık planına göre İstiklal Marşı'na ve bayrağa saygı değerleri "Bir Ülke Bir Bayrak" ünitesi altında verilmektedir. Sosyal bilgiler ders kitabı incelendiğinde ise direkt olarak İstiklal Marşı'na veya bayrağa saygıdan söz edilmediği tespit edilmiştir. Öğrencilerin bu konudaki hassasiyetlerinin ise bu değerlerin onlara bir ünite kazanımı olarak değil de okulda yapılan diğer etkinlikler (mili bayramlar ile anma ve kutlama törenleri vb.) aracılığıyla ve sadece bu sınıfa has bir kazanım olmaktan ziyade okula başladıkları andan itibaren kazandırılmaya çalışıldığını göstermektedir.

Hoşgörü değeri öğrencilerde diğer değerlere göre tam olarak kazanılamayan bir değer olarak tespit edilmiştir. Öğrenciler hoşgörülü olunmasının gereğinin farkında olmakla birlikte bunu davranışlarına yansıtmakta başarılı bulunmamışlardır. Öğrenciler düşünce ve fikirler konusunda doğru veya yanlış şeklinde nitelendirmelerde bulunmuşlar, farklı fikirlerin çatışmaya neden olacağına inandıklarını, bu nedenle de mutlaka bir fikir konusunda uzlaşılması gerektiğini belirtmişlerdir. Farklı kültürlere ve bu kültürün getirdiği davranışlara da tepkili davranışlarda bulunabileceklerini göstermişlerdir. Öğretmenlerle yapılan görüşmelerde, öğretmenlerin çoğu öğrencilerin birbirlerine karşı tahammülsüz olduklarından, sürekli kavgacı ortamlar hazırladıklarından şikâyetçi olduklarını dile getirmişlerdir. Öğrencilerle yapılan görüşme sonuçlarına göre bunun nedeni olarak öğretmenler veya aileler görülmektedir. Çünkü öğrenciler öğretmenlerinin, okul idarecilerinin veya ailelerinin kendilerine karşı hoşgörülü davrandıklarını ifade etmişlerdir. Bu durumda öğrencilerin, kendi arkadaş çevrelerinden, güncel olaylardan, medya organlarında yer alan olumsuz davranışlardan etkilendikleri sonucuna varılmıştır. Zira sorumluluk değeri başlığı altında “çevrenizde gördüğünüz olumsuz davranışlara örnekler” istendiğinde öğrencilerin televizyonda yer alan programlardan sıkça örnekler verdikleri dikkat çekmiştir.

Öneriler

Milli Eğitim Bakanlığı’na Yönelik Öneriler:

- Araştırma sonucu göstermiştir ki; öğrenciler sorumluluk sahibi olma ve hoşgörü değerlerinin gerektirdiği davranışları tam olarak gösterememektedirler. Okullarda bu değerlerin kazanımına yönelik uygulamalara daha çok yer verilmelidir.
- Öğretmenler öğrencilerdeki değerlere yönelik olumsuz davranışlar konusunda genellikle aileleri sorumlu tutmuşlardır. Öğrenciler de edindikleri değerlerin çoğunluğunu ailelerinden kazandıklarını belirtmişlerdir. Bu nedenle velilere yönelik de eğitim programları düzenlenmeli ve veliler bu konuda bilinçlendirilmelidir.
- Sosyal bilgiler ders kitaplarında değerlerle ilgili güncel örneklerle daha fazla yer verilmelidir.

- Değerler eğitimi en iyi yaşantı yoluyla verilebilir. Öğrencilerin bazı cevaplarında yaptıklarını değil, yapılması gerekeni söylemeleri öğrenmelerinin ve kazanımlarının daha yüzeysel olduğunu düşündürmüştür. Bu nedenle okullarda değerler eğitimine ilişkin öğrencilerin birebir katılabileceği uygulamalara yer verilmeli, öğrencilere gezi gözlem imkânı sunulmalı, mümkün olduğu mertebede gönüllü katılımlarda bulunabilecekleri çalışma sahaları organize edilmelidir.
- Değerler eğitimine diğer tüm derslerdeki konu ve örnekleri kapsayacak şekilde ve haftalık uygulamalar yapılmak üzere programda yer verilmelidir.

Öğretmenlere Yönelik Öneriler:

- Öğretmenler öncelikle kendileri değerler konusunda öğrenciler için rol modeli olmalıdırlar. Ancak bunu yaparken mümkün olduğunca objektif bir davranış sergilemeli, kendi değer hiyerarşilerinden ziyade öğrencilerin gelişim dönemlerini ve mevcut programı esas almalıdırlar.
- Derslerinde değerler eğitimine yönelik zengin materyal kullanımına, yaşantı yoluyla değerlerin kazanımına önem vermelidirler. Değerleri sınıf içi disiplini sağlayacak bir araç olarak düşünmemeli, onların sağlıklı gelişimi için değerler eğitimine yönelmelidirler.
- Diğer branş öğretmenleri ile ve velilerle sürekli iletişim halinde olmalı, değerler eğitimde bütünlüğü gözetmelidirler.
- Değer eğitimi etkinliklerini mümkün olduğu oranda güncel ortam ve olaylarla bütünleştirerek değerleri içselleştirip, öğrencilerin kazandıkları değerleri davranışa dönüştürmelerini destekleyici yönde hareket etmelidirler.

Araştırmacılar İçin Öneriler:

- Değer eğitimi ilköğretimde daha etkindir. Ergenliğe yaklaştıkça popüler değerler daha ön planda kabul gördüğünden değer kazanımı zorlaşmaktadır. Bu nedenle değerler eğitimi ile ilgili araştırmalar okul öncesi dönemden başlayarak, ilköğretim ağırlıklı olmak üzere tüm eğitim kademelerinde uygulanmalıdır.
- Araştırmada kullanılan değerlerin dışında diğer değerlerle de ilgili özellikle uygulamalı çalışmaların yapılması değerler eğitimi açısından ve öğrencilerin değerleri öğrenmeleri ve içselleştirmelerinde daha etkili olacaktır.

KAYNAKLAR

- Ada, Sefer, Baysal, Nurdan, Korucu, Serap (2005). Sınıf Öğretmenlerinin Sınıf İçi Olumsuz Davranışlara Gösterdikleri Tepkilerin Karakter Eğitimi ve 2005 İlköğretim Programı Açısından Değerlendirilmesi, *Değerler Eğitimi Dergisi*, Cilt: 3, Sayı: 10, s 9-19
- Akbaş, Oktay. (2004). *Türk Milli Eğitim Sisteminin Duyuşsal Amaçlarının İlköğretim II. Kademedeki Gerçekleştirilme Derecesinin Değerlendirilmesi*, (Yayınlanmamış Doktora Tezi), Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- Althof, Wolfgang, Berkowitz, Marvin W. (2006). Moral Education and Character Education: Their Relationship and Roles in Citizenship Education, *Journal of Moral Education*, Vol. 35, No. 4.
- Altunışık, Recep, Coşkun, Recai, Bayraktaroğlu, Serkan, Yıldırım, Engin (2007). *Sosyal Bilimlerde Araştırma Yöntemleri SPSS Uygulamalı*, Sakarya Yayıncılık, Adapazarı.
- Arslan, Mehmet (2004). Türk Eğitim Sisteminde Değerler Sorunu ve Eğitim Programlarına Yansıması, *Değerler ve Eğitimi Uluslararası Sempozyumu*. Erciyes Üniversitesi Eğitim Fakültesi, 26-28 Kasım, İstanbul, 657-672.
- Arslanoğlu, İbrahim (2005). Türk Değerleri Üzerine Bir Değerlendirme, *Felsefe Dünyası Dergisi*, Sayı: 41, 64- 77.
- Artan, Erdem, Börü, İnci, İslamoğlu, Deniz, Yurtkoru, Güler, Sipahi, Serra, Çalışkan, Beril, Ergun, Kutlu Sinem. (2005). *Üniversite Gençliği Değerler Araştırması*, TESEV (Türkiye Ekonomik ve Sosyal Etüdler Vakfı) Yayınları İstanbul.
- Avcı, Nazmi. (2007). *Toplumsal Değerler ve Gençlik*, Siyasal Kitabevi, Ankara.
- Aydın, Mehmet Zeki. (2008). *Okulda Ahlak Eğitimi ve Ahlak Eğitiminde Örnek Olay İncelemesi*, Nobel Yayın Dağıtım, Ankara.
- Bacanlı, Hasan. (2009). *Duyuşsal Davranış Eğitimi*, Nobel Yayın Dağıtım, Ankara.
- Balcı, Ali (2006). *Sosyal Bilimlerde Araştırma Yöntem, Teknik ve İlkeler*, PegemA Yayıncılık, Ankara
- Balcı, Nalan. (2008). *İlköğretim 6. sınıf Sosyal Bilgiler Dersinde Değer Eğitiminin Etkililiği*. (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Marmara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, İstanbul
- _____. Büyük Larousse, cilt: 11, İnterpress Basın ve Yayıncılık, İstanbul.
- Cueto, Santiago. (1993). *A Descriptive Study of Community-Based Programs of Values Education Emerging from State-Sponsored Guidelines*, (Yayınlanmamış Doktora Tezi), İndiana University, United States.

- Çetin, Ayşe, Varoğlu, Ufuk, Bulkan, Osman, Levendoğlu, Sunay (2009). İlköğretim Sosyal Bilgiler 5 Ders Kitabı, Başarı Yayıncılık, İstanbul.
- Dewey, Jhon. (2008). *Okul ve Toplum*, Çev. Hüseyin Avni Başman. Pegem Akademi Yayınları, Ankara.
- Dilmaç, Bülent. (1999). *İlköğretim Öğrencilerine İnsani Değerler Eğitimi Verilmesi ve Ahlaki Olgunluk Ölçeği ile Eğitimin Sınanması*, (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Marmara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.
- Doğan, Hıfzı. (1997). *Eğitimde Program ve Öğretim Tasarımı*, Önder Matbaacılık, Ankara.
- Doğan, İsmail. (2004). *Sosyoloj*, PegemA Yayıncılık, Ankara.
- Doğan, İsmail (2004). Türk Eğitim Sisteminde Değer Sorunu, *Değerler ve Eğitimi Uluslararası Sempozyumu*, Ankara Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Fakültesi, 26-28 Kasım, İstanbul, 615-634.
- ____ Edam (2003). *Perese: Karakter Okulu Öğretmen Kitabı*, Nobel Yayın Dağıtım, Ankara.
- Ekiz, Durmuş. (2003). *Eğitimde Araştırma Yöntem ve Metodlarına Giriş Nitel Nicel ve Eleştirel Kuram Metodolojileri*, Anı Yayıncılık, Ankara.
- Ellez, A. Murat (2009). Bilimsel Araştırma Yöntemleri, Editör: Abdurrahman Tanrıoğen. Anı Yayıncılık, Ankara.
- Erden, Münire. (tarihsiz). *Sosyal Bilgiler Öğretimi*, Alkım Yayınevi, İstanbul.
- Ergüden, Akın (2002). Global Konuşma, Medya Etiği ve Demokrasi Gramer, *Bilgi ve Değer Sempozyumu*, Ortadoğu Teknik Üniversitesi, Felsefe Bölümü, Ankara, 114-121.
- Evin, İlke, Kafadar, Osman. (2004). İlköğretim Sosyal Bilgiler Programının ve Ders Kitaplarının Ulusal ve Evrensel Değerler Yönünden İçerik Çözümlemesi, *Türk Eğitim Bilimleri Dergisi*, Cilt: 2 Sayı:3
- Germaine, Ronald Wesley. (2001). *Valus Education İnfluence on Elemantary Students' Self-esteem*. (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), University of San Diego, United States.
- Gold, Veronica. (2000). *Values and Values Transmitters: A Study of Secondary Student Teachers Vis-a-vis Teaching Values in Public Schools*, (Yayınlanmamış Doktora tezi), Clark University, New England.
- Golzar, Fariba Abdi (2006). *İlköğretim 5. Sınıf Öğrencilerine Yönelik Sorumluluk Ölçeğinin Geliştirilmesi ve Sorumluluk Düzeylerinin Cinsiyet, Denetim Odağı ve Akademik Başarıya Göre İncelenmesi*, (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.

- Güngör, Erol. (1993). Değerler Psikolojisi Üzerinde Araştırmalar, Ötüken Neşriyat, İstanbul.
- (2004). *İlköğretim Sosyal Bilgiler Dersi (4-5. Sınıflar) Öğretim Programı*, Devlet Kitapları Müdürlüğü Basımevi, Ankara.
- Güvenç, Bozkurt. Nasıl Bir Eğitim Reformu, <http://www.tuba.gov.tr/tr/haberler/bilimdunyasindan-gorusler/400-Nasil-Bir-Egitim-Reformu-Prof-Dr-Bozkurt-Guvenç--9-Temmuz-2008-284.html>, (02.04.2010).
- Halstead, J. Mark and Taylor, Monica Jean. Values in Education and Education in Values, <http://books.google.com/books?vid=ISBN0750705108>, (04.04.2010).
- İşcan, Demirhan Canay. (2007). *İlköğretim Düzeyinde Değerler Eğitimi Programının Etkililiği*, (Yayınlanmamış Doktora Tezi), Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Kağıtçıbaşı, Çiğdem. (2008). *Günümüzde İnsan ve İnsanlar*, Evrim Yayınları, İstanbul.
- Karasar, Niyazi. (2002). *Bilimsel Araştırma Yöntemi*, Nobel Yayınları, Ankara.
- Kaymakcan, Recep. (2007) Bir Değer Olarak Hoşgörü ve Eğitimi” Değerler Eğitimi Uluslararası Sempozyum Bildirisi, Sakarya Üniversitesi İlahiyat Fakültesi, İstanbul, 515-532.
- Köknel, Özcan. (2007). *Çatışan Değerlerimiz*, Akdeniz Yayıncılık, İstanbul.
- Kuçuradi, İoanna. (1971). *İnsan ve Değerleri*, Yankı Yayınları, İstanbul.
- Kuçuradi, İoanna. (1997). *Nietzsche ve İnsan*, Türkiye Felsefe Kurumu Yayınları, Ankara.
- Kuçuradi, İoanna. (2006). *Etik*, Türkiye Felsefe Kurumu Yayınları, Ankara.
- Kuşdil, M. Ersin, Kağıtçıbaşı, Çiğdem (2000). Türk Öğretmenlerinin Değer Yönelimleri ve Schwartz Değer Kuramı, *Türk Psikoloji Dergisi*, Cilt: 15 Sayı: 45
- Locke, John. (2005). *Hoşgörü Üstüne Bir Mektup*, Çev. Melih Yürüşen. Liberte Yayınları,
- Marshall Gordon. (1994). *Dictionary of Sociology*, Oxford University Press, New York.
- Mayring, Philipp. (2000). *Nitel Sosyal Araştırmaya Giriş*, Çeviren: Adnan Gümüş, M.Sezai Durgun. Baki Kitabevi, Adana.
- Mercin, Levent. (2005). Piaget ve Kohlberg’in Ahlak (Moral) Gelişim Kuramlarının Özellikleri ve Karşılaştırılması *SBArD (Sosyal Bilimler Araştırma Dergisi)*, Sayı: 5

- Mil, Burak. (2007). *Nitel Araştırma Neden Nasıl Niçin*, Detay Yayıncılık, Ankara.
- Miles, Matthew B., Huberman, Michael A. (1994). *Qualitative Data Analysis*, Sage Publications, London and New Delhi.
- Ng, Mei Lin. (2003). *Values of Education and Education of Values: A Philosophical Investigation into Values Education*, (Yayınlanmamış Doktora Tezi), The Chinese University of Hong Kong, Hong Kong.
- Nişanyan, Sevan. (2009). *Sözlerin Soyağacı*. Everest Yayınları, İstanbul.
- Ok, Üzeyir (2004). Bir Aktivite Sistemi Olarak İnanç: İnanç Gelişimi Teorisine Sosyo-Kültürel Bir Yaklaşım, *Değerler ve Eğitimi Uluslararası Sempozyumu*, Cumhuriyet Üniversitesi İlahiyat Fakültesi, İstanbul, 553-577
- Okore, Maggie. (2007). *How Teachers Understand, Respond to and Implement Values Education in Kenyan Schools*, (Yayınlanmamış Doktora Tezi), University of Pretoria, South Africa.
- Özensel, Ertan. (2003). Sosyolojik Bir Olgu Olarak Değer, *Değerler Eğitimi Dergisi*. Cilt:1, Sayı:3
- Özgüven, İbrahim Ethem. (1994). *Psikolojik Testler*, Yeni Doğu Matbaası, Ankara
- Palmer, Edwinna Lopez Collins. (1995). *A Study of A Value Education Training Program on The Attitudes and Akademik Performance of at Risk High School Students in an Urban School District*, (Yayınlanmamış Doktora Tezi), Texas Southern University, Texas.
- Rokeach, Milton. (1973). *The Nature of Human Values*, The Free Press, New York.
- Sağnak, Mesut (2005). Örgüt ve Yönetim Değerlerin Önemi, *Milli Eğitim Dergisi*, Bahar, Sayı: 166.
- Schwartz, Shalom, Bardi, Anat H. (2001). Value Hierarchies Across Cultures Taking a Similarities Perspective, *Journal of Cross-Cultural Psychology*, Vol. 32, no.3.
- Seidman, Irving. (2006). *Interviewing as Qualitative Research*, Teachers College Press, New York and London.
- Senemoğlu, Nuray. (2005). *Gelişim Öğrenme ve Öğretim*, Gazi Kitabevi, Ankara.
- Solak, Adem. (2004). *Toplum Yolunda*, Bilimadamı Yayınları, Ankara.
- Tavşancıl, Ezel. (2002). *Tutumların Ölçülmesi ve SPSS ile Veri Analizi*, Nobel Yayın Dağıtım, Ankara.
- _____. *TDK*. (1998). Türkçe Sözlük. Türk Dil Kurumu Yayını, Ankara

- Tezcan, Mahmut. (1974). *Türklerle İlgili Stereotipler ve Türk Değerleri Üzerine Bir Deneme*, Ankara Üniversitesi Eğitim Fakültesi Yayınları. Ankara.
- Tezcan, Mahmut. (1981). *Eğitim Sosyolojisine Giriş*, Ankara Üniversitesi Eğitim Fakültesi Yayınları, No:91, Ankara.
- Tural, Sadık. (1996). Türkiye’de Hoşgörüyü Neden İhtiyaç Var? Barış Kültürü İçin Toplumsal Hoşgörü ve Sivil Toplum Kuruluşlarının Rolü Forumu. Uluslar arası Lions Kulüpleri Birliği Yönetim Çevresi.
- Turan, Selahattin, Durceylan Belgin, Şişman Mahmet. Üniversite Öğrencilerinin Benimsedikleri İdari ve Kültürel Değerler, <http://yordam.manas.kg/ekitap/pdf/Manasdergi/sbd/sbd> (04/05/2011)
- Turgut, İhsan. (2002). *Eğitim ve Etik*, Kanyılmaz Matbaası, İzmir.
- Turgut, Yıldız. (2009). *Bilimsel Araştırma Yöntemleri*, Editör: Abdurrahman Tanrıöğen, Anı Yayıncılık, Ankara.
- Türksoy, Cengiz. Çevre Duyarlılığı, http://www.turkcebilgi.com/kose_yazisi_27451_cengiz-turksoy-cevre-duyarlilik.htm, (04.05.2011)
- Ülken, Hilmi.Ziya. (2002). *Felsefe Sözlüğü*, Paradigma Yayınları, İstanbul.
- Varış, Fatma. (1994). *Eğitim Bilimine Giriş*, Atlas Kitapevi, Konya.
- Whitney, Iris Bomar (1986). *The Status of Values Education in The Middle and Junior High School of Tennessee*. (Yayınlanmamış Doktora Tezi), Tennessee State University, United States.
- Ural, Şafak (1988). Demokrasi Kavramı, Toplumsal Değerler ve Birey, *İlahiyat Fakültesi Dergisi*, Cilt: XL.
- Yayla, Ahmet. (1995). *Eğitim-Öğretim Sistemimizin Otorite ve Sorumluluk Açısından Değerlendirilmesi*, (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Yüzüncü Yıl Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Van.
- Yazıcı, Kubilay. (2007). Değerler Eğitimine Genel Bir Bakış *Türklük Bilimi Araştırmaları*, sayı:19. 499-522.
- Yazıcı, Kubilay. Değerler Eğitimine Genel Bir Bakış, <http://www.sosyalbilgiler.gazi.edu.tr/articles/article20.pdf> (08.02.2011)
- Yeşilyaprak, B. (2008). *Eğitim Psikolojisi Gelişim Öğrenme-Öğretim*, Pegem Akademi, Ankara.
- Yıldırım, Ali., Şimşek, Hasan. (2005). *Sosyal Bilimlerde Araştırma Yöntemleri*, Seçkin Yayınları, Ankara.

Yılmaz, Kürşad. (2008). *Eğitim Yönetiminde Değerler*, Pegem Akademi Yayıncılık, Ankara

Yürüşen, Melih. (1996). *Liberal Bir Değer Olarak Ahlaki ve Siyasi Hoşgörü*, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul.

<http://okulweb.meb.gov.tr/34/15/797745/DEERLER>, (15.05.2011).

<http://www.enfal.de/sosyalbilimler/v/006.htm>, (23.05.2011).

<http://www.tdk.gov.tr>, (12.05.2011).

EKLER

Ek-1: Öğrenci Görüşme Formu

“Sorumluluk sahibi olma, Doğal çevreye ve Tarihsel Mirasa duyarlılık, Bayrağa ve İstiklal Marşı’na Saygı ile Hoşgörü” Değerlerine İlişkin Yarı Yapılandırılmış Görüşme Formu

Tarih: .../.../....

Saat: Başlangıç_____ / Bitiş_____

Merhaba, adım Deniz COŞKUN. Pamukkale Üniversitesi, Eğitim Fakültesi’nde öğretim elemanıyım. Değer eğitiminin okullarda ne düzeyde gerçekleştirilebildiği, öğrencilerin sınıf bazında kazandırılmaya değerlerle ilgili duygu, görüş ve davranışlarının neler olduğu konusunda bir araştırma yapıyorum. Bununla ilgili olarak da siz öğrencilerin görüşlerini almak istiyorum ve bu görüşlerin araştırmam için önemli olduğunu düşünüyorum. Katkıların için şimdiden teşekkür ederim.

Görüşmemize geçmeden önce, görüşmenin gizli olduğunu, görüşmede konuşulanların yalnızca benim ve bazı araştırmacı arkadaşlarım arasında kalacağını, okuldaki öğretmenlerin ve yöneticilerin konuşulanları kesinlikle bilmeyeceklerini belirtmek isterim. Ayrıca araştırma raporunda, isimleriniz kesinlikle belirtilmeyecek, bunun yerine isimleriniz kimsenin anlayamayacağı sadece benim bileceğim şekilde numaralandırılacaktır.

Görüşmeye başlamadan önce bana sormak istediğin soru ya da söylemek istediğin bir düşüncen var mı? Senin için bir sakıncası yoksa konuşmalarımızı ses kayıt cihazı ile kaydedeceğim. İstersen görüşme sonunda raporda olmasını istemediğin bazı konuşmaları silebiliriz.

Görüşmemizin yaklaşık 20 dakika süreceğini tahmin ediyorum ve sorulara başlamak istiyorum.

KİŞİSEL BİLGİLER		
Öğrencinin Kod Adı	:	
Sınıfı	:	
Cinsiyeti	:	Kız ☐ Erkek ☐
Kardeş sayısı	:	
Kreş gitti	:	Evet ☐ Hayır ☐
Hayır ise bu dönemde		
Bakımını kim üstlendi	:	
Anaokuluna gitti	:	Evet ☐ Hayır ☐
Hayır ise bu dönemde		
Bakımını kim üstlendi	:	
Baba eğitim durumu	:	
Baba mesleği	:	
Baba halen çalışıyor	:	Evet ☐ Hayır ☐
Anne eğitim durumu	:	
Anne Mesleği	:	
Anne halen çalışıyor	:	Evet ☐ Hayır ☐

“Sorumluluk Sahibi Olmak” ile İlgili Görüşme Soruları

- 1- Bir insanı sorumluluk sahibi olarak nitelendirebilmemiz için, bu kişinin ne tür özelliklere sahip olması gerekli olduğunu düşünürsün? Neden?
- 2- Evde sorumlu olduğun şeyler nelerdir?
- 3- Kendi sorumluluğunda gördüğün bir işi yaparken nelere dikkat edersin? Neden?
- 4- Okulda arkadaşlarıyla ortak çalışmalar (proje ödevi, günlük ödevler, takım çalışmaları vb.) yaptığınızda nelere dikkat ediyorsun? Neden?
- 5- Arkadaşına bir şey yapmak üzere buluşmak için söz verdiğin saatte başka biri sana çok istediğin bir yere gitmeyi teklif etse ne yaparsın? Neden?
- 6- Öğretmeniniz sana ve arkadaşlarına artık yaptığınız ödevleri kontrol etmeyeceğini, dolayısıyla yapmamanız durumunda size kızmayacağını veya herhangi bir ceza almayacağını söyledi, diyelim. Bundan sonra ödevlerinle ilgili davranışların nasıl olur?
- 7- Gazetelerde, televizyonda veya yaşadığın çevrede (mahallenizde, parklarda, piknik alanlarında vb.) rastladığın;
 - a) Olumlu davranışlar nelerdir?
 - b) Olumsuz davranışlar nelerdir?
- 8- Marketten yiyecek bir şeyler [süt, çikolata, meyveli yoğurt, dondurma vb.] aldın diyelim. Eve geldiğinde son kullanma tarihinin çoktan geçtiğini fark ettin. Eğer aldığın şeyi yeseydin zehirlenecektin ve biliyorsun ki onu aldığın yerde daha o ürünlerden birkaç tane daha var. Bu durumda ne yaparsın? Neden?

“Duyarlılık (Doğal çevreye, tarihsel mirasa duyarlılık)” ile ilgili Görüşme Soruları

- 1- Sence doğal çevre olarak adlandırdığımız yerler nerelerdir? Buraları doğal çevre denmesinin nedeni nedir?
- 2- Sokakta, parkta, evinin veya okulunun bahçesinde dolaşırken, ya da bir pikniğe gittiğinde çevrede boş plastik şişe, teneke kutu, kâğıt gibi şeyler görmek seni rahatsız eder mi? Neden?
- 3- Sokağa herhangi bir çöp atan birini gördüğünde ne yaparsın? Neden böyle davranırsın?
- 4- Yemekten çok hoşlandığım bir çikolatanın üretildiği fabrikanın çevreyi kirlettiği ile ilgili bir haber duysan o çikolatayı alıp yemeğe devam eder misin? Neden?
- 5- Tarihi eserlerin bulunduğu yerleri gezmek, buraları incelemek seni nasıl etkiler? Neden?
- 6- Sence hiçbir tarihi esere sahip olmayan bir ülke nasıl bir ülkedir? Neden?
- 7- Okulunuzla tarihi eserlerin bulunduğu bir müzeye gittiniz diyelim. Burada gezerken sınıfından bir arkadaşının bir heykelin üzerine kalemle yazı yazdığını gördün, ne yaparsın?
- 8- Büyükbabana ve büyükannene onların büyüklerinden kalan bir evleri var diyelim. Devlet tarafından gönderilen memurlar burayı tarihi eser olarak tespit ediyorlar. Size yazılı bir belge vermeden önce diyorlar ki; “iki seçeneğiniz var ya burayı hemen yıkarsınız, ya da devlete bağışlırsınız”. Eski ev yıkılırsa yerine çok yüksek ve güzel bir bina yapıp daha rahat konforlu bir şekilde yaşayacaksınız, devlete bağışlırsanız, burası bakımdan geçecek ve turistlerin ziyaretine açılacak. Büyüklerinin nasıl davranmalarını istersin? Neden?

“Vatanseverlik (Bayrağa ve İstiklal Marşı’na Saygı)” Değeri ile ilgili Görüşme Soruları

- 1- Eğer seçme şansın olsaydı hangi ülkenin vatandaşı olarak dünyaya gelmek isterdin? Neden?
- 2- Herkesin kendi ülkesini tanıttığı dünya çapında bir toplantıya katılsan ülkeni nasıl tanıtırısın?
- 3- Sence okuldaki törenlerde İstiklal Marşı neden okunuyor?
- 4- İstiklal Marşını söylerken veya dinlerken, marşın sözleri sana ne/neler düşündürüyor?
- 5- İstiklal Marşı okunurken birbiriyle konuşan iki kişi görsen onlara ne söylersin? Neden?
- 6- Sence devlete ait resmi yerlerde; okullarda, belediyelerde, valiliklerde vb. neden sürekli bayrak asılı bulunuyor?
- 7- Sence bayrak bir ülke için ne ifade eder? Senin ülkenin bayrağı sana ne ifade ediyor?
- 8- Ülkemizde kutlanan resmi bayramlarda (23 Nisan, 19 Mayıs, 30 Ağustos, 29 Ekim gibi) eğer okul töreninde bir görevin yoksa evdeysen, bu gününü nasıl geçirirsin?

“Hoşgörü” Değeri ile ilgili Görüşme Soruları

- 1- Sence dünyadaki ülkelerin birbirleriyle barış içinde yaşamaları için bu ülkelerin hangi özelliklere sahip olmaları gereklidir? Neden?
- 2- Sınıfında herhangi bir konuda senin gibi düşünmeyen arkadaşın/arkadaşların olduğunda onlara karşı nasıl davranırsın? Neden?
- 3- Arkadaşlarıyla birlikte yürüttüğünüz bir çalışmada, herhangi bir konuda ortak karara varamadığınız durumla karşılaşırsan nasıl davranırsın? Neden?
- 4- Herhangi bir arkadaşın istemeden seni üzdüğünde veya kızdırdığında ona karşı tepkin nasıl olur? Neden?
- 5- Bir akrabanın evinde yabancı bir ülkeden yabancı bir misafirle karşılaştın diyelim. Bu kişi sen, annen, baban ve diğer akrabaların hepiniz aynı odadayken sizin kültürünüzde uygun olmayan bir davranışta bulunsa tepkin ne olur? Neden?
- 6- Ailende annenin veya babanın senin ya da kardeşinin hatalı olduğu, yanlış bir şey yaptığınız durumda davranışları nasıl oluyor? Sen bu davranışı nasıl değerlendiriyorsun?
- 7- Okuldayken, senin ve arkadaşlarının yanlışlıkla bir hata yapmanız durumunda müdürünüz ve öğretmenleriniz size karşı nasıl davranıyorlar? Onların bu davranışlarını nasıl değerlendiriyorsun?
- 8- Düşünceleri, duyguları birbirinden farklı insanların bir arada mutlu, huzurlu, barış içinde yaşayabilmeleri için bu insanlar davranışlarda bulunmalıdırlar? Neden?

Ek-2: Denizli Valiliği İl Millî Eğitim Müdürlüğü İzin Yazısı

T.C.
DENİZLİ VALİLİĞİ
İl Millî Eğitim Müdürlüğü

03 Mart 2010

Sayı : B.08.4.MEM.4.20.00.09.010/ 14645
Konu : Anket Örneği.

VALİLİK MAKAMINA

- İlgi :
- Panakkale Üniversitesi Rektörlüğünün 13/04/2010 tarih ve 407-1442 sayılı yazıları.
 - Panakkale Üniversitesi Rektörlüğünün 21/04/2010 tarih ve 434-1580 sayılı yazıları.
 - Panakkale Üniversitesi Rektörlüğünün 12/04/2010 tarih ve 396-1441 sayılı yazıları.
 - Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürlüğünün 26/04/2010 tarih ve 03/853 sayılı yazıları.

Panakkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Eğitim Bilimleri Ana Bilim Dalı Eğitim Yönetimi, Pedagoji, Planlaması ve Ekonomisi Bilim Dalı yüksek lisans öğrencisi Duygu KAPLAN Panakkale Üniversitesi Rektörlüğünün ilgi a) yazıları gereği Müdürlüğünüz bağlı merkez ilköğretim okullarında (48 Adet) "Öğrencilerin Okul Yöneticilerinin İletişim Stillerine İlişkin Algıları" konulu araştırma yapmak istemektedir.

Panakkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü İlgöğretim Anabilim Dalı Sosyal Bilimler Öğrencisi yüksek lisans öğrencisi Deniz COŞKUN Panakkale Üniversitesi Rektörlüğünün ilgi b) yazıları gereği Müdürlüğünüzze bağlı ekte adı geçen merkez ilköğretim okullarında (19 Adet) " İlgöğretim I. Kademe Sosyal Bilimler Dersinde Değer Eğitimi " konulu Görüşme Formunu uygulamak istemektedir.

Panakkale Üniversitesi Eğitim Fakültesi Eğitim Bilimleri Öğretim elemanlarından Araştırma Görevlisi Sema ÇÖKMEK Panakkale Üniversitesi Rektörlüğünün ilgi c) yazıları gereği Müdürlüğünüzze bağlı merkez Denizli Tiyatro Okulu Ahî Sınan İlgöğretim Okulunda " İlgöğretim İkinci kademe öğrencilerinin öğrendi kulüplerinin işlevlerine yönelik görüşleri " konulu görüşme formunu uygulamak istemektedir.

Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Sosyoloji Ana Bilim Dalı yüksek lisans öğrencisi Neftise AYDIN Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürlüğünün ilgi d) yazıları gereği Müdürlüğünüzze bağlı merkez İlgöğretim okullarında (17 Adet) "İlgöğretim Okullarında uygulanan kaynaştırma Eğitimi ile İlgili Sosyolojik Bir Araştırma (Denizli Örneği) " konulu araştırma yapmak istemektedir.

(1)

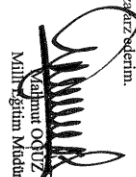
d

	Sıhık MA.Öğütman ÇINAR-76 30100 DENİZLİ Bilgi için: VALİLİK GENELİ Telefon: (0 258) 265 55 54 / 617 – 262 23 53 Faks: (0 258) 265 01 69 egitim20@mh.gov.tr			
---	--	---	---	--

T.C.
DENİZLİ VALİLİĞİ
İl Millî Eğitim Müdürlüğü

Adı geçen Yüksek Lisans öğrencileri ve Araştırma Görevlilerinin ilgi yazıları ekinde belirtmiş olduğu okullarda, konuları ile ilgili anket çalışmalarını ve görüşme formu uygulamalarını 29/05/2010 tarihine kadar yapmaları Müdürlüğünüzze uygun görülmektedir.

Makamlarınızca da uygun görüldüğü takdirde O.L.R.'lerinizi arz ederim.

M. İsmail Ocuz
Millî Eğitim Müdürü

O.L.R.

5.9.04/2010

Abdullah AÇAR

Vali a.

Vali Yardımcısı

EKLER :

- İlgi yazı (4 Sayfa)
- Anket Formu (... Sayfa)

(2)

	Sıhık MA.Öğütman ÇINAR-76 30100 DENİZLİ Bilgi için: VALİLİK GENELİ Telefon: (0 258) 265 55 54 / 617 – 262 23 53 Faks: (0 258) 265 01 69 egitim20@mh.gov.tr			
---	--	---	---	---

Ek-3: Okul Listeleri

DENİZLİ MERKEZ İLÇE GELİR GRUBUNA GÖRE OKULLARIN DAĞILIMI

ALT GELİR GRUPDAKİ OKULLAR	ORTA GELİR GRUPDAKİ OKULLAR	ÜST GELİR GRUPDAKİ OKULLAR
Eskihisar İlköğretim Okulu	Fatih İlköğretim Okulu	Arif Yalınkaya İlköğretim Okulu
İsmail Uslu İlköğretim Okulu	Hulusi Kulaklı İlköğretim Okulu	Emsan Doğan Demircioğlu İlköğretim Okulu
Güzelköy Mehmet Tunç İlköğretim Okulu	Ali Baysal İlköğretim Okulu	Okul Yaptırma ve Yaşatma Derneği İlköğretim Okulu
Cankurtaran İlköğretim Okulu	Ahmet Sami Uslu İlköğretim Okulu	Zaferiye Abaloğlu İlköğretim Okulu
Cafer Sadık Abaloğlu İlköğretim Okulu	Sevil Kaynak İlköğretim Okulu	Atatürk İlköğretim Okulu
Vakıfbank İlköğretim Okulu	Hacı Şakir-Meliha-Nilüfer Öz İlköğretim Okulu	Merkez Efendi İlköğretim Okulu
Karakurt İlköğretim Okulu	Lütfi Ege İlköğretim Okulu	Kınıklı Denizli Basma Sanayii İlköğretim Okulu
Hacı Ahmet Paralı İlköğretim Okulu	Dr.Necdet Durmuş İlköğretim Okulu	Hürriyet İlköğretim Okulu
Dentas İlköğretim Okulu	Denizli Ticaret Borsası İlköğretim Okulu	Hacı Hasan Ali Kömürcüoğlu İlköğretim Okulu
Karakova İlköğretim Okulu	Müftü Ahmet Hulusi İlköğretim Okulu	Hacı Halıl Bektas İlköğretim Okulu
Goncalı İlköğretim Okulu	Merkez İlköğretim Okulu	Gazi İlköğretim Okulu
Gültepe Reşat Vural İlköğretim Okulu	Kayhan Mehmet Atmaca İlköğretim Okulu	100.yıl Mehmetcik İlköğretim Okulu
Akkale Hasan Başkan İlköğretim Okulu	Bahçelievler İlköğretim Okulu	19 Mayıs İlköğretim Okulu
Hacıyüplü İlköğretim Okulu	Ahmet Nuri Özsoy İlköğretim Okulu	ÖZEL DENİZLİ İLKÖĞRETİM OKULU
TOKİ İlköğretim Okulu	Bağbaşı Hüsamettin Kulaklı İlköğretim Okulu	ÖZEL SERVERGAZİ İLKÖĞRETİM OKULU
Pınarkent İlköğretim Okulu	Atalar Sadettin Kıbrıslıoğlu İlköğretim Okulu	ÖZEL P.E.V. İLKÖĞRETİM OKULU
Uzunpınar İlköğretim Okulu	Göveçlik İlköğretim Okulu	ÖZEL VİLDAN İLKÖĞRETİM OKULU
Gözler Kasabası İlköğretim Okulu	Adil Demireren Mustafa Musoğlu İlköğretim Okulu	ODTÜ GELİŞTİRME VAKFI ÖZEL DENİZLİ İLKÖĞRETİM OKULU
Pınarkent Koyunaliler İlköğretim Okulu	Musa Kazım Manasır İlköğretim Okulu	ÖZEL ÇAMLIK İLKÖĞRETİM OKULU
Güzelpınar Yavuzlar Balıkçılık A.Ş.Hacı Ömer Yavuz İlköğretim Okulu	İstiklal Fitnat - Ahmet Engin İlköğretim Okulu	
Kocadere Vali Mehmet Özgün İlköğretim Okulu	Yardım Sevenler Derneği İlköğretim Okulu	
Develi Köyü İlköğretim Okulu	Kayhan Zehra-Nihat Moraloğlu İlköğretim Okulu	
Yeşilyayla İlköğretim Okulu	Hacı Leman Oto İlköğretim Okulu	
Merkez Yeniköy İlköğretim Okulu	Hacı İbrahim Demireren Cumhuriyet İlköğretim Okulu	

Altındere İlköğretim Okulu	Tekkeköy İlköğretim Okulu
Akdere Köyü Hüseyin Ali Bayram İlköğretim Okulu	Zehra Suna Manasır İlköğretim Okulu
Şahinler İlköğretim Okulu	Ressam İbrahim Çallı İlköğretim Okulu
Pakize ve Suzan Özkardeş İlköğretim Okulu	Şemikler Amiroğlu İlköğretim Okulu
	Namık Kemal İlköğretim Okulu
	Raşit Özkardeş İlköğretim Okulu
	Dr.Bekir Sıddık Müftüler İlköğretim Okulu
	Ahmet Nuri Erikoğlu İlköğretim Okulu

ÖZGEÇMİŞ

1975 yılında Denizli’de doğdu. İlk, orta ve lise öğrenimini Denizli’de tamamladı. 1995 yılında Dokuz Eylül Üniversitesi İzmir Meslek Yüksekokulu Harita Kadastro bölümünü bitirdi. 2006 yılında Pamukkale Üniversitesi Eğitim Fakültesi Sosyal Bilgiler Öğretmenliği Programını tamamladı.

Orta derecede İngilizce bilmektedir.